

การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์
(ทองใบ ปภัสสร)

A STUDY OF THE LIFE AND WORKS RELATED TO THE PROPAGATION
OF BUDDHISM OF PHRA BHĀVANĀVISUDDHĀCĀRAYA
(THONGBAI PABHASSARO)

พระธวัช ธนีสสร (อินทะไชย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภาวนาวิสุทธิจารย์
(ทองใบ ปภัสสร)

พระวัช ธิสฺสร (อินทะไชย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF THE LIFE AND WORKS RELATED TO THE PROPAGATION
OF BUDDHISM OF PHRA BHĀVANĀVISUDDHĀCĀRAYA
(THONGBAI PABHASSARO)

PHRATHAWAT THANISSARO (INTHACHAI)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็น
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระศรีลัทธินุ)

คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(พระสุธีวรญาณ)

.....กรรมการ

(พระมหาบาง เขมานนโท)

.....กรรมการ

(รศ. อุดม บัวศรี)

.....กรรมการ

(ดร. ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(รศ.ดร. เอกฉันท จารุเมธีชน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาบาง เขมานนโท

ประธานกรรมการ

รศ.อุดม บัวศรี

กรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภัสสโร)

ผู้วิจัย : พระธวัช ธนัสโร (อินทไชย)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาบาง เขมานนุโท, ป.ธ. ๕, B.A. (Pali.), M.A. (Phil.), M.A. (Bud.),
Ph.D. (Phil.)

: รศ.อุดม บัวศรี, ป.ธ. ๗, พ.ม., พธ.บ., M.A. (Phil.)

: ดร.ประยูร แสงใส, ป.ธ. ๔., พ.ม., พธ.บ., M.A. (Ed.), P.G. DIP.
In journalism, Ph.D. (Ed.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๐ / มีนาคม / ๒๕๕๐

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภัสสโร) นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวิตและผลงาน เทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ และเพื่อศึกษาอิทธิพลคำสอนและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ที่มีต่อสังคมและการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารคือคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับแปล ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ทุกเล่มทุกประเภท ตำราวิชาการ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากภาคสนามโดยการศึกษาที่วัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) บ้านนาหลวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเน้นวิจัยทางเอกสารและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่การวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาวิเคราะห์หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า พระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภัสสโร) ท่านเป็นลูกชาวนาอนาคตก็คือกรรมกร ชาวไร่ชาวนาต่อไป แต่ด้วยแรงผลักดันโดยอุปนิสัยเป็นคนเรียบร้อย ใฝ่ธรรม จึงได้เข้ามาศึกษาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา และได้แรงสนับสนุนจากพระอาจารย์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหลายท่านจากการได้ศึกษาอบรมในสำนักของท่าน คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) วัดชลประทานรังสฤษฎิ์, พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) วัดสวนโมกขพลาราม, พระราชนิโรธรังษี (เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง, พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง, หลวงปู่ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร, หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง,

หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล, หลวงปู่หล้า เขมปัตโต วัดภูจ้อก้อ, หลวงปู่ภักทันทะ อาสนมหาเถระ
วิเวกอาศรม เป็นต้น ทำให้ท่านมีมานะและไฝธรรมเป็นชีวิตจิตใจ

ท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส คือ เป็นผู้มีเมตตาธรรม มีกิริยามารยาทเรียบร้อย สง่า งามอาจ
พูดจาไพเราะ น่าฟัง มีความเห็นกว้างไกล พูดตรงไปตรงมาปากกับใจตรงกัน พูดจริงทำจริง อ่อนน้อมถ่อมตน
ไม่ถือตัว

ด้านปฏิปทาของท่านคือ การถือธุดงค์วัตรในการอยู่ป่า การถือผ้าไตรจีวร การเที่ยวบิณฑบาตเป็น
วัตร ฉันทะเดียว ฉันทะในบาตร วัตรปฏิบัติสำหรับผู้มาเยือน ท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยถือคติว่า
แบบอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน ทำอย่างไรก็สอนอย่างนั้น สอนอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ท่านอยู่ในปฏิปทาน่า
เลื่อมใสทุกอุทริยาบท จึงทำให้ศิษยานุศิษย์เกิดความศรัทธาและปฏิบัติตามแนวทางการสอนของท่านอย่างไม่
สงสัย

ท่านมีอุดมการณ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ เพื่อตอบสนองผลงานของพระพุทธเจ้า
เพื่อสืบต่อกิจการของการเผยแผ่ธรรมวินัยหรือศีลธรรม เพื่อยึดถืออริยธรรมให้ตั้งมั่นอยู่ชั่ววันรันดร เพื่อเดิน
ตามรอยบาทของพระศาสดา เพื่อทำตามหน้าที่ของพระสงฆ์ผู้สืบเชื้อสายสันติวงศ์ เพื่อฟื้นฟูธรรมวินัยหรือ
ศีลธรรมให้รุ่งเรืองถาวรตลอดไป เพื่อแก้กุลประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์กุลบุตร
กุลธิดาชาวพุทธให้รู้คุณค่าของพระศาสนา เพื่อปลุกฝังจิตใจให้มีธรรมวินัย นิสัยดี รักสงบ และเคารพ
กฎหมาย เพื่อให้รู้แจ้งทุกข้ออันเกิดจากกาม โทษของกาม และหาทางออกจากกาม

ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ท่านดำเนินตามอย่างของพระพุทธเจ้า คือ เริ่มการสอน
จากเรื่องง่าย ๆ เรื่องใกล้ตัวไปสู่เรื่องยากและกล่าวลุ่มลึกไปตามลำดับ แต่เทคนิคที่เป็นจุดเด่นของท่านคือ
การประยุกต์หลักธรรมคำสอนให้เข้าใจง่าย สอนตามอัธยาศัย เพื่อให้เหมาะกับจริตนิสัยของผู้ฟัง และได้นำ
คำสอนของท่านไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้ อยู่ร่วมกับธรรมชาติและรู้จักการ
อนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข

ผลสำเร็จจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภาวนาวิสุทธิธำรงนี้เกิดจากปัจจัยสำคัญ ๔
ประการ คือ ๑.บุคลิกภาพ ๒.ปฏิปทา ๓.มีอุดมการณ์เพื่อพระพุทธศาสนา ๔.มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่
พุทธธรรม

ปัจจัยเหล่านี้ มีส่วนที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี มิใช่
เฉพาะพระภาวนาวิสุทธิธำรงเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ หากบุคคลใดมี
ปัจจัยดังกล่าวแล้วนี้ก็จะย่อมจะประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกัน ซึ่งสามารถเอาเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาให้เจริญสืบต่อไป

Thesis Title : A Study of the Life and Works Related to the Propagation of Buddhism of Phra Bhāvanāvisuddhācāraya (Thongbai Pabhassaro)
Researcher : Phra Thawat Thanissaro (Inthachai)
Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)
Thesis Supervisory Committee
: Phramaha Bang Khemanando, Pali V, B.A. (Pali), M.A. (Phil.), M.A. (Bud.), Ph.D. (Phil.)
: Assoc.Prof. Udom Buasri, Pali VII, B.A., M.A. (Phil.)
: Dr.Prayoon Saengsai, Pali IV, B.A., M.A. (Ed.), P.G.Dip. In Journalism, Ph.D. (Ed.)
Date of Graduation : 30 / MARCH / 2007

ABSTRACT

The thesis's objective is to study the life and works related to the propagation of Buddhism of Phra Bhāvanāvisuddhācāraya (Thongbai Pabhasasro) and his teachings that influenced society and applied in daily life. Documentary data come from Tipitaka in both Pali and translated copy, all books, texts and research work concerned with his life and works including data from field work at Wat Naluang (Abhiññādesitadhamma) Ban Naluang, Ban Pue district, Udonthanee province. This is qualitative research focused on documents and data collection in field work for analysis by making summary and giving suggestion.

The result of research found that Phra Bhāvanāvisuddhācāraya (Thongbai Pabhasasro) was born as a farmer's son. His future would be unskilled labor or agriculturist. But by his own polite and high-minded habit, he was ordained in Buddhism and got inspiration from many teachers with the best practice such as Somdej Phrapudthācāraya (Arch Āsabhamahāthera) Wat Mahathatywarajrangsarit, Phra Phommonggalacāraya (Panyānanta Bhikkhu) Wat Chonprathanrangsarit, Phra Dhammagosācāraya (Buddhadāsa Bhikkhu) Wat Suanmokkhapalārām, Phra Rajnirotharangsri (Teds Tedsrangsri) Wat Hinmarkpeng, Phra Pothiyanathera (Chā Supattho) Wat Nongpapong, Luangpoo Fan Archāro Watpa Udomsompon, Luangpoo Vaen Sujinno Wat Doymaepang, Luangpoo Khoa Anālayo Wat

Thumpklongpen, Laungpoo Lā Khemapatto Wat Phujoko, Laungpoo Phattanta Asabhamahāthera at Wiwekarsom etc.. This makes him endure and high-minded.

He has the faithful characters; having kindheartedness, polite manner, a dignified look, melodious speech, long vision, honesty, speaking seriously, being modest all the times.

His behavior is to follow ascetic practices in the forest, holding three robes as duty, going for alms as duty, eating one meal per day as duty, bowl-food-eating as duty, and is good model following the principle that good model is better than good teaching or how to do is that to teach. He always practiced in faithful postures. That makes his followers have faith in him and follow his ways without doubt.

His ideology for Buddhist propagation is to promote the Lord Buddha's works in order to continue activities of Discipline and Morality for holding the noble dhamma as being stable for a long time, for following the Lord Buddha's path, for duty of Sangha who succeed to the throne, for restoring Discipline and Morality to permanent glory, for benefit of Devas and human beings, for helping Buddhist good children know the religious value, for cultivating the Discipline in their minds, for having good habit, loving peace and respecting law, and for understanding thoroughly the suffering of lust, its punishment and the way to eradicate.

According to the technique of Buddhist propagation, he followed methods of Lord Buddha; starting to teach easy things near one's own life to the difficult and prudent things respectively, but his prominent point is to apply the principle of teaching to be easy and then he teaches people according to their mind or conduct and the audiences have brought his teaching to apply in daily life as standing on their own feet, stay with environment and know to conserve nature.

There are four factors of success of Phra Bhāvanāvisuddhācāraya on Buddhist propagation as follow; 1.Characteristics 2.Mode of practices 3.Having ideology for Buddhism 4.Having technique and methods for Buddhadhamma propagation

These factors help him succeed on Buddhist propagation, not only Phra Bhāvanāvisuddhācāraya is successful, but also whoever with these factors mentioned above would be successful like him and can hold him as the best model for Buddhist propagation for long glory henceforth.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร)” นี้ สำเร็จลงด้วยดีเพราะอาศัยคุณอาจารย์และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะ อาจารย์พระมหาบาง เขมานนโท (Ph.D), รศ.อุดม บัวศรี และดร.ประยูร แสงใส ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้เมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา พร้อมทั้งคอยช่วยแก้ไขปรับปรุงจุดบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ตามแนวทางที่ถูกต้องด้วยดี

ขอขอบคุณพระเดชพระคุณพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) ประธานสงฆ์แห่งวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) พระครูภาวนาธรรมวิมล เจ้าอาวาสวัดนาหลวง ที่กรุณาให้หนังสือประวัติและผลงานของพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) พร้อมทั้งข้อมูลด้านเอกสารอื่น ๆ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้อำนวยความสะดวกในด้านการค้นคว้าข้อมูล และขอขอบคุณคณาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ประสบการณ์ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยได้นำความรู้จากประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์พระมหาบาง เขมานนโท (Ph.D) ที่ได้เมตตาให้ที่พักอาศัยคือศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมธาดาแก่ผู้วิจัยในขณะที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น, พระมหานិพนธ์ มหาธมมฤทธิโต ป.ธ.๙ ที่กรุณาให้คำแนะนำข้อบกพร่องทำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและพระมหาหุนงษ์ สดสสสสเนโต พระครูโพธิ์สีลคุณ (อนันต์ อัสกาโร) ที่ช่วยให้คำแนะนำด้านการพิมพ์ในเครื่องคอมพิวเตอร์ จนผู้วิจัยสามารถพิมพ์ได้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณและอุทิศความสำเร็จนี้ให้แก่ พระครูภาวนาวิสุทธิ (ธีรวัฒน์ ฐานุตโตโร) อดีตผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมเวฬุวันจังหวัดขอนแก่น อดีตประธานรุ่นนิสิตมหาบัณฑิต ซึ่งมรณภาพไปแล้ว ที่คอยให้ความช่วยเหลือทั้งปัจจัยอาหารน้ำปานะและพาหนะในขณะที่กำลังศึกษาอยู่นั้น

ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณนันทนา อินทะไชย ที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา บุญกุศลใด ๆ ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาแด่คุณพระรัตนตรัย พระคุณบิดามารดา พระอุปัชฌายาจารย์ ตลอดถึงท่านผู้มีอุปการคุณทุกท่านด้วย

พระวัช ฐนิสโร (อินทะไชย)

๓๐ มีนาคม ๒๕๕๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๘
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ ชีวิตและผลงานของพระภิกษุสงฆ์	
๒.๑ ประวัติพระภิกษุสงฆ์	๑๑
๒.๑.๑ ชาตินาม	๑๑
๒.๑.๒ การบรรพชาและอุปสมบท	๑๑
๒.๒ ผลงานบริหารกิจการคณะสงฆ์	๑๓
๒.๒.๑ งานด้านการปกครอง	๑๓
๒.๒.๒ งานด้านการศึกษา	๑๔
๒.๒.๓ งานด้านสาธารณูปการ	๑๕
๒.๒.๔ งานด้านสังคมสงเคราะห์	๑๖

๒.๓	กำเนิดวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม)	๑๖
๒.๓.๑	ลักษณะกายภาพของวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม)	๑๘
๒.๓.๒	พันธกิจวัดนาหลวง	๒๐
๒.๓.๓	ระบบการปกครองในวัดนาหลวง	๒๐
๒.๔	บุคลิภาพ	๒๗
๒.๕	ปฏิปทา	๓๐
๒.๖	สมณศักดิ์และเกียรติคุณที่ได้รับ	๓๑
บทที่ ๓ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์		
๓.๑	เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธรูปเจ้า	๓๓
๓.๒	เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์	๓๖
๓.๒.๑	หลักการ	๓๖
๓.๒.๒	แนวปฏิบัติ	๓๘
๓.๒.๓	แนวการสอน	๕๐
๓.๒.๔	ผลที่เกิดขึ้น	๖๖
๓.๓	งานเขียนหนังสือ	๖๘
๓.๔	งานด้านการปฏิบัติธรรม	๗๒
บทที่ ๔ วิเคราะห์อิทธิพลคำสอนและผลการปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย		
๔.๑	การยกระดับศีลธรรม	๘๒
๔.๑.๑	เบญจศีล-เบญจธรรม	๘๒
๔.๑.๒	กุศลกรรมบถ ๑๐	๘๔
๔.๑.๓	อริยมรรคมีองค์ ๘	๘๕
๔.๒	การพัฒนาจิตใจกับการพัฒนาวัตถุ	๘๗
๔.๒.๑	การพัฒนาจิตใจ	๘๗
๔.๒.๒	การพัฒนาวัตถุ	๘๘
๔.๓	การรักษาป่าและใช้ประโยชน์เพื่อจิตตภาวนา	๘๘
๔.๓.๑	ป่าที่ไม่ควรเสพ (ไม่ควรอยู่อาศัย)	๙๐
๔.๓.๒	ป่าที่ควรเสพ (ควรอยู่อาศัย)	๙๐
๔.๓.๓	การรักษาป่า	๙๐

๔.๓.๔ ใช้ประโยชน์จากปาเพื่อจิตตภาวนา	๙๒
๔.๔ วิธีส่งเสริมการปฏิบัติธรรม	๙๔
๔.๕ อิทธิพลของหลักคำสอนและผลการปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของ พระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคม	๙๕
๔.๕.๑ ส่วนหนึ่งแห่งความรู้สึกลึกซึ้งจากสำนักปฏิบัติธรรม	๙๖
๔.๕.๒ การนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๙๘

บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา อภิปราย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๑๐๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๕
บรรณานุกรม	๑๐๗
ภาคผนวก	๑๑๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงสถิติพระภิกษุสามเณรแม่ชีศิษย์วัดที่อยู่จำพรรษาในวัดนาหลวงในแต่ละปี สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖	๒๑
ตารางที่ ๒ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มกราคม	๗๓
ตารางที่ ๓ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กุมภาพันธ์	๗๔
ตารางที่ ๔ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มีนาคม	๗๕
ตารางที่ ๕ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน	๗๖
ตารางที่ ๖ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม	๗๗
ตารางที่ ๗ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน	๗๘
ตารางที่ ๘ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม	๗๘
ตารางที่ ๙ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน สิงหาคม	๗๙
ตารางที่ ๑๐ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กันยายน	๗๙
ตารางที่ ๑๑ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๕๗	๘๐
ตารางที่ ๑๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๕๘	๘๑
ตารางที่ ๑๓ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘	๑๑๓
ตารางที่ ๑๔ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙	๑๑๓
ตารางที่ ๑๕ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๐	๑๑๔
ตารางที่ ๑๖ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๑	๑๑๕
ตารางที่ ๑๗ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒	๑๑๖
ตารางที่ ๑๘ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๓	๑๑๗
ตารางที่ ๑๙ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มกราคม	๑๑๗
ตารางที่ ๒๐ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน	๑๑๘
ตารางที่ ๒๑ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม	๑๑๘
ตารางที่ ๒๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน	๑๑๘
ตารางที่ ๒๓ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม	๑๑๘
ตารางที่ ๒๔ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ตุลาคม	๑๑๘
ตารางที่ ๒๕ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤศจิกายน	๑๑๙

ตารางที่ ๒๖	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ธันวาคม	๑๑๙
	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔	
ตารางที่ ๒๗	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มกราคม	๑๑๙
ตารางที่ ๒๘	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กุมภาพันธ์	๑๒๐
ตารางที่ ๒๙	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มีนาคม	๑๒๐
ตารางที่ ๓๐	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน	๑๒๐
ตารางที่ ๓๑	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม	๑๒๐
ตารางที่ ๓๒	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน	๑๒๑
ตารางที่ ๓๓	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม	๑๒๑
ตารางที่ ๓๔	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน สิงหาคม	๑๒๑
ตารางที่ ๓๕	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กันยายน	๑๒๑
ตารางที่ ๓๖	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ตุลาคม	๑๒๒
ตารางที่ ๓๗	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤศจิกายน	๑๒๒
ตารางที่ ๓๘	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ธันวาคม	๑๒๒
	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕	
ตารางที่ ๓๙	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มกราคม	๑๒๓
ตารางที่ ๔๐	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กุมภาพันธ์	๑๒๓
ตารางที่ ๔๑	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มีนาคม	๑๒๔
ตารางที่ ๔๒	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน	๑๒๔
ตารางที่ ๔๓	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม	๑๒๔
ตารางที่ ๔๔	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน	๑๒๕
ตารางที่ ๔๕	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม	๑๒๕
ตารางที่ ๔๖	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน สิงหาคม	๑๒๖
ตารางที่ ๔๗	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กันยายน	๑๒๖
ตารางที่ ๔๘	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ตุลาคม	๑๒๖
ตารางที่ ๔๙	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤศจิกายน	๑๒๗
ตารางที่ ๕๐	สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ธันวาคม	๑๒๘

จากตารางที่ ๑๓-๕๐ คือตารางแสดงผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุ
วิสุทธาจารย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๕๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนการกำหนดเวลาในการศึกษาวิจัย
ครั้งนี้ ดังมีรายละเอียดปรากฏในภาคผนวกของงานวิจัยเล่มนี้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๑ พระเดชพระคุณพระภิกษุท้าวสุทนต์ (ทองใบ ปภัสสโร)	๑๒๙
ภาพที่ ๒ พระเดชพระคุณพระภิกษุท้าวสุทนต์ กล่าวให้โอวาทแก่คณะศิษยานุศิษย์	๑๓๐
ภาพที่ ๓ พระภิกษุผู้เพียรเพ่งในการปฏิบัติธรรมเจริญสติปัฏฐานในป่าธรรมชาติอันร่มรื่น	๑๓๑
ภาพที่ ๔ พระภิกษุสามเณรออกมารับบิณฑบาตตามลำดับพรรษา ก่อน หลัง เพื่อโปรดสัตว์ และฉันภัตตาหารในบาตรวันละ ๑ มื้อ	๑๓๒
ภาพที่ ๕ คณะพระภิกษุต่าง ๆ ไปสู่สถานที่ต่าง ๆ เพื่อการเผยแผ่พุทธธรรม	๑๓๓
ภาพที่ ๖ อุบาสก อุบาสิกา รับฟังพระธรรมเทศนาจากคณะพระภิกษุที่ออกประกาศพุทธธรรม	๑๓๔
ภาพที่ ๗ พระภิกษุนำคณะอุบาสก อุบาสิกา ฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างศีลธรรมให้เกิดขึ้นในตนและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข	๑๓๕
ภาพที่ ๘ คณะอุบาสก อุบาสิกา นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม เพื่อเสริมสร้างศีลธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม	๑๓๕
ภาพที่ ๙ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ฝึกการเจริญภาวนาเพื่อเสริมสร้างสติสัมปชัญญะในอิริยาบถยืน	๑๓๕
ภาพที่ ๑๐ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ฝึกการเจริญภาวนาเพื่อเสริมสร้างสติสัมปชัญญะในอิริยาบถเดิน	๑๓๖
ภาพที่ ๑๑ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ฝึกปฏิบัติการเจริญสมาธิภาวนา เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีศีลธรรมและลด ละ เลิก อบายมุข	๑๓๖
ภาพที่ ๑๒ ร่วมใจกันปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๘	๑๓๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงที่มา เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๘๖/๔๗๖. หมายถึง มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๑๓ ข้อ ๓๘๖ หน้า ๔๗๖ และ อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๙. หมายถึง อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย) เล่ม ๒๑ ข้อ ๖๕ หน้า ๑๐๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะแจ้ง ที่มา เล่ม/หน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๕๙. หมายถึง ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย) เล่มที่ ๔๒ หน้า ๑๕๙

(ก) พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
-------	-------	---	-----------	---------	-----------

พระสุตตันตปิฎก

ที.ลี.	(บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขุททกปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ลี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตนปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ล.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ลัγγุตตนิคาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ล.ม.	(บาลี)	=	สุตตนปิฎก	ลัγγุตตนิคาย	มหาวรรคคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ล.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ลัγγุตตนิคาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	=	สุตตนปิฎก	องคตตรนิคาย	ติคินิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคตตรนิคาย	ติคินิปาต	(ภาษาไทย)

อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก	อํงคฺตฺตฺรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก	อํงคฺตฺตฺรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตฺตก.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	สตฺตกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฺฐก.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	อฏฺฐกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก	อํงคฺตฺตฺรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	วิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ป.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคฺคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

(ข) อรรถกถาและปกรณ์วิเสส

วิ.อ.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	สมฺมุตฺตปาสาทิกาปาราชิกกณฺท	
				ลํหาทีเสสาทิมหาเวคคาคาทิอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.อ.	(ไทย)	=	อํงคฺตฺตฺรนิกาย	มโนรธปุรณิ เอกาทสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุทฺทกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.อ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี สัมมโหวิโนทนีอรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ		(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกด้วยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หลังจากที่ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงมีพระมหากรุณาที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ พระองค์ก็ได้ประกาศพระธรรมที่ได้ตรัสรู้มา จนกระทั่งมีผู้รู้แจ้งเห็นจริงตามพระธรรมที่พระองค์ทรงแสดง ขณะนั้นพระอรหันตสาวกได้อุบัติขึ้นแล้วในโลก ๖๐ องค์ รวมทั้งพระพุทธองค์ด้วยเป็น ๖๑ องค์เพื่อให้พระธรรมคำสอนแผ่ไปในมวลมนุษยชาติและเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม พระองค์จึงทรงวางหลักและวิธีปฏิบัติในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้แก่เหล่าพระสาวก ซึ่งเป็นพระอรหันต์รุ่นแรก จำนวน ๖๐ รูป เพื่อถือเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระศาสนา ร่วมกัน โดยตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^๑

พระสงฆ์สาวกทั้งหลาย ก็ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับจนกระทั่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากนั้นพระสาวกได้ทำหน้าที่สืบต่อการเผยแผ่พระศาสนาตามสายของอาจารย์และศิษย์ด้วยวิธีบอกต่อ ๆ กันด้วยปากต่อปากที่เรียกว่า มุขปาฐะ จนถึงการทำตติยสังคายนา โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕^๒ มีการ

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ สุชีพ ปุณฺณนาท, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๙.

คัดเลือกพระสงฆ์แบ่งออกเป็นสาย ๆ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่าง ๆ มีหลักฐานปรากฏว่า พระโศภนเถระและพระอุตตรเถระได้มาประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิประเทศ^๓ และได้แพร่หลายออกไปตามลำดับ การที่ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาจนถึงทุกวันนี้ เพราะพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาตนเอง

ปัจจุบันนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพพอ และถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท มีพระที่เป็นนักเผยแผ่จำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เพราะส่วนมากการเทศน์โดยทั่วไปยึดธรรมเนียมนิยมแบบเก่า คือ เทศน์ตามคัมภีร์เป็นการเทศน์ตามแบบพิธีกรรม จึงไม่เกิดผลเท่าที่ควร อนึ่ง แม้จะมีพระนักเทศน์แบบใหม่คือเทศน์แบบปฏิภาณโวหารอยู่บ้าง โดยมากผู้เผยแผ่มักมุ่งเน้นและสอนในเรื่องการให้ทานในด้านวัตถุมากเกินไป ไม่เน้นในเรื่องของธรรมทาน และการปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิและปัญญา ในการเผยแผ่หลักธรรมจึงไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพและสถานภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงการอบรมพัฒนาจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

พระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ผู้ก่อตั้งวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นวัดที่มีรูปแบบสายปฏิบัติของมหานิกาย ดำเนินตามอย่างการปฏิบัติดั้งเดิม ตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นการสืบทอดแนวปฏิบัติที่ได้สืบทอดต่อ ๆ กันมานับแต่ครั้งพุทธกาล ที่มุ่งตรงต่อการฝึกฝนอบรมจิตด้วยการบำเพ็ญทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัด ผลงานที่โดดเด่นที่สุดของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ คืองานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ท่านได้ลาออกจากตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือแล้วมาเริ่มงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยนำพระภิกษุสามเณรที่เป็นศิษยานุศิษย์ภายในวัดออกเผยแผ่ปีละ ๕ เดือนเป็นระยะเวลา ๑๐ ปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ จนถึง ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ การเผยแผ่ศาสนาธรรมใช้วิธีการเดินทางจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นคณะสงฆ์กลุ่มใหญ่ในรูปแบบกองทัพธรรม

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ท่านได้ตั้งสังฆาธิษฐานว่า จะไม่รับกิจนิมนต์ใดเพื่อทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเวลา ๑๓ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๕ ทั้งนี้เพื่อจะเป็นการทำให้การอบรมและสั่งสอนพระภิกษุสามเณรในวัดและ

^๓ จานงค์ ทองประเสริฐ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์**, (กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๘๖., คำว่า สุวรรณภูมิ หมายถึง ดินแดนแห่งทองซึ่งเชื่อกันว่ามีอาณาบริเวณครอบคลุมพม่า ไทย ลาว เขมร เวียดนาม มาเลเซีย และสิงคโปร์ ดูใน **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๐๘.

ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่จะเข้ามาอบรมวิปัสสนากรรมฐาน และฟังพระธรรมเทศนา ณ วัดนาหลวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี ให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์ จึงทำให้ท่านเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในฐานะพระนักปฏิบัติ และพระนักเผยแผ่ ที่มีประชาชนเคารพศรัทธาเป็นจำนวนมาก และมีชื่อเสียงปรากฏแก่พระภิกษุสามเณรและสาธุชนในภูมิภาคนี้

ท่านมีบุคลิกลักษณะที่ดี มีความสันโดษเป็นอยู่เรียบง่ายและมีความสามารถพิเศษในเชิงวาทีศิลป์ มีวิธีการพูดให้เข้าใจด้วยถ้อยคำสัมผัส ภาษาที่ง่าย ๆ ทำให้จำได้ง่าย แต่มีเนื้อหาอิงด้วยหลักธรรม เทคนิคตลอดถึงรูปแบบการเผยแผ่จึงมีหลากหลาย ที่สำคัญภาษาในการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนานั้น ท่านใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายมีการจัดลำดับความยากง่ายในหัวข้อธรรมะที่ใช้ในการเทศน์ การแสดงธรรม ท่านจะใช้สุภาษิตคำคมเข้ามาประกอบการอธิบาย เพื่อความชัดเจนในเนื้อหาที่มีการยกอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบเพื่อให้มองเห็นภาพทำให้ผู้ฟัง ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในประเด็นเนื้อหาของธรรมะง่ายขึ้น และมองเห็นคุณค่าของหลักธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านพระพุทธานุศาสนเป็นทั้งพระนักปฏิบัติ และพระนักเผยแผ่ที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ด้วยคุณงามความดีที่ท่านได้สั่งสมมายาวนานจึงสมควรยกย่องให้ท่านเป็น “ปูชนียบุคคลแห่งพุทธศาสนิกชน” โดยแท้จริง

ผู้วิจัย ได้เล็งเห็นประโยชน์ของการศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ เพราะว่า ท่านมีผลงานทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นับได้ว่าท่านเป็นพระสงฆ์ต้นแบบอีกรูปหนึ่ง ที่เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของพุทธศาสนิกชน ยังประโยชน์ตนและผู้อื่นให้ถึงพร้อมตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ท่านได้อุทิศตนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาอย่างจริงจัง จึงทำให้ท่านมีลูกศิษย์ ผู้เคารพศรัทธา ทั้งพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสเป็นจำนวนมาก ประวัติชีวิตและผลงานของท่านจึงมีผู้ให้ความสนใจทั้งในวงการคณะสงฆ์และฆราวาสผู้มีความศรัทธาโดยทั่วไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาชีวิตและการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภัสสโร) ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางและเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนา การดำเนินชีวิตให้กับอนุชนรุ่นหลังสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระภิกษุวิสุทธาจารย์
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาของพระภิกษุวิสุทธาจารย์
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลคำสอนและงานการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาของ

พระภิกษุวิสุทธาจารย์ที่มีต่อสังคม และการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

“พระครูภาวนาธรรมภิกขุ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), แดนศีลถิ่นธรรมนำยุค, (อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ พระภิกษุสงฆ์มีชีวิตและผลงานอย่างไร?
- ๑.๓.๒ เทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์เป็นอย่างไร?
- ๑.๓.๓ คำสอนและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมและการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมีลักษณะอย่างไร?

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยและได้นำเสนอสาระสังเขปไว้ดังนี้

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรมโดยที่ท่านได้รับฟังจากพระภิกษุสงฆ์แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบาย ขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบเป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย^๕

ปิ่นนิตดา นพพนวัน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่วรรณกรรมของสถาบันสงฆ์ไทย” พบว่า รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแพร่วรรณนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีพระมหากษัตริย์ และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรมะ และสื่อดิจิทัลในการศึกษาสมัยใหม่เข้าช่วย และได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแพร่วรรณกรรมจากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สนทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา^๖

รัตนภรณ์ บางจริง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)” จากผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการนำเสนอธรรมในปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) ซึ่งมีลักษณะเนื้อหาประเภทพัฒนา มีวิธีการนำเสนอธรรม ๔ วิธี คือการเสนอโดยตรง

^๕ พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม (จันทร์คุ้ม), “การศึกษาบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗, หน้า (๑).

^๖ ปิ่นนิตดา นพพนวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่วรรณกรรมของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์ใน**ศาสตรมหาบัณฑิต**, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓. บทคัดย่อ.

การเสนอโดยใช้ตัวอย่าง กลวิธีการนำเสนอธรรมะที่ท่านใช้มากที่สุดคือ การเสนอโดยให้การพูดเชื่อมโยงซึ่งมี ๓ ลักษณะ คือ พูดเชื่อมโยงจากเรื่องราวต่างๆ เข้าสู่ธรรมะ พูดเชื่อมโยงจากเหตุการณ์เข้าสู่ธรรมะ และ พูดเชื่อมโยงจากข้อความในบทสวดมนต์เข้าสู่วิธี คือ การเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง และการนำเสนอโดยใช้ตัวอย่างอย่างปรากฏธรรมที่มีเนื้อหาประเภทสวดดี มีวิธีการเสนอธรรม ๒ วิธี เช่นกัน คือ การเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง และการนำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง การเสนอโดยใช้ตัวอย่างเป็นวิธีการเสนอธรรมะที่ท่านใช้มากกว่าการเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง การใช้ภาษาในการปรากฏธรรมของท่าน ที่มีลักษณะเด่น น่าสนใจมี ๓ เรื่องคือ การใช้ถ้อยคำ การใช้ภาพพจน์ การใช้สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย การใช้ถ้อยคำมี ๓ ลักษณะ คือ การใช้คำง่าย การใช้คำที่มีความหมายโดยนัยและการใช้คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ การใช้ภาพพจน์มี ๓ ลักษณะ คือ ภาพพจน์อุปมา ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน ภาพพจน์การเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้สำนวน สุภาษิต คำพังเพย นำมาใช้บ้างตามสมควร เทคนิคและวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) สรุปได้ดังนี้

๑. การเสนอโดยตรง	๒. การเสนอโดยใช้ตัวอย่าง
๓. การพูดเชื่อมโยง	๔. การใช้ถ้อยคำที่ง่าย
๕. การใช้ภาพพจน์	๖. การใช้สำนวน สุภาษิต คำพังเพย
๗. การใช้วิธีอุปมา อุปไมย ^๗	

พระมหาวุฒิกุล วุฒิกุลโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” พบว่า ในด้านบุคลิภาพของพระราชวรมุนี ท่านมีบุคลิภาพที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเผยแพร่พุทธธรรม ดังนี้

๑. น่านับถือ	๒. ยึดมั่นในธรรมวินัย
๓. เคร่งครัด น่าเชื่อถือ	๔. ทนสมัย
๕. มีความรู้ ความสามารถ	๖. จลาค
๗. รู้ลึก รู้รอบ รู้กว้าง รู้ไกล	๘. ล้ำรวม
๙. มีเสียงไพเราะ ชวนฟัง	๑๐. สันโดษ สมถะ
๑๑. สุขุม เยือกเย็น	

^๗ รัตนภรณ์ บางจริง, “การวิเคราะห์ปรากฏธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๗. บทคัดย่อ.

ด้านเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต) นั้นพบว่า ท่านใช้เทคนิคและวิธีการนำเสนอพุทธธรรม พอสรุปได้ดังนี้

๑. นำเสนอโดยวางเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอน
๒. นำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ
๓. นำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ
๔. นำเสนอโดยใช้อุปการณ
๕. นำเสนอโดยวิธียกพุทธศาสนสุภาษิต, สุภาษิต, คำคม, บทประพันธ์, โคลงและบทกลอน มาประกอบ
๖. นำเสนอโดยวิธีการเชื่อมโยงเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ มาประกอบการบรรยาย
๗. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างมาประกอบการบรรยาย
๘. นำเสนอโดยแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน
๙. นำเสนอโดยใช้ภาษาที่ร่วมสมัย คือใช้ภาษาที่เรียบง่าย บรรยายธรรมมีชีวิตชีวา

พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอรุส) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระราชวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)” พบว่า ในด้านบุคลิกภาพของพระราชวิทยาคมท่านมี บุคลิกภาพที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พุทธธรรม ดังนี้

๑. ท่านั่ง	๒. ยึดมั่นในพระธรรมวินัย
๓. เครื่องครัด น่าเชื่อถือ	๔. มีอารมณ์ขัน
๕. ฉลาด	๖. ลำรวม
๗. มีเมตตาธรรมสูง	๘. มักน้อย สันโดษ สมถะเรียบง่าย
๙. สุขุม เยือกเย็น	๑๐. มีคำพูดเป็นเอกลักษณ์ (พูดภาษาพื้นบ้าน)
๑๑. พูดชัดเจน	๑๒. ชอบพูดตรง ไม่อ้อมค้อม
๑๓. พูดเข้าใจง่าย	๑๔. พูดจริงใจ
๑๕. พูดรวดเร็ว	๑๖. พูดยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ด้านเทคนิค และวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ) นั้น พบว่า ท่านใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน พอสรุปได้ดังนี้

“พระวุฒิกโรจน์ วุฑฒิกโรจน (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓. บทคัดย่อ.

“พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอรุส), “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓. หน้า ๑๕๖.

๑. วิธีการสนทนาธรรม	๒. วิธีการตอบคำถาม
๓. วิธีการใช้สื่อภาษา	๔. วิธีการใช้สื่อสัญลักษณ์ ^{๑๐}

พระมหาประดิษฐ์ ปณฺธิตธมฺโม (ปัญญาจิน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ชีวิตและงานของพระศรีธรรมนิเทศ์ (กมล โชติมนฺโต)” พบว่า ในด้านบุคลิกภาพของพระศรีธรรมนิเทศ์ (กมล โชติมนฺโต) นั้น ท่านเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่สามารถช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย	๒. อ่อนน้อมถ่อมตน
๓. มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	๔. ไม่ถือตัว
๕. เป็นคนสุขุม อดทน สง่า	๖. เสียงดังกังวาน
๗. พูดจาชัดถ้อยชัดคำ ไพเราะ น่าฟัง	๘. พูดจริง ทำจริง
๙. นำเคารพนับถือ	๑๐. มีเมตตาธรรม
๑๑. ร่าเริง แจ่มใส	๑๑. พูดตรงไปตรงมา
๑๓. มีความคิดเห็นกว้างไกล	๑๔. มีความรู้รอบตัวดี
๑๕. มีความรู้และความสามารถดี ^{๑๑}	

ด้านเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระศรีธรรมนิเทศ์ (กมล โชติมนฺโต) นั้น พบว่า ท่านใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. ยกอุทาหรณ์และเล่านิทาน
๒. ยกบุคคลตัวอย่าง
๓. เชื่อมโยงเหตุการณ์ปัจจุบันและสถานการณ์ต่าง ๆ
๔. เปรียบเทียบด้วยอุปมาอุปไมย
๕. ยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ภาษิต คำคม ปรัชญา บทประพันธ์ โคลง และบทกลอนมาประกอบการเผยแผ่
๖. ใช้ความหมายใหม่ใส่ในศัพท์เดิม
๗. ใช้ภาษาง่าย ๆ เหมาะสมกับผู้ฟัง^{๑๒}

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^{๑๑} พระมหาประดิษฐ์ ปณฺธิตธมฺโม (ปัญญาจิน), “ชีวิตและงานของพระศรีธรรมนิเทศ์ (กมล โชติมนฺโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ๑๘.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐.

พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม) ได้กล่าวไว้ในหนังสือที่ระลึกในงานผูกพัทธสีมา วัดนาหลวงถึงความเป็นพระนักปฏิบัติ และนักเผยแผ่ของพระภาวนาวิสุทธิทาสจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ดังความตอนหนึ่งว่า ท่านเป็นพระภิกษุที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มีจริยวัตรตรงดงามสม่ำเสมอเหมาะสมแก่สมณสาธูป มีความแน่วแน่มุ่งมั่นเสียสละเผยแผ่เมตตาธรรมต่อมหาชนไม่มีประมาณจึงทำให้มีศิษยานุศิษย์เลื่อมใสศรัทธาเพิ่มมากขึ้นอย่างกว้างขวาง บุคคลเหล่านั้นได้ร่วมใจกันบริจาคทุนทรัพย์จัดสร้างเสนาสนะเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นภายในวัดขึ้น ในแต่ละปีมีพระภิกษุเข้าอยู่จำพรรษากว่าร้อยรูป ซึ่งล้วนมีความเคร่งครัดพากเพียรทั้งด้านสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน^{๓๓}

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น ขอบเขตในการวิจัยจึงเน้นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) เกี่ยวกับชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภาวนาวิสุทธิทาสจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ๑.๕.๑.๑ ชีวิตและผลงาน
- ๑.๕.๑.๒ เทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๑.๕.๑.๓ อิทธิพลคำสอนและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภาวนาวิสุทธิทาสจารย์ที่มีต่อสังคม และการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๒.๑ ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

- ๑) พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.
- ๒) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ๓) พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แปล. ชุด ๙๑ เล่ม. พ.ศ. ๒๕๒๕.

๑.๕.๒.๒ ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

- ๑) ศึกษาข้อมูล จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานของพระภาวนาวิสุทธิทาสจารย์ทุกเล่มทุกประเภททั้งหนังสือ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ทุกชนิด ม้วนเทปบันทึกเสียงที่เกี่ยวข้อง

^{๓๓} พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศิลาธรรมนำยุค**, หน้า ๒๒.

๒) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล ผู้เคยร่วมงาน เคยฟังเทศน์ การบรรยาย หรือสัมมนาเกี่ยวกับการเขียนหนังสือของท่าน ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อเสริมข้อมูล ในด้านเอกสาร

๓) ศึกษาข้อมูลภาคสนามในรูปแบบ การสังเกตการณ์ อย่างมีส่วนร่วม (Participate Observation) ในวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ของผู้วิจัยในระหว่างเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ด้วย

๑.๕.๓ กลุ่มประชากรที่ศึกษา

กลุ่มประชากรที่ศึกษา ได้แก่ พระสงฆ์-ฆราวาส ผู้เคยร่วมงาน เคยฟังการเทศน์ การบรรยาย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๘ จำนวน ๔๕ รูป/คน

๑. พระสงฆ์	จำนวน ๑๕ รูป
๒. อุบาสก	จำนวน ๑๐ คน
๓. อุบาสิกา	จำนวน ๑๐ คน
๔. นักเรียน/นักศึกษา	จำนวน ๑๐ คน

๑.๕.๔ พื้นที่ที่จะศึกษา

วัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ตำบลคำด้วง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ การรวบรวมข้อมูล

๑. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
๒. จัดลำดับข้อมูล และจัดหมวดหมู่ของข้อมูล
๓. วิเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียงข้อมูล
๔. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัย

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

๑. แบบสัมภาษณ์
๒. เครื่องบันทึกเสียง
๓. กล้องถ่ายรูป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้ทราบชีวิตและผลงานของพระภิกษุสงฆ์
- ๑.๗.๒ ได้ทราบเทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์
- ๑.๗.๓ ได้ทราบอิทธิพลคำสอนและงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์
ที่มีต่อสังคม
- ๑.๗.๔ ได้หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำไป
ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง

บทที่ ๒

ชีวิตและผลงานของพระภิกษุสงฆ์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ คือชีวิตก่อนและหลังบรรพชาอุปสมบท ผลงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ บุคลิกภาพ ปฏิปทา สมณศักดิ์และรางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ ซึ่งจะกล่าวเป็นลำดับไป ดังนี้

๒.๑ ประวัติพระภิกษุสงฆ์

๒.๑.๑ ชาตภูมิ

พระภิกษุสงฆ์ มีนามเดิมว่า ทองใบ นามสกุล แนนอุดร เป็นบุตรของคุณพ่อบุญคุณแม่ศรี แนนอุดร เกิดเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ อยู่ที่บ้านนามน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ท่านเป็นบุตรคนที่ ๕ ในจำนวนพี่น้องด้วยกันทั้งหมด ๘ คน เป็นผู้ชาย ๖ คน เป็นผู้หญิง ๒ คน ชีวิตท่านเมื่อเยาว์วัยมีจิตใจใฝ่ในทางธรรมบรรพชาตามมารดา ออกไปอยู่วัดตั้งแต่อายุ ๔ ขวบ แต่บิดามารดาเห็นว่ายังเด็กเกินไปจึงรอไว้ก่อน จนอายุ ๗ ขวบ เป็นเวลาที่ต้องเข้าเรียนหนังสือจึงได้ไปอยู่วัดพร้อมกับเรียนหนังสือ

๒.๑.๒ การบรรพชาและอุปสมบท

พระภิกษุสงฆ์ ได้รับการศึกษาจบการศึกษาภาคบังคับ คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดบ้านนามน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ หลังจากนั้นได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านนามน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังจากได้บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ก็ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมจนกระทั่งสอบได้นักธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดสะแกนามน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ในขณะนั้นก็ได้ศึกษาหนังสือใบลานหลักสูตรอักษรสัญญาโต (มูลกัจจายนสูตร) จำนวน ๗ ผูก คือ ลัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ จนสำเร็จ ทำให้ท่านแตกฉานในด้านอักษรศาสตร์ แม้กระนั้นท่านก็ได้หยุดนิ่ง ได้ชวนขายเล่าเรียนวิชาแพทย์แผนไทย มีความขยันหมั่นเพียรอย่างสม่ำเสมอในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ปัจจุบันท่านได้ฟื้นฟูความรู้เรื่องพืชสมุนไพร โดยให้บรรดาลูกศิษย์ คณะญาติโยมสร้างสวนสมุนไพรขึ้น

พ.ศ. ๒๔๙๙ ท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดนามน บ้านนามน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของโยมมารดา นับแต่นั้นท่านมีนามปรากฏในพระพุทธรูปศาสนาว่า พระทองใบ ปภัสสร วิถีการเป็นพระภิกษุท่านมีความขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษาปฏิบัติธรรมของท่านนั้น ได้แสวงหาและศึกษาอบรมจากสำนักของพระอาจารย์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบหลายท่านดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๘ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง จ.เชียงใหม่ และ พระราชนิโรธรังษี (เทสก์ เทสรังสี) วัดหินหมากเป้ง จ.หนองคาย

พ.ศ. ๒๕๐๙ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล จ.อุดรธานี

พ.ศ. ๒๕๑๐ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๒ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่ฝั้น อาจาโร วัดป่าอุดมสมพร จ.สกลนคร

พ.ศ. ๒๕๑๓ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่ดุลย์ อตุโล จ.สุรินทร์ และ หลวงปู่หล้า เขมปตฺโต วัดภูจ้อยก่อ จ.มุกดาหาร

พ.ศ. ๒๕๑๔ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) วัดสวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี

พ.ศ. ๒๕๑๕ ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จ.นนทบุรี ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับหลวงพ่อกัณฑ์ทันตะ อาสภมหาเถระ วิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อ.จ. อาสภมหาเถระ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ และ พระอาจารย์ประเดิม กมโล วัดเพลงวิปัสสนา ตามลำดับ

พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘ ท่านได้อยู่ปฏิบัติกรรมฐาน ณ ถ้ำโพธิสัตว์ จังหวัดสระบุรี หลังจากนั้น ท่านได้ออกธุดงค์ไปในถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย และยังไปถึงประเทศเพื่อนบ้าน คือ ลาว เขมร พม่า มาเลเซีย จึงได้ธุดงค์กลับมาในเขตประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๓๐ ท่านได้สมานเข้าห้องบำเพ็ญภาวนา ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่าง อุกฤษฏ์ในอิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง ที่วัดไทยทรงธรรม บ้านคำบง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี การปฏิบัติวิปัสสนาในห้องกรรมฐานนี้ จะสลับกับการออกธุดงค์ ดังนี้

- ๑) ปฏิบัติวิปัสสนาอยู่ในห้องกรรมฐาน ๗ เดือน ออกธุดงค์ ๕ เดือน
- ๒) ปฏิบัติวิปัสสนาอยู่ในห้องกรรมฐาน ๙ เดือน ออกธุดงค์ ๓ เดือน
- ๓) ปฏิบัติวิปัสสนาอยู่ในห้องกรรมฐาน ๑๑ เดือน ออกธุดงค์ ๑ เดือน

พ.ศ. ๒๕๒๙ บำเพ็ญภาวนาอยู่ที่ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย และภูย่าอู่ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี

พ.ศ. ๒๕๓๐ บำเพ็ญภาวนาอยู่ที่ ถ้ำผาป่าไร่ (ถ้ำพญานาค) อำเภอ น้ำหนาว จังหวัด เพชรบูรณ์ และภูย่าอู่ จังหวัดอุดรธานี จนถึงปัจจุบัน

เมื่อท่านปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สลับกับการออกธุดงค์ ครบ ๑๒ ปีแล้ว จึงได้ออกเผยแผ่ธรรมอย่างจริงจัง การเผยแผ่ธรรมในระยะแรกเป็นการเดินเข้าหากลุ่มเป้าหมาย ไปเป็นคณะในรูปแบบกองทัพธรรม ทำต่อเนื่องเป็นเวลา ๑๐ ปี (เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๓) หลังจากนั้นก็เริ่มเผยแผ่ธรรมภายในวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ซึ่งจัดทำเป็นโครงการอบรมแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปตลอดปี

๒.๒ ผลงานบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒.๒.๑ งานด้านการปกครอง

งานด้านการปกครอง จากประสบการณ์ที่ท่านได้มีโอกาสพบเห็นคนมากมายหลากหลายทำให้ท่านคิดว่าจะต้องนำความรู้ที่ได้ศึกษามาพัฒนาตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ท่านเป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียรจึงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูประภัสสรสุทธินิคุณ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ และได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญฝ่ายวิปัสสนาที่พระภาวนาวิสุทธิธารจารย์ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และมีตำแหน่งหน้าที่การงานดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุขาวาราม ตำบลคำบง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเจ้าคณะตำบลคำบง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
- พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
- พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือ รูปที่ ๑

ในสมัยที่ท่านเป็นเจ้าอาวาส และเป็นรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผืออยู่นั้น ท่านได้จัดการปกครองเป็นไปตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์แห่งราชอาณาจักรไทย สนองงานคณะสงฆ์ ดูแลคณะสงฆ์ในเขตการปกครองให้เป็นไปเพื่อความสมัครสมานสามัคคีกัน จนได้รับความไว้วางใจจากพระเถระผู้ใหญ่เป็นอย่างดี แต่ท่านก็ได้สนองงานกิจการคณะสงฆ์ได้ไม่นาน ก็ได้ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ และได้หันมาเน้นการปฏิบัติธรรมเผยแผ่ธรรมอย่างจริงจังแต่นั้นเป็นต้นมา และในปัจจุบันท่านได้รับความไว้วางใจให้เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๘

^๑ พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศีลถิ่นธรรมนำยุค**, (อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๓๐-๓๑.

๒.๒.๒ งานด้านการศึกษา

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือ ท่านได้จัดการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และภิกษุสามเณร เพื่อให้พระภิกษุสามเณรภายในเขตการปกครองได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่การจัดการศึกษาในช่วงนั้นได้ดำเนินการอยู่ไม่นานก็ต้องมีอันหยุดไป เนื่องจากท่านได้ลาออกจากตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีนั่นเอง

นับแต่พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ ได้มุ่งเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง งานจึงมุ่งไปที่การให้ความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรม ทั้งการปริยัติปฏิบัติและปฏิเวธ ด้านการปฏิบัติมุ่งให้ความรู้ความเข้าใจทั้งด้านสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน มีกลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นภิกษุสามเณร และฆราวาส ในแต่ละกลุ่มเป้าหมายมีแนวทางการศึกษาดังนี้

๑) การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร

ทางวัดจะรับอบรมพระภิกษุสามเณร เฉพาะผู้ที่เข้าอยู่จำพรรษาในวัดโดยวางกฎเกณฑ์ไว้ว่า ภิกษุทุกรูปจะต้องมาอยู่ในวัดก่อนวันที่ ๑ มิถุนายนของทุกปี ถ้ามาหลังวันที่ ๑ มิถุนายนแล้วจะไม่รับเข้าอยู่ที่วัดและมีคุณสมบัติตามที่ทางวัดกำหนด ในกรณีที่พระบางรูปยังไม่มีคุณวุฒิการศึกษาแผนกธรรมชั้นตรี โท เอก ทางวัดจะจัดให้มีการสอนและส่งข้อสอบ ๓ สนาบสอบอำเภอบ้านผือทุกปี

ส่วนพระนวกะ (พระบวชใหม่) ท่านได้มอบหมายให้เจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาสช่วยอบรมสั่งสอนในเรื่องพระธรรมวินัยตลอดถึงการปฏิบัติกิจวัตรของสงฆ์ในการทำวัตรสวดมนต์และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสูตรที่พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) กำหนดไว้ให้พระทุกรูปถือปฏิบัติ

ในแต่ละปีการศึกษา พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ผู้เป็นประธานสงฆ์จะแบ่งภาคการศึกษาของพระภิกษุสามเณรออกเป็น ๔ ภาคด้วยกันคือ

๑. ภาคทฤษฎี (อบรมสมณะ วิปัสสนา) ให้แก่พระเณรทุกรูป ๑ เดือนเต็ม เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ เดือนมิถุนายนของทุกปี
๒. ภาคปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ๔ เดือนเต็มโดยเริ่มจากเดือนกรกฎาคม-ตุลาคมจนถึงออกพรรษาของทุกปี
๓. ภาคเทศนาโวหารฝึกอบรมเพื่อเตรียมออกเผยแผ่ ฝึกอบรม ๑ เดือนเต็ม เริ่ม ๑ พฤศจิกายนของทุกปี
๔. ภาคเผยแผ่ออกจาริกธุดงค์ ๓-๔ เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ของทุกปี ๑ ละ ๒ รุ่น การศึกษาปฏิบัติในภาคต่าง ๆ นั้น พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ได้จัดวางสัดส่วนไว้ดังนี้คือ

๑. อบรม ๒๐%	เป็นการอบรมด้านสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน
๒. ฟีกฝน ๒๐%	เป็นการฝึกฝนด้านสติปัญญา ๔
๓. ศึกษา ๒๐%	เป็นการศึกษาพระไตรปิฎก (ปจจลา วิสัชนา)
๔. พัฒนา ๒๐%	เป็นการอบรมเทศนาโวหารก่อนออกเผยแผ่ธรรมแก่มวลชน
๕. ปฏิบัติ ๒๐%	เป็นการออกจาริกธุดงค์เผยแผ่พุทธธรรม ๒ รุ่น ในแต่ละปี
- รุ่นแรกเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ ธ.ค. - ๒๘ ก.พ. และรุ่นที่ ๒ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มี.ค. - ๓๐ พ.ค.

พระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องเข้ารับการเล่าเรียนศึกษาอบรมทั้งทางโลก และทางธรรมให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมแก่สมณสาธูป บริบูรณ์พร้อมทั้งทางกายวาจา และใจ โดยให้พระภิกษุสามเณรเรียนวิชาพื้นฐาน นักธรรมชั้นตรี โท เอก จากพระอาจารย์ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยสร้างห้องสมุดไว้ศึกษา เมื่อมีปัญหาติดขัดในเรื่องใดก็สามารถไปปรึกษาพระผู้เป็นอาจารย์ได้ตลอดเวลา เมื่อถึงคราวสอบสนามหลวงที่ทางการคณะสงฆ์จัดให้สอบในแต่ละปีก็จะจัดส่งพระภิกษุสามเณรให้เข้าสอบที่สนามหลวงอำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี

๒) การศึกษาสำหรับฆราวาส

การศึกษาสำหรับฆราวาสนั้น จะมีลักษณะเป็นการอบรมและแนะแนวหลักการประพฤติปฏิบัติตนให้เคารพในกฎกติกา ระเบียบอันดีงามต่าง ๆ และจะต้องมีการสมาทานศีล ๘ บวชเนกขัมมะ นุ่งขาวห่มขาวทุกคน สำหรับบุคคลทั่วไปจะมีระยะเวลาอบรมนาน ๕ วัน เท่านั้น^๒ เมื่อครบกำหนดแล้วจะต้องกลับถิ่นฐานบ้านของตนก่อน เมื่อมีความประสงค์จะเข้ารับการอบรมอีกก็มาใหม่ได้ โดยไม่จำกัดจำนวนครั้ง ที่ให้ปฏิบัติเช่นนี้เพื่อไม่ต้องการให้ผู้ปฏิบัติยึดติดกับสถานที่นาน ๆ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมได้

๒.๒.๓ งานด้านสาธารณูปการ

งานด้านสาธารณูปการ ในขณะที่เป็นเจ้าอาวาส และรองเจ้าคณะอำเภอท่านได้จัดสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์อาคารกุฏิ วิหาร เพื่อเป็นสถานที่รองรับอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่มา ร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและสาธารณประโยชน์ทั่วไป หลังจากที่ท่านได้มาตั้งฐานทัพกองทัพนครเพื่อการปฏิบัติและการเผยแผ่ที่วัดนาหลวง ท่านได้ให้ความสำคัญในงานด้านสาธารณูปการ ที่ช่วยเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ในการปฏิบัติธรรม โดยได้จัดสร้างอาคารกุฏิ ศาลาปฏิบัติธรรมและอาคารต่าง ๆ ดังนี้

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๖.

๑. อุโบสถ	๑ หลัง
๒. วิหารสุภาสิตเตือนชีวิตชุมชน	๑ หลัง
๓. โรงทาน	๑ หลัง
๔. โรงครัว	๑ หลัง
๕. โรงหุงต้ม	๑ หลัง
๖. ห้องแจกภัตตร	๑ หลัง
๗. ห้องปฐมพยาบาล	๑ หลัง
๘. ห้องน้ำ	๑๔๕ ห้อง
๙. เรือนพักอุบาสิกา	๑๑ หลัง
๑๐. กุฏิพระเณร	๑๑๒ หลัง
๑๑. กุฏิแม่ชี	๑๑ หลัง

๒.๒.๔ งานด้านสังคมสงเคราะห์

งานด้านสังคมสงเคราะห์ ท่านเริ่มทำมาตั้งแต่สมัยเป็นเจ้าอาวาสวัดสุขาวารามและรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือ ได้ช่วยสงเคราะห์สังคมให้คำแนะนำปรึกษาแก่ญาติโยม โรงเรียน โรงพยาบาล ชมรมผู้สูงอายุ จัดชมรมยาสมุนไพรและท่านก็มีความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรเป็นอย่างดี เพราะท่านอาศัยอยู่กับป่า รักษาป่า และใช้ประโยชน์จากป่านั้นด้วย

ในปัจจุบันงานด้านสังคมสงเคราะห์นี้พระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ก็ได้ทำอย่างต่อเนื่องและถือเป็นงานสำคัญที่ทำไปพร้อม ๆ กันกับงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่นเป็นวิทยากรบรรยายธรรม อบรมศีลธรรมแก่นิสิต นักเรียน นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดใกล้เคียงอีกหลายแห่ง

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนต่าง ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานให้ปรากฏ เป็นงานเพื่อสังคม ประเทศชาติ และพระศาสนา ซึ่งถือเป็นผลงานที่ท่านได้ทุ่มเทอย่างจริงจังอีกงานหนึ่งจนมีผลงานเป็นที่ยอมรับ จนได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักร จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันวิสาขบูชา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ประเภทผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่นในประเทศ

๒.๓ กำเนิดวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม)

ความเป็นมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ พระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) เป็นพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้ปฏิบัติธรรมอย่างอุกฤษฏ์ มีความเข้าใจและซาบซึ้งในพระธรรมคำสั่งสอนขององค์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างดี

อยู่มาวันหนึ่งในขณะที่ท่านทำความเพียรเจริญภาวนาอย่างยิ่ง อยู่ที่ภูหลวงจังหวัดเลย จนล่วงเข้าปัจฉิมยาม เวลาโดยประมาณ ๐๓.๐๐ น. ได้เห็นนิมิตหมู่เทพธิดา ๔ ตน แต่งกายสวยงามสะอาดเรียบร้อยด้วยเสื้อผ้าเงิน มีถือดอกชวงสุ่ม^๓ ในขณะนั้นนายในจิตใจของหลวงพ่อก็ได้ทำความรู้สึกแผ่เมตตาสาธุชยธาตูกว้างไกล (เป็นการแผ่เมตตาแบบอัปปมัญญาพรหมวิหาร หมายถึง การแผ่เมตตาจิตไปสู่สรรพสัตว์โดยไม่เจาะจง ไม่มีประมาณ ตลอดสากลจักรวาล หรือ การแผ่จิตโดยสม่ำเสมอไปสู่มนุษยสัตว์ทั้งหลาย ไม่จำกัดขอบเขต) โดยไม่มีประมาณ และรับรู้ถึงเจตนาของเทพธิดาเหล่านั้นว่า ต้องการให้ท่านเดินทางไปบำเพ็ญเพียรสร้างพลังธรรมโปรดสรรพสัตว์ที่ภูย่าอู่ ซึ่งอยู่ทิศตะวันออกมีสัญลักษณ์สำคัญคือต้นไทรคู่พระภาวนาวิสุทธิอาจารย์ ตกลงใจว่าจะปฏิบัติตามคำขอร้องนั้น นิมิตเทพเหล่านั้นก็หายไป

ต่อมาท่านจึงปรารภนาที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ซาบซึ้งในธรรมรสนั้น ทั้งยังปรารภนาที่จะยังสันติธรรมให้เกิดมีแก่สังคมโลก ต่อมาอีกไม่นานท่านก็ได้ค้นพบภูย่าอู่ ต้นไทรคู่ตามนิมิต ตรงจุดที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “ถ้ำเก้ง” อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าน้ำโสมนาญบ้านนาหลวง ตำบลคำด้วง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เมื่อพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์เห็นว่า เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการที่จะบำเพ็ญบารมีธรรมปฏิบัติธรรมให้เจริญในธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไปทั้งยังเป็นสถานที่เป็นชัยภูมิเหมาะที่จะก่อตั้งเป็นวัดถาวรต่อไปในอนาคตจึงตัดสินใจเลือกสถานที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งวัดแต่นั้นมา

เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๙ โดยการนำของพระภาวนาวิสุทธิอาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) พร้อมด้วยพระภิกษุอีก ๕ รูป สามเณร ๒ รูป ได้เลือกปักกลดได้ร่มไทรคู่บนภูย่าอู่ มีศรัทธาสาธุชนชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงพร้อมทั้งโยมอุปัฏฐากได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างกุฏิชั่วคราวขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกตามอัธยาศัย

ท่านเป็นพระภิกษุที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย อีกทั้งมีจริยวัตรที่งดงามสม่ำเสมอเหมาะสมแก่สมณสาธูป มีความแน่วแน่มุ่งมั่นเสียสละเพื่อเผยแผ่เมตตาธรรมต่อมหาชนไม่มีประมาณทำให้มีศิษยานุศิษย์เลื่อมใสศรัทธาเพิ่มมากขึ้นอย่างกว้างขวาง บุคคลเหล่านั้นได้ร่วมใจกันบริจาคทุนทรัพย์ในการจัดสร้างเสนาสนะเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นภายในวัดขึ้น แต่สถานการณ์ยังคงเป็นสำนักปฏิบัติธรรม แม้กระนั้นในแต่ละปีได้มีพระภิกษุสามเณรเข้าอยู่จำพรรษาคราวละร้อยรูป ซึ่งล้วนมีความเคร่งครัดพากเพียร ทั้งด้านสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน ท่านจึงได้ตั้งชื่อสำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้ว่า วัดอภิญญาเทสิตธรรม เนื่องจากตั้งอยู่บน

^๓ ดอกไม้ป่า เรียกชื่อและออกเสียงตามภาษาและสำเนียงท้องถิ่นอีสาน

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๕.

ภูเขาอยู่คนทั่วไปจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วัดภูเขาอยู่ เป็นชื่อที่ผู้คนทั่วไปเรียกกันติดปากเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน^๕ และมีชื่อที่เป็นทางการเรียกว่า “วัดนาหลวง”

๒.๓.๑ ลักษณะกายภาพของวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม)

๑) เนื้อที่

วัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) มีเนื้อที่ธรณีสงฆ์ ๑๕ ไร่ และสำนักงานป่าไม้จังหวัดอุดรธานี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้ทางวัดช่วยดูแลป่าอุทยานแห่งชาติ ที่อยู่ล้อมรอบมีเนื้อที่ทั้งหมด โดย ประมาณ ๒๕,๐๐๐ ไร่

๒) ที่ตั้ง

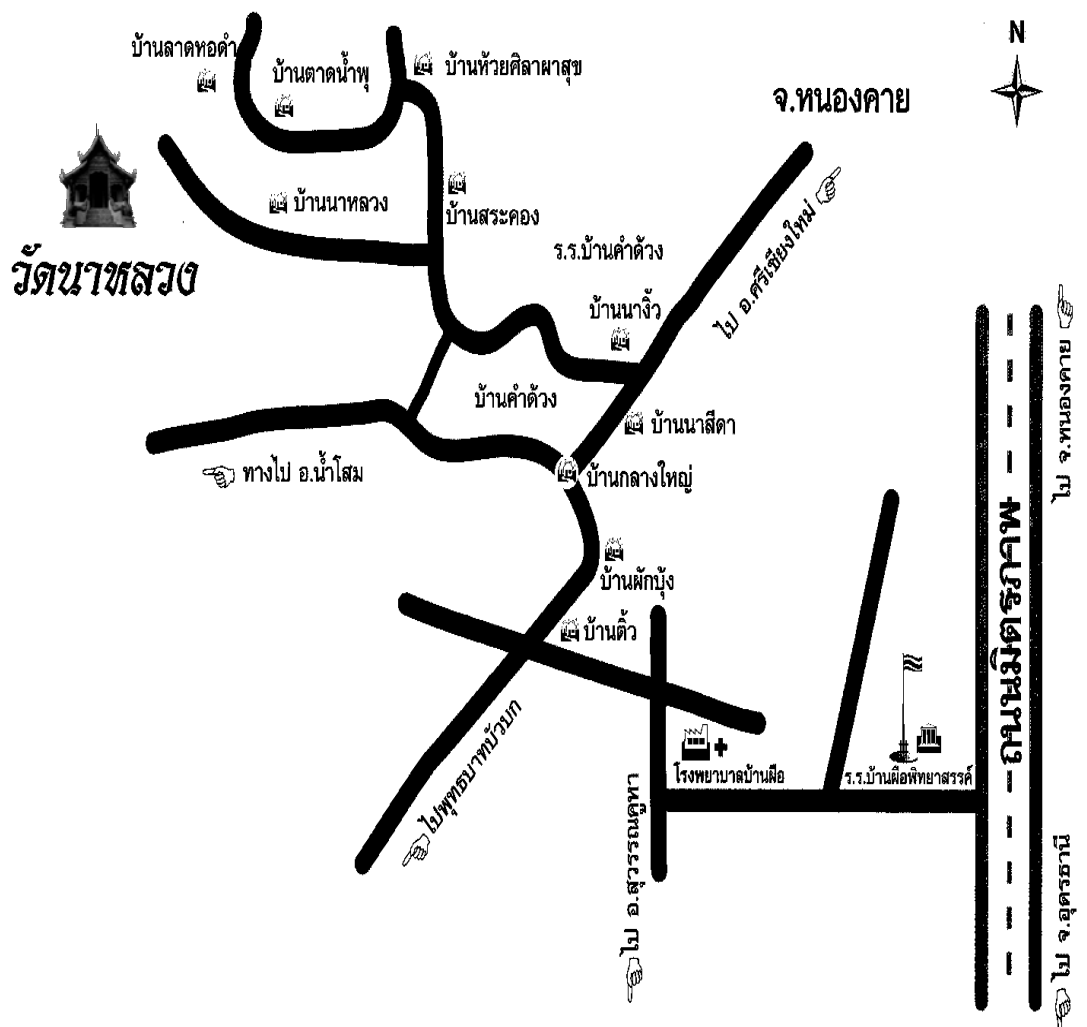
ตั้งอยู่บนยอดเขาภูเขาอยู่ใกล้หมู่บ้านนาหลวง ตำบลคำด้วง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ห่างจากหมู่บ้านนาหลวงประมาณ ๕ กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอบ้านผือไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๔๖ กิโลเมตร

๓) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านตาดน้ำพุ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านสระคลอง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านสว่างปากราง อำเภอนายูง จังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านนาหลวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

^๕ พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศีลถิ่นธรรมน่ายุค**, หน้า ๒๑-๒๓.

แผนที่แสดงที่ตั้งวัดนาหลวง ต.คำด้วง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี

๔) สถานภาพวัด

อาศัยความตามข้อ ๔ แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗)

ออกตามความใน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม กระทรวงศึกษาธิการ จึงประกาศตั้งเป็นวัดขึ้นในพระพุทธศาสนา มีนามว่า “วัดนาหลวง” ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ลงนามโดย นายสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ สถานภาพเป็นวัดวิสุคามสีมา สังกัดมหานิกาย แต่มีการถือวัตรปฏิบัติแบบพระป่า และวัดนาหลวงก็มีผลงานเผยแผ่คำสอนธรรมเป็นที่ปรากฏแก่คณะสงฆ์เป็นอย่างดี ดังนั้น สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี จึงแต่งตั้งให้วัดนาหลวงเป็นสำนักวิปัสสนาธุระประจำจังหวัดอุดรธานี ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๔ จนถึงปัจจุบัน

๒.๓.๒ พันธกิจของวัดนาหลวง

พันธกิจ คือ การวางระบบโครงสร้างการบริหารการจัดการภายในวัด เพื่อสะดวกต่อการบริหาร การจัดการ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้กับบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมภายในวัดโดยหลักการแล้วมี ธรรมวินัย กฎระเบียบประเพณีไทยเป็นแนวยึดถือสำคัญ ส่วนการอยู่ร่วมกันโดยภราดรภาพนั้นถือยึดหยุ่น ตามความเหมาะสม ทุกคนที่มา ณ วัดนาหลวงแห่งนี้เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ทั้งนี้ พระภิกษุสามเณรได้ กำหนดพันธกิจไว้สำคัญ ๔ ด้านโดยมีกรอบให้เป็นนโยบายเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปนี้

๑. การปกครอง ในการปกครองนั้นจะต้องทำภาระด้านการบังคับบัญชา บริหาร พิทักษ์ ค้ำครอง รักษา ปกป้องบริการในสายงาน

๒. การศึกษา ในด้านการศึกษานั้นพระภิกษุสามเณรผู้เข้ามาอยู่สังกัดวัดจะต้องได้รับการศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมเน้นการอบรมกาย วาจา ใจ ให้บริบูรณ์โดยให้พระภิกษุสามเณรเรียนวิชาพื้นฐาน นักธรรมชั้นตรี โท เอก โดยจัดสร้างห้องสมุดกลางไว้สำหรับศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เมื่อมีปัญหาติดขัดในเรื่องใดก็สามารถไปปรึกษาพระอาจารย์ได้ตลอดเวลา เมื่อถึงคราวสอบสนามหลวงก็จะให้ไปสอบที่สนามหลวง อำเภอบ้านฝาง

๓. การสาธารณูปการ ในด้านสาธารณูปการนั้น เน้นอุปโภคบริโภคในปัจจุบัน ๔ ทั้ง คน สัตว์ สังฆาร สะอาด สว่าง สงบให้ครบ

๔. การเผยแผ่ ในด้านการเผยแผ่เน้นด้านคุณธรรมจริยธรรม วินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีจารีต สังคม โลกีย์ โลภุตตระ สัมมาทิฐิชี้ให้เห็นทางเจริญและทางเสื่อม ความผิดถูกของสรรพสิ่ง ทั้ง ๔ ด้านนี้ พระภิกษุสามเณรจะต้องมีความพร้อมสมบูรณ์ดังนี้

๑) ดวงตาดี มีหยั่งรู้ อยู่สงบ จบยอด้วย จริตเสมอ เผลอไม่มี

๒) ดับเย็น เห็นทัน รู้ทั่ว ชั่วละ ชนemar ใจฉลาด

๓) ทางงานสูง หลุดพ้นเรือนงาน เบิกบานทางจิต สถิตทางธรรมะ

๒.๓.๓ ระบบการปกครองในวัดนาหลวง

ระบบการปกครองของวัดนาหลวงมี ๒ ลักษณะ คือลักษณะภายในและลักษณะที่เป็นทางการตามระบบราชการ ลักษณะแรกพระภิกษุสามเณรทุกรูป บุคลากรภายในวัดทุกคนยกย่องพระภิกษุสามเณรเป็นประธานสงฆ์ของวัด เป็นผู้ให้คำปรึกษาอำนวยการกิจการงานต่าง ๆ ภายในวัด เป็นพระอาจารย์ผู้สอน สมณะและวิปัสสนากรรมฐาน และหลักการแสดงพระธรรมเทศนา หลักวาทศิลป์ต่าง ๆ ให้กับพระภิกษุสามเณรทุกรูปที่อยู่ในวัดตั้งแต่วัยแรกจนถึงปัจจุบัน แต่เดิมท่านเคยดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอบ้านฝาง

ท่านได้ลาออกจากตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ นับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อวัดได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการท่านก็ได้มอบหมายให้สาธุศิษย์ของท่านปฏิบัติหน้าที่บริหารจัดการภายในวัด

ส่วนรูปแบบการปกครองอีกแบบหนึ่ง คือลักษณะที่เป็นทางการตามระบบการคณะสงฆ์ซึ่งจะใช้ระเบียบการเดียวกันกับวัดอื่น ๆ โดยทั่วไป พระภิกษุที่เป็นบุคคลสำคัญในการบริหารงานในวัด มีดังนี้

๑. พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ เป็นเจ้าอาวาส
๒. พระมหาสำรี ฐมฺมจาโร เป็นรองเจ้าอาวาส
๓. พระสมภาร ธีรปญฺโญ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ตารางที่ ๑ แสดงสถิติพระภิกษุสามเณรแม่ชี ศิษย์วัดที่อยู่จำพรรษาในวัดนาหลวงในแต่ละปีมีดังนี้

ปี พ.ศ.	พระภิกษุ	สามเณร	แม่ชี	ศิษย์วัด	รวม (รูป/คน)	หมายเหตุ*
๒๕๒๙	๕	๒	-	-	๗	
๒๕๓๐	๙	๕	-	-	๑๔	
๒๕๓๑	๑๓	๒	-	-	๑๕	
๒๕๓๒	๕	๗	-	๑	๑๓	
๒๕๓๓	๑๖	๖	-	๒	๒๔	
๒๕๓๔	๒๘	๓	๓	๒	๓๖	
๒๕๓๕	๓๑	๑	๓	๒	๓๗	
๒๕๓๖	๓๖	๑	๕	๒	๔๔	
๒๕๓๗	๕๓	๕	๕	๒	๖๕	
๒๕๓๘	๔๓	๔	๖	๒	๕๕	
๒๕๓๙	๖๕	๔	๖	๓	๗๘	
๒๕๔๐	๘๑	๑	๕	๓	๙๐	
๒๕๔๑	๙๓	๘	๔	๓	๑๐๘	
๒๕๔๒	๙๐	๖	๕	๓	๑๐๔	
๒๕๔๓	๙๙	๖	๕	๔	๑๑๔	
๒๕๔๔	๑๐๕	๓	๘	๔	๑๒๐	
๒๕๔๕	๑๐๕	๒	๙	๔	๑๒๐	
๒๕๔๖	๑๑๐	๒	๑๐	๕	๑๒๗	
๒๕๔๗	๑๑๔	๑	๑๑	๕	๑๓๑	
๒๕๔๘	๑๑๗	๑	๑๑	๕	๑๓๔	

* สถิติอุบาสก อุบาสิกา ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรมภายในวัดนาหลวง พึงดูได้จากตารางที่ ๒-๑๒ ในหน้า ๗๓-๘๑.

จะเห็นได้ว่าปริมาณพระภิกษุสามเณรมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนที่มีพระภิกษุลดลงเพราะมีญาติ โดยผู้ศรัทธาทำนุบำรุงพระในวัดให้ไปจำพรรษาอยู่ ณ วัดในหมู่บ้านอื่นบางรูปได้กลับภูมิลำเนาเดิมในจังหวัดต่างไกล เช่น จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดเชียงราย เป็นต้น ในแต่ละปีจะมีพระภิกษุลาสิกขาของจำพรรษาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่ทางวัดไม่สามารถตอบสนองความประสงค์นั้นได้ ด้วยข้อจำกัดเรื่องเสนาสนะที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณรไม่เพียงพอ^๖ เมื่อมีพระภิกษุสามเณรตลอดทั้งอุบาสกอุบาสิกาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่คณะ ทางวัดจึงได้วางกฎระเบียบไว้ให้สำหรับปฏิบัติดังนี้

๒.๓.๓.๑ ระเบียบวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม)

๑. ไม่สูบบุหรี่ กินหมาก ของมึนเมาให้เกิดโทษทุกชนิด
๒. ไม่เล่นของขลังแร่เหรียญปลุกเสก ติดพิธีตองต่าง ๆ
๓. ไม่เมามัวโลภธรรม ๘ ติดวัตถุ คน ลัทธิ สังฆาร อามิส ปัจจัย
๔. มีสังวร ๕^๗ สารธรรม ๕^๘ เป็นอารมณ์ของกายใจ
๕. เจริญสมณะ วิปัสสนา มีสติทุกอิริยาบถ น้อยใหญ่
๖. ต้องละพยศ ลดตำแหน่ง เลิกแข่งดี ไม่มีมานะ ทิฐูริมายา
๗. เว้นสุรา อิตถียา เงินตรา มิจฉาชีพ ไม่ควรแต่ต้องอย่างเด็ดขาดเป็นเยี่ยม
๘. เสพอยู่ซึ่งศรัทธา วิริยะ สติ สมธิ ปัญญา ปฏิภาณ หิริ โอตตัปปะ
๙. ไม่ชวนทะเลาะ ประมาทเกียจคร้าน เห็นแก่กินแก่นอน ใ้อวดมากแต่พูด
๑๐. ใช้ของที่มีอยู่ภายในวัดจงรู้จักเก็บรักษา ทำความสะอาดฉลาดอยู่กับหมู่คณะ สละ

อารมณ์ที่ไม่ดีงาม จากจิตใจ ละพิษโลเลทางกามคุณออกเสีย

๑๑. อยู่ด้วยวิหิตธรรม ๔ อย่าง สุกญตา อริยธรรม พรหมวิหาร อนุบุพพิหาร ไม่พึงว่างจากธรรมเหล่านี้ แม้แต่วินาทีเดียว

๑๒. เคารพกฎระเบียบธรรมวินัย เป็นแนวทางของชีวิตประจำวันตลอดไป

๒.๓.๓.๒ กฎระเบียบการรับพระเณร และแม่ชี พรหมณเฑาะว์ เข้ามาอยู่

๑. ต้องมีบริวารครบ และเรียนจบนักธรรมชั้นตรี โท เอก
๒. ไม่มีโรคน่ารังเกียจ สุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นผู้สุภาพอ่อนโยน
๓. ต้องมาก่อนวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน ของทุกปี หรือปลายเดือนพฤษภาคม ทุกปี

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒-๔๔.

^๗ คือ ๑.ปฏิมอกขสังวร ๒.สติสังวร ๓.ญาณสังวร ๔.ขันติสังวร ๕.วิริยสังวร. ดูรายละเอียดใน วิสุทธิ. ๑/๘; วิภังค.อ. ๔๒๙.

^๘ คือ สีสาระ สมธิตะ ปญญาสาระ วิมุตตติสาระ และวิมุตตติญาณทัสสนะสาระ ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๒๐/๓๐๑;

อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๐๘/๑๕๒.

๔. เมื่ออยู่ต้องเข้ารับการอบรมครบทั้ง ๓ ภาค คือ ภาคทฤษฎี (สมถะและวิปัสสนากรรมฐาน) ภาคปฏิบัติ (เข้ากรรมฐาน) ภาคเผยแผ่ (หลักการออกเผยแผ่ธรรมแก่มวลชน)
๕. สัมผัสใจในการออกเผยแผ่ หรือจุดงค์ หรืออยู่วัด
๖. ต้องอบรมครบสมบูรณ์ก่อนค่อยออกทำงานได้
๗. ถ้ามาหลังเดือนมิถุนายน ทางวัดจะไม่รับเข้าอยู่ด้วย
๘. ผู้ที่มาอยู่จะต้องอยู่จำพรรษาที่วัดนาหลวงอย่างน้อย ๕ ปี จึงจะอนุญาตให้ไปจำพรรษาที่อื่นได้
๙. ผู้ที่จะบวชพระหรือเณรจะต้องเข้านาคหรือเป็นชีปะขาวก่อนอย่างน้อย ๓ เดือน จึงจะอนุญาตให้บวช
๑๐. แม่ชีที่จะมาอยู่จะต้องได้รับอนุญาตจากคณะผู้บริหารวัดหรือประธานสงฆ์เสียก่อน และจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด
๑๑. เมื่อไปทำธุระที่อื่นจะต้องไปไม่เกิน ๑๕ วัน ถ้าเกิน ถือว่าหมดสิทธิ์ในการอยู่ร่วมกัน (ยกเว้นบางกรณี) ไม่นำญาติหรือคนอื่นมาด้วย หากนำมาทางวัดจะให้พักอยู่ ด้วยเพียง ๓ วัน จากนั้นต้องเดินทางกลับถิ่นของตนเอง และต้องแจ้งให้เจ้าอาวาสทราบทั้งมาทั้งกลับ

๒.๓.๓.๓ การเตรียมตัวและกฎกติกาเมื่อเข้าวัด

๑. ชายหญิงควรแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดสีขาวบริสุทธิ์ ไม่แต่งตัวประเจิดประเจ้อ
๒. สมาทานศีล ๕ หรือ ศีล ๘ ให้ไพบล้อย่างถ้วนหน้า
๓. ไม่เสพของมีนเมาทุกอย่าง ระหว่างเข้าวัดหรือขณะอยู่ปฏิบัติธรรม
๔. พูดน้อย ไม่เสียงดังก่อความรำคาญให้แก่ผู้อื่นที่อยู่ใกล้เคียง
๕. เก็บสิ่งของใช้ต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยภายในที่อยู่ของตน
๖. รักษาความสะอาดห้องนอน ห้องน้ำ ให้สะอาดสวยงาม
๗. ขณะเดินไปมา ควรระวังอย่าวิ่งอันเป็นเหตุให้ขาดความสำรวมทางกาย
๘. เปิด ปิด ประตู หน้าต่าง ให้เบา ๆ อย่าให้เกิดเสียงดัง
๙. ขณะรับประทานอาหาร ห้ามพูดคุยกัน ควรสงบเรียบร้อย
๑๐. ภาชนะที่ใช้ เมื่อเสร็จกิจแล้ว ควรเก็บไว้ที่เดิม
๑๑. ถ้าอยู่เฉพาะกลด หรือที่อยู่ของตน ห้ามร้องตะโกนต่อเพื่อน ๆ
๑๒. ควรรีบเร่งทำธุระต่างๆ ให้เรียบร้อยก่อนออกปฏิบัติธรรม และพร้อมเพรียงกัน ก่อนเวลาทุกครั้ง โดยมีกติกาประจำใจว่า คอยเพื่อน ดีกว่าให้เพื่อนคอย
๑๓. ทำตามกฎระเบียบวัด เคารพธรรมเกรงวินัยไม่ควรล่วงเกิน จะเป็นสิ่งที่ดีเยี่ยม
๑๔. ชายหญิงทุกคน จงให้ความรู้เคารพซึ่งกันและกัน ไม่ควรดูหมิ่นน้ำใจกัน ขณะมาอบรมปฏิบัติธรรมอยู่วัด

๑๕. ควรเคารพบูชาเทิดทูน ครูอาจารย์ สถานที่ ธรรมะ อย่างสมบูรณ์ด้วยกายวาจาและใจตลอดชีวิตนี้ จะไม่ทำให้ใครหนักใจเพราะความประพฤติของตนเอง

๒.๓.๓.๔ กฎระเบียบของผู้มาเข้าอบรมปฏิบัติธรรมและการเข้าที่ประชุม

๑. ต้องถอดรองเท้าเก็บไว้ในที่ที่เหมาะสมและเรียบร้อยสวยงาม เก็บที่กวดของตน
๒. ไม่คุยกันในขณะที่ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม นั่งสมาธิ
๓. ไม่ลุกไปไหนมาไหนขณะที่ทำวัตรเช้า-เย็น ฟังธรรม และนั่งสมาธิ
๔. ไม่ควรเปิดเครื่องสื่อสารต่าง ๆ วิทยุสื่อสาร มือถือ ขณะเข้าประชุม ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม นั่งสมาธิ โดยเด็ดขาด
๕. อย่าส่งเสียงดัง ในขณะที่เข้าห้องน้ำ อาบน้ำ ตั้งแถวรอก่อนจะไปรับประทานอาหารหนัก อาหารเบา ขณะรับประทานอาหาร เวลาปล่อยไปพักผ่อน และแยกกลุ่มไปปฏิบัติ ขณะเดินผ่านกุฏิพระควรใช้เสียงเบา ๆ เพราะจะรบกวนพระโยคาวจรเจ้าขณะกำลังปฏิบัติธรรม
๖. ไม่พึงไปในสถานที่ต่าง ๆ ตามลำพัง ก่อนได้รับอนุญาตจากพระพี่เลี้ยง หรืออาจารย์ ผู้เป็นพี่เลี้ยงเมื่อท่านพิจารณาเห็นสมควรแล้วค่อยไป
๗. ไม่ทิ้งขยะ ในที่ที่ไม่มีถังขยะ เช่น ห้องประชุม ห้องน้ำ ห้องนอน ตามทางเดิน กุฏิพระ บริเวณโรงอุโบสถ วิหาร ลานธรรม ลานเจดีย์ สถานที่สาธารณประโยชน์ของทางวัด ผู้หญิงห้ามทิ้งผ้าอนามัยลงในโถส้วม
๘. ต้องช่วยกันรักษาความสะอาด ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ห้องน้ำ ห้องนอน ผ้าห่ม หมอน เสื้อ มุ้งกวด กวด ภาชนะใส่อาหาร แก้วน้ำ ไฟฟ้า น้ำใช้ ฯลฯ ของสงฆ์ทุกชนิด
๙. ไม่ทำลายต้นไม้สิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดินผ่านไปมา ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ถอน หัก เติด ตะแคง เก็บ เราควรช่วยกันอนุรักษ์ไว้ และช่วยกันปลูก
๑๐. ต้องตรงต่อเวลาเสมอ ไม่ว่าจะทำวัตรเช้า-เย็น เรียกเข้าที่ประชุม มาปฏิบัติธรรม ฟังธรรม รับประทานอาหาร การพักผ่อน หลับนอน ตื่นเป็นเวลา (ยกเว้นป่วยไม่สบาย หรือทำหน้าที่สำคัญที่มอบหมายให้ เช่น ไปช่วยทำอาหารที่โรงครัว)
๑๑. ไม่พึงเสพสิ่งเสพติด และของมีเมาทุกชนิด ให้ละทิ้งไว้ก่อนหรือเลิกโดยเด็ดขาด ในขณะที่เราเข้ามาอบรมปฏิบัติธรรม (เสพธรรมะดีกว่า)
๑๒. พึงระวังอันตราย จากอสรพิษ แมลงต่าง ๆ ที่มีพิษ เช่น งู ตะน ต่อ
๑๓. ต้องละพยศ ลดมานะ ละตำแหน่ง เลิกแข่งดี ไม่ยกหู ชูหาง จ่องทอง พองขน ถือตัวตนทั้งชายหญิง ทุกคนมีสภาพเดียวกัน คือ กองขันธ์ ๕ และเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายเท่ากัน
๑๔. ผู้ที่มีโรคประจำตัว ควรแจ้งเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมและพระพี่เลี้ยงให้ทราบก่อน และควรนำยาของตนมาด้วย

๑๕. ท่านใดที่นำสิ่งของที่มีค่า เช่นปัจจัย (เงิน) เป็นต้น ให้เก็บไว้ในที่ปลอดภัย หรือนำมาฝากไว้กับพระเจ้าหน้าที่ ครูอาจารย์ก็ได้

๒.๓.๓.๕ ระเบียบมารยาทของผู้ที่เข้าปฏิบัติธรรม

๑. จริยศึกษา คือ จรรยา มารยาท

วาจา การเปิด-ปิด วาจา ควรสงบเคารพสถานที่ ธรรมชาติ อาจารย์ ไม่ควรเอะอะโวยวายทั้งในที่ประชุมนอกที่ประชุม ในที่พัก และนอกที่พัก การพูดจาให้อ่อนน้อม อ่อนหวาน

กาย กายอ่อนน้อม ไม่กระโดดโลดเต้นแข็งกระด้าง ควรสำรวมระมัดระวังตัวให้มีความสงวนรักทุกอิริยาบถน้อยใหญ่

จิตตา มีใจอ่อนโยนอ่อนน้อม ควรเคารพเชื่อฟังครูบาอาจารย์ พระคุณเจ้าด้วยดีไม่หัวดื้อถือตัว ไม่มัวขัดใจ ทะเลาะเบาะแว้งกัน สามัคคีมีให้มั่น เมตตากันพร้อมอภัยเสมอ

การบริโภค ควรงดการพูดจา บริโภคด้วยอาการสงบ สำรวม มีสติ

การรักษาความสะอาด ที่พัก ห้องน้ำ สถานที่ต่าง ๆ ให้เรียบร้อยสวยงามเสมอ

การรักษาภาชนะ เครื่องใช้ ผ้าส่วนตัว ควรตากเก็บให้เป็นระเบียบ

การใช้ไฟฟ้า เปิด-ปิด ให้ช่วยกันประหยัด อย่ามั่งง่าย

๒. หัตถศึกษา คือ ลงมือฝึกหัด ยืน เดิน นั่ง นอน ด้วยวิปัสสนา มีสติทุกขณะจิต

๓. พลศึกษา คือ บริหารกายให้เหมือนนาย บริหารใจให้มีธรรมชาติเลิกละอบายมุข สิ่งมีนเมาทุกชนิดมีธรรมชาติคุมครองกาย-จิต ตลอดอายุขัย

๔. พุทธิศึกษา คือ การศึกษาธรรมควรเคารพ ไม่คุยหยิกหยอกเล่นกัน เดินไปเดินมา

๒.๓.๓.๖ กฎระเบียบของผู้อยู่กลด ปักกลด

๑. ไม่ส่งเสียงดื่มน้ำเพื่อน ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ

๒. จะต้องตั้งใจบำเพ็ญภาวนาอย่างเข้มแข็งตลอดไป

๓. ไม่เอาของเสพติดมากพลู บุหรี่ เข้ามาในกลด

๔. ไม่ชวนพูดคุยกับเพื่อนที่อยู่รอบข้างยามสงบ

๕. จะพูดเบา ทำเบา เดินเบา ไม่ก่อกวนผู้อื่นเด็ดขาด

๖. จะสำรวมระวังกาย วาจา ใจ ตลอดวันคืนไม่เผลอ

๗. พยายามตัดความอยาก ยึด อยู่ ตลอดทุกขณะจิต

๘. จะพูดน้อย นอนน้อย กินน้อย งดโลเล

๙. จุดไฟได้เทียน ธูป ให้ดับก่อนนอนเสมอไปอย่าทิ้งไว้

๑๐. จงรักษาสีของ ๆ ตนและกลด เสื้อ หมอน และของใช้ทุกอย่างไว้เป็นอย่างดี

๒.๓.๓.๗ ให้พิจารณาธรรมอยู่ตลอด

๑. กาย ของพระศ เวทนา ของพิเศษ จิต ของมีดำ ธรรม ของมีขาว
๒. ดูภายในกายตน อันน่ารู้มี ๕ อย่าง คือ (๑) ลมหายใจ (อิริยาบถ ๔) (๒) ยืน (๓) เดิน (๔) นั่ง (๕) นอน
๓. ให้รู้ขณะทำ พุท คิด
๔. เห็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ
๕. แค่อำการ ๓๒ อย่าง มี ผม ขน...
๖. เป็นกองกระดูก หรือป้าเคลื่อนที่
๗. ดูเวทนา ๕ อย่าง คือ สุข ทุกข์ เจษ ดีใจ เสียใจ แค่มายา
๘. ดูจิต ๓ อย่าง คือ เสร้าหมอง ผองใส ตรัสรู้
๙. ดูธรรม ๕ อย่าง คือ กั้น กอง ที่ต่อ ทางรู้ จริ่ง
๑๐. ทุกข์มีจริง กำหนดรู้ว่าแค่ปรากฏเท่านั้น
๑๑. เหตุเกิดทุกข์มีจริง กำหนดละ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
๑๒. วิธีดับทุกข์มีจริง กำหนดดับ สว่าง ทางออกมีจริง กำหนดออก ปล่อย อย่าส่งจิตไปที่อื่น ให้รู้ อยู่ เห็นอยู่ ดับอยู่เสมอ^๙

ในการทำกิจกรรมร่วมกันของหมู่คณะเพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน ทางวัดก็ได้กำหนดเวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวันไว้ดังนี้

กำหนดกิจวัตรประจำวันของพระภิกษุสามเณร

เวลา	รายการกิจวัตร
๐๓.๐๐ น.	ลุกขึ้นทำสรีระกิจ แล้วเจริญกรรมฐาน
๐๔.๐๐-๐๕.๐๐ น.	ปฏิบัติธรรมเดินจงกรม
๐๕.๓๐.-๐๗.๐๐ น.	ช่วยกันทำความสะอาดบริเวณส่วนรวม
๐๗.๓๐ น.	สัญญาณระฆังรวมที่ศาลาทำวัตร เตรียมทำวัตรเข้าพร้อมกัน
๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า
๐๙.๐๕-๐๙.๓๐ น.	เตรียมออกมารับบิณฑบาต
๑๐.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารร่วมกันที่ศาลาหอฉัน
๑๑.๐๐-๑๕.๐๐ น.	ปฏิบัติธรรม ยืน เดิน นั่งสมาธิ
๑๕.๐๕-๑๖.๐๐ น.	ทำความสะอาดบริเวณส่วนรวม, สรงน้ำ, รับประทานอาหารที่หอฉัน

^๙ พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), คู่มือสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น, (อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๗), หน้า ๖๒-๖๖.

๒.๔ บุคลิกภาพ

Page 44 of 159

เผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีสง่างามก็ยิ่งความพอใจแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาได้แก่ผู้ที่พบเห็น เช่น พระอัสสชิ เพราะท่านมีความเรียบร้อย มีกิริยาที่ก้าวไป แลดู เหลียวดู คู้เข้า เขยียดออก น่าเลื่อมใส มี จักขุทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ^{๑๔} เวลาเดินแต่ละย่างก้าวดูเรียบร้อย เยือกเย็น อุปติสสะคือพระสารีบุตร เห็นกิริยาอาการของพระอัสสชิเท่านั้น ก็เกิดความศรัทธาอยากเข้าไปหาร่วมสนทนาด้วย

นอกจากนี้ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเกิดความพอใจเลื่อมใสศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์เพราะ อาศัยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. รูปร่างปมาณิกา บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป
๒. โสฬสปมาณิกา บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง
๓. ลูษัปปมาณิกา บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง
๔. ธัมมปมาณิกา บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม^{๑๕}

พระพุทธเจ้าท่านมีครบทั้งลักษณะ ๔ ประการ ดังพระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถา ธรรมบทว่า “จำพวกสัตว์ผู้ถือรูปเป็นประมาณ เห็นพระสรีระของพระตถาคตเจ้าซึ่งประกอบด้วยพระลักษณะ และอนุพยัญชนะ มีพระหวิวรรณดุจดวงคำแล้ว ย่อมเลื่อมใสจำพวกสัตว์ผู้ถือเสียงเป็นประมาณ ฟังเสียง ประกาศพระคุณของพระบรมศาสดาซึ่งอาศัยเป็นไปตั้งหลายร้อยชาติ และเสียงประกาศพระธรรมเทศนา ซึ่ง ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว ย่อมเลื่อมใสแม้สัตว์ผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ อาศัยความที่ พระบรมศาสดาเป็นผู้เศร้าหมองด้วยปัจจัยมีจิวรเป็นต้นแล้ว ย่อมเลื่อมใส แม้จำพวกสัตว์ผู้ถือธรรมเป็น ประมาณ ย่อมเลื่อมใสว่าพระทศพลมีศีลแบบนี้ มีสมาธิแบบนี้ มีปัญญาแบบนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า หาผู้เสมอ มิได้ ไม่มีผู้เสมอเท่า หาผู้เสมอเหมือนมิได้ ไม่มีผู้ทัดเทียม ด้วยพระคุณทั้งหลาย มีศีลเป็นต้น^{๑๖}

อย่างไรก็ตาม บุคลิกภาพถือว่า เป็นปัจจัยภายนอกที่สร้างเสริมศรัทธาให้เกิดในขั้นต้นเท่านั้น การ ที่พระนักเผยแผ่คำนึงการปรับปรุงบุคลิกภาพของตน ย่อมเป็นการสร้างเสริมศรัทธาอย่างมีต้องสงสัย ผู้ที่มี บุคลิกภาพดีจึงควรเป็นผู้ที่ระมัดระวังตนให้มีความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ มีความแจ่มใส สงบสำรวม สง่าผ่าเผยด้วยความมั่นใจในตนเอง

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนา และร่วมงานกับผู้เคยรับฟังการ บรรยายแล้ว พบว่า แม้ท่านจะมีบุคลิกภาพไม่ครบถ้วนตามที่ปรากฏในพระบาลีหรือในอรรถกถาก็ตามกล่าว โดยรวมแล้วท่านเป็นผู้มีบุคลิกภาพอยู่ในขั้นดี คือเป็นผู้มีกิริยา มารยาทเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน มีน้ำใจ

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒.

^{๑๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๙., อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๗๑-๑๗๒/๒๐๔.

^{๑๖} พ.ธ.อ. ๔๒/๑๕๙-๑๖๐.

ไมตรีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนสหธรรมิก ไม่โอ้อวดยกย่องตน เป็นคนสุขุม พุดจาจะฉาน เลี้ยงดั่งฟังชด แต่ น้ำเสียงนั้นแผ่ด้วยความน้อมนวลชวนฟัง มีวาจาไพเราะเป็นที่สบายใจแก่ผู้ฟัง จึงทำให้ท่านได้รับการยอมรับ และการยกย่องจากบุคคลต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ประเมินด้านบุคลิกภาพของท่านตามที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์นั้น เป็นพระที่มีบุคลิกลักษณะท่าทางสง่าผ่าเผย วางตัวได้ดี งามอาภรณ์ พุดจาตรงไปตรงมา พุดจาชัดถ้อยชัดคำ ไพเราะ น่าฟัง พุดจาจริงทำจริง กล่าวในสิ่งที่คนอื่นไม่กล้าทำสำเร็จ แจ่มใส เป็นคนใจดี มีความสุขุมคัมภีรภาพ มีความรู้ความสามารถดี^{๑๗} เป็นหลักเป็นกำลังใจ เป็นที่ปรึกษา ของทุกคน มีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้ขัดข้องในปัญหาต่าง ๆ ในยามทุกข์ช่วยปลุก ปลอบและให้สติเสมอมา^{๑๘} มีความโอบอ้อมอารี วางตัวได้เสมอต้นเสมอปลาย น่าเคารพนับถือ^{๑๙} สำหรับ พระภิกษุที่เข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่ในสำนักท่านจะให้โอกาสเข้าพบปะปรึกษาหารือได้ตลอดเวลา จะให้คำแนะนำ อบรมพร่ำสอนศิษย์อย่างสม่ำเสมอด้วยดี ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความคิดเห็นกว้างไกล มีความจริงใจและให้ความสำคัญต่องานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เพื่อหวังให้เกิด ประโยชน์แก่อุปถัมภ์บำรุงเมืองและความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป^{๒๐}

จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เคยพบเห็น สันทนา ร่วมงานหรือผู้เคยรับฟังการ เทศน์ การบรรยายของพระภิกษุท้าวสุทธาจารย์แล้ว พบว่า ท่านเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สามารถช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ในระดับหนึ่ง พอสรุปได้ดังนี้

๑. เป็นผู้ที่มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	๒. มีเมตตาธรรม
๓. น่าเคารพนับถือ	๔. มีกิริยามารยาทเรียบร้อย
๕. งามใส	๖. มีความสุข สง่า งามอาภรณ์
๗. มีความรู้ความสามารถดี	๘. พุดจาชัดถ้อยชัดคำ ไพเราะ น่าฟัง
๙. มีความเห็นกว้างไกล	๑๐. พุดตรงไปตรงมา
๑๑. พุดจริง ทำจริง	๑๒. อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือตัว

กล่าวได้ว่าพระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ เป็นพระนักเผยแผ่ที่จัดว่ามีบุคลิกภาพที่ดีรูปหนึ่ง บุคลิกลักษณะเหล่านี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งไม่สามารถเลียนแบบกันได้ ถึงแม้ว่าท่านจะมีบุคลิกภาพ ไม่ครบถ้วนตามที่ปรากฏในพระบาลีหรืออรรถกถาก็ตาม เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วท่านก็เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพอยู่ ขั้นดีรูปหนึ่ง สามารถทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ในระดับหนึ่ง

^{๑๗} สัมภาษณ์, พระเครื่อง อนุตตรโร, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายสมพงษ์ ศรีประเทศ, ข้าราชการครู, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายประสิทธิ์ เทพประเสริฐ, ข้าราชการครู, ๗ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์, พระมหาสำรี ธมฺมจาโร, รองเจ้าอาวาสวัดนาหลวง, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาธรรมภินันท์, เจ้าอาวาสวัดนาหลวง, ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๘.

๒.๕ ปฏิปทา

พระภิกษุสงฆ์ท่านหนึ่ง ท่านเป็นที่รู้จักและเคารพนับถือของชาวไทยและต่างชาติคนส่วนมากที่เข้าไปหาท่านจะเกิดความรู้สึกศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่านโดยไม่ต้องสงสัย ท่านมีปฏิปทาน่าเลื่อมใสยิ่ง อย่างเรื่องปลุกเสกเลขยันต์ขึ้นน้ำมันต์พ่นน้ำหมาก ท่านไม่ทำ เพราะมีไข้ทางแห่งอมตนิพพาน นี่แหละที่ทำให้ประชาชนและผู้คนที่หลากหลายต่างพากันยกย่องท่านว่า “เป็นปูชนียบุคคลแห่งพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง” อีกประการหนึ่งคือวัตรปฏิบัติของท่าน ท่านเป็นพระที่เรียบง่าย ไม่ถือเนื้อถือตัว พูดจาไพเราะจับใจ อย่างนี้คนโบราณเรียกว่า “ปากกับใจตรงกัน” จึงทำให้พุทธบริษัทมุ่งหน้าตรงสู่วัดนาหลวง (อภิญญาเสลิตธรรม) ไม่ขาดสาย ชื่อเสียงของท่านก็ยิ่งขจรขยายไปทั่วทิศานุทิศ

แม้ท่านจะได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะที่พระภิกษุสงฆ์แล้ว ท่านก็ยังอยู่อย่างปกติ เป็นพระที่ไม่เรียกร้องอะไร และวางตัวเป็นพระธรรมดา ๆ รูปหนึ่งที่นำเลื่อมใสยิ่งนัก ที่สำคัญหลวงพ่อก็มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อผู้อื่นเป็นนิจ คือไม่มีเวลาที่จะมานั่งพักผ่อน ทุกลมหายใจของท่านต้องรับภาระงานเพื่อเผยแผ่พระสัทธรรมอยู่ตลอดเวลา

วัตรปฏิบัติของท่าน คือ การถือธุดงค์วัตรในการอยู่ป่า เมื่อครั้งที่เริ่มบวชเข้ามาสู่ผ้ากาสาวพัสตร์ การถือผ้าไตรจีวร การบิณฑบาต การอุปฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ และกิจวัตรของสงฆ์ที่ท่านไม่เคยขาดคือการทำวัตรสวดมนต์เจริญภาวนา โดยเฉพาะการบิณฑบาตโปรดประชาชนนั้นถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ญาติโยมได้ทำบุญใส่บาตร นอกจากนี้ ท่านยังเคร่งครัดถือธุดงค์วัตรรักษาศีลประพฤติดิถีสมาจารวัตร เป็นพระที่อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดไม่ถือตัว^{๒๒} ดังนั้นจึงพอประมวลวัตรปฏิบัติหรือปฏิปทาที่ท่านได้ถือปฏิบัติอยู่ประจำได้ดังนี้

๑. อุปัชฌาย์วัตร	วัตรปฏิบัติในพระอุปัชฌาย์
๒. อาจารย์วัตร	วัตรปฏิบัติในพระอาจารย์
๓. เสนาสนวัตร	วัตรปฏิบัติในเสนาสนะ
๔. อารัญญิกวัตร	วัตรปฏิบัติของพระภิกษุผู้อยู่ป่า
๕. บิณฑบาตจริยวัตร	วัตรปฏิบัติของพระภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต
๖. อาคันตุกวัตร	วัตรปฏิบัติสำหรับผู้มาเยือน

พระภิกษุสงฆ์ท่านหนึ่ง เป็นพระที่มีศีลาจารวัตรเพียบพร้อมทุกอย่าง มีความเรียบง่าย มีเมตตาธรรมสงสารสัตว์โลกที่ตกทุกข์ได้ยากจึงสงเคราะห์ด้วยการให้ธรรมทานเป็นชีวิตจิตใจ ก็มีความเพียรความ

^{๒๒} สัมภาษณ์, พระมหาวิเชียร ดิคุขวิโร, ๑๘ ธันวาคม ๒๕๔๘.

สมณะ ความศรัทธา ความเมตตา มีศีล มีความรักในเพื่อนมนุษย์ มีธรรมะในหัวใจ^{๒๓} นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระที่หมั่นน้อยสนโดษ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อการเผยแผ่ โดยมุ่งประโยชน์อันเป็นประโยชน์สุขของส่วนรวม และชีวิตสมณะอย่างท่านก็มีความเรียบง่าย ไม่นิยมสะสมของส่วนตัว ท่านจึงเป็นพระอีกรูปหนึ่งที่เป็นที่ประจักษ์ด้วยศีลอันน่ายกย่อง^{๒๔}

สรุปได้ว่า ตลอดเวลา ๕๒ พรรษาในร่มกาสาวพัสตร์ ท่านได้แสดงให้เห็นคนทั่วไปได้ทราบและได้เห็นถึงความเป็นพระที่เคร่งครัดในเรื่องศีลหนึ่ง ความเป็นผู้มีเมตตาเปี่ยมล้นหนึ่ง และความเป็นผู้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ด้วยการเผยแผ่พระสัทธรรมแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าอย่างแท้จริงด้วย

๒.๖ สมณศักดิ์และเกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ ตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นตรี ในราชทินนามที่ “พระครูประภัสสรสุทธินคุณ”

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญในราชทินนามที่ “พระภาวนาวิสุทธิธำมณี”

จะเห็นได้ว่า พระภาวนาวิสุทธิธำมณี ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ โดยไม่ผ่านชั้นโท เอก และชั้นพิเศษ ทั้งนี้ก็เพราะท่านมีผลงานในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏชัดแก่สังคม จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ

ส่วนรางวัลและเกียรติคุณในส่วนที่เป็นรูปธรรมที่พระภาวนาวิสุทธิธำมณี ได้รับเนื่องโอกาสที่ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานสมณธรรมจักร จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประทานผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่นในประเทศ

พ.ศ. ๒๕๔๖ มุลินธิส่งเสริมพระพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙ ถวายเกียรติคุณผู้เป็นพระวิทยากรอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่น

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๘

นับตั้งแต่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรูปแบบชุดองค์ตามโครงการ ๑๐ ปี สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ท่านได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเป็นการเผยแผ่ภายในวัด โดยใช้วัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) เป็นสถานที่เผยแผ่อบรม ทำให้ได้รับเกียรติคุณ ดังนี้

^{๒๓} สัมภาษณ์, พระหมื่นน้อย สนธิโสภณ, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๘.

^{๒๔} สัมภาษณ์, พระสมภาร ชีรปัญญา, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๘.

พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นสำนักวิปัสสนาธุระประจำวัดอุดรธานี โดยสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี

พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับคัดเลือกให้เป็นหน่วยอบรมประจำตำบลดีเด่นระดับจังหวัด จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับคัดเลือกให้เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพดีเด่น จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข^{๒๕}

กล่าวได้ว่า พระภาวนาวิสุทธิธำรงจารย์เป็นพระเถระที่สั่งคมให้การยอมรับและนับถือมากรูปหนึ่ง เพราะท่านได้สร้างสรรค์ผลงานด้านพระพุทธศาสนา และคุณงามความดีเพื่อสังคมมาโดยตลอดเห็นได้จากเกียรติคุณที่ได้รับนั้นจะเป็นการกล่าวยกย่องชมเชยผลงานที่ท่านได้มีเมตตาธรรมเสียสละมุ่งมั่นเพื่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขของพุทธศาสนิกชนและความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป.

^{๒๕} พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศีลถิ่นธรรมนำยุค**, หน้า ๑๑๘.

บทที่ ๓

เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเทคนิค และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมงาน ประพันธ์และงานด้านการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานเหล่านั้นให้ปรากฏแล้ว เป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การเผยแผ่ได้ดีและถูกต้องจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ผู้เผยแผ่ต้อง ผ่านการเรียนรู้ และเข้าใจมากพอสมควร เพราะผู้ฟัง ผู้อ่านที่เคยผ่านการศึกษาและเข้าใจก็มี ที่ยังไม่ได้ศึกษา เข้าใจก็มี หากผู้เผยแผ่อธิบายความหมายผิดเพี้ยนไป ย่อมถูกผู้อื่นท้วงติงหรือตำหนิได้ ส่วนผู้ที่กำลังศึกษา แต่ยังไม่เข้าใจหลักธรรมอย่างถ่องแท้ เมื่อฟังผิดย่อมเกิดความไขว้เขวเข้าใจหลักธรรมผิดจากความหมายเดิม และนำไปประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย จำต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจประเด็น เนื้อหาขอบเขต กฎเกณฑ์และหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม จึงทำการเผยแผ่ให้เป็นไปด้วยดี ไม่ ขาดตกบกพร่อง ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

“ภิกษุเล่าเรียนพระสูตรที่เล่าเรียนมาดี ด้วยบพพยัญชนะที่สืบทอดมาดีดี แม้อรรถแห่งบท พยัญชนะที่สืบทอดมาดี ก็ชื่อว่าเป็นการสืบทอดขยายความดี เป็นพหูสูต จบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรง มาติกา ถวายทอดสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อล่วงลับไป สูตรไม่ขาดรากฐาน มีที่พึ่งอาศัยนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อ ความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งพระสังฆธรรม”^๑

ดังนั้น ในการศึกษาการเผยแผ่และแสดงธรรมนั้น ผู้ที่เป็นนักเผยแผ่จักกล่าว หรือแสดงต้องมี หลักการสอน วิธีการสอน ที่เหมาะกับจริตนิสัยของบุคคล แม้การสอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลก็อาจใช้ วิธีการสอนต่างกันได้

๓.๑ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า

ในการสอนของพระพุทธเจ้านั้น ทรงมีวิธีและการสอนแต่ละครั้งเป็นแบบธรรมิกถาหรือการสนทนา ทั่วไปซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลโดยมีองค์ประกอบที่เป็น คุณลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. สันทัสสนา ซึ่งแจ้งให้เห็นชัด คือ ทรงสอนซึ่งแจ้งจำแนกแยกแยะอธิบาย แสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นแจ้ง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา

^๑ อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๖/๒๕๗.

๒. สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา เราใจให้อาจหาญแกล้าวกล้า คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะแข็งกล้านใจทำงานสำเร็จไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก ล้างานไม่หวั่นไหว

๔. สัมปหังสนา ปลอบขวัญใจให้สดชื่นว่าเริง คือ บำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน ชี้ให้เห็นผลดี มีประโยชน์ ก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป มีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงดำริถึงการที่จะแสดงธรรมโปรดประชาชน ในขั้นแรกทรงลงเลพระทัยอยู่ว่า จะโปรดดีหรือไม่ เพราะทรงเห็นว่า ธรรมที่ทรงค้นพบและตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งอันล้าลึกยากแก่ผู้ที่ยังยึดติดในกามคุณจะรู้ได้ แต่ก็ทรงตระหนักในหลักความจริงว่า มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ทั้งปวง มนุษย์เป็นweinยสัตว์ที่พอแนะนำสั่งสอนได้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมึระดับของความแตกต่างในความพร้อมสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ทรงเปรียบเทียบมนุษย์เหมือนกับดอกบัว ๔ เหล่า คือ

๑. อุคสมุติตัญญู บุคคลผู้รู้เข้าใจได้ฉับพลันเพียงแต่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที
๒. วิปจิตัญญู ผู้สามารถเข้าใจได้เมื่ออธิบายอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน
๓. เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้เมื่อก่อยชี้แจง แนะนำ ใช้วิธีการยกย่องให้เข้าใจ
๔. ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิดอย่างรุนแรง^๓

นี่คือพุทธวิธี และเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมซึ่งแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่สั่งสอน สิ่งที่เราควรทำความเข้าใจ ได้แก่ ลักษณะสอนประเภทวิชาอาจแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ วิชาประเภทชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น ประวัติศาสตร์ การสอนประเภทนี้ จึงมุ่งเพียงหาวิธีการให้ผู้เรียนเข้าใจตามที่สอนให้เกิดพาสัจจะเป็นส่วนใหญ่ ส่วนวิชาอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับคุณค่าในทางความประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะศีลธรรม และจริยธรรม การสอนที่จะได้ผลดีนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย อย่างหลังเป็นสิ่งสำคัญมาก และมักทำได้ยากกว่าอย่างแรก เพราะคุณสมบัติขององค์ประกอบในการสอนทุกส่วน เริ่มแต่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สอน ยิ่งในงานประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่จะให้คนจำนวนมากยอมรับด้วยแล้ว อีกทั้งเป็นเรื่องสำคัญมากจากการพิจารณาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมจึงเริ่มแต่คุณสมบัติของผู้สอน^๔ พบว่าพระพุทธเจ้าตรัสสอนด้วยเทคนิคและวิธีการซึ่งพระราชมุนี (พระพรหมคุณาภรณ์ ในปัจจุบัน) (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้สรุปเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้ คือ

^๒ ที.ลี. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^๓ อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓; อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒; อภิ.ป. (บาลี) ๓๖/๑๐๘/๑๘๕.

^๔ พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑), หน้า ๖.

๑. การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและการเล่านิทานประกอบ ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา ทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยากปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น

๓. การใช้อุปกรณ์การสอน

๔. การเล่นเกม เล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษา ผสมกับปฏิกิริยา

๕. อุปายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุปายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเริ่มต้นที่บุคคลซึ่งเป็นประมุขหรือหัวหน้าของชุมชนนั้น ๆ

๖. การรู้จักจังหวะและโอกาสผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะ และโอกาสให้เป็นประโยชน์

๗. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มียึดติดดลัดดัดตามหามะ ทิฏฐิเสียให้หน่อย ที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า เราอย่าฝักฝืนด้วยวิธีอันละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง

๘. การลงโทษและการให้รางวัล คือ การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัยอยู่แล้ว มีบทบาทปฏิบัติ ประพฤติอยู่แล้ว ให้รางวัล คือ การแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร

๙. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว มีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด แก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปฏิภาณ คือ สามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะคราวไป”^๕

จะเห็นได้ว่า เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนนั้น ทรงกำหนดจุดมุ่งหมายแต่ละครั้ง ทรงเตรียมเนื้อหา เรื่องที่จะสอนไปตามลำดับความยากง่ายไปพร้อม ๆ กับทรงคำนึงถึงตัวผู้รับการสอนหรือผู้รับสารด้วยว่า จะสามารถเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกลอยการเรียนรู้ และสนใจเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น เทคนิคและวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลายรูปแบบ จึงทำให้ในระยะแรกที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนานั้น มีบุคคลในทุกชั้นวรรณะเลื่อมใสศรัทธาอุปสมบทตามและสามารถบรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏในพุทธประวัติแล้ว ถึงแม้บางคนจะมิได้อุปสมบทก็ตาม แต่ก็ได้น้อมนำหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตที่สุขสงบทั้งในระดับบุคคลครอบครัวมาสู่ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรมาโดยตลอด

พระภิกษุสงฆ์สาวก เป็นพระนักเผยแผ่อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีผลงานการเผยแผ่ดังที่ปรากฏแล้ว ซึ่งมีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจด้วยเช่นกัน สามารถทำให้ประสบความสำเร็จในการเผย

^๕ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๘-๔๙.

เผยได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมโดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละเรื่องเป็นลำดับดังนี้

๓.๒ เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์

ท่านสำเร็จการศึกษาทางโลก ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และสำเร็จการศึกษาแผนกธรรมนักธรรมชั้นเอก เป็นผู้ใดในการศึกษาหมั่นฝึกฝนอบรมตนอยู่เสมอมีประสบการณ์มากในด้านการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน การปกครอง การเทศน์ การบรรยาย การเขียนหนังสือธรรมะ อีกทั้งยังเป็นผู้ยึดถือการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จึงทำให้ท่านประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่พุทธธรรม ซึ่งท่านมีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหลักการ แนวปฏิบัติ แนวการสอน ผลที่เกิดขึ้น งานเขียนที่ได้วางไว้อย่างเป็นระบบมีคุณค่าควรแก่การศึกษาเรียนรู้อย่างยิ่ง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ หลักการ

พระภิกษุสงฆ์ได้เผยแผ่พุทธธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง เพื่อต้องการให้คำสั่งสอนได้ฝังรากลึกเข้าถึงพุทธบริษัทโดยทั่วหน้ากัน ซึ่งท่านได้ใช้หลักการถ่ายทอดคำสั่งสอน ตามองค์แห่งธรรมกถึก ๕ อย่าง คือ

- ๑) เราจักกล่าวไปตามลำดับ
- ๒) เราจักชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เห็น
- ๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยความเมตตา
- ๔) เราจักไม่แสดงเพราะเห็นแก่อาภิส
- ๕) เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและคนอื่น^๖

ในการกล่าวสอนธรรมแต่ละครั้งท่านได้คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น บุคคล ๔ จำพวก แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลอาจใช้วิธีต่างวิธี เพื่อให้ผลิตผลในธรรมไม่ตึงเครียด เกิดความรู้ความเข้าใจมีความศรัทธาต่อคำสอนนำสู่การปฏิบัติจริง เพราะเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติตามคำสอนนั้น การแสดงธรรมก็มีเนื้อหาหลุ่มลึกลงไปโดยลำดับเพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมาตม เรียกว่า กล่าวธรรมตามอนุปปทิกขา ๕ คือ

- ๑) ทานกถา เรื่องทาน, กล่าวถึงการให้ การเสียสละเพื่อแบ่งปันช่วยเหลือกัน
- ๒) สีลกถา เรื่องศีล, กล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม
- ๓) สัคคกถา เรื่องสวรรค์, กล่าวถึงความสุขความเจริญ และผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของ

^๖ อนุ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๓/๘๖-๘๘.

การที่จะพึงเข้าถึง เมื่อได้ประพฤติดังตามหลักธรรมสองข้อต้น

๔) กามาทินวกถา เรื่องโทษแห่งกาม, กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาจากกาม ไม่ควรหลงใหลหมกมุ่น จนถึงรู้ที่จะหน่ายถอนตนออกได้

๕) เนกขัมมานิสังสกถา เรื่องอาณิสสแห่งความออกจากกาม, กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพติดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงหาความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น^๗

การสั่งสอนนั้นท่านมุ่งเพื่อการพัฒนาผู้ฟังให้มีคุณสมบัติครบทั้ง ๔ ประการ คือ

๑) กายภาวิโต มีการพัฒนากายภาพ รู้จักเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมเจริญงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย

๒) สीलภาวิโต มีการเจริญศีล ได้รับการพัฒนาด้านความประพฤติ การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓) จิตตภาวิโต ได้รับการพัฒนาการทางจิต ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิและสดชื่น เบิกบาน ผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวิโต ได้รับความเจริญด้านปัญญา รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งในโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา^๘

ในด้านเนื้อหาที่ใช้สอนมีความสำคัญมาก คำสอนมีมากมายหลายประการ แต่ที่เป็นหลักสำคัญเป็นแม่บท ได้แก่ หลักไตรสิกขา จึงได้ยึดหลักคำสอนข้อนี้เป็นแนวทางในการสั่งสอนอบรมพุทธศาสนิกชน ในพระไตรปิฎก ปรากฏเป็นหลักฐานว่า “สิกขา ๓ คือ ๑.อิทธิลสิกขา คือศีลยิ่ง ๒.อิทธิจิตตสิกขา คือจิตยิ่ง ๓.อิทธิปัญญาสิกขา คือปัญญายิ่ง”^๙ เพราะไตรสิกขาเป็นหลักการสำคัญในการฝึกฝนและพัฒนามนุษย์อย่างมีบูรณาการมีคุณภาพ ตามที่กล่าวเมื่อประมวลให้ครบวงจรจึงสังเคราะห์ตามหลักสัทธรรม ๓ อย่าง คือ ๑.ปริยัติสัทธรรม คือคำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่พระพุทธรพจน์ ๒.ปฏิบัติสัทธรรม คือปฏิบัติทักอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่อวัชฐังคิกมรรคหรือไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ๓.ปฏิเวธสัทธรรม คือผลอันจะพึงบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรคผลและนิพพาน^{๑๐}

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พริ้นตติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^๙ อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๓๐๙.

^{๑๐} อ.จ.อ. (ไทย) ๓/๓๑๕.

ท่านเจ้าคุณพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ มีหลักการสอนที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ในการแสดงแต่ละคราว จะเริ่มจากเรื่องง่าย ๆ เรื่องใกล้ตัว เช่นเรื่องศีลจากนั้นจึงเริ่มกล่าวถึงเรื่องสมาธิการฝึกจิตให้มั่นคงและพัฒนาปัญญาให้เจริญขึ้น จะกล่าวลุ่มลึกไปตามลำดับ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์สูงสุดคือสิ้นความทุกข์^{๑๑} นอกจากหลักการที่ท่านได้วางไว้เป็นแนวทางการเผยแผ่พระสัทธรรมแล้ว ยังมีอุดมการณ์ในการถ่ายทอดหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อตอบสนองผลงานของพระพุทธเจ้าที่วางไว้ดีแล้วทุกขั้นตอน
๒. เพื่อสืบต่อกิจการของการเผยแผ่ธรรมวินัย หรือศีลธรรม
๓. เพื่อยึดถืออริยธรรมให้ตั้งมั่นอยู่ชั่ววันนิรันดร มิให้เสื่อมสูญไปจากมนุษยโลก
๔. เพื่อเดินตามร่องรอยยุคลบาทของพระศาสดาที่ตรัสประกาศไว้แล้วอย่างทั่วถึง
๕. เพื่อทำตามหน้าที่ของพระสงฆ์ผู้สืบเชื้อสายสันตติวงศ์ต่อไป
๖. เพื่อฟื้นฟูธรรมวินัยหรือศีลธรรมให้รุ่งเรืองถาวรตลอดไป
๗. เพื่อธรรมวินัย เพื่อเกื้อกูลประโยชน์สุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๘. เพื่ออนุเคราะห์กุลบุตรกุลธิดาชาวพุทธให้รู้คุณค่าของพระศาสนาให้เต็มบริบูรณ์
๙. เพื่อปลูกฝังจิตใจให้มีธรรมวินัย นิสัยดี รักสงบ และเคารพกฎหมาย
๑๐. เพื่อให้รู้แจ้งทุกข์อันเกิดจากกาม โทษะของกาม และหาทางออกจากกาม ให้สุกกาย สงบใจ ยิ่งขึ้น ตลอดจนกว่าอายุชีวิตจะสิ้นสุดลง^{๑๒}

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าท่านมีหลักการเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน นอกจากนั้น ยังมีอุดมการณ์เพื่อการเผยแผ่ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระสัทธรรมนี้ ซึ่งจะเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้นสู่แนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

๓.๒.๒ แนวปฏิบัติ

แนวปฏิบัติของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ (ทองใบ ปกสฺสโร) ที่ใช้สอนสาธุศิษย์นั้น มุ่งไปที่เรื่องของการพัฒนาบารมีจิตเพื่อให้รู้และเข้าใจรูปนามตามความเป็นจริง มีการอบรมปฏิบัติทั้งสมถะและวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางแห่งมหาสติปัฏฐาน เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อความเป็นเอกภาพของมรรค คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือที่เรียกว่าไตรสิกขานั้นเอง ในการปฏิบัติจึงต้องบำเพ็ญร่วมกันจะแยกกันไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการทำงานของสภาวะธรรมที่เรียกว่าองค์มรรคภายในตัวของมนุษย์ ซึ่งเป็นหนทางที่จะนำบุคคลเข้าถึงความหลุดพ้นอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ดังนั้น ท่านจึงได้

^{๑๑} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาธรรมภาณินันท์, เจ้าอาวาสวัดนาหลวง, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๑๒} พระครูภาวนาธรรมภาณินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศีลถิ่นธรรมนำยุค**, (อุดรธานี : ม.ท.ป., ๒๕๔๖), หน้า ๑.

วางแผนปฏิบัติหลักคำสอนในเชิงประยุกต์ เพื่อให้เข้าใจง่ายในลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้นเหมาะสมแก่จริตนิสัยของผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๒.๒.๑ การปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน

สติปัฏฐาน หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งของสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำหนดรู้สิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้มองเห็นเพี้ยนไปตามอำนาจของกิเลสมี ๔ อย่าง คือ สติในกาย เวทนา จิตและธรรม^{๓๓} มีพระพุทธพจน์ตรัสแสดงสติปัฏฐาน ๔ ไว้ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเหวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโหมหนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน”^{๓๔}

การเจริญสติปัฏฐานนี้^{๓๕} ถือว่ามีพร้อมทั้งสมถะและวิปัสสนาในตัว ผู้ปฏิบัติอาจเจริญสมถะจนได้ฌานก่อนแล้ว จึงเจริญวิปัสสนาตามจนทำให้ละสังโยชน์ อนุสัยหมดสิ้นไป หรือจะอาศัยสมาธิเพียงขั้นต้น ๆ เท่าที่จำเป็นมาประกอบเจริญวิปัสสนาเป็นตัวนำตามแนวสติปัฏฐานนี้ไปจนถึงที่สุดก็ได้ หรือเจริญทั้งสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไปก็ได้ มหาสติปัฏฐาน ๔^{๓๖} โดยสังเขป มีรายละเอียดดังนี้

๑. กายานุปัสสนา คือ การพิจารณากาย หรือตามดูรู้ทันกาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงแค่งายไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา จำแนกไว้ โดยให้พิจารณา ๖ อย่าง ได้แก่ (๑) อานาปานสติ คือ ไปในที่สงัด นั่งขัดสมาธิ ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออกโดยอาการต่าง ๆ (๒) กำหนดอิริยาบถ คือ เมื่อยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างใดก็รู้ชัดในอาการที่เป็นอยู่นั้น ๆ (๓) สัมปชัญญะ คือ สร้างสัมปชัญญะในการกระทำทุกอย่างและความเคลื่อนไหวทุกอย่าง เช่น การก้าวเดิน การเหลียวมอง การเหยียดมือ นุ่งห่มผ้า กิน ดื่ม เคี้ยว ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ การตื่น การหลับ การพูด เป็นต้น (๔) ปฏิกลมนสิการ คือ พิจารณาร่างกายของตนตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ซึ่งมีส่วนประกอบที่ไม่สะอาดต่าง ๆ มากมายมารวม ๆ อยู่ด้วยกัน (๕) ธาตุนสิการ คือ พิจารณาร่างกายของตน โดยให้เห็นแยกประเภทเป็นธาตุ ๔ แต่ละอย่าง ๆ และ

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๖.

^{๓๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๓๕} คำว่า “สติปัฏฐานสูตร” เรียกโดยนัยแห่งมัชฌิมาภิกขุ มุลบัณฑิต เล่มที่ ๑๒, ส่วน คำว่า “มหาสติปัฏฐานสูตร” เรียกตามนัยทีมนิกาย มหาวรรค ดูเพิ่มเติมใน ที.ม. (ไทย) เล่มที่ ๑๐ บทหน้า, หน้า (๕๗).

^{๓๖} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๓๒๕-๓๕๑.

(๖) นวสรีรวิภา คือ มองเห็นศพที่อยู่ในสภาพต่าง ๆ กัน โดยระยะเวลา ๙ ระยะตั้งแต่ตายใหม่ ๆ ไปจนถึงกระดูก แล้วในแต่ละกรณีนั้นให้ย้อนมานึกถึงร่างกายของตนว่าก็ต้องเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน

๒. เวทนานุปัสสนา ได้แก่ การตามดูรู้ทันเวทนา คือ เมื่อเกิดความรู้สึกสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉย ๆ ก็ดี ทั้งที่เป็นชนิดอามิส และนิรามิส ก็รู้ชัดตามที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ

๓. จิตตานุปัสสนา ได้แก่ การตามดูรู้ทันจิต คือ จิตของตนในขณะนั้น ๆ เป็นอย่างไร เช่น มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิ หลุดพ้น ยังไม่หลุดพ้น ฯลฯ ก็รู้ชัดตามที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ

๔. ธัมมานุปัสสนา คือ การตามดูรู้ทันธรรม ได้แก่ นิรวรณ ๕ ชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ โพชฃงค์ ๗ และอริยสัจ ๔ มีอธิบายโดยสังเขป ดังนี้ (๑) นิรวรณ คือ รู้ชัดในขณะนั้น ๆ ว่า นิรวรณ ๕ แต่ละอย่าง ๆ มีอยู่ในใจตนหรือไม่ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วจะเสียได้อย่างไร ที่ละได้แล้วไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปอย่างไร รู้ชัดนามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้น ๆ (๒) ชั้น คือ กำหนดรู้ว่ ๕ แต่ละอย่างคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดับไปได้อย่างไร (๓) อายตนะ คือ รู้ชัดในอายตนะภายในภายนอกแต่ละอย่าง ๆ รู้ชัดในสังโยชน์ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอายตนะนั้น ๆ รู้ชัดว่าสังโยชน์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วจะเสียได้อย่างไร ที่ละได้แล้ว ไม่เกิดขึ้นได้อีกต่อไปอย่างไร (๔) โพชฃงค์ คือ รู้ชัดในขณะนั้น ๆ ว่า โพชฃงค์ ๗ แต่ละอย่าง ๆ มีอยู่ในใจตนหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วเจริญเต็มบริบูรณ์ได้อย่างไร และ (๕) อริยสัจ คือ รู้ชัดอริยสัจ ๔ แต่ละอย่าง ๆ ตามความเป็นจริงว่าคืออะไร เป็นอย่างไร

๓.๒.๒.๑ อานิสงส์แห่งการเจริญสติปัฏฐาน ๔

พระพุทธพจน์ได้แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ นี้ อย่างนี้ ตลอด ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีขันธปัญหาเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี

๗ ปี ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๖ ปี, ๕ ปี, ๔ ปี, ๓ ปี, ๒ ปี, ๑ ปี

๑ ปี ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๗ เดือน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีขันธปัญหาเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี

๗ เดือน ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๖ เดือน...๕ เดือน...

๔ เดือน...๓ เดือน...๒ เดือน...๑ เดือน...ถึงเดือน

ถึงเดือนยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีขันธปัญหาเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี”^{๑๗}

^{๑๗} ม.ญ. (ไทย) ๑๒/๑๓๗/๑๒๘-๑๓๐.

สรุปความได้ว่า สติปัฏฐาน ๔ นี้ เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโลภะและ
ปริเวหะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรม เพื่อให้แจ้งนิพพาน^{๑๘}

๓.๒.๒.๒ แนวปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา เป็นหลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคล
พัฒนาอย่างมีบูรณาการและมีคุณภาพ พระภิกษุทศพร (ทองใบ ปกสุสโร) ได้นำหลักไตรสิกขามา
ประยุกต์ใช้ในการอบรมสั่งสอนศิษยานุศิษย์ คือ ผีก็หัดอบรมกาย วาจา จิตใจ ให้เจริญยิ่งขึ้นไป จนได้รับ
ประโยชน์สูงสุดคือการเข้าถึงแก่นธรรม เห็นแจ้งในมรรคผล นิพพาน หลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- ๑) อธิศีลสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง อันมีเจตนาที่จะละเสีย
ซึ่งการทุจริต เพราะศีลเป็นสภาพที่ทรงไว้ซึ่งความปกติ ทางกาย วาจา บุคคลที่จะทรงศีลไว้ได้
ต้องสำรวมอินทรีย์มีฉันทะ หิริ โอตตัปปะ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงไว้
- ๒) อธิจิตตสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิ คือความตั้งมั่น
แห่งจิตและเจตสิกอย่างสม่ำเสมอและถูกทางอยู่ในอารมณ์เดียว อารมณ์ที่ผู้ปฏิบัติจะต้องใช้
เพ่งกัมมัฏฐาน ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้แสดงไว้ ๔๐ ประการ^{๑๙} คือ กลิน ๑๐ อสภะ ๑๐
อนุสสติ ๑๐ อัปปมัญญา ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตวัตถตาน ๑ อรูปฌาน ๔ เมื่อจิตมี
อารมณ์เป็นหนึ่งจิตก็เป็นเกิดกุศลธรรมอย่างเต็มที่ อาณิสสแห่งสมาธิได้เสพรูปฌาน อรูป
ฌาน และเจโตวิมุตติ
- ๓) อธิปัญญาสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นตามความเป็น
จริงตามไตรลักษณ์ ทำลายอาสวะ มานะ อวิชชา อนุสัย ได้เสพปัญญาวิมุตติ

สิกขาบท ๓ ประการนี้ ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์ ผู้ทำได้บางส่วนย่อมให้สำเร็จ
บางส่วน มีพระพุทธพจน์ตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอจงศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อใด
เธอศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เมื่อนั้นเธอผู้ศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ
อธิปัญญาสิกขาอยู่ ก็จักละราคะ โทสะ และโมหะได้ เพราะละราคะ โทสะ และโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่
เป็นอกุศลจักไม่ประพฤติสิ่งที่ไม่เลวทรามอีก

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) เล่มที่ ๑๐ บทนำ, หน้า (๕๖).

^{๑๙} วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๑๓๙.

ครั้งต่อมา ภิกษุเหล่านั้นศึกษาอริสสสิกขา อริจิตตสิกขา และอธิปญญาสิกขา เมื่อเธอศึกษาอริสสสิกขา อริจิตตสิกขา และอธิปญญาสิกขาอยู่ ก็จักละระคะ โทสะ และโมหะได้ เพราะละระคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศลจักไม่ประพฤตีสั่งที่เลวทรามอีก...”^{๒๐}

ดังที่กล่าวมา จึงพอสรุปได้ว่า หลักไตรสิกขานั้นเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นหลักการฝึกอบรมบุคคลให้สมบูรณ์ สามารถอำนวยการประโยชน์ตนและผู้อื่นได้อย่างเต็มที่ และสามารถยังบุคคลให้เข้าถึงความเป็นอริยบุคคลได้นั่นเอง

๓.๒.๒.๓ แนวปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตร

ธุดงค์วัตรเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่พระภิกษุสงฆ์กำหนดไว้แก่ผู้ประสงค์จะปฏิบัติอย่างเข้มงวด ธุดงค์จะช่วยเพิ่มความเคร่งครัดในการรักษาศีลได้เป็นอย่างดี ผู้ปฏิบัติธุดงค์วัตร หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า พระป่า พระกรรมฐาน คือผู้มีข้อวัตรปฏิบัติเป็นไปเพื่อกำจัดกิเลส ด้วยการปฏิบัติภาวนาในด้านสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อฝึกหัดอบรมพัฒนาจิตให้เข้าถึงความสงบและเกิดปัญญา

การฝึกอบรมปฏิบัติถือเอาไตรสิกขาเป็นหลักใหญ่ แต่ในระหว่างที่ต้องฝึกฝนอยู่นั้น ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยบทฝึกฝนด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย บทฝึกดังกล่าว คือ ธุดงค์วัตร ซึ่งถือว่าการฝึกฝนอบรมตนเองอย่างเข้มข้น เพื่อให้ได้รับผลตามหลักไตรสิกขาดังกล่าวด้วย

๑) ความหมายของคำว่าธุดงค์วัตร

ธุดงค์ แปลว่า องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส ข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมัครใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุปายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมักน้อยและสันโดษเป็นต้น^{๒๑} ธุดงค์วัตรมิได้เป็นบทบัญญัติบังคับให้ต้องถือปฏิบัติ แต่ให้เลือกปฏิบัติตามความสมัครใจ เพราะถือว่าเอื้ออำนวยต่อการฝึกฝนอบรมตนในการขัดเกลากิเลส ไม่ให้ตามใจตนเองดำรงตนเป็นผู้เลี้ยงง่าย ในพระไตรปิฎกมีปรากฏธุดงค์ ไม่ครบจำนวนในที่เดียวกัน แต่กระจัดกระจายกันอยู่ จะมีครบ ๑๓ ข้อ ก็แต่ในวิสุทธิมรรคเท่านั้น ธุดงค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ตัวอย่างเช่น วัตรไม่ใช่ศีล เป็นอย่างไร คือ ธุดงค์ ๘^{๒๒} ข้อ

๒) ประเภทของธุดงค์วัตร

หมวดที่ ๑ จีวรปฏิสังยุตต์ (เกี่ยวกับจีวร)

๑. บังสุกุลิกังคะ องค์แห่งผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร คำสมาทานโดยอธิษฐานใจหรือ

^{๒๐} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๘๒/๒๒๒.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๑๔.

^{๒๒} ธุดงค์ ๘ อย่าง คือ อารัณญิกังคธุดงค์, ปิณฑปาติกังคธุดงค์, บังสุกุลิกังคธุดงค์, เติจิวริกังคธุดงค์, สภทานจาริกังคธุดงค์, ชลุปัจฉากัตติกังคธุดงค์, ยถาสันถติกังคธุดงค์, เนสัชชิกังคธุดงค์.

เปล่งวาจาว่า “คหปติจีวร ปฏิกุชิปามิ, ปัสกุลิงค์ สมายิยามิ” แปลว่า
“ข้าพเจ้างดคหบดีจีวร สมาทานองค์แห่งผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร”

๒. เติจิวริกังคะ องค์แห่งผู้ถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร คำสมาทานว่า “จตุตถ จีวร ปฏิกุชิปามิ, เติจิวริกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดจีวรผืนที่ ๔ สมาทานองค์แห่งผู้ถือทรงเพียงไตรจีวรเป็นวัตร”

หมวดที่ ๒ ปิณฑปาตปฏิสังยุตต์ (เกี่ยวกับปิณฑปาต)

๓. ปิณฑปาตีกังคะ องค์แห่งผู้ถือเกี่ยวปิณฑปาตเป็นวัตรคำสมาทานว่า “อติเรกลาภ ปฏิกุชิปามิ, ปิณฑปาตีกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดอติเรกลาภ สมาทานองค์แห่งผู้ถือเกี่ยวปิณฑปาตเป็นวัตร”
๔. สปปทานจาริกังคะ องค์แห่งผู้ถือเกี่ยวปิณฑปาตไปตามลำดับเป็นวัตร คำสมาทานว่า “โลลุปปจาร ปฏิกุชิปามิ, สปปทานจาริกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดการเกี่ยวตามโลลุปปจาร สมาทานองค์แห่งผู้ถือเกี่ยวปิณฑปาตไปตามลำดับเป็นวัตร”
๕. เอกาสนิกังคะ องค์แห่งผู้ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร คือฉันวันละมือเดียว ลุกจากที่แล้วไม่ฉันอีก คำสมาทานว่า “นนาสนโภชน ปฏิกุชิปามิ, เอกาสนิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดเว้นการฉัน ณ ต่างอาสนะ สมาทานองค์แห่งผู้ถือฉันนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร”
๖. ปัตตปิณฑิกังคะ องค์แห่งผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร คือไม่ใช้ภาชนะใส่อาหารเกิน ๑ อย่าง คือบาตร คำสมาทานว่า “พุติยาภาชน ปฏิกุชิปามิ, ปัตตปิณฑิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดภาชนะที่สอง สมาทานองค์แห่งผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร”
๗. ขลุปัจจมาภัตติกังคะ องค์แห่งผู้ถือห้ามภัตที่ถวายภายหลังเป็นวัตร คือ เมื่อได้ปลงใจกำหนดอาหารที่เป็นส่วนของตน ซึ่งเรียกว่าห้ามภัต ด้วยการลงมือฉันเป็นต้นแล้วไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายอีก แม้จะเป็นของประณีต คำสมาทานว่า “อติริตตโภชน ปฏิกุชิปามิ, ขลุปัจจมาภัตติกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดโภชนะอันเหลือเพื่อ สมาทานองค์แห่งผู้ถือห้ามภัตที่ถวายภายหลังเป็นวัตร”

หมวดที่ ๓ เสนาสนะปฏิสังยุตต์ (เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)

๘. อารัญญิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร อยู่ห่างบ้านคนอย่างน้อย ๕๐๐ ชั่ววัน คือ ๒๕ เส้น คำสมาทานว่า “คามนุตเสนาสน ปฏิกุชิปามิ, อารัญญิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดเสนาสนะชายบ้าน สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร”

๙. รุกขมุขิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร คำสมาทานว่า “ฉนฺนํ ปฏิกุชิปามิ, รุกขมุขิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดที่มุงบัง สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร”
๑๐. อัฟโภกาลีกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร คำสมาทานว่า “ฉนฺนญจ รุกขมุขญจ ปฏิกุชิปามิ, อัฟโภกาลีกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้าของดที่มุงบังและโคนไม้ สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่ที่แจ้งเป็นวัตร”
๑๑. โสสานิกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร คำสมาทานว่า “อสุสานํ ปฏิกุชิปามิ, โสสานิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดที่มิใช่ป่าช้า สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร”
๑๒. ยถาสันถติกังคะ องค์แห่งผู้ถืออยู่ในเสนาสนะแล้วแต่เขาจัดให้ คำสมาทานว่า “เสนาสนโลรูปํ ปฏิกุชิปามิ, ยถาสันถติกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดความอยากเอาแต่ใจในเสนาสนะ สมาทานองค์แห่งผู้ถืออยู่ในเสนาสนะแล้วแต่เขาจัดให้เป็นวัตร”

หมวดที่ ๔ วิริยปฏิสังยุตต์ (เกี่ยวกับความเพียร)

๑๓. เนสัชชิกังคะ องค์แห่งผู้ถือการนั่งเป็นวัตร คือเว้นการนอน อยู่เพียง ๓ อิริยาบถ คำสมาทานว่า “เสยฺยํ ปฏิกุชิปามิ, เนสัชชิกังคะ สมายิยามิ” แปลว่า “ข้าพเจ้างดการนอน สมาทานองค์แห่งผู้ถือการนั่งเป็นวัตร”

๓) ข้อควรทราบเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุดองค์ ๑๓

๑. ชุดองค์โดยย่อ มี ๘ ข้อ เท่านั้น คือ ๑) องค์หลัก ๓ สีสังคะ คือ สปะทานจาริกังคะ เท่ากับได้รักษาปิณฑปาติกังคะด้วย เอกาสนิกังคะ เท่ากับได้รักษาปัตตปิณฑิกังคะและขลุปัจจัยกัตติกังคะด้วย และ อัฟโภกาลีกังคะ (ทำให้รุกขมุขิกังคะกับยถาสันถติกังคะหมดความจำเป็น) ๒) องค์เดียวไม่คาบเกี่ยวข้ออื่น ๕ ประการ (อัสสมินนังคะ) คือ อารัญญิกังคะ, ปังสุกุลิกังคะ, เตจวิริกังคะ, เนสัชชิกังคะ และโสสานิกังคะ

๒. จำแนกโดยนิสสิต คือที่อาศัย มี ๒ คือ ปัจจัยนิสสิต ๑๒ กับวิริยนิสสิต

๓. โดยบุคคลผู้ถือ

๑) ภิกษุถือได้ทั้ง ๑๓ ข้อ

๒) ภิกษุณีถือได้ ๘ ข้อ (คือ ข้อ ๑-๒-๓-๔-๕-๖-๑๒-๑๓)

๓) สามเณรถือได้ ๑๒ ข้อ (คือ เว้นข้อ ๒ เตจวิริกังคะ)

๔) ลิกขมานาและสามเณรถือได้ ๗ ข้อ (คือ ลดข้อ ๒ ออกจากที่ภิกษุณีถือได้)

๕) อุบาสกอุบาสิกา ถือได้ ๒ ข้อ (คือ ข้อ ๕ และ ๖)

๔. โดยระดับการถือ แต่ละข้อถือได้ ๓ ระดับ คือ

ก. อย่างอุกฤษฏ์ หรืออย่างเคร่ง เช่น ผู้ถืออยู่ป่า ต้องให้ได้อรุณปาตลอดไปอย่าง

ข. มัชฌม เช่น ผู้ถืออยู่ป่า อยู่ในเสนาสนะชายบ้าน ตลอดฤดูฝน ๔ เดือน ที่เหลืออยู่ป่า

ค. อย่างอ่อน หรืออย่างเพลา เช่น ผู้ถืออยู่ป่า อยู่ในเสนาสนะชายบ้านตลอดฤดูฝนและหนาว

รวม ๘ เดือน ข้อ ๕ และ ๑๐ คือ รุกขมุสิกังคะและอัปโฌกาสิกังคะ ถือได้เฉพาะนอกพรรษา เพราะวินัยกำหนดให้ต้องถือเสนาสนะในพรรษา

ง. รุกขคัมภีร์ไม่ใช้บทบัญญัติทางวินัย ขึ้นกับความสมัครใจ มีหลักทั่วไปในการถือว่า ถ้าถือแล้วช่วยให้กรรมฐานเจริญ หรือช่วยให้กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ควรถือ ถ้าถือแล้วทำให้กรรมฐานเสื่อม หรือทำให้กุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ ไม่ควรถือ ส่วนผู้ที่ถือหรือไม่ถือ ก็ไม่ทำให้กรรมฐานนั้นเจริญหรือเสื่อม เช่น พระมหากัสสปะ หรือคนอื่น ๆ ก็ตามควรถือได้ ฝ่ายแรกควรถือในเมื่อคิดจะอนุเคราะห์ชุมชนในภายหลังเพื่อเป็นนาสาสนต่อไป^{๒๓}

๕) วิธีออกอุตงค์^{๒๔}

วิธีออกอุตงค์ที่พระภิกษุทศทศจารย์ได้นำมากำหนดวิธีปฏิบัติไว้เป็นแบบเฉพาะ ซึ่งเป็นหลักการที่พระโยคีบุคคลพึงปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพื่อขัดเกลาจิตใจให้เบาบาง และรักษาเจตนาที่มุ่งเข้าสู่โลกุตตรธรรม อันเป็นภูมิสูงสุดของการประพาสพรหมจรรย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ให้พักอาศัยในป่าช้า ป่าละเมาะ ถ้า ที่สัปปายะต่อการโคจรบิณฑบาตแห่งละไม่เกิน ๓ เดือน แล้วจาริกไปที่ใหม่ ประพาสจนครบเดือนที่ออกอุตงค์ไป

๒. ห้ามไม่ให้เล่นแร่แปรธาตุ แสดงฤทธิ์ อวดคุณพิเศษบางอย่าง ที่ทำให้ภวณอยู่ในวัฏฏะสงสาร อันไม่สมควร ที่ขัดต่อมรรคผลและเป็นการหน่วงเหนี่ยวปิดกั้นทางพระนิพพาน

๓. ไม่ให้เพเลิดเพลินในอามิสวัตถุ ลาก ลักการะ ทิฏฐิमानะ อันเป็นประตูปิดกั้นทางตรัสรู้ของพระอรหันต์ทั้งหลาย

๔. ไม่ควรปลูกสร้างที่อยู่อาศัยให้ถาวรนักขณะที่จาริกอุตงค์ ไม่ควรผูกพันในการก่อสร้างต่าง ๆ พร้อมทั้งการสวด สอน ฉันทเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามอย่างชาวบ้านทั่วไป

ข้อปฏิบัติข้างต้นนี้ พระโยคีบุคคลควรถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ไม่พึงล่วงเกินสิทธิอันนี้ เพราะจะทำให้เกิดความเดือนร้อนใจอันเป็นทางขวางกั้นการเจริญธรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นนั่นเอง

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๕๘.

^{๒๔} พระครูภาวนาสัทธาธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), ภาวนาจิต, (อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๓), หน้า ๕-๖.

๕) กิจที่ควรระวังในขณะรุดงค์

๑. ในขณะเข้าสู่นบ้าน คามนิคม นคร ชนบท บุคคล สถานที่ หมู่ญาติ ควรประพฤติดนไม่โลเล หละหลวมต่อกิจธุระหน้าที่ของตน เช่น ทำอะไร อย่าไปทำอย่างชาวบ้านที่เขาทำทั่วไปที่ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย

๒. การพุดจาควรสังวรระวังให้ถี่ถ้วนทุกกาลสมัย อย่าพุดอย่างชาวประมง วงสุราก็ฟ้าบัตร์ อันเป็นที่หมิ่นประมาทดูถูกของผู้อื่นเช่นชาวบ้านชาวเมือง ควรเก็บตัวรักษาตนให้พ้นภัยพิบัติ ที่จะทำให้เกิดอันตราย แก่ตนเองทุกกาลไป อย่าทำให้ความมืดที่โง่เขลาครอบงำกายใจ อันจะทำให้เสื่อมจากสัทธิธรรมมีมรรคผล เพราะพระสมณะในศาสนาไม่บังอาจทำ พุด คิด ในสิ่งลามก เลว ทรมาน ที่มีอกุศลนำหน้าได้

๓. รักษาอารมณ์ไม่ให้กำเรบต่อสิ่งยั่วย้งดึงดูดหน่วงเหนี่ยวที่โลกติดอยู่มีกาม กาย รูป หลับ ทิพย์ หรือกามคุณ ๕ เป็นต้น อย่าให้สิ่งเหล่านี้ลวงเข้าสู่ทวารใดทวารหนึ่งเป็นอันตรายเพราะจะทำให้จิตตกต่ำไปสู่ อบายภูมิควรสังวรไว้อย่างดีตลอดวันนรกาล

ในขณะที่พระโยคีนุคคลออกรุดงค์ไปในสถานที่ต่าง ๆ นั้นได้ปฏิบัติตนเช่นนี้ ชื่อว่าสมบุรณใน รัชมภาภิสมัย ได้ประพฤติพรหมจรรย์อันประเสริฐเลิศยิ่งกว่าคนทั้งหลาย คือการปราบอกุศลให้ตนปลอดภัย เทำนนี้ที่ชื่อว่าอยู่ในกฎเกณฑ์ของผู้มีภูมิธรรมอันจะหลุดพ้น

๖) ปฏิบัติภาคพิเศษยามออกรุดงค์วตรต่างถิ่น

การปฏิบัติภาคพิเศษยามออกรุดงค์วตรต่างถิ่นนั้น ท่านก็ได้วางหลักไว้สำหรับพระโยคีนุคคลที่ รุดงค์จาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมแก่บุคคล สถานที่ และได้สำเร็จ ประโยชน์ตามที่ตนตั้งใจไว้ดีแล้ว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. พึงดเว้นในการประกอบประเพณีต่าง ๆ ที่เขากระทำอยู่ เพราะเป็นการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ อันเป็นวิธีการทำให้เนนช้ำต่อธุระหน้าที่ของเราที่ประพฤติดอยู่

๒. ไม่พึงจาริกไปเป็นหมู่ใหญ่เกิน ๓ รูป เพราะจะทำให้อารมณ์ทางโลกียเกิดขึ้น เมื่อยามพุดคุย สนทนา ทำให้สติตกเป็นทาสโมหะอวิชชา จึงมีกฎเกณฑ์ให้ไปไม่เกิน ๓ รูป

๓. เมื่อประพฤติธรรมอยู่ที่สถานใด เป็นป่า เป็นถ้ำ ไม่พึงสนทนากันให้ติรัจฉานกถาอันจะทำให้ยิด ติดเป็นอัสติภาวิธูลีแล้วจะทำให้ติดอยู่ในบุคคลควรงดเว้นเสียเป็นดีที่สุด

๔. ประพฤติดอยู่ที่ไม่พึงสะสมปัจจัย ๔ อยู่ในที่นั้น ๆ ให้เกิดอุปาทานห่วงอาลัยจนทำให้กังวลไม่ กล้าสละจากไป ควรตัดให้มีใช้พอประมาณต่อการศึกษาปฏิบัติของตน

๕. ไม่พึงผูกพัน พัวพัน ต่อบุคคล พึงทำกาย วาจา ใจ ให้ออกห่างชื่อว่า ข้าม-ตัด-ทวน-หลุด กระแส ของโลกียวิสัย ชื่อว่า ทรงอยู่ซึ่งอภิธรรม อภินิย ของกายใจอันอุดมในการที่จะได้ชื่นชมเสพอยู่ใน คุณธรรมพิเศษคือ มรรค ผล ที่ปรารถนาไว้แล้วโดยชอบธรรม

๖. ไม่พึงแวะเข้าไปเข้าปรีวาสนกรรม ตามภาษาของความนิยมของภิกษุที่ประพฤติกกันโดยทั่วไป เพราะจะทำให้การหละหลวมต่อโลกุตตรธรรมที่ตนพึงสร้างสรรค้อยู่ ให้หยุดชะงักไม่สมประกอบ เพราะเพื่อจะ ลากตึงไปตามโคจรของโลกสันนิวาส เป็นทาสของวัตถุ ที่เอิกเกริก จะทำให้วิสัยของโยคีเลอะเลือนไปสู่สภาพ

แห่งความโลเล ไม่สั่งวาระวังต่อการประพฤติของธรรมอันสูงยิ่ง ที่เราอธิษฐานจิตตั้งใจไว้แล้วพร้อมกันนั้นยังจะทำให้ตกหล่นจากคำว่า อริยะ ชีณาสวะ อรหันตบุคคลไปอีกด้วย ควรดลี่ยหลักเร่งเฉพาะตน ไม่ควรเที่ยวเตร่จาริกไปตามสิ่งชอบใจตนและหมู่คณะชักจูงไปตามภาวะที่เขาชอบ และนิยมอยู่จึงเชื่อมั่นอยู่ในฐานแห่งการบรรลุธรรม ตามภาวะวิสัยของการตรัสรู้มาแล้วทุก ๆ พระองค์ทรงเคารพหลักการมุ่งตามรอยท่าน จึงจะได้ประโยชน์การไม่พลาดหวังชีวิตที่มีคติตั้งมาไว้แล้วโดยสมบูรณ์

ในจำนวนรุดงค์วัตร ๑๓ ข้อนั้น พระภิกษุสงฆ์สามารถเลือกนำมาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้กำหนดเป็นข้อบังคับที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม แต่มีบางข้อก็ให้ขึ้นอยู่กับความพร้อมแห่งอินทรีย์ของแต่ละบุคคลว่า ตนเองมีกำลังความสามารถที่จะบำเพ็ญได้มากน้อยเพียงใด สำหรับรุดงค์วัตรที่พระภิกษุสงฆ์ถือปฏิบัติเป็นอาจิณ ได้แก่

๑. ปังสุกุลิ๊งคฤงค์ ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลนับแต่วันอุปสมบทตลอดมา ในระยะหลังได้ผ่อนใช้คหบดีจีวรบ้าง เพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ศรัทธานำมาถวาย
๒. ปิณฑปาติ๊งคฤงค์ ถือภิกขาจารวัตรเที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นนิตย
๓. สปะทานจาริ๊งคฤงค์ ถือบิณฑบาตตามลำดับแถว
๔. ปัตตปิณฑิ๊งคฤงค์ ถือฉันในบาตร ใช้ภาชนะใบเดียวเป็นนิตย
๕. เอกาสนิ๊งคฤงค์ ถือฉันมื้อเดียวเป็นนิตยตลอดมา
๖. ขลุปัจฉภาตติ๊งคฤงค์ ถือห้ามภักที่ถวายภายหลังเป็นวัตร
๗. อารัญญิ๊งคฤงค์ ถืออยู่เสนาสนะป่าห่างจากหมู่บ้าน

ส่วนรุดงค์วัตรนอกนี้ได้อธิบายปฏิบัติเป็นครั้งคราว ที่นับว่าพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติเป็นพิเศษก็คือ เนลสิขิ๊งคฤงค์ ได้แก่ ถือการนั่งอย่างเดียวไม่นอน อยู่อิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง งดอิริยาบถนอน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ท่านได้ตั้งลัทธิฐานว่าจะถือเนลสิขิ๊งคฤงค์ เป็นเวลา ๓๐ ปี (เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๔๙) เพื่อเป็นแบบอย่างแก่สาธุศิษย์ในการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ และท่านได้อธิบายปฏิบัติมาตลอดจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ท่านจำเป็นต้องนอน ทั้งนี้เพราะอาพาธต้องเข้ารับการรักษาตัวด้วยการผ่าตัดด้วยโรคกระดูกสันหลังทับเส้นประสาท ที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อาการอาพาธก็ดีขึ้นตามลำดับและหายเป็นปกติอย่างรวดเร็ว

การถือปฏิบัติเนลสิขิ๊งคฤงค์นี้ ถือเป็นข้อปฏิบัติสำคัญอีกข้อหนึ่งที่กำหนดไว้สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมอย่างอุกฤษฏ์ โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษาจะมีการสมาทานไม่นอนตลอดพรรษาบ้าง หนึ่งเดือนบ้าง ครึ่งเดือนบ้าง แล้วแต่กำลังของแต่ละคน ซึ่งจะต้องมีความพากเพียรมีสัจจะในการปฏิบัติข้อพิเศษนี้ แม้จะไม่บริสุทธิ์นัก คือยังง่วงหรือขาดสติบ้าง ก็อย่าให้มีการนอน ยืนหลับ นั่งหลับ ก็ไม่ต่างกัน เพราะธรรมชาติของมันเป็นเช่นนั้นแต่ขอให้มีความอดทน ถ้าถือไม่ได้วันนี้ ต้องถือให้ได้วันอื่น

นอกจากการถือธุดงค์แล้ว ผู้ที่ต้องการจะเผาผลาญกิเลสจนอย่างเต็มที่นั้น ยังมีข้อปฏิบัติพิเศษอีก ๒ ประการ คือ

๑. การสมาทานที่จะไม่พูดตามระยะเวลาที่กำหนด และการอดอาหาร การสมาทานไม่พูดเรียกว่า มุควัตถุ นั้น คือการงดเปล่งวาจา เป็นการรักษาศีลมิให้พungชานได้ประการหนึ่ง เพราะวาโหทางวามีมาก สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไปนั้นการใช่วาจาประทุษร้ายกันเป็นเรื่องปกติที่มีอยู่ประจำโลก แต่บรรพชิตต้องสำรวมระวังและมีสติอยู่เป็นประจำ แต่หากจะประพฤติกิเลสขึ้นการงดหรือพูดให้น้อยลง เป็นการช่วยให้เกิดสมาธิที่ดี อารมณ์ที่ดี อารมณ์ที่จะปรุงแต่งจิตก็น้อยลง
๒. การอดอาหาร หรือการผ่อนผันให้น้อยลงทางวัดนาหลวงก็ถือให้เป็นไปตามอัยยาศัยของแต่ละบุคคล ที่ต้องการฝึกความอดทน หรือลดความอยาก การฉันอาหารมากเกินไปให้โทษทั้งสุขภาพและการปฏิบัติ ซึ่งผู้อดจะต้องรู้ว่าอาหารบางอย่างก็ให้เกิดความกำหนัด

๗) การปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรมีผลดี ดังนี้

- ๑.สามัคคีธรรม ๒.วันวิเวก ๓.ไม่ประมาทเขลาโง่ต่อโลกธรรม ๔.อดทนสนใจต่อธุระที่ถูกต้อง ๕.ไม่มีประทุษร้ายชีวิตกายทรัพย์ ๖.วิหิงสาไม่รังแกผู้อื่น ๗.ตัดโลเลมกมากในกาม ๘.ตัดหงุดหงิดพungชาน ๙.ตั้งตนทางโลกามิส ๑๐.ไม่แสวงหากามอีกต่อไปในชีวิต ๑๑.เบือนหน้าขึ้น ๕ ๑๒.ถอนรักหลงในขันธ ๕ ๑๓.หลุดพ้นออกไปจากบ่วง ๑๔.มีสติรักษากายใจ ๑๕.จิตใจขาวรอบ ๑๖.จิตสงบเรียบง่ายเสมอ ๑๗.กายใจเยือกเย็น ๑๘.อยู่ด้วยฉาน ๑๙.อยู่ด้วยกุศล ๑๐ ๒๐.อยู่ด้วยอริยปัญญา^{๒๕}

นอกจากนี้ ผู้มีศรัทธาถือปฏิบัติตามธุดงค์วัตรย่อมได้รับประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันดังนี้

๑. ทำให้เป็นผู้มีความสันโดษในปัจจุบัน ๔ ไม่มกมาก ดังที่พระภิกษุสามเณรวัดนาหลวงจะฉันมื้อเดียว และไม่เลือกอาหารที่ได้มา
๒. เป็นผู้เลี้ยงง่าย เช่น การที่พระภิกษุสามเณรวัดนาหลวง ฉันในบาตร ทำให้ง่ายต่อการเก็บภาชนะ และฉันอาหารรวมกัน ทำให้ไม่ติดรสอาหาร
๓. เป็นผู้มัสติสัมปชัญญะ การที่ต้องระมัดระวังไม่ให้ธุดงค์ที่สมาทานแล้วขาดต่างพร้อยไป ต้องใช้ความสำรวมระวัง นั่นคือสติสัมปชัญญะได้เกิดขึ้นแล้วนั่นเอง
๔. เป็นผู้สละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม ในการถือธุดงค์ต้องอาศัยการเสียสละ เช่น ถือน้ำสามฝืน ก็ต้องพร้อมที่จะเสียสละผ้าที่ได้เกินมาแก่สงฆ์ หรือส่วนมากไป การฉันหนเดียว ก็ต้องเสียสละความหิวเพื่อให้แก่ผู้ที่ต้องการไป เป็นต้น
๕. เป็นผู้อดทนและเข้มแข็ง การถือธุดงค์ หมายถึงการฝึกกายและจิตให้เข้มแข็ง ทนต่อความหิว ความลำบาก ซึ่งต้องใช้กำลังใจช่วย เมื่อกำลังใจมีความอดทนก็เข้มแข็งตามลำดับตาม

^{๒๕} พระครูปลัดสรสสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), สำหรับพระธุดงค์, (อุตรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๗.

๖. เพื่อความเป็นผู้ไม่กังวล ผู้ที่ถือชุดงค์จะไม่กังวลในการอยู่ การไป การมา กิน นอน การนอน ถือว่าอย่างไรก็ได้ เช่น การถือชุดงค์ในการอยู่เสนาสนะที่เขาจัดให้ เป็นต้น^{๒๖}

ในมิลินทปัญหาท่านได้กล่าวถึง อานิสงส์หรือประโยชน์ของการบำเพ็ญชุดงค์ไว้ ดังนี้

- ๑) ฆ่ากิเลส กำจัดกิเลส
- ๒) ฆ่ามานะทิฐฐิ กำจัดมานะทิฐฐิ
- ๓) มีศรัทธาตั้งมั่น
- ๔) ได้รับความร่าเริงดีใจง่าย
- ๕) ได้สมาบัติอันเป็นสุข อย่างสงบแน่นอน
- ๖) อบรมด้วยกลิ่นหอม คือ คีล
- ๗) เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ๘) ได้กำลังแห่งพระชินาสพ
- ๙) เป็นที่ปรารถนาของพระอริยบุคคล
- ๑๐) เป็นภู่ คือ เป็นที่สรรเสริญ คือ เป็นที่ชมเชยแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
- ๑๑) เป็นที่กราบไหว้บูชาของพวกอสูร
- ๑๒) เป็นที่สรรเสริญของผู้หาคำมิได้
- ๑๓) เป็นผู้ไม่ติดอยู่ในโลก
- ๑๔) เป็นผู้เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย
- ๑๕) เป็นผู้สำเร็จประโยชน์อันประเสริฐ คือ มรรคผล
- ๑๖) เป็นผู้มีส่วนแห่งปัจจัยอันไพศาลประณีต
- ๑๗) เป็นผู้ไม่ห่วงใยในที่อยู่ที่นอน
- ๑๘) เป็นผู้อยู่ด้วยฉันทอันประเสริฐ
- ๑๙) เป็นผู้ตัดคติทั้งปวงเสียได้
- ๒๐) มั่นอยู่ในธรรมอันไม่รู้จักกำเริบ
- ๒๑) มีการบริโภคไม่มีโทษ
- ๒๒) เป็นผู้หลุดพ้นจากคติ
- ๒๓) เป็นผู้ข้ามความสงสัยทั้งปวงได้
- ๒๔) เป็นผู้เพ่งต่อวิมุตติ
- ๒๕) เป็นผู้เข้าถึงซึ่งเครื่องป้องกันภัย อันไม่หวั่นไหว
- ๒๖) เป็นผู้ตัดอนุสัยเสียได้

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

๒๗) เป็นผู้ถึงความสิ้นอาสวะทั้งปวง

๒๘) เป็นผู้ได้ซึ่งสุขสมบัติอันสงบ

๓๐) เป็นผู้ประกอบด้วยสมณคุณ^{๒๗}

กล่าวได้ว่า รุดงควัตรถือว่าเป็นการฝึกฝนอบรมตนเองอย่างเข้มข้นเพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลสเล็กน้อยและดำรงตนเป็นผู้เรียบง่าย สงบมั่นคง เว้นจากการม เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐานให้เจริญยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากรุดงค์ มีโทษบัญญัติ จึงต้องเกิดจากความศรัทธา หากปฏิบัติแล้ว คีล สมาธิ ปัญญา เจริญก็สมทานต่อไป แต่หากสมทานแล้ว คีล สมาธิ ปัญญา เสื่อมลง ก็ให้เลิกสมทานเสีย

๓.๒.๓ แนวการสอน

แนวการสอนที่พระภาวนาวิสุทธิทศจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ใช้เพื่อการเผยแผ่พระลัทธิธรรมนั้นตรงตามหลักไตรสิกขา หลักสติปัฏฐาน ๔ แต่ก็มีลักษณะเฉพาะเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความรู้ความเข้าใจนำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องจนสามารถพัฒนาศีลธรรม ปิดทางอบายมุข บรรเทาความทุกข์ภายในจิตใจ ตัดต้นเหตุและดับอวิชชาได้ แนวการสอนจึงมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ นั้น มีคุณสมบัติ ๔ ประการ คือ การเจริญกาย การเจริญศีล การเจริญจิต และการเจริญปัญญา ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๒.๓.๑ กิจเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม

กิจเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรมนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องชำระร่างกายให้สะอาดก่อน คือ ทำกายให้สะอาดสละสลวยปกติตามความเหมาะสม อย่าให้อารมณ์เน่า อารมณ์มีด อารมณ์เมาหงอยเหงาเศร้าซึมมาสู่ใจ อย่าให้เหลวไหลเข้ามาสู่จิต พึงทำความรู้สึกภายในจิตใจว่าเราจะปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะไม่มีอะไรมาปิดกั้นทางโปร่งใส ตัดกังวลออกไป อย่าให้มีขุนมัวเด็ดขาด ให้ตัดปิลิโพธ ๑๐^{๒๘} คือความกังวลต่าง ๆ ออกไปให้หมด

ความกังวลอาลัยในสิ่งต่าง ๆ นั้น ย่อมทำให้จิตวุ่นวาย กระสับกระส่ายเป็นเหตุให้ความสงบไม่เกิดขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตัดความกังวลออกไปในเมื่อจะปฏิบัติธรรม เราจะไม่กังวลในสกุล... แม้การแสดงฤทธิ์ที่ชื่อว่าสร้างปัญหาให้แก้ไข ความสงัดจะไม่พบ ความสงบจะไม่เจอ ทำให้การอบรมจิตใจมีเวลาโอกาสน้อยลงด้วย ท่วงอาลัยยียวนต่อความผูกพัน กังวลอย่างนี้ คือ จุดด้อยของจิตใจ นอกจากนี้จะต้องเสริมหลักที่ทำให้การปฏิบัติดำเนินไปด้วยดี เหมาะสมแก่การปฏิบัติในการพัฒนากายและใจให้เกิดความสบายทำให้

^{๒๗} พระธรรมมหาวิราจวโร, **มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถาและฎีกา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๓๐), หน้า ๔๐๕-๔๐๘.

^{๒๘} ปิลิโพธ ๑๐ อย่างคือ สกฺขปิลิโพธ, อวาสปิลิโพธ, คณสปิลิโพธ, ลาภปิลิโพธ, กัมมปิลิโพธ, อัทธานปิลิโพธ, คณปิลิโพธ, อาพาธปิลิโพธ, ญาตปิลิโพธ, ฤทธิปิลิโพธ.

จากที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นกิจเบื้องต้นที่จะต้องทำการบำเพ็ญภาวนา เพื่อการทำความเพียรได้เต็ม
เจตนา จะไม่กังวลสนเทห์ต่ออะไรในการบำบัตวหนาในเมื่อตัดปโยได้แล้ว พร้อมทั้งอาศัยสิ่งอันเป็น
สัปปายะก็จะทำให้เกิดความสบายกายใจ พร้อมทั้งจะอบรมพัฒนากายใจของตนให้เจริญยิ่งขึ้นโดยสมบูรณ์
ต่อไป

ผู้ประสงค์ปฏิบัติพึงปฏิบัติตามขั้นตอน เริ่มตั้งแต่จุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ถวายสักการะต่อ พระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐาน ถ้าเป็นพระภิกษุให้แสดงอาบัติก่อน ถ้าเป็นอุบาสก อุบาสิกาให้สมาทานศีล หลังจากนั้น พึงกล่าวคำสมาทานกรรมฐานตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๒. ว่าบท นะโม ๓ จบ แล้วต่อด้วยบท

ສະວາກໜາໂຕ ກະຄະວະຕາ ຕັ້ມໂມ ຯລຯ

สุประวิทย์ โนน ภาควะวะโต สำนะกะสังโฆ ฯลฯ

- “มหาเถร ประมาเทนะ ทวารัตตะเยนะ กะตัง, ลัฟพัง อัมปะราจัง ชะมะต โน ภันเต.

- ## ๕. กล่าวคำสมาทานกรรมฐาน

“อะหัง ภันเต, สัมมาทิฏฐิञ्ช, สสมาทัง, สัพพัง ทุกขัง, อุปปัจจัยจะคฺขง, อัสนะมิมานัสสะ วินะโย,
อัปปะมาเทนะ, สทริธัมมา ปวัตตะติ, นิพพานัสสะ สัจฉิกะระณัตถายะ, กัมมัญฺจานัง เทติ”

แปลว่า “ข้าพเจ้า ขอสมทวนเอาซึ่งสัมมาทิฐิ ที่เห็นความเห็นถูกต้องอันเป็นแนวทางให้พ้นทุกข์ และถอนอัสมิมานะออกเสีย ด้วยความไม่ประมาทให้เห็นธรรมชาติล้วน ๆ ไหลไป เกิดดับตามเหตุปัจจัย ขอให้พระนิพพานอันเป็นธรรมะผ่องใส จงปรากฏแจ่มแจ้ง แห่งใจข้าพเจ้า ในขณะที่เจริญกัมมัฏฐานอยู่นี้ ก็ข้าพเจ้าเอง”

Page 68 of 159

๖. กล่าวคำอธิษฐานจิต

“อิธะ จิตเต สัจจามมัง, ปญญาวุทธิ สุทธิมคคะ อุปะสะมะ, สังกิลัญจ จาคะ, ญาณัง นิพพานะ เสวะ ลูตัพพังฯ”

แปลว่า “ข้าพเจ้าขอตั้งจิตไว้อย่างมั่น ซึ่งความจริงแห่งธรรมที่แหลมกล้าทางเจริญที่ขารอบ ถูกทาง ไม่มีข้าศึกที่หม่นหมองแห่งใจ ธรรมที่สละผ่องใส มีญาณนำออกไปสู่นิพพาน ที่ตั้งมั่นอยู่นิรันดร อย่าให้อันตรายมาปกบัง ข้าพเจ้าหวังอย่าเหน็ดเหนื่อยให้บรรลุลหรรณตามสมเจตนา ของชีวิตที่เกิดมาก็ข้าเทอญฯ”^{๓๐}

๗. วิธีการกำหนดเวลาปฏิบัติธรรมอย่างพิเศษ มี ๓ แบบ

- ๑) แบบอ่อน คือ ทำเพียร ๘ ชั่วโมง นอน ๘ ชั่วโมง พักผ่อน ๘ ชั่วโมง
- ๒) แบบกลาง คือ ทำเพียร ๑๒ ชั่วโมง นอน ๖ ชั่วโมง พักผ่อน ๖ ชั่วโมง
- ๓) แบบอุกฤษฏ์ คือ ทำเพียร ๑๖ ชั่วโมง นอน ๔ ชั่วโมง พักผ่อน ๔ ชั่วโมง

วิธีการกำหนดเวลาปฏิบัติธรรมดังกล่าวนี้มุ่งหมายในการทำความเพียรเพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูง แต่ถ้าบุคคลต้องการจะทำพอเป็นบารมีก็สามารถทำได้ตามความเหมาะสม เช่น เริ่มแต่ ๑๐ นาที ถึง ๑ ชั่วโมง ขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ แต่ก็ควรให้เหมาะสมแก่สภาพของบุคคลและโอกาสจะอำนวยให้

๘. วิธีปฏิบัติตนขณะบำเพ็ญ

- ๑) งดพูดคุยทางดิรัจฉานวิชา
- ๒) งดไปในที่โอ้อวดอันทำให้มัวเมา ๖ อย่าง คือ ๑.หญิงแพศยา ๒.หญิงหม้าย ๓.สาวเทื้อ ๔.ภิกษุณี ๕.บัณฑิต (กะเทย) ๖.ร้านสุราของมีนเมาทุกชนิด
- ๓) อ่าน-เขียน หนังสือให้น้อย เพราะทำให้วิตกวิจารณ์กำเริบ
- ๔) งดกินหมาก สูบบุหรี่ เทียวเตร่ เก็บตัวอยู่กับความว่าง เก็บใจให้ออกห่าง ตัดตัวอย่างไม่ดี ทั้งกาลออกจากกาย ถีบมารร้ายออกจากจิต ดับยาพิษใจให้หาย สลัดทางชั่วร้ายทุกชั้นไม่รีรอ ไม่มีต่อทางภพชาติ ฉลาดครองศักดิ์ศรี ทำพูดคิดทางมีดีกรี ออกเดินหนีของป่าเถื่อน คึกษาเรียนอย่างสุขุม
- ๕) ไม่รับนิมนต์อย่างพระทั่วไป จะทำให้ฟุ้งซ่าน ขี้เกียจทำเพียร
- ๖) ร่วมทำอุโบสถทุกศีล เว้นแต่อาพาธ
- ๗) จะพูดถามต่อเมื่อสอบอารมณ์ เจ็บป่วย ธุระอันไม่ถูกกาลแห่งสมณะวิปัสสนาที่ไม่พึงทำ เว้นแต่การเข้า-ออกพรรษา หรือวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้น

๙. คติธรรมประจำใจเวลาปฏิบัติธรรม

- ๑) ลำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
- ๒) กินน้อย พูดน้อย นอนน้อย

^{๓๐} พระครูปลัดสรสสุทธิดุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), ภาวนาจิต, หน้า ๒๑.

๓) ไม่คลุกคลีห่มุ่คณะ ทำเพียรมาก ตื่นเสมอ

๔) จะทำการปฏิบัติต่อเนื่องไม่ปล่อยให้เสียไป

๑๐. การแผ่เมตตา ภายหลังการปฏิบัติธรรมเสร็จแล้วจะต้องมีการแผ่เมตตาทุกครั้ง ซึ่งเป็นการอนุโมทนาส่วนบุญ ปรารถนาที่จะให้สรรพสัตว์ทั้งหลายพ้นทุกข์ เป็นการให้อย่างมีเมตตา การแผ่เมตตาแบ่งออกเป็น

๑) การแผ่เมตตาให้แก่ตนเอง มีดังนี้

อะหัง สุขิโต โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุขเถิด
อะหัง นิททุกโข โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงอย่าได้มีความทุกข์เลย
อะหัง อะเวโร โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงอย่าได้มีเวรมีภัยเลย
อะหัง อภัยาปัชโณ โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงอย่าได้มีความพยาบาทเบียดเบียนซึ่งใคร ๆ เลย
อะหัง อะนีโธ โหมิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงอย่าได้มีความเจ็บไข้ ทุกข์กาย ทุกข์ใจเลย
สุขี อุตตานัง ปะริหะรามิ	ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยอันตรายทั้งสิ้นเถิด

๒) แผ่เมตตาให้แก่บุคคลอื่นและสัตว์อื่น ดังนี้

สัพเพ สัตตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น
อะเวรา โหนตุ	จงเป็นสุข ๆ เถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
อภัยาปัชฌา โหนตุ	จงเป็นสุข ๆ เถิด อย่าได้มีความพยาบาทเบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย
อะนีฆา โหนตุ	จงเป็นสุข ๆ เถิด อย่าได้มีความทุกข์กาย ทุกข์ใจเลย
สุขี อุตตานัง ปะริหะรันตุ	ขอจงมีความสุขกาย สุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด

๑๑. การตั้งสังจาธิษฐานต่อปฏิบัติธรรมของพระโยคีนุคคล

การตั้งสังจาธิษฐานต่อปฏิบัติธรรมของพระโยคีนุคคลนี้ ได้แบ่งออกตามระดับความเพียรของผู้ปฏิบัติธรรมได้ดังนี้

๑) ผู้อธิษฐานอย่างเพลลา (อ่อน) ๓ ปี

ปีที่ ๑ อยู่ในห้อง ๗ เดือน ออกธุดงค์บำเพ็ญที่อื่น ๕ เดือน ให้รีบกลับมาเข้าต่อ

ปีที่ ๒ ต้องอยู่ในห้อง ๙ เดือน ออกธุดงค์บำเพ็ญข้างนอก ๓ เดือน

ปีที่ ๓ ต้องอยู่ในห้อง ๑๑ เดือน ออกธุดงค์บำเพ็ญที่อื่น ๑ เดือน แล้วให้กลับมารับ

อารมณ์ผ่านหรือไม่ผ่านค่อยว่ากันต่อไปตามภูมิธรรมแห่งการปฏิบัติของตน

๒) ผู้อธิษฐาน ๖ ปี

ปีแรกอยู่บำเพ็ญในห้อง	๘ เดือน	ออกธุดงค์ ๔ เดือน
ปี ๒ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๙ เดือน	ออกธุดงค์ ๓ เดือน
ปี ๓ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๐ เดือน	ออกธุดงค์ ๒ เดือน
ปี ๔ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๑ เดือน	ออกธุดงค์ ๑ เดือน
ปี ๕ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๑ เดือน	ออกธุดงค์ ๑ เดือน
ปี ๖ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๒ เดือนเต็ม	

๓) ผู้อธิษฐาน ๙ ปี

ปีแรก อยู่บำเพ็ญในห้อง	๙ เดือน	ออกธุดงค์ ๓ เดือน
ปี ๒ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๐ เดือน	ออกธุดงค์ ๒ เดือน
ปี ๓ ถึงปีที่ ๘ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๑ เดือน	ออกธุดงค์ ๑ เดือน
ปี ๙ อยู่บำเพ็ญในห้องตลอด		

๔) ผู้อธิษฐาน ๑๐ ปี

ปีแรก อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๐ เดือน	ออกธุดงค์ ๒ เดือน
ปี ๒ ถึงปีที่ ๙ อยู่บำเพ็ญในห้อง	๑๑ เดือน	ออกธุดงค์ ๑ เดือน
ปีสุดท้าย อยู่บำเพ็ญในห้องครบ	๑๒ เดือน ^{๓๑}	

การอธิษฐานธรรมนี้ ไม่ได้มีการบังคับแต่ให้เป็นไปตามความสมัครใจของผู้ปฏิบัติเอง ผู้มีศรัทธา จะเริ่มฝึกจากอย่างอ่อนก่อนก็ได้ เมื่ออินทรีย์แก่กล้าแล้วก็เพิ่มการปฏิบัติตามกำลังความเพียรของตน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาความต่อเนื่องในกระแสแห่งธรรม เพื่อพัฒนากายวาจาจิตใจให้บรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือความหลุดพ้นจากทุกข์

๓.๒.๓.๓ การฝึกหัดปริกรรมภาวนา

กำหนดใช้แบบปริกรรมว่า พอง-ยุบ- โดยการอาศัยลมหายใจเข้าออก เช่น หายใจเข้าว่า พองหนอ หายใจออกว่า ยุบหนอ เช่น กาย ยืน เดิน นั่ง นอน มีสติสังวร วาจา ไม่พูดจาอย่างอื่น ควรว่าปริกรรมภาวนา ไว้ในใจเสมอ กำหนดรู้ กำหนดเห็น กำหนดละอารมณ์ และในขณะที่นั่งสมาธินั้นต้องตั้งกายให้ตรง ดำรงสติไว้ เฉพาะหน้า มองไปข้างหน้าประมาณ ๒ คอก กลับตาลงเบา ๆ ปิดวาจา ปิดหู สติรู้อยู่ เห็นอยู่ รู้ตัวทั่วพร้อม หายใจเข้ายาว ๆ ออกยาว ๆ ลัก ๓ ครั้งจากนั้นก็หายใจเข้า กำหนดรู้ว่า พองหนอ หายใจออก กำหนดรู้ว่า ยุบหนอ จะใช้เวลาปฏิบัติเริ่มตั้งแต่ ๑๐ นาที หรือ ๓๐ นาทีก็ได้ และเพิ่มระยะเวลาขึ้นไปตามลำดับ ก่อนออก

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๔.

จากสมาธินั้นให้กำหนดรู้ภายในชั้น ๕ ว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ลัก ๕ นาที แล้วค่อยแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายต่อไป

ในการกำหนดแบบพอง-ยุบนี้ย่อมใช้ได้ทุก ๆ คนไป หรือผู้ปฏิบัติจะใช้คำบริกรรมอย่างอื่นก็ได้ตามความเหมาะสมแก่จริตของตน เพราะในหลักบริกรรมนี้ไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว เพราะเป็นเพียงอุบายที่ทำให้จิตสงบเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อเคยฝึกบริกรรมอย่างใดแล้วทำให้จิตสงบง่าย ก็ใช้ให้บริกรรมอย่างนั้นต่อไปได้ เพื่อพัฒนาอินทรีย์คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาให้แก่กล้า ในการบริกรรมนี้ผู้ปฏิบัติจะต้องมีสติปลุกเร้าตัวเอง อย่าเผลอสยบต่อภกมกิเลส วิบากฝ่ายเดียว บางคนเกิดมาอาศัยกรรมเก่าส่งผล บางคนอาศัยกรรมใหม่ส่งผล บางคนอาศัยทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ส่งผล บางคนไม่ต้องอาศัยกรรมเก่าและกรรมใหม่ ทำเองในปัจจุบันก็ล่วงทุกข์ได้

๓.๒.๓.๔ การกำหนดอิริยาบถ ๔ โดยสังเขป

๑. ยืนหนอ ๆ ๆ ๆ พิจารณาจากศีรษะลงไปจรดเท้า จากเท้าขึ้นมาบนศีรษะ ให้พิจารณากลับไปกลับมาด้วยสติสัมปชัญญะ

๒. เดิน ให้กำหนดจังหวะก้าวย่าง เดินมองไปข้างหน้าสายตาทอดลงต่ำห่างจากตัวประมาณ ๔ ศอก มี ๖ จังหวะ ได้แก่

จังหวะ ๑	ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ
จังหวะ ๒	ยกหนอ เขยียบหนอ
จังหวะ ๓	ยกหนอ ย่างหนอ เขยียบหนอ
จังหวะ ๔	ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เขยียบหนอ
จังหวะ ๕	ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ เขยียบหนอ
จังหวะ ๖	ยกส้นหนอ ยกหนอ ย่างหนอ ลงหนอ ถูกหนอ กดหนอ

๓. นั่ง ให้นั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติให้มั่น ตั้งไว้เฉพา อย่าก้มหน้าเกินไป จะทำให้ปวดท้ายทอย อย่าแหงนหน้าเกินไป จิตจะไม่สงบง่าย ให้บริกรรมว่า พองหนอ-ยุบหนอ

๔. นอน แบบไสยาสน์ มีสติสัมปชัญญะ^{๓๒}

๓.๒.๓.๕ การกำหนดอิริยาบถใหญ่ ๔ อย่างโดยพิสดาร

กำหนดรู้ในอิริยาบถใหญ่ เพื่อเป็นการพัฒนาสติสัมปชัญญะให้รู้เห็นตามเป็นจริงในสภาวะปัจจุบัน อิริยาบถใหญ่ ๔ อย่าง มีรายละเอียด ดังนี้

^{๓๒} พระครูภาวนาสุนทรวิธาน (ทองใบ ปภัสสโร), คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑. หน้า ๕๒-๕๓.

๑. กำหนดอิริยาบถยืน คือ ยืนดู ยืนทำ ยืนพูด ยืนจับ ยืนครองจีวร ยืนรับอาหารยืนแปร่งฟัน ให้กำหนดรู้เสมอทุกครั้งคราวไป ไม่ควรทำให้สติขาดประมาทเปลื้องตัว เพราะจะทำให้จิตมัวหมองได้ง่าย เราควรระลึกรู้สม่ำเสมอให้ติดต่อกัน เช่น ลมหายใจไม่ควรทิ้งไปให้ขาดช่วง เพราะมารจะลวงลัด ตัดกระแสสติให้เราตกเป็นทาสแห่งความประมาทขาดการจากเป็นผู้รู้ตื่น เบิกบาน จึงจะชื่อว่าไม่ห่างจากพระนิพพาน คือ ความว่าง อันมีสติคุ้มครอง

๒. กำหนดอิริยาบถเดิน คือ เดินดู เดินทำ เดินพูด เดินจับ ทิว หาบ หอบสิ่งของเดินรับอาหาร บิณฑบาตและเดินทำความสะอาดปิดกวาด แม้ในห้องนอกห้องสถานที่ต่าง ๆ แม้ห้องน้ำห้องส้วมห้องนอนพุท เพาะ เบาละหมอน ถ้วยโอ โธ จาน บริหารต่าง ๆ ทั้งหนักและเบา เราต้องรู้สม่ำเสมอ ไม่เผลอพลาตขาดสติจึงชื่อว่า เป็นผู้รอบรู้ ไม่อยู่ในอำนาจโมหะ ชนะความประมาท ไม่เป็นทาสความหลงให้ระลึกรู้ตลอดเวลา จึงชื่อว่า ไม่พรั่นจากประโยชน์อันยิ่งใหญ่ คือ รู้ทันเห็นทัน ในปัจจุบันกาลของความพร้อมแห่งการบรรลุธรรมของการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดไม่ทำกาลเวลาให้เป็นหมันทุกขณะไป

๓. กำหนดอิริยาบถนั่ง คือ นั่งดู ทำ พูด คิด จับ ทำสมาธิ ทำงาน รับประทานอาหาร ดื่ม ถ่าย อาบน้ำ ซักผ้า ฟัง เขียน เรียน... นอกกลุ่มในกลุ่ม นอกห้องในห้อง เรากำหนดรู้เสมอในขณะส่วนนี้ให้พร้อมสรรพทุกกาลสมัยตลอดเวลาไปไม่ว่ากลางวันกลางคืน ไม่ควรฝันหมั่นประมาท หลง ลืม ซึม ซบ เซา เหงา ใญ่อยู่กับโมหะ ควรมีสติสัมปชัญญะ ชนะฝ่ายอธรรม มีวิชา โมหะ ที่เป็นข้าศึกอันยิ่งใหญ่ของการประพฤติธรรมในขณะนั้นให้รู้ทันเห็นทันทุกเสี้ยววินาที ในอิริยาบถนั่งเช่นนี้ ชื่อว่าพร้อมอยู่แห่งการตรัสรู้ธรรม สมบูรณ์ของโยคีบุคคล

๔. กำหนดอิริยาบถนอน คือ นอนดู นอนทำ นอนพูด นอนคิด แม้หงาย ตะแคง คว่ำ นอนเหยียด คู้ จักวาง รู้ตัว เห็นตน อย่าทำตนให้ตกหล่นไปเสพความหลับ ให้มีดมณีนายมราตรีแม็กกลางวัน ก็ไม่ควรฟุ้งเพื่อไฟฝันอันเป็นอวิชชามัวเมา เอาความหลับหลงเป็นใหญ่ ควรรู้ไว้เห็นไว้ ไม่ปล่อยให้สติไหลไปสู่โมหะ ซึ่งจะทำให้เกิดราคะ ตณหา อาสวะอนุสัย ครอบงำจิตใจไว้ให้หลับไปหลงไปสู่ภพน้อย ภพใหญ่ ในทิวาราตรี ต้องมีสติรู้ตัวทั่วพร้อมว่าเดี๋ยวนี้ กำลังประพฤติธรรมอยู่เพื่อรู้ธรรมเห็นธรรมไม่ใช่มาเสพธรรมสายต่ำ ฟุ้งให้ระลึกรู้ในธรรมเสมอไม่ยอมเผลอพลาตต่ออำนาจความหลับหลง ไม่เสพหลับ ไม่สนับสนุนให้หลับ ไม่ยินดีในความหลับ ไม่วิ่งตามความหลับ เห็นภัยในความหลับ เห็นทุกข์ในความหลับ หลับนอกเห็นภัย หลับในเห็นทุกข์ ความหลับเท่านั้นทำให้มีติดบอดหมดสาระแห่งการรู้ ตื่นเบิกบาน ผู้ปรารถนาหนีพพานจึงตื่นอยู่ มีราตรีเดียวไม่เที่ยวแสวงหาในความหลับ จงเตือนตนให้ขจัดโมหะอวิชชาทุกขณะลมหายใจเข้าออก จึงถือว่าพร้อมที่จะบรรลุสัจจะธรรมที่อยู่เหนือภพภูมิและตัดกระแสของวัฏฏะเลิกละสายโลกีย์เห็นทุกข์ทั้งปวง ตัดห่วงใยในคน สัตว์ สังขารในโลกจักรวาล ผู้มีราตรีนาน จึงยกย่องรู้ตื่น เบิกบาน ว่าเป็นของวิเศษ เป็นสายพุทธ ธรรม สังฆะอย่างไม่มีอะไรเปรียบเทียบจัดว่าได้เปรียบในบุคคลที่หลับอยู่หลงอยู่หุดหู่อยู่ในโลกียวิสัย

๓.๒.๓.๖ การกำหนดอิริยาบถย่อย

การกำหนดอิริยาบถย่อย ได้แก่ ลืมตา อ้าปาก เหลียวซ้าย แลขวา จับวาง กระดิกนิ้ว ระหว่างจะทำ จะพูด จะคิด แม้ขณะทำ ขณะพูด ขณะคิด อาบน้ำ ถูพื้น จะเคี้ยว จะกลืนจะลิ้ม จะเลียจับวาง เราต้องสร้างสติเสมอไม่เผลอผิด ในจิตอันละเอียดนี้ควรรู้ดีรู้ดัด กลับไป กลับมา ข้างหน้า ข้างหลัง นั่ง นอน ยืน เดิน ไม่ล่วงเกินประมาท ให้รู้ทั่วพร้อมในตัวตนอยู่ทุกขณะ ไม่ควรประมาทว่าจิบจ้อย สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะจะทำให้เกิดอกุศลราศีเข้าครอบงำได้

จากการที่กำหนดรู้ในอิริยาบถใหญ่ อิริยาบถย่อยนี้ถือว่าเป็นการเสพธรรมารส บทบัญญัติ ตั้งตนไว้ชอบด้วยสัมมาสติ มีความระลึกรู้ชอบ เป็นต้น หากรู้ไว้เห็นทันในอิริยาบถใหญ่น้อยนี้พร้อมสรรพทั้งกลางวันและกลางคืน จนเกิดความชำนาญ ย่อมนำสู่การดับไฟทั้งสาม คือ ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ จัดว่าได้รับชัยชนะอย่างภาคภูมิใจ

๓.๒.๓.๗ การกำหนดใช้ปัจจัย ๔

การกำหนดใช้ปัจจัย ๔ คือสิ่งของจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นการเตือนสติให้รู้ว่สิ่งของเหล่านี้มีไว้สำหรับเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาจิตให้เจริญในธรรมยิ่งขึ้นไป เมื่อมีการกำหนดอยู่เสมอก็เป็นการเจริญสติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องกำหนดปัจจัย ๔ อย่าง ดังนี้

๑. เครื่องนุ่งห่ม บริหาร บริโภค อุปโภค บริหาร ๘ ได้แก่ จีวร สังฆาฏิ สบง ประคดเอว บาตร มีด ตัดเล็บ ฆัมมกรกรองน้ำ มีดโกน พร้อมทั้งบริวารโจล เช่น ผ้าเช็ดมือ เช็ดบาตร ผ้าอาบน้ำ นิสีหะ ผ้าเช็ดหน้า ในการใช้บริวารต่าง ๆ เหล่านี้ พึงพิจารณาด้วยสติ ลักว่าเป็นเครื่องปกปิดร่างกายไม่ให้เกิดความละอายและป้องกันเหลือบยุง ลม หนาว แดด เท่านั้น

๒. อาหาร ต้องกำหนดทุกอย่าง เห็น ยกมือไป ถูก จับ ยกมา ถึง ปาก ถูกหนอ เคี้ยวหนอ กลืนหนอ กลับไป-กลับมา ให้กำหนดอย่างต่อเนื่อง เป็นสายไม่ควรถือความอยากความหิวมาตัดรอน ดับร้อนถอนเมาในรสอาหารที่จะทำให้เกิดโรคร้ายยิ่ง กำหนดรู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่มีชีวิต เป็นแค่ธาตุ วางอยู่ตลอดไป ถอนความพอใจตัดความหลงใหลในรสชาติอาหารนั้นได้จึงชื่อว่า เป็นผู้ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความอยากในอาหารนั้น

๓. ที่อยู่อาศัยเสนาสนะ กำหนดว่าไม่ควรติดที่อยู่ควรกำหนดรู้ว่าอาศัยป้องกันเหลือบยุงแดดสำหรับหลักเรือนภาวนาเท่านั้น และบำบัดเวทนาได้ชั่วคราวไม่ควรลุ่มหลงยินดีเกินกว่าเหตุจนทำให้เกิดอุปาทาน อันจะนำมาแห่งกามราคะ กามอภิขณา กามฉันทะ กามตัณหา สยบอยู่ในที่ที่หลักเรือนนั้นอันจะท้าววันคืนให้เป็นหมันในที่อาศัยนั้น ให้กำหนดรู้เท่าทัน ว่าอาศัยมันเพียงเล็กน้อย ประเดี๋ยวเดียว ก็พลัดพรากจากไป

๔. เภสัช (ยา) ควรกำหนดรู้ในเภสัชทุกอย่างว่า ลักว่าเป็นเครื่องบำบัดทุกข์อันเกิดแต่กายได้เพียงชั่วคราวชั่วคราวตามกาลเวลาที่เกิดเจ็บป่วยอาพาธต่าง ๆ ไม่ควรเสพติดในฤทธิ์รส ควรกำหนดใช้ด้วยความรู้จริง รู้แจ้ง รู้แฉะ รู้ชัดและตัดอาลัยหลงใหลในรสของยาประเภทต่าง ๆ เหล่านั้น

๓.๒.๓.๘ ธัมมานุคคิตี ๗^{๓๓}

๑. เย็น หน้าหนาว หน้าฝนให้กำหนดรู้ว่าเย็นแค่ไหน ลักแต่อาการเย็น ภาวะเย็นธาตุเย็น ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา

๒. ร้อน หน้าร้อน หน้าแล้ง อาการร้อนอบอ้าว มีแดด มีไฟ ไม่ควรเสียใจ เคร้าใจเดียวใจ ร้อน นอก คือไฟ ร้อนในคือกิเลส ควรรู้เหตุรู้ผล

๓. หิว หิวข้าว หิวน้ำ หิวนอน หิวกาม หิวเกียรติ ล้วนแต่เป็นภาพมายาล้อหลอกให้คนหลงใหลให้ สัตว์ลุ่มหลงวิ่งตามความหิวจนไม่มีที่สิ้นสุดทั้งกลางวันกลางคืน ต้องหาอยู่หากินอย่างอุตลุดเสมอกันทั่วโลกไม่ว่าสัตว์ป่าสัตว์น้ำมนุษย์เดรัจฉานเท่ากันจนหลงวัน ลืมคืน เพราะวุ่นอยู่กับความหิว ความอยาก

๔. กระหาย แปลว่า อยากไม่หยุดสู้ทนจนขวยแสงหา เพื่อให้ได้ซึ่งสิ่งนั้น ๆ มาตามที่ใจปรารถนาและพอใจในสิ่งนั้น ๆ

๕. ปวดอุจจาระ ปัสสาวะ ควรกำหนดรู้ไว้ภายในจิตเสมอทุกครั้งไป ไม่ควรให้ทุกข์เหล่านี้ ครอบงำ เพราะมันเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสัตว์ อย่ามั่งกายประมาณเดี๋ยวตกเป็นทาสของโมหะอวิชชา ซึ่งเป็นสิ่งเนา เหม็นยิ่งกว่าอุจจาระปัสสาวะเสียอีก ดังนั้นในขณะที่กิจนี้ผ่านมาถึงควรกำหนด ให้สมาธิเสมอหนักเบา ก็รู้เท่าทันในทุกขณะ ไม่พึงด่วนทำจนขาดสติ ยามเจ็บปวดนั้นพึงรู้ไว้ภายในใจ สติไว้ เห็นทันในเหตุการณ์นั้น ๆ

๖. ทำ พุด คิด ให้รู้ตัวทั่วพร้อมมีสัมปชัญญะทุกขณะไป และก่อนทำ ก่อนพุด ก่อนคิด ให้มีสติกำกับ กำหนดรู้ กำหนดทันทุกกาล ทุกสมัย

๗. ความตริกตรอง ไปในภพภูมิจะเป็นกามภพ กามภูมิ รูปภพ รูปภูมิ ก็ตามควรกำหนดรู้อย่างรวดเร็ว ว่ากามภพ กามภูมินั้น ควรเลิกแสวงหายกย่องสรรเสริญที่จะทำให้เกิดเพลิดเพลินในกามราคะ รูปราคะ อรูปราคะ อันจะทำให้มี ให้เป็นกามตัณหา ภวตัณหาและวิภวตัณหา ที่มีปิยรูป สาทรูป เป็นเครื่องร้อยรัดให้ติดแน่นอยู่ไม่รู้ทุกข์ไม่เห็นโทษของภพภูมิ ควรขจัดเสียในความตริกตรองที่กล่าวมานั้น^{๓๔}

๓.๒.๓.๙ หลักปริกรรม

หลักปริกรรมที่พระภิกษุทศชาจารย์ได้วางเป็นแบบอย่าง เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายสำหรับให้จิตกำหนดหรือเป็นภาพที่เห็นในใจเพื่อการเจริญภาวนา ละจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตใจ แบ่งเป็น ๓ อย่างตามลำดับความเจริญ ดังนี้^{๓๕}

^{๓๓} หัวข้อธรรมนี้ ไม่มีปรากฏในที่แห่งอื่น เพราะเป็นหัวข้อธรรมที่พระภิกษุทศชาจารย์ได้ยกขึ้นแสดง และจัดเรียบเรียงลำดับใหม่ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

^{๓๔} พระครูปลัดสรสสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), **ภาวนาจิต**, หน้า ๗-๑๒.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๕๗.

๑. บริกรรมนิมิต นิมิตในบริกรรม เช่น บริกรรมว่า ยุบหนอ-พองหนอ, อานาปานสติ แล้วเกิดเห็น เกิดได้ยิน เกิดได้กลิ่น เกิดรู้ นิมิต ในขณะนั้น ๆ ภาวนานั้น ๆ อันเป็นอารมณ์ที่บริกรรมอยู่นี้เรียกว่า บริกรรมนิมิต

๒. อุคคหนิมิต นิมิตติดตา เช่น เห็นพุทธรูป แม้อยู่ในสมาธิก็เห็นอยู่ แม้ออกจากสมาธิแล้วก็เห็นอยู่ จาก ๑-๗ วัน จาก ๑ ถึง ๗ เดือน จาก ๑ ถึง ๗ ปี หรือจนตลอดชีวิตติดตา ติดใจอยู่อย่างนั้น แต่ถ้ารู้ไม่เท่าทันความเป็นจริงก็จะสำคัญผิดว่าเป็นจริงตามนั้นก็พอใจ ติดใจ ไม่อยากปล่อยวางจนทำให้เอา อวด อ้าง อันเป็นทางขวางกั้นการบรรลุธรรมขั้นสูงได้เช่นกัน

๓. ปฏิภาณนิมิต นิมิตที่ขยายของน้อยให้เป็นของใหญ่ เช่น เล่นกลดิน ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น

ในขณะที่ภาวนาอยู่ให้รู้อิทธิพลของบริกรรมที่จิตมันเข้าไปในอารมณ์หรือกับอารมณ์เช่นดีใจ ในเมื่อจิตตั้งมั่นอันเป็นกุศลเจตสิก ที่เล่นไปในภาพภูมิว่าเป็นทุกข์เป็นสุขตามที่จริงอย่างแน่แน่ว จนทำให้เกิดนั่งอยู่ในสังขตธาตุ และอสังขตธาตุนั้นเป็นรูปธรรมนามธรรมที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยง ไม่มีประมาณ ไม่มีอารมณ์ว่างอยู่ เห็นชัดเห็นแจ้งแค่สภาพปรากฏ เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป ในสังขารทั้งปวงทั้งที่มีใจครอง และไม่มีใจครองมีวิญญาณและไม่มีวิญญาณ เคลื่อนที่ได้และไม่ได้ เป็นสังขารที่มีปัจจัยปรุงแต่ง และไม่ปรุงแต่งหาคนสัตว์ไม่ได้ เป็นเพียงแค่เหตุและปัจจัยเท่านั้น มีอยู่เป็นอยู่ปราศจากผู้รักษาป้องกันด้านทานให้อยู่ในอำนาจตามความต้องการของตนได้ เพราะทุกอย่างไหลเวียนวนกันอยู่ตามเหตุปัจจัยเท่านั้น

๓.๒.๓.๑๐ การทำสมาธิ

การทำสมาธิเป็นองค์กรรมฐานในขั้นสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน ที่ทำให้ผู้ปฏิบัตินั้นทราบสภาวะธรรมที่ตนบรรลุในแต่ละระดับตามลำดับ ดังนี้

๑. ขณิกสมาธิ สมาธิเล็กน้อย เช่นเกิดขึ้นในขณะที่บริกรรมขณะยืน เดิน นั่ง นอน เล็ก ๆ น้อย ๆ ตามเหตุปัจจัยที่ตนอธิษฐานตั้งจิต และชีวิตอัตภาพเพื่อจะได้รู้ทุกข์เห็นสุข จะมีจะเป็นในขณะที่ทำสมาธิอยู่นั้น

๒. อุปจารสมาธิ สมาธิอันซาบซ่านจนลึกลงจนพองปลาบปลื้มดีใจ น้ำตาไหล ลืมคว่ำไปข้างหน้า หลัง ซ้าย ขวาแล้วแต่อารมณ์สมาธิที่จะส่งผลให้ปรากฏในยามนั้น ๆ

๓. อัปปนาสมาธิ สมาธิอันตั้งมั่นอยู่เช่นผู้เข้าฌาน จาก ๑ ชั่วโมง – ๑๐ ชั่วโมง ๑ วัน ๑ ค่ำ ถึง ๗ วัน ๗ ค่ำ ด้วยฤทธิ์อำนาจของสมาธิอันแน่วแนวมดจดตั้งมั่น เมื่อเข้าถึงจิตอันอุดมที่เป็นกุศล เจตสิกอันสมบูรณ์ด้วยสติปัญญา จิตก็ปราศจากอุปกิเลสเบียดเบียนครอบงำ เสียดลี รังแก สงบอยู่นั่นเอง^{๓๖}

นอกจากนี้ในขณะที่ทำสมาธิอยู่นั้นต้องฉลาดในวิธีการต่าง ๆ ดังนี้ ๑.การเข้าให้ชำนาญนุ่มเข้าไปสู่ความสงบระงับ ๒.การระลึกให้ระลึกทางทันทีไม่ผิดเพี้ยน ๓.การตั้งอยู่ให้ตั้งอยู่ในสุญญตสมาธิเสมอ

^{๓๖} พระครูปลัดสรสสุทธิดุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), ภาวนาจิต, หน้า ๗-๑๔.

๔.การออกให้ออกมาพิจารณาชั้น ๕ ให้เห็นเป็นไตรลักษณ์ ๕.การพิจารณาให้พิจารณา เกิด แก่ เจ็บ ตาย เสมอกันทุกชีวิต

อีกประการหนึ่ง การเข้าสู่สมาธิก็พึงทราบดังนี้ คือ วาจาสงบก่อน กายสงบ จิตสงบ หมายความว่า ไม่ต้องพูดคุยบ่นถึงอะไรอีก วาจาจะรับหยุดนิ่ง ขณะทำสมาธิภาวนากายก็สงบเรียบร้อยไปตามในขณะนั้น ไม่เดินเพ่นพ่านผ่านไปมา แม้ในหมู่คณะทุกขณะต้องดูปฏิภาณอยู่ดังก้อนหิน ไม่จับวางอะไรทั้งสิ้น จิตก็สงบ ระวังไปตามกัน ขณะออกจากสมาธินั้น จิตตื่น กายตื่น วาจาตื่น ออกมาตามแล้วยกจิตขึ้นพิจารณาชั้น ๕ ให้เห็นเป็นไตรลักษณ์ ค่อยแผ่เมตตา

๓.๒.๓.๑๑ อันตรายของสมาธิ

อันตรายหรืออุปสรรคต่อการเจริญสมาธิภาวนานั้น พระโยคีบุคคลควรรู้ว่า กามฉันทะ... อวิชชา เป็นเครื่องหุ้มห่อสภาพจิตให้มีดีมีชั่ว ไม่ราบรื่นสวยงาม หน่ายต่อความเพียร ทำลายอารมณ์ดี ๆ ให้มีความชั่ว เมมา ดังนั้นจึงต้องระวังหยั่งรู้ทุกขณะวาระไม่ทอดทิ้งกาลเวลาที่ผ่านในขณะทำ พูด คิด เพราะสมาธินี้มี อุปการะต่อสรรพสิ่งทั้งศีล ปัญญา ศรัทธา ให้ทรงอยู่ตั้งอยู่อย่างมั่นคง เมื่อรู้เห็นตามจริงแล้ว เมื่อพระโยคี บุคคลมีจิตเป็นสมาธิตั้งมั่นอยู่แล้ว เปรียบเหมือนทองที่รักษาทองมิให้เศร้าหมอง แม้ปลัดตกไปสู่โคลนตมทอง ก็ย่อมผ่องใสอยู่นั่นเอง

เหล่านี้ถือว่าเป็นจุดบอด จุดด้อย ของผู้เจริญสมาธิ นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติยังยึดตำราวิปัสสนา ยึดพิธี ต้องแบบโน้นดี อย่างนี้เด่น เขียนหนังสือเล่นสำนวนจนคนอ่านได้ใจ ส่วนสมาธิที่เป็นแก่นแท้เป็นเรื่องของ จิตใจล้วน ๆ ก็ไม่มีใครเห็นใครรู้ ตกลงก็เข้าทำนอง ฐู ๆ ปลา ๆ จนกระทั่งชาวพุทธทั้งหลายที่เคารพต่อ พระศาสนา ยำเกรงต่อคำสอนของพระศาสดา ก็ได้นำมาใช้แค่ชื่อศาสนา หรือสะเก็ดของศาสนาเท่านั้น

ความสำคัญของสมาธิ ๔ ประการ คือ ๑.ทำให้เกิดสมาธิและอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๒.ทำให้ได้ ญาณทัสสนะ ๓.ทำให้เกิดสติสัมปชัญญะ และ ๔.ทำให้อาสวะทั้งหลายสิ้นไป^{๓๗}

อานิสงส์ของสมาธิ ๕ ประการ คือ ๑.ทำให้เข้าสมาธิได้ เพื่อเป็นสุขในชีวิตประจำวัน ๒.สงบระงับ นิรวรณ ๓.ทำให้เกิดวิปัสสนาโลกียอภิญญา ๔.ทำให้เกิดในพรหมโลก และ ๕.ช่วยให้เข้านิโรธสมาบัติได้^{๓๘}

เมื่อบุคคลมองเห็นอานิสงส์ของสมาธิด้วยปัญญาจึงควรฝึกอบรมจิตให้สงบ โดยเฉพาะบรรพชิต ควรประกอบกิจด้วยการมีสติพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม รักษาศีลถืออุตุงคยีนดีในที่สัณต เพื่อกำจัดกิเลสให้สิ้นไป

ภิกษุอยู่ด้วยสติรักษาจิตใจไว้ในอารมณ์มีรูปเป็นต้น ดังช้างตัวที่ติดในเปือกตมพยายามถอนตน

^{๓๗} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๗/๗๖.

^{๓๘} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูรญาณ), ทางสู่ความสงบ, (กรุงเทพมหานคร : พริตติการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

ขึ้นมาบนบกได้ ภิภษทั้งหลายก็ต้องถอนตนขึ้นจากหล่มคือ กิเลส ยังตนให้ดำรงอยู่บนบกคือพระนิพพาน^{๓๙}

๓.๒.๓.๑๒ การเลื่อนขั้นของจิตในการปฏิบัติธรรม

การเลื่อนขั้นของจิตในการปฏิบัติธรรม เป็นการกำหนดรู้ กำหนดละ ทำให้แจ้ง และรักษาอารมณ์ที่รู้แจ้งให้เจริญยิ่งขึ้น การที่จะรักษาอารมณ์ได้นั้นผู้ปฏิบัติธรรมต้องเว้นจากการฟัง การสนทนาที่ไม่ดี และไม่ควรนึกถึงอดีตและอนาคตจนลืมวันคืน เพื่อการตัดกระแสอารมณ์ให้ข้ามพ้นอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนาและไม่ควรเสพ พระโยคีบุคคลจึงควรมีสติสัมปชัญญะรู้ชัดแจ้งในตนในขณะปัจจุบันทุกอิริยาบถน้อยใหญ่^{๔๐} อันจะเป็นการพัฒนาจิตของตนให้เจริญยิ่งขึ้นตามลำดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ผลาดในการอบรมจิตของตน หมายถึง การปฏิบัติต้องกำหนดรู้เท่าทันถึงวาระจิตในแต่ละขณะ คือ ๑.จิตมีราคะ ก็รู้ ว่าจิตมีราคะ จิตหมดราคะ ก็รู้ตามจริง ๒.จิตมีพยาบาท ปองร้ายหมายอาฆาตตัดเมตตาก็รู้ตามจริง ๓.จิตมีถีนมิทธะ อ่อนแอขี้เกียจไม่สู้ต่อการทำงาน ก็รู้ตามจริง ๔.จิตมีอุทธัจจกุกกุกจะ พุ้งซ่านไม่ปกติ ก็รู้ตามจริง ๕.จิตมีวิจิกิจฉา สงสัยไม่กล้าทำความดีเต็มที่ก็ได้ ก็รู้ตามจริง ๖.จิตมีความเศร้าหมอง ด้วยกรรมกิเลสเป็นสิ่งที่สกปรก ก็รู้ตามจริง ๗.จิตมีความโกรธ ความฉุนเฉียว กริ้วโกรธเป็นทุกข์ ก็รู้ตามจริง ๘.จิตมีความอ่อนแอ ถือดี ไม่สู้ต่อธุระหน้าที่อันเยี่ยงมียอด ก็รู้ตามจริง ๙.จิตมีความเกียจคร้าน ซอบเห็นแก่ตัว ไม่ตื่นตัวเร่งรีบต่อการหน้าที่การทำงาน ก็รู้ตามจริง ๑๐.จิตไม่ตั้งมั่น หวั่นไหว ไม่เข้มแข็ง ก็รู้ตามจริง จะเห็นได้ว่า การอบรมจิตดี จะทำให้เกิดจิตอันยอดเยี่ยม พร้อมทั้งอธิปัญญาบรรลุผลอันสูงสุดได้

๒. เมื่อจิตเฉยไม่เอาไหน ต้องปลุกด้วยธรรม ๔ ประการ คือ ๑.ต้องเร่งให้เกิดสังเวช คิดถึงความเกิดแก่เจ็บตายไม่เลือกหน้าใคร ๒.กาลเวลาไม่รอคอยใคร ๓.คิดถึงสภาพที่ทุกข์ทรมานในภพของเปรต นรก ติรัจฉาน อสุรกาย ยักษ์ มาร ๔.ชีวิตอัฏภาพ สุข ทุกข์ เพียงขณะจิตเดียวก็แตกสลายไม่แน่นอน เมื่อพิจารณาเห็นสภาพที่มีแต่ทุกข์เช่นนี้แล้ว จึงไม่ควรนิ่งเฉย แต่ควรเร่งทำความเพียรชำระจิตให้ขาวรอบ บริสุทธิ์หลุดพ้นจากทุกข์

๓. ขณะทำสมาธิผู้มีอารมณ์ต่าง ๆ เกิดรบกวน พระโยคีบุคคลต้องพิจารณากำหนดรู้ กำหนดเห็น กำหนดละ โดยใช้สติจี้ลงไปที่เวทนาต่าง ๆ เช่น อาการเจ็บปวด ก็ให้กำหนดว่า เจ็บหนอ ๆ ปวดหนอ ๆ เมื่อกำหนดไปมันยังไม่หาย ก็พึงพิจารณาว่า เจ็บอยู่ที่ไหน ใครเป็นผู้เจ็บ เจ็บแล้วได้อะไร เมื่อมันไม่หายก็เปลี่ยนอิริยาบถไป หรือเมื่อเกิดความคิดไปในอดีต ในอนาคต ปัจจุบันก็ตาม พึงกำหนดว่า คิดหนอ ๆ ๆ หากยังไม่หาย ก็พึงพิจารณาว่า คิดอยู่ที่ไหน ใครเป็นผู้คิด คิดได้อะไร เอาสติตามจี้มันไป เมื่อหายแล้วก็กลับมาบริกรรมภาวนาว่า พองหนอ-ยุบหนอ ต่อเช่นเดิม ในการปฏิบัติกรรมฐานต้องใช้สติปัญญา ญาณ ต่อสู้ฟันฝ่า

^{๓๙} พ.ร.อ. (ไทย) ๗/๒๔๐.

^{๔๐} พระครูปลัดสรสฐิตคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), ภาวนาจิต, หน้า ๓.

อุปสรรคทั้งหลายอย่าให้ช้องอยู่ ติดอยู่ จมอยู่ จนสามารถผ่านพ้นออกไปสู่ความว่าง โปร่ง เย็น^{๔๑}

๔. การเร่งเร้าของการเจริญภาวนา ควรใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้แจ้งชัด ดังนี้ ๑.ให้รู้ธรรมชาติ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ๒.ให้รู้ธรรมตา คือเกิด แก่ เจ็บ ตาย ๓.ให้รู้โลก ว่าไม่มีอะไรน่ายินดีเพราะมีแต่ความ ล่อลวง ๔.ให้รู้ขั้น ๕ ว่าเป็นกองทุกข์ สุขเล็กน้อยไม่มีเลย ๕.ให้รู้วาทันต์ ๔ มีใช้สัดร์ บุคคล ตัวตน เราเขา เป็นเพียงลัทธิว่าธาตุเฉย ๆ ดินก็ไปสูดิน น้ำก็ไปสูดน้ำ ไฟก็ไปสูดไฟ ลมก็ไปสูดลมเท่านั้นเอง

๕. อันตรายและอุปสรรคของการปฏิบัติธรรม เรียกว่าปัญจนิครมมี ๑๘ อย่าง คือ
สังโยชน์ ๑๐^{๔๒} กิเลส ๑๐^{๔๓} มิจฉัตตะ ๑๐^{๔๔} โลกธรรม ๘^{๔๕} มัจฉริยธรรม ๕^{๔๖} นีวรณ ๕^{๔๗} วิปาส ๓^{๔๘}
มลทิน ๓^{๔๙} คันถะ ๔^{๕๐}

^{๔๑} พระครูปลัดสรสฐิตคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), **คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑**, หน้า ๓๖-๓ ๙.

^{๔๒} สังโยชน์ ๑๐ หมายถึง ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์ มี ๑๐ ประการ คือ สังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ได้แก่ ๑.สักกายทิฐิ ความเห็นว่าเป็น ตัวของตน ๒.วิจิกิจฉา ความสงสัย ๓.สีลัพพตปรามาส ความถือมั่นศีลพรต ๔.กามราคะ ความกำหนัดในกาม ๕.ภวืษะ ความกระหายทะนุถนอใจ และ สังโยชน์เบื้องสูง ๕ ได้แก่ ๖.รูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน ๗.อรูปราคะ ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปฌาน ๘.มานะ ความถือ ตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ ๙.อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน ๑๐.อวิชชา ความไม่รู้จริง. ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓๔๙/๙๐; อัง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๓/๑๘; อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๔๗๖-๗/๕๐๙.

^{๔๓} กิเลส ๑๐ หมายถึง สภาพที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ๑๐ ประการ คือ ๑.โลภะ ความอยากได้ ๒.โทสะ ความคิดประทุษร้าย ๓.โมหะ ความหลง ๔.มานะ ความถือตัว ๕.ทิฐิ ความเห็นผิด ๖.วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ๗.ถีนะ ความหดหู่ ๘.อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน ๙.อหิริกะ ความไม่ละอายต่อความชั่ว ๑๐.อนัตตตัปปะ ความไม่เกรงกลัวต่อความชั่ว. อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๑๐๒๖/๒๕๘.

^{๔๔} มิจฉัตตะ ๑๐ หมายถึง ภาวะที่ผิด ๑๐ ประการ คือ ๑.มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด ๒.มิจฉาสังกัปปะ ความดำริผิด ๓.มิจฉาวาจา วาจาผิด ๔.มิจฉากัมมันตะ กระทำผิด ๕.มิจฉาอาชีวะ เลี้ยงชีพผิด ๖.มิจฉาวายามะ พยายามผิด ๗.มิจฉาสติ ระลึกลืมผิด ๘.มิจฉาสมาธิ ตั้งจิตผิด ๙.มิจฉาญาณ รู้ผิด ๑๐.มิจฉาวิมุตติ หลุดพ้นผิด. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๔๖๓/๓๓๗; ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๐๔/๗๖; อัง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๐๓/๒๒๖.

^{๔๕} โลกธรรม ๘ หมายถึง ธรรมตาของโลก ได้แก่ ๑.ได้ลาภ ๒.เสื่อมลาภ ๓.ได้ยศ ๔.เสื่อมยศ ๕.สรรเสริญ ๖.ติเตียน ๗.ความสุข ๘.ความทุกข์. อัง.อุฎฺฐก. (บาลี) ๒๓/๙๖/๑๖๙.

^{๔๖} มัจฉริย ๕ หมายถึง ความตระหนี่ ๕ ประการ คือ ๑.ตระหนี่ที่อาศัย ๒.ตระหนี่ตระกูล ๓.ตระหนี่ลาภ ๔.ตระหนี่วรรณะ ๕.ตระหนี่ธรรม. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๘๒/๒๔๖; อัง.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๔/๓๐๑.

^{๔๗} นีวรณ ๕ หมายถึง สิ่งที่ยึดติดไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม ๕ ประการ คือ ๑.กามฉันทะ ความพอใจในกาม ๒.พยาบาท ความคิดร้าย ๓.ถีนมิทธะ ความหดหู่และเชื่องซึม ๔.อุทธัจจะกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ ๕.วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย. อัง.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๕๑/๗๒; อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๔๘๓/๕๑๐.

^{๔๘} วิปาส ๓ หมายถึง ความรู้เห็นคลาดเคลื่อน ๓ ประการ คือ ๑.สัญญาวิปาส สัญญาคลาดเคลื่อน ๒.จิตตวิปาส จิตคลาดเคลื่อน ๓.ทัญญูวิปาส ทัญญูคลาดเคลื่อน. ดูเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณมหารณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๘. อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๔๙/๖๖.

^{๔๙} มลทิน ๓ หมายถึง การตามแผดเผาในอบายมีนรกเป็นต้น ๓ ประการ คือ ๑.เป็นคนทุศีลและไม่ละมลทินคือความเป็นคนทุศีล ๒.เป็นคนริษยาและไม่ละมลทินคือความริษยา ๓.เป็นคนตระหนี่และไม่ละมลทินคือความตระหนี่. อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๐/๑๔๘.

^{๕๐} คันถะ ๔ หมายถึง กิเลสที่ร้อยรัดมัดใจสัตว์ให้ติดอยู่ ๔ ประการ คือ ๑.อภิขณิกายคันถะ เครื่องรัดกายคืออภิขณา ๒.พยาบาท กายคันถะ เครื่องรัดกายคือพยาบาท ๓.สีลัพพตปรามาสกายคันถะ เครื่องรัดกายคือสีลัพพตปรามาส ๔.อหังสัจจามินิเวสกายคันถะ เครื่องรัดกายคือความยึดถือว่าสิ่งนี้นั่นจริง. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๓.

อคติ ๔^{๕๑} โอฆะ ๔^{๕๒} โยคะ ๔^{๕๓} อาสวะ ๔^{๕๔} อุปาทาน ๔^{๕๕} สลัปปตปราสาท ๑^{๕๖} อนุสัย ๗^{๕๗} อกุศลกรรมบถ ๑๐ อกุศลจิต ๑๒^{๕๘} ซึ่งอกุศลธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งร้ายระดัดตยาก ของเจ้าหมองเห็นผิดจิตเศร้า เหวงหอย เศร้าสร้อย ดังนั้น พระโยคีบุคคลจึงควรเพ่งเพียรโดยอาศัยธรรมวินัยนำหน้าจิตก็จะวิ่งเข้าสู่สมาธิทันทีที่มี ปัญญาญาณรู้เท่าทันเส้นทางสายตรงหรือสายเอกที่เป็นสัมมาทิวฐิ เพื่อการบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือความหลุดพ้นจากทุกข์

๖.การแก้อารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หมายถึงในขณะทีพระโยคีบุคคลกำลังเพ่งเพียรเจริญจิตภาวนา อยู่ นั้น ควรมีธรรมทีเข้าไปช่วยแก้อารมณ์ต่าง ๆ ด้วย คือ ๑.นิพพิทา รู้จักทำความเบื่อหน่ายต่ออารมณ์นั้น ๆ ๒.วิราคะ รู้จักเลิกล้างความกำหนัดต่ออารมณ์นั้น ๓.วิมุตตะ รู้จักทำจิตให้หลุดพ้นจากอำนาจของอารมณ์นั้น ๔.นิโรธะ รู้จักดับสภาวะอารมณ์อันจะทำให้หลงในอารมณ์นั้น ๕.ปหานะ รู้จักละเว้นในสภาวะอารมณ์ทำให้ให้ยึดติดในอารมณ์นั้น ๖.วิสุทธิ รู้จักชำระจิตให้บริสุทธิ์จากทางมาของอารมณ์นั้น นอกจากนี้ ก็ให้รู้จักปล่อยวางไม่ติดพัน ๕ และปลดแอกคือตัดหนาร้อยแปดไม่ตกเป็นทาส รู้ทัน เห็นทัน รู้ละ ไม่ยึดอยากอยู่กับอารมณ์นั้น ๆ อีกต่อไป^{๕๙}

๓.๒.๓.๑๓ อานภาพของสมณะวิปัสสนา

การปฏิบัติตามหลักสมณะวิปัสสนาด้วยเลื่อมใสศรัทธามีความเพียรแรงกล้ายอมทำให้เกิดอานภาพแก่บุคคลผู้ปฏิบัติ ดังนี้

^{๕๑} อคติ ๔ หมายถึง ความไม่เที่ยงธรรม ๔ คือ ๑.ลำเอียงเพราะชอบ ๒.ลำเอียงเพราะชัง ๓.ลำเอียงเพราะหลง ๔.ลำเอียงเพราะกลัว. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖; อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๗/๒๓.

^{๕๒} โอฆะ ๔ หมายถึง สภาวะอันเป็นดุจกระแสน้ำหลากท่วมใจสัตว์ ๔ ประการ คือ ๑.กาโมฆะ ๒.ภโวฆะ ๓. ทิฏฐิฆะ ๔.อวิชฆะ. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๕๘๑/๒๔๒; ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๔๒; ส.ม. (บาลี) ๑๙/๓๓๓/๘๘; ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๗๕/๑๐๒-๑๐๓.

^{๕๓} โยคะ ๔ หมายถึง สภาวะอันประกอบสัตว์ไว้ในภพ ๔ ประการ คือ ๑.กามโยคะ ๒.ภวโยคะ ๓.ทิฏฐิโยคะ ๔.อวิชชาโยคะ. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๙/๒๔๒; อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๐/๑๓.

^{๕๔} อาสวะ ๔ หมายถึง สภาวะอันหมักดองสันดาน ๔ ประการ คือ ๑.กามาสวะ อาสวะคือกาม ๒.ภวาสวะ อาสวะคือภพ ๓.ทิฏฐาสวะ อาสวะคือทิฏฐิ ๔.อวิชชาสวะ อาสวะคืออวิชชา. อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๖๑/๕๐๔.

^{๕๕} อุปาทาน ๔ หมายถึง ความยึดมั่น ๔ ประการ คือ ๑.กามุปาทาน ความยึดมั่นในกาม ๒.ทิฏฐุปาทาน ความยึดมั่นในทิฏฐิหรือทฤษฎี ๓.สลัปปตูปาทาน ความยึดมั่นในศีลและพรต ๔.อัตตตูปาทาน ความยึดมั่นในภาวะว่าตัวตน. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๒/๒๔๒; ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๕๖/๑๓๒.

^{๕๖} สลัปปตปราสาท หมายถึง ความถือมั่นศีลพรต. อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓/๒๑.

^{๕๗} อนุสัย ๗ หมายถึง กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ๗ ประการ คือ ๑.กามราคะ ความกำหนัดในกาม ๒.ภวิชะ ความขัดใจ ๓.ทิฏฐิ ความเห็นผิด ๔.วิจิจฉา ความลังเล สงสัย ๕.มานะ ความถือตัว ๖.ภวราคะ ความกำหนัดในภพ ๗.อวิชชา ความไม่รู้จริง. ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๓๗/๒๖๖; อัง.สตตก. (บาลี) ๒๓/๑๑/๘.

^{๕๘} อกุศลจิต ๑๒ หมายถึง จิตอันเป็นอกุศล ๑๒ ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ โสสมูลจิต ๒ และโมหมูลจิต ๒. ดูเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๘๒.

^{๕๙} พระครูปลัดสุทธิดุล (ทองใบ ปภสฺสโร), คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑, หน้า ๔๒-๔๖.

๑. เป็นที่รักของมนุษย์ อมนุษย์ทั้งปวง
๒. หลับตื่นเป็นสุขกายสบายใจตลอดอายุขัย
๓. ฝันดีเทวดารักษาคนเฝ้าไม่ว่าแหวกกายใจ
๔. ยาพิษไฟศัตรูสัตว์ร้ายทั้งมวลไม่ทำร้ายกายใจ
๕. ผ่องใสใจตั้งมั่นสติสมบูรณ์ไม่หลงตาย
๖. เมื่อลมหายใจแตกธาตุแยกมีพรหมเป็นที่อยู่
๗. ย่อมบันเทิงเสมอไม่มีเดือดร้อนกายใจ
๘. สงบสุขมั่นคงอยู่ทุกวันคืนชั่วชีวิตนี้
๙. หน่ายทุกข์ถอนยึดมั่น เห็นชัดในโทษ ไม่ติดสุข
๑๐. รู้แจ้งเห็นจริงขั้นธำมตุต้องแตกตาย^{๖๐}

๑๑. ได้ดวงตาเห็นธรรม เรียกโสดาปัตติลังคทั้ง ๕ คือ พุทธะ ธรรมะ สังขะ ลิกขะ อโกธะ เมื่อเห็นแจ้งเต็มทีดีแล้ว ก็สามารถทำลายสังโยชน์ ๑๐ ได้ ๓ ข้อ คือ มีลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัมมัตตพรามาส เป็นการดำเนินไปอย่างถูกต้องเข้าสู่กระแสนิพพานไม่มีการกลับกลอกเป็นอจลศรัทธา คือไม่มีการหันกลับไปเชื่อแบบมหายอกอีกแล้ว และเป็นการปิดทางอบายภูมิ ๔ คือ เปรต อสุรกาย ติรัจฉาน นรก เดเวชาติ แต่ยังมีอีก ๓ ชั้น ตามภูมิธรรมดั่งเช่น เอกพีชีโสดา ต้องเกิดอีก ๑ ชาติแห่งสกุล โกลังโกละโสดาต้องเกิดอีก ๓ ชาติแห่งสกุล สัตตักขัตตูปรมโสดาต้องเกิดอีก ๗ ชาติแห่งสกุล

๑๒. สกาคามีบุคคล ละสังโยชน์ได้ ๓ เท่ากัน แต่ทำลายอภุค ๓ คือ รากะ โทสะ โมหะ ได้เบาบางลง ไปเกิด ๑ ชาติแห่งสกุล

๑๓. อนาคามีบุคคล ละสังโยชน์ได้ ๕ ไปเกิดในอนาคามีพรหม ๕ แล้วนิพพานอยู่ตรงนั้นไม่กลับมาเกิดในสกุลอีกแล้ว

๑๔. อรหันตบุคคล ละสังโยชน์ ๑๐ ได้หมดสิ้น ไม่มีการเกิดตายในภพชาติใด ๆ อีกแล้ว

พระอรหันตบุคคล ๔ จำพวกนี้ มีเฉพาะพระพุทธศาสนาของสมณโคตมศากยมนีศรีสรรเพ็ชรเท่านั้นเอง บรรดาศาสนาอื่น ๆ ในโลกไม่มีเด็ดขาดเช่นดังรอยนกไม่มีบนกิ่งไม้ฉนั้นแล ลัทธิ อัลชี เดียร์ถีย ไม่จัดอยู่ในกลุ่มพุทธวงศ์โดยเด็ดขาด เหตุฉะนั้นพระรัตนตรัยจึงมีอยู่เฉพาะในพุทธศาสนาเท่านั้น และแสดงความเป็นใหญ่ในหมื่นโลกธาตุ ดูพฤติกรรมของพระพุทธองค์ชำระลัทธิ อัลชีเดียร์ถียต่าง ๆ ในพรหมชลสูตร^{๖๑} เรื่อง ทิฏฐิ ๖๒ ชนิด พระพุทธองค์ทรงล้างด้วยจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีลเท่านั้น แล้วแสดงสามัญญผลสูตร^{๖๒} ๑๔

^{๖๐} พระครูภาวนาสัทธาคูณ (ทองใบ ปภสฺสโร), **คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๑.

^{๖๑} ดูรายละเอียดใน ที.ล. (ไทย) ๙/๑-๑๔๙/๑-๔๗.

^{๖๒} ดูรายละเอียดใน ที.ล. (ไทย) ๙/๑๕-๒๕๓/๔๘-๘๖.

อย่าง ล้างสมณะกระจอกนอกศาสนาออกไปด้วยวิชา ๘ ฌาน ๔ รวมเป็น ๑๔ ข้อ ให้สมณะนอกศาสนาพึงพินาศไปหมดสิ้น^{๖๓}

กิจประจำของนักปฏิบัติธรรม

เวลา	กิจวัตร
๐๔.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า
๐๖.๐๐ น.	ชำระร่างกาย
๐๗.๐๐ น.	รับอาหารว่าง
๐๘.๐๐ น.-๐๙.๐๐ น.	ทำความเพียร
๐๙.๓๐ น.	รับอาหาร
๐๒.๐๐ น.	ทำความเพียร
๑๖.๐๐ น.	ชำระร่างกาย
๑๘.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น
๑๙.๐๐ น.-๒๑.๐๐ น.	ฟังธรรม
๒๒.๐๐ น.	จำวัตร (พักผ่อนกับสติ) ^{๖๔}

การที่พระภิกษุสงฆ์ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสั่งสอนสาธุศิษย์และทำให้สาธุศิษย์มีความเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย ได้แนวทางในการพัฒนาชีวิตให้เจริญยิ่งขึ้นนั้นถือว่าเป็นความชาญฉลาด พร้อมกับเป็นผู้มีความรู้แตกฉานในพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งด้วย ในถ้อยคำสำนวนที่ท่านใช้สื่อสารออกมานั้นก็ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และแนวการสอนของท่านก็เป็นไปตามทางแห่งองค์มรรคอันประเสริฐที่พระอริยเจ้าทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นได้ถือปฏิบัติมาแล้ว ดังนั้นแนวการสอนของท่านจึงเป็นไปเพื่อให้บุคคลผู้ประพฤติดุกปฏิบัติตามคำสอนได้รับประโยชน์ตามสมควรแก่อินทรีย์ของตน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. พัฒนาชีวิตเพื่อให้ห่างไกลจากอบายมุขอันเป็นทางแห่งความเลื่อม
๒. มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม เว้นจากอคติ ๔ คือ รัก ชัง หลง กลัว
๓. มีเมตตาธรรม คือ ให้ตัดโกรธโหดเล็ก
๔. มีสติสัมปชัญญะคุ้มครองกาย วาจา จิตใจอยู่เสมอ
๕. มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม ละเว้นความชั่ว ทำความดี ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์

^{๖๓} พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภสฺสโร), **ธรรมธาราชุดธรรมจารุ**, (อุดรธานี : หจก.ประสิทธิ์สหชนเนอรี่และการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

๓.๒.๔ ผลที่เกิดขึ้น

ผลจากการสอนของพระภิกษุท้าวสุทนต์ (ทองใบ ปภสฺสโร) นั้น เกิดจากการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นความชาญฉลาดเพื่อต้องการที่จะให้พระสังฆธรรมคำสอนสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปครองอยู่ในใจคนให้ได้มากที่สุด ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความเข้าใจในชีวิตตามความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น มีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เพื่อความสิ้นไปแห่งความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาชีวิต คือรูปนามให้เกิดความสมดุล เพราะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องพัฒนาตนเองให้มีความสุข สงบ สบาย สงบเย็น ทั้งกายและใจไปพร้อมกัน แต่ส่วนที่เป็นใหญ่กว่ากายคือการพัฒนาจิตใจตนเองให้เจริญไปในทางสะอาด สงบ สว่าง อันจะนำความสุขมหาศาลมาให้แก่ตัวเรา และมองเห็นความจริงที่ปรากฏอยู่ คือ เห็นขั้น ๕ ว่าเป็นของไม่เที่ยง ไหลไป ลื่นไป จิบหายไป ตามวัน เวลา ทุกขณะลมหายใจ เห็นขั้น ๕ ว่าเป็นทุกข์ หนายกลำบาก เห็นขั้น ๕ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ บอกว่าอย่าแก่ ก็แก่ บอกว่าอย่าเจ็บ ก็เจ็บ บอกว่าอย่าตาย ก็ตาย แตกสลายพลัดพรากจากไป ส่วนที่เห็นลึกลงไปกว่านั้นในธรรมสัจจะ ๔ ประการ คือ เห็นว่าทุกข์มีจริง เหตุเกิดทุกข์มี การดับทุกข์มี ทางปฏิบัติออกจากทุกข์มี อันเป็นทางสัมมาปฏิบัติเพื่อออกจากทุกข์โดยตรง อย่างนี้เรียกว่า เห็นไม่ผิด โดยอาศัย สติกล้า ปัญญาแก่ ญาณผ่องใส อบรมจนแจ่มแจ้ง ด้วยสมณะวิปัสสนา รู้ไว้ เห็นไกล ใจเยือกเย็น สามารถแหงทะลุวงหลดจากมุมมืด คือ อวิชชา นี่คือจุดประสงค์ของการพัฒนาชีวิตรูปนามอย่างถูกต้อง

๒. เพื่อปิดบทยังกายนอกและภายใน ภายนอก คือ ภายนอก ๑๐ ภายนอกภายใน คือ อกุศลกรรม ในการเจริญสังฆธรรมอันเป็นทางพ้นทุกข์ ต้องละเลิกสิ่งที่มีคุณมีโทษเจือปน หรือโทษฝ่ายเดียว ภายนอก ได้แก่ เป็นนักแสดงหญิง นักแสดงสุรา นักแสดงการพนัน นักแสดงหัวไม้ ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบมิตรชั่ว ทำตัวเป็นคนขี้เกียจ ต้องตัดออกทั้ง ส่วนภายนอกภายใน ได้แก่ มีโลภะ โทสะ โมหะ ต้องระวัง ตั้งใจสละ ลดละไกลเขลาออกไป ไม่เอาไฟระคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ สละออกไปโดยเร็ว เพื่อไม่ให้บ่ออุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมอันวิเศษนี้

๓. เพื่อขยายทางนิพพาน คำว่า นิพพาน เป็นชื่อของความดับเย็นที่เกิดจากกุศลจิตที่ไม่มีโลภะโกรธหลง ครอบงำไว้ จิตเย็นเมื่อเป็นนิพพาน เย็นจิตชุ่มฉ่ำ มีอมตะธรรมรักษา เย็นรักษาใจ ย่อมตั้งอยู่ได้นาน เย็นรักษาใจจะว่างโล่งโปร่งใสเสมอ น้ำแข็งแช่เนื้ออยู่ได้นาน น้ำแช่เนื้อเปื่อยง่าย น้ำแข็งเป็นก้อนจับกลุ่ม น้ำร้อนไอระเหยไม่จับกลุ่ม ดันหาร้อนรักษาใจจึงแตกสลายง่ายตายไว นิพพานรักษาใจจึงผ่องใสชั่วนิรันดร์ นิพพานมี ๒ ประการ^{๖๕} คือ ๑.สุปปาติเสสนิพพานธาตุ โดยอาศัยสมณะภavana ทำให้จิตหลุดพ้น ๒.อนุปปาติเสสนิพพานธาตุ โดยอาศัยวิปัสสนาภาวนา ทำให้หลุดพ้นด้วยปัญญาไม่หลงไหลอะไรอีก

^{๖๕} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๖๖.

๔. เพื่อดับทุกข์ในวัฏสงสาร คือ ทุกข์มีเหตุมาจากกิเลส กรรม วิบาก ที่มีลักษณะดุจวงล้อที่มีการหมุนเวียนไปไม่รู้จบสิ้น มีกิเลสทำการมัวซึ่งแสดงออกมาทางกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม กิเลสนี้มีอยู่ ๓ ชั้น คือ หยาบ ละเอียด สุขุม กิเลสชั้นหยาบ ได้แก่ การทุศีล ปราบด้วย อธิศีลสิกขา กิเลสชั้นละเอียด คือ นิรวณ ๕ ปราบด้วยอธิจิตสิกขา กิเลสชั้นสุขุม คือ อนุสัย ๗ ปราบด้วย อธิปัญญาสิกขา นอกจากนี้ยังมี กรรม ๑๒ อย่าง ที่ให้ผลตามคราว ตามกิจ ตามลำดับ คือ ๑.ทัญญธรรมเวทเนียกรรม กรรมให้ผลในภพนี้ ๒.อุปปัชเวทเนียกรรม กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า ๓.อุปปราปเวทเนียกรรม กรรมให้ผลในภพต่อ ๆ ไป ๔.อโหสิกรรมกรรมให้ผลสำเร็จแล้ว กรรม ๔ ประการนี้ข้างต้นนี้ให้ผลตามคราว ๕.ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด ๖.อุปตัมภกกรรม กรรมสนับสนุนกรรม ๗.อุปปีฬกรรม กรรมบีบคั้นจิตใจ ๘.อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน กรรม ๔ ประการข้างต้นให้ผลตามกิจ ๙.ครุกรรม กรรมหนัก ๑๐.พหุลกรรม กรรมชิน ๑๑.อาสันนกรรม กรรมเมื่อจวนเจียน ๑๒.กตัตตากรรม กรรมสักล่าวทำ กรรม ๔ ประการข้างต้นนี้ให้ผลตามลำดับ นี่คือวิบากที่เป็นผลของการกระทำ พุด คิด ซึ่งมีทั้งสุคติ ทุกคติ ทางดีกับทางชั่ว ทางสุขกับทางทุกข์ ผู้ที่เจริญภาวนา ๒ คือ สมณะภาวาและวิปัสสนาภาวา เต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ย่อมมีสุคติเป็นผล ส่วนที่ตรงกันข้ามผู้ไม่เจริญธรรม เสพแต่อบธรรม ย่อมมีทุกคติเป็นผล เต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์เช่นกัน

๕. เพื่อสุขสำราญของกายใจ คือ สุขกาย (กายิกสุข) เพราะหลุดพ้นด้วยปัญญา (วิปัสสนา) หมายเอาผู้ที่อบรมวิปัสสนาภาวนาอย่างเต็มที่นั้นเอง ส่วนสุขใจ (เจตสิกสุข) เพราะหลุดพ้นด้วยจิต (สมณะ) หมายเอาผู้ที่อบรมสมณะภาวาเต็มที่นั้นเอง นอกจากนี้ยังมี โลกียสุข คือสุขด้วยการเสพอารมณ์ รูปราคะ อรูปราคะ และ โลกุตตระสุข คือ สุขด้วยการเสพมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ นั้นเอง

๖. เพื่อให้สว่างไสวทางสติปัญญา คือ ก่อนทำ พุด คิด พินิจด้วยสติเสมอ เผลอไม่มี ปัญญา ต้องฉลาดทันอกุศลทุกคราวไป เกิดญาณหยั่งรู้เห็นเสมอในมิจฉา และสัมมาวิมุตติ ไม่ยึดติดอยู่ในสิ่งใดอันเป็นอุปาทาน สว่างนอกทางกายต้องมีไฟ ดวงอาทิตย์ สว่างใน (ทางจิต) ด้วยสติปัญญา ญาณ สว่างนอก หลอกตา ตัณหาครอบงำจิตใจ สว่างใน สำรอกอาสวะ ชนะตัณหา สว่างนอก บอกทางหาอยู่หากินเท่านั้น สว่างใน บอกทางเหวตา พรหม นิพพาน เมื่อบุคคลมีทั้งสว่างนอกคือมีไฟและสว่างในคือมีปัญญา ก็สามารถพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้า แม้จะมีอุปสรรคปัญหาที่จะผ่านพ้นไปได้

๗. เพื่อตัดตัณหาในทางจิต คือ ตัดกามตัณหา ด้วยปหานะ ๓ มิให้กำเริบได้ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ กำหนดละ ขณะถูกต้องนั้นเอง ตัดภวตัณหา ด้วยปริยญา มิให้กำเริบได้ เช่น ลากลักการะ ทิฏฐิ มานะ กำหนดรู้ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นของว่าง ไม่มีตัวตน ตัดวิภวตัณหา ด้วยนิโรธ มิให้กำเริบได้ เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย กำหนดให้แจ้งว่า เราต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ไม่อาจผ่านพ้นไปได้ ต้องรู้เท่าทันด้วยวิธีไม่ขาดสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทอยู่ตลอดเวลา

๘. เพื่อดับอวิชชา เมื่อพระโยคีต้องเจริญภาวนา ๒ คือ สมณะภาวาและวิปัสสนาภาวา มีญาณเกิดขึ้นในดวงจิต หยั่งรู้ขั้น ๕ ว่าเป็นทุกข์แท้ ๆ วิชชาเกิดขึ้น รอบรู้ สัตว์โลก ต้องเกิดดับ ปัญญาเกิดขึ้น ฉลาดรู้ ไม่จริงยั่งยืน ไม่สุข ไม่มีตัวตนอะไร อาโลโกเกิดขึ้น เห็นชัด ชัณห์ ชาติ รวมกันก็ต้องแยก ธรรมะ

เกิดขึ้น รู้แจ้ง วางอยู่ สบายอยู่ ไม่มีเจ้าของ เมื่อมีญาณ วิชชา ปัญญาเกิดขึ้นในบุคคลใดแล้วก็จะสามารถกำจัด อวิชชาได้ อวิชชา คือความมืดมิดทางปัญญา ชนิดไม่รู้เลยว่าใครคือเรา เราคือใคร หุ้มห่อ ครอบงำ ปกปิด เอาไว้ให้อับเฉา เป็นกรงกักขัง กายใจของหมู่สัตว์โลกให้ติดจมอยู่นั่นเอง

๙. เพื่อสร้างสรรค์ญาณวิชชา ผู้เจริญวิปัสสนาได้บริบูรณ์แล้วจะเกิดญาณ ๗๓ ส่วนผู้เจริญสมถะ บริบูรณ์แล้วจะเกิดญาณ ๑๐ เมื่อญาณเหล่านี้เกิดขึ้นแก่พระโยคีแล้วจะเป็นผู้พร้อมทั้งวิชชาอย่าง เมื่อเจริญ ธรรมอย่างต่อเนื่องไม่หยุดก็จะบรรลุธรรมขั้นสูงตามลำดับ ได้แก่ เสขปฏิปทา พระโสดาบัน ผู้เจริญวิปัสสนา อย่างยิ่งแล้ว ย่อมได้ญาณแจ้งแจ่มชัด รู้ชัดในขั้น ๕ เป็นต้น พร้อมทั้งทำลายอาสวะ แม้ในปัจจุบันนี้ก็สามารถทำกายจิตให้มฤตฺเตจได้ด้วย แต่ไม่ได้ติดใจอยู่เพียงเท่านั้นเพราะต้องการทำกายใจนี้พ้นอนุสยอาสวะ เลิกละการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารอีกต่อไป

๑๐. เพื่อสิ้นไปแห่งอาสวะอุปาทาน หมายถึง การเจริญภาวนา ๒ ประการ คือ เจริญภาวนาทั้ง สมถะและวิปัสสนาอย่างต่อเนื่อง ในการปฏิบัตินั้นก็ควรให้เหมาะสมกับจริตนิสัยและอินทรีย์ เช่น ๑.เจริญ สมถะออกหน้า วิปัสสนาตามหลังก็ได้ ๒.เจริญวิปัสสนาออกหน้า สมถะตามหลังก็ได้ ๓.เจริญสมถะวิปัสสนา พร้อมกัน ๔.เพิกถอนวิปัสสนูปกิเลสให้หมดสิ้นไป เมื่อบุคคลประพฤติธรรมให้สมควรแก่กรรมดีแล้ว ย่อมทำให้เกิดคุณธรรมภายในกายใจอย่างมหาศาล เช่น เกิดญาณทัสสนะแจ้งแจ่ม เห็นขั้น ๕ อันมีกายใจว่าตกอยู่ในไตรลักษณ์ สว่างอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีให้ตกเป็นทาสอบายมุข ๑๐ จะได้ไม่หลงใหลใน ปัจจุบัน ๔ งตเวณกุศล เกิดความรู้เท่าทันพิจารณาเห็นสรรพสิ่งที่ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกัน ไม่มี ข้อยกเว้นให้กับสิ่งใด ๆ

๓.๓ งานเขียนหนังสือ

จากการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณรวิสุทธาจารย์มานาน จึงทำให้เกิดมีผลงานในด้านการเขียน หนังสือที่ปรากฏชัดเจน คือ การเขียนประเภทหลักการอบรมปฏิบัติธรรม และเทศนาที่ให้คติธรรม ซึ่งท่านได้นำมาเขียนจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มเผยแพร่แก่ผู้สนใจศึกษาธรรมะ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านอีก ทางหนึ่ง ผู้วิจัยขอนำผลงานที่ท่านได้เขียนแต่ละประเภทมาแสดงไว้ พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ประเภทหนังสือ	ชื่อหนังสือ
หลักการอบรม ปฏิบัติธรรม	๑.คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑. ๒.คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๒. ๓.ภาวนาจิตชุดธรรมธारा. ๔.สำหรับพระธุดงค์.
ประเภทเทศนา	๑.ชั้น ๕ คือกองทุกข์ ละชั้น ๕ ละกองทุกข์. ๒.บรมชีวิต. ๓.มาตาปิตาธรรม. ๔.เรือมนุษย์. ๕.ธรรมธारा ชุดธรรมมาวุธ. ๖.ธรรมธारा ชุดธัมมโมวิภาโค. ๗.สาระชีวิต.

ผลงานเขียนของท่านจะมีลักษณะเฉพาะคือเน้นที่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม คำคมและคติธรรม ถ้อยคำภาษามีสำนวนสัมผัสคล้องจอง น่าอ่าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของท่านว่าเป็นผู้มีความรู้แตกฉานในนิรุตติศาสตร์ และมีการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ดังตัวอย่างคำสอนที่เป็นคำคมหรือคติธรรม ฟังง่าย แต่ให้แง่คิดน่าสนใจ เช่น

๑. “เด็กเป็นนัย ผู้ใหญ่เป็นพิษ บัณฑิตเป็นทาส นักปราชญ์เป็นโจร ผู้ชนเป็นมาร”
- คติคำสอนดังกล่าวนี้ท่านได้ให้ความหมายในแต่ละข้อไว้อย่างน่าคิดดังนี้
- เด็กเป็นนัย หมายถึง เด็กที่มัวเมาในการเที่ยวเตร่ เสพสิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ เหล้า ักัญชา ยาบ้า...
- ผู้ใหญ่เป็นพิษ หมายถึง ผู้ใหญ่ที่ประพฤติไม่ดีติดการพนัน บ้าหาย
- บัณฑิตเป็นทาส หมายถึง ผู้ที่ศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ แต่เห็นแก่ตัว เอา อวด อ้าง ทางกามกินเกียรติ
- นักปราชญ์เป็นโจร หมายถึง บุคคลที่ประพฤติทุจริตไม่ละอายชั่ว กลัวบาป
- ผู้ชนเป็นมาร หมายถึง บุคคลไม่ยำเกรงทำผิดศีลธรรม กฎหมาย จาริตประเพณีอันดีงาม^{๖๖}

^{๖๖} พระครูปลัดสฐสุทธิคุณ (ทองใบ ปภสฺสโร), **สาระชีวิต**, (อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๕๑.

๒. “พูดให้จำ คือสั่งดับร้อน สอนดับเมาในกาม กิณ เกียรติ
 ทำให้ดู คือยืนเดินนั่งนอนสงบสงัด
 อยู่ให้เห็น คือสัจด์ เสงี่ยม เยี่ยมยอด
 เย็นให้สัมผัส คือสังวรอินทริย์
 สัจด์ให้เยี่ยม คือไม่วุ่นวามตามใจโง่
 เสงี่ยมให้ครบ คือโมโหไม่มีเด็ดขาด
 สงบให้พอ คือฉลาดครองตน”^{๖๗}

๓. “นกไม่เห็นฟ้า หมายถึง จมูกอยู่กับลมแต่ไม่เห็นลมนั้นเอง
 ปลาไม่เห็นน้ำ หมายถึง จิตโกรธไม่มีเมตตาธรรม
 ไล่เดือนไม่เห็นดิน หมายถึง จิตหลงไม่เห็นกายในกาย
 คนไม่เห็นโลก หมายถึง จิตลืมนึกไม่เห็นโทษทุกข์ในวัฏสงสาร
 หนอนไม่เห็นซากศพ หมายถึง จิตรักไม่เห็นความตาย
 กบไม่เห็นดอกบัว หมายถึง จิตโง่ไม่เห็นกุศลธรรม
 ชั่วไม่เห็นนรก หมายถึง จิตเมาไม่เห็นทุกข์กายใจ
 สกปรกไม่เห็นมูลธาตุ หมายถึง จิตมืดไม่เป็นอุปกิเลสเครื่องเศร้าหมอง
 คนชอบพูดไม่เห็นภัย หมายถึง เพราะมัวเมาในวาจาของตน
 คนจัญไรไม่เห็นบาป หมายถึง เพราะจำผิด คิดผิด พูดผิด ทำผิด
 คนจิตหยาบไม่เห็นโง่ หมายถึง เพราะรู้ผิด เห็นผิดจากธรรม
 คนโมโหไม่เห็นคุณ หมายถึง เพราะขาดสติสัมปชัญญะ
 คนจิตวุ่นไม่เห็นธรรม หมายถึง เพราะสงสัยลังเลอยู่
 คนใจดำไม่เห็นวินัย หมายถึง เพราะถือตัวจัด ยึดติดยิ่ง
 คนอภัยไม่เห็นมีโทษ หมายถึง เพราะไม่ยั้งคิดอะไรไว้ ปล่อยาว ว่าง โปร่ง เย็น”^{๖๘}

๔. “ยอดคน คือวิมุตติ ยอดมนุษย์ คือปัญญา ยอดเทวดา คือความดี
 ยอดมุนี คือบริสุทธิ์ ยอดชาวพุทธ คือปล่อยาว ยอดของทาง คือมรรค
 ยอดของรัก คือตัวเอง ยอดของเก่ง คือดัดตนหา ยอดของชีวิตชีวา คือไม่มีทุกข์”^{๖๙}

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๐.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖.

๕. “หูหนวก รักษาน หวานคำ จำเมตตา เลิกลาอามิส
 คติธรรมดังกล่าวนี้ท่านได้ให้ความหมายในแต่ละข้อไว้อย่างน่าคิดดังนี้

หูหนวก บุคคลควรรับฟังด้วยสติปัญญา ใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยบคายก่อนเชื่อ
 รักษาน บุคคลควรมีฉันทะ รักในการงานหน้าที่ของตนไม่ทอดทิ้งธุระเมื่องานยังไม่สำเร็จ
 หวานคำ บุคคลควรพูดคำสัตย์จริง ไพเราะอ่อนหวาน มีประโยชน์ต่อกัน
 จำเมตตา บุคคลควรมีเมตตาธรรม เพราะเมตตาธรรมเป็นเครื่องค้าจุนโลก
 เลิกลาอามิส บุคคลควรมีจิตเป็นกลาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ได้จนกลายเป็น

คนเห็นแก่ตัว”^{๗๐}

๖. คำสอนหลักการยึดเหนี่ยวน้ำใจมิตรไว้ (สังคหวัตถุ ๔) ด้วยลีลาภาษาที่เข้าใจง่าย เช่น

- ๑) รู้จักอนุเคราะห์ (ทาน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน)
- ๒) พูดเหมาะคำหวาน (ปิยวาจา คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีมีประโยชน์)
- ๓) ทำงานเว้นโกรธ (อัตถจริยา คือรู้จักบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ช่วยเหลือกิจการไม่มีโกรธ)
- ๔) เขี่ยมโหต์ไม่มี (สมานัตตตา คือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย เหมาะแก่ฐานะ มีเมตตาใจเป็น

กลาง ทำตนถูกต้องตามธรรม)^{๗๑}

๗. สอนเรื่องเบญจศีล-เบญจธรรม ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

เบญจศีล	เบญจธรรม
๑.ชีวิตอย่าให้อาภัพ	๑.รักใคร่ทั่วไป
๒.ทรัพย์อย่าให้มีอุปสรรค	๒.จิตใจเห็นถูก
๓.ความรักอย่าให้ตกต่ำ	๓.เลิกผูกเวรกรรม
๔.พูดจาอย่าให้ระยำ	๔.พูดต่ำสละ
๕.อย่าดื่มด่ำของมีนเมา ^{๗๒}	๕.ชนะของเมา ^{๗๓}

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๖.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ลีลาการใช้ภาษาในการสอนธรรมของท่านนั้น พุดด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย บ้างครั้งก็ใช้การอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบเพื่อให้จำได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม คำสอนตลอดถึงงานเขียนที่ได้ จัดพิมพ์ออกมาเผยแผ่ถือว่าเป็นชิ้นงานที่ช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ข้อดี ของงานเขียนคือสามารถเข้าถึงบุคคลได้ทุกระดับ คำสอนอยู่ดำรงอยู่ได้นาน ถ้าจะอาศัยเฉพาะการฟัง การจำ อาจทำให้จำข้อความได้ไม่หมด ถ้าหากจำได้หมดแต่เมื่อเวลาผ่านไปอาจทำให้หลงลืมได้ คำสอนนั้นก็ จะเลือนหายไปนั่นเอง งานเขียนที่ท่านได้ผลิตออกมานี้ก็มุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมสติปัญญาของผู้ที่ศึกษาได้เกิด ความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และได้แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม มีความสุขตามสมควร แก่อัตภาพของตนด้วย

๓.๔ งานด้านการปฏิบัติธรรม

ผลงานที่โดดเด่นที่สุดของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ คือ งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ท่านได้ลาออกจากตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอบ้านผือ แล้วมาเริ่มงานด้านการเผยแผ่พุทธธรรมอย่าง จริงจัง โดยนำพระภิกษุสามเณรที่เป็นศิษยานุศิษย์ภายในวัดออกเผยแผ่ปีละ ๕ เดือน เป็นระยะเวลา ๑๐ ปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ จนถึง ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ การเผยแผ่ศาสนาธรรมใช้วิธีการเดินทางจาริกไปตามสถานที่ ต่าง ๆ เป็นคณะสงฆ์กลุ่มใหญ่ในรูปแบบกองทัพนธรรม พอประมวลข้อมูลการเผยแผ่พุทธธรรมได้ดังนี้^{๗๔}

ปีที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๔ ออกเผยแผ่พุทธธรรมเฉพาะจังหวัดอุดรธานี ๒๒ อำเภอ ๑๑๔ วัด ๑๑๔ หมู่บ้าน ๑๑ โรงเรียน

ปีที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๔-๒๕๓๕ ออกเผยแผ่พุทธธรรมภาคอีสานตอนบน ๗ จังหวัด ๓๒ อำเภอ ๔๙ ตำบล ๑๔๑ วัด ๑๔๑ หมู่บ้าน ๑๑ โรงเรียน

ปีที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๖ ออกเผยแผ่พุทธธรรมภาคอีสานตอนบน ๗ จังหวัด ๓๑ อำเภอ ๑๕๐ วัด ๑๕๐ หมู่บ้าน

ปีที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๓๗ ออกเผยแผ่พุทธธรรมภาคอีสานตอนล่าง ๗ จังหวัด ๒๗ อำเภอ ๑๓๓ ตำบล ๑๗๘ วัด ๑๗๘ หมู่บ้าน ๑๒ โรงเรียน

ปีที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘ ออกเผยแผ่พุทธธรรมภาคเหนือตอนบน ๙ จังหวัด ๓๔ อำเภอ ๒๒๖ ตำบล ๓๒๑ วัด ๓๒๑ หมู่บ้าน

ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙ ออกเผยแผ่พุทธธรรมภาคตะวันออก ๘ จังหวัด ๓๒ อำเภอ ๑๗๑ ตำบล ๓๑๓ วัด ๓๑๓ หมู่บ้าน ๒๐๕ โรงเรียน

ปีที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๐ ออกเผยแผ่พุทธธรรมภาคกลางและภาคอีสาน ๒ จังหวัด ๓๑ อำเภอ ๒๔๖ ตำบล ๔๙๒ วัด ๔๙๒ หมู่บ้าน ๒๖๘ โรงเรียน เรือนจำ ๑๓ แห่งโรงพยาบาล ๔ แห่ง

^{๗๔} พระครูภาวนาธรรมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศิลาธรรมนาถ**, (อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๖๐.

ปีที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๑ ออกเผยแผ่พุทธธรรม ๔ จังหวัด ๒๒ อำเภอ ๓ กิ่งอำเภอ
๑๘๖ ตำบล ๑,๑๐๖ วัด ๑,๑๐๖ หมู่บ้าน ๖๑๙ โรงเรียน

ปีที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ออกเผยแผ่พุทธธรรม ๗ จังหวัด ๓๑ อำเภอ ๒๗๑ ตำบล
๑,๐๘๒ วัด ๑,๐๘๒ หมู่บ้าน ๖๕๘ โรงเรียน

ปีที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๓ ออกเผยแผ่พุทธธรรม ๕ จังหวัด ๖๗ อำเภอ ๔๗๕ ตำบล
๑,๕๑๐ วัด ๑,๕๑๐ หมู่บ้าน ๙๙๘ โรงเรียน (ข้อมูลการเผยแผ่โดยละเอียดที่สืบค้นได้คือ ตั้งแต่ปีที่ ๕-๑๐
ดูรายละเอียดในภาคผนวก จากตารางที่ ๑๓-๕๐ หน้าที่ ๑๐๗-๑๒)

สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมในวัดนาลวง (อภิญญาเหลือธรรม) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖^{๗๔}

ตารางที่ ๒ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนมกราคม

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๘-๙	ร.ร.บ้านเชียงวิทยา อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	๗๗	
๒	๙-๑๓	ร.ร.คำแสนวิทยาสรรค์ จ.หนองบัวลำภู	๕๗๔	
๓	๙-๑๓	วิทยาลัยชุมชนหนองบัวลำภู จ.หนองบัวลำภู	๑๕	
๔	๙-๑๗	วัดป่าทักษิณนากลาง อ.นากลาง จ.หนองบัวลำภู	๑๙๘	
๕	๑๐-๑๗	อบรมบวชชีพราหมณ์ จ.เขียงราย	๒๐๐	
๖	๑๓-๑๗	รพ.หนองวัวซอ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๓๐	
๗	๑๖-๑๙	ร.ร.โนนสูงพิทยาคาร	๑๗๖	
๘	๑๖-๒๐	ร.ร.เซกา จ.สกลนคร	๑๓๐	
๙	๑๗	รพ.ศูนย์อุดรธานี (บรรยายธรรม)	๑๒๐	
๑๐	๑๗-๑๙	วัดบ้านธาตุทรายมูล อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๓๕๐	
๑๑	๑๘-๒๓	ร.ร.บ้านผือ, ร.ร.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด	๓๐๐	
๑๒	๒๐-๒๒	กศน.อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๒๔๕	
๑๓	๒๐-๒๔	ชมรมผู้สูงอายุ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๓๔	
๑๔	๒๔-๒๖	ร.ร.บ้านม่วง จ.ร้อยเอ็ด	๔๗๐	
๑๕	๒๔-๒๖	ร.ร.บ้านสว่าง จ.ร้อยเอ็ด	๓๒๐	
๑๖	๒๔-๒๙	วัดบ้านสว่าง จ.ร้อยเอ็ด	๗๖	
๑๗	๒๔-๒๙	ร.ร.บ้านผือพิทยาสรรค์ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๒๗๙	
๑๘	๒๗-๓๑	ร.ร.บ้านอุ่มจาน	๗๗	
๑๙	๒๗-๓๑	ร.ร.อนุบาลประจักษ์ศิลปาคม จ.อุดรธานี	๑๙	
๒๐	๑๑	วัดนาลวง (เสาร์ที่ ๒)	๘๕๐	
รวม			๔,๕๔๐	

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖-๙๐.

จากตารางที่ ๒ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนมกราคมของวัดนาหลวง (อภิญาเทสิตรธรรม) แสดงให้เห็นว่า มีผู้เข้ามาปฏิบัติในระดับต่าง ๆ เช่น การอบรมในโรงเรียน สถานศึกษา วัด โรงพยาบาลและสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการขยายการเผยแผ่พุทธธรรมสู่พุทธศาสนิกชนในทุกระดับได้อย่างทั่วถึง

ตารางที่ ๓ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนกุมภาพันธ์

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๓-๗	ร.ร.ศรีขวัญเมือง	๑๒๔	
๒	๕	วัดแก้วสว่าง จ.อุดรธานี	๓๘๐	
๓	๖-๘	ร.ร.บ้านเชียงวิทยา, วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๕๓๖	
๔	๑๐-๑๔	ผู้สูงอายุ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๕๖	
๕	๑๐-๑๔	ร.ร.กลางใหญ่โน้โรวังสี จ.อุดรธานี	๒๙๓	
๖	๑๐-๑๖	วัดนาขาสุทธาวาส อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	๓๐๐	
๗	๑๒-๑๖	วัดกุแก้ว จ.อุดรธานี	๔๕๐	
๘	๑๒-๑๖	วัดโนนสูง จ.ร้อยเอ็ด	๑๒๑	
๙	๑๒-๑๘	วัดวังซอน จ.ปราจีนบุรี	๑๑๙	
๑๐	๑๔-๑๖	ทอ.กองบิน ๒๓ จ.อุดรธานี	๓๐	
๑๑	๑๕-๑๗	ร.ร.อุดรพิทยานุกูล อ.เมือง จ.อุดรธานี	๕๘	
๑๒	๑๗-๒๑	รพ.ศรีธาตุและสถานเอนามัยศรีธาตุ	๕๒	
๑๓	๑๘-๒๒	กลุ่มโรงเรียนบ้านเลื่อม จ.อุดรธานี	๘๔	
๑๔	๒๑-๒๘	สำนักปฏิบัติสัทธิ จ.สกลนคร	๓๕๓	นอกวัด
๑๕	๒๔-๒๘	วิทยาลัยเทคนิคหนองบัวลำภู	๙๒	
๑๖	๒๔-๒๘	รพ.ศรีธาตุและสถานเอนามัยศรีธาตุ	๕๗	
รวม			๓,๑๐๕	

จากตารางที่ ๓ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนกุมภาพันธ์ แสดงผลความสนใจในการปฏิบัติธรรมอย่างไม่ขาดสายของบุคคลจากองค์กรต่าง ๆ รวม ๑๖ สถาบันแบ่งออกเป็นโรงเรียน ๕ แห่ง คือ กลุ่มโรงเรียนบ้านเลื่อม จ.อุดรธานี, ร.ร.อุดรพิทยานุกูล อ.เมือง จ.อุดรธานี, ร.ร.บ้านเชียงวิทยา, ร.ร.ศรีขวัญเมือง, วิทยาลัยเทคนิคหนองบัวลำภู โรงพยาบาล ๒ ครั้ง คือ รพ.ศรีธาตุและสถานเอนามัยศรีธาตุ วัด ๕ แห่งคือ วัดแก้วสว่าง จ.อุดรธานี, วัดนาขาสุทธาวาส อ.หนองหาน จ.อุดรธานี, วัดกุแก้ว จ.อุดรธานี, วัดโนนสูง จ.ร้อยเอ็ด, วัดวังซอน จ.ปราจีนบุรี ทอ.กองบิน ๒๓ จ.อุดรธานี และผู้สูงอายุ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี โดยมีการขยายการเผยแผ่พุทธธรรมออกไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงด้วย

ตารางที่ ๔ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนมีนาคม

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๒๘ ก.พ.-๕ มี.ค.	วัดบ้านผำ อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด	๕๖๐	
๒	๑-๕	นักเรียน สปจ.อุดรธานี	๓๐๑	รุ่นที่ ๑
๓	๑-๕	รพ.ศูนย์อุดรธานี (เจ้าหน้าที่พยาบาล)	๓๙	รุ่นที่ ๑
๔	๕-๙	รพ.ศูนย์อุดรธานี (เจ้าหน้าที่พยาบาล)	๔๗	รุ่นที่ ๒
๕	๕-๙	นักเรียน สปจ.อุดรธานี	๒๙๗	รุ่นที่ ๒
๖	๘-๑๒	ผู้สูงอายุ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๖๐	
๗	๘	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๔๐๗	
๘	๙-๑๓	วัดป่าโคกสุวรรณ อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	๕๕๖	
๙	๑๐-๑๔	ร.ร.โพธิ์ตากพิทยาคม, โคกสี, ปะโคฯ	๓๕๗	
๑๐	๑๖-๒๐	วิทยาลัยเทคนิคหนองบัวลำภู	๖๔	รุ่นที่ ๒
๑๑	๒๑-๒๕	ร.ร.บ้านเมืองบาง จ.หนองคาย	๒๓๙	
๑๒	๒๑-๒๕	สปจ.อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๑๒๐	
๑๓	๒๖-๓๐	ร.ร.อนุบาลอุดรธานี	๔๓๘	
รวม			๓,๓๗๕	

จากตารางที่ ๔ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนมีนาคม มีกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมหลากหลาย ได้แก่ นักเรียน นักศึกษาระดับวิทยาลัย เจ้าหน้าที่พยาบาล สำนักงานการประถมศึกษาประจำจังหวัด (สปจ.) และผู้สูงอายุ ส่วนผู้ปฏิบัติในระดับอื่น ๆ ยังคงเข้ามาปฏิบัติอยู่เป็นประจำ

ตารางที่ ๕ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนเมษายน

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๒๐	วัดเทพชุมพล อ.นาบุง จ.อุดรธานี	๑๐๙	ส.ณ.ฤๅณ
๒	๔-๙	ร.ร.ชุมพลโพธิ์พิสัย, ร.ร.นาหนัง จ.หนองคาย	๕๗	
๓	๔-๑๐	มูลนิธิส่งเสริมพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙	๓๘๒	
๔	๑๒	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๕๓๐	
๕	๑๓	วัดนาหลวง (สงกรานต์)	๔๕๐	
๖	๑๗-๒๑	ร.ร.บ้านผือพิทยาสรรค์ จ.อุดรธานี	๔๖๐	รุ่นที่ ๑ ม.๑
๗	๒๑	วัดบ้านห้วยผึ้ง อ.ศรีธาตุ จ.อุดรธานี	๒๙๐	นอกวัด
๘	๒๓-๒๗	ร.ร.บ้านผือพิทยาสรรค์ จ.อุดรธานี	๒๐๕	รุ่นที่ ๒ ม.๔
๙	๒๕-๓๐	ร.ร.ชุมชนบ้านสว่าง จ.ร้อยเอ็ด	๗๖	
๑๐	๓๑-๔	ร.ร.ภูดงพิทยาคาร จ.หนองคาย	๔๗	
รวม			๒,๖๐๖	

จากตารางที่ ๕ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนเมษายน ในเดือนนี้เป็นช่วงเวลาปิดเทอมแต่โรงเรียนบางแห่งก็ยังคองนักเรียนเข้ารับการอบรมปฏิบัติตามธรรมอย่างต่อเนื่อง ในเดือนนี้ยังมีการบำเพ็ญบุญพิเศษเนื่องในวันสงกรานต์ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของคนไทยที่ทำสืบทอดกันมายาวนาน ทำความดีด้วยการรักษาศีล ให้อาหาร ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

ตารางที่ ๖ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนพฤษภาคม

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๕	รพ.ศูนย์อุดรธานี (เจ้าหน้าที่พยาบาล)	๖๔	รุ่นที่ ๓
๒	๕-๗	สถาบันราชภัฏอุดรธานี (นักศึกษา)	๔๕	
๓	๕-๙	รพ.ศูนย์อุดรธานี (เจ้าหน้าที่พยาบาล)	๔๔	รุ่นที่ ๔
๔	๑๐	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๔๔๘	
๕	๑๒-๑๔	วิทยาลัยอาชีวศึกษาบ้านผือ จ.อุดรธานี	๒๘๙	
๖	๑๔-๑๘	วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี จ.อุดรธานี	๔๔๒	รุ่นที่ ๑
๗	๑๕-๑๙	วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี จ.อุดรธานี	๕๐๐	รุ่นที่ ๒
๘	๑๖-๒๐	มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนาเขตการศึกษา ๙	๓๒๔	
๙	๒๑-๒๕	ร.ร.บ้านผือพิทยาสรรค์ จ.อุดรธานี	๓๙๗	รุ่นที่ ๓ ม.๓
๑๐	๒๗-๓๑	ร.ร.บ้านหินลับศิลามงคล จ.หนองบัวลำภู	๑๑๙	
รวม			๒,๖๗๒	

จากตารางที่ ๖ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนพฤษภาคม ปรากฏว่า มีนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏ วิทยาลัยอาชีวศึกษา เจ้าหน้าที่พยาบาล และนักเรียนในเขตการศึกษาจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดใกล้เคียงยังคงเข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม ซึ่งจะเห็นความต่อเนื่องในการเข้ารับการอบรมโดยที่สถาบันต่างๆ ได้จัดแบ่งผู้เข้ารับการอบรมเป็นรุ่น ๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีประสิทธิภาพในการจัดการอบรมของคณะพระวิทยากรเป็นอย่างดี

ตารางที่ ๗ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนมิถุนายน

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๕	รพ.ศูนย์อุดรธานี (เจ้าหน้าที่พยาบาล)	๖๒	รุ่นที่ ๕
๒	๕-๙	รพ.ศูนย์อุดรธานี (เจ้าหน้าที่พยาบาล)	๔๙	รุ่นที่ ๖
๓	๑๑-๑๓	ร.ร.บ้านผาวัง-โนนภูทอง จ.หนองบัวลำภู	๓๑๑	นอกวัด
๔	๑๑-๑๕	ครู สปจ.หนองคาย จ.หนองคาย	๑๕๒	ครูบรรจุใหม่
๕	๑๔	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๘๕๘	
๖	๑๖-๒๐	ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา จ.อุดรธานี	๓๕๙	
๗	๒๓-๒๗	ร.ร.บ้านผือพิทยาสรรค์ จ.อุดรธานี	๓๕๒	รุ่นที่ ๔ ม.๔
๘	๒๓-๒๗	สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (ครูแกนนำ พระพุทธศาสนา สังกัด สศจ., สปจ. อุดรธานี)	๗๑	
๙	๒๗-๓๐	ร.ร.เพ็ญพิทยาคม อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี	๒๐๘	
รวม			๒,๔๒๒	

จากตารางที่ ๗ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนมิถุนายน มีเจ้าหน้าที่พยาบาล ครูบรรจุใหม่ ครูแกนนำจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พร้อมด้วยนักเรียนนักศึกษาภายในจังหวัดอุดรธานีและคณะอุบาสกอุบาสิกาจังหวัดใกล้เคียงเข้ารับการอบรม ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงควมมีประสิทธิภาพ วิธีการในการอบรมของคณะพระวิทยากรได้เป็นอย่างดี เพราะคณะบุคคลที่เข้ารับการอบรมภายในเดือนนี้ส่วนมากเป็นระดับปัญญาชน

ตารางที่ ๘ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนกรกฎาคม

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๓๐ มิ.ย.-๔ ก.ค.	ร.ร.สตรีราชินูทิศ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๙๐	
๒	๓๐ มิ.ย.-๔ ก.ค.	ร.ร.โนนสะอาดพิทยาคม อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๑๕๑	
๓	๑-๕	ร.ร.ภูพานวิทยา อ.กุดจับ จ.อุดรธานี	๑๘๑	นอกวัด
๔	๗-๑๑	ร.ร.หนองวัวซอพิทยาคม อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๕	๗-๑๒	ข้าราชการสำนักงานจังหวัดอุดรธานี	๑๕๐	
๖	๑๒	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๙๑๐	
รวม			๑,๖๘๘	

จากตารางที่ ๘ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนกรกฎาคม ได้รับคณะผู้เข้าอบรม ๖ คณะด้วยกันประกอบด้วยโรงเรียนภายในจังหวัดอุดรธานี ๔ แห่ง ข้าราชการสำนักงานจังหวัดอุดรธานี ๑ หน่วยงาน และภายในเดือนนี้ได้ออกปฏิบัติงานภายนอกวัดอีก ๑ ครั้งที่ ร.ร.ภูพานวิทยา อ.กุดจับ จ.อุดรธานี ตามจำนวนดังกล่าวในตาราง

ตารางที่ ๙ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนสิงหาคม

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๙	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๕๓๗	
๒	๑๒	วันแม่แห่งชาติ วัดนาหลวง	๗๕๐	
รวม			๑,๒๘๗	

จากตารางที่ ๙ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนสิงหาคม ได้จัดกิจกรรมขึ้นภายในวัด ๒ โครงการคือคณะศรัทธาที่เข้ามาร่วมกิจกรรมประจำทุก ๆ วันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน และวันแม่แห่งชาติ วัดนาหลวงซึ่งมีประชาชนหลายหน่วยงานสาขาอาชีพไม่จำกัดเพศวัยที่เข้ามาร่วมกิจกรรมบำเพ็ญบุญภายในวัดในช่วงเข้าพรรษา

ตารางที่ ๑๐ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนกันยายน

ที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๙	คณะครู ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา	๑๕๐	
๒	๑๓	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๙๖๗	
รวม			๑,๑๑๗	

จากตารางที่ ๑๐ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือนกันยายนมี ๒ ครั้งคือคณะครู ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา และคณะศรัทธาอุบาสกอุบาสิกาที่เข้ามาร่วมกิจกรรมประจำทุก ๆ วันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน รวมทั้งหมด ๑,๑๑๗ คน ภายในเดือนนี้เป็นช่วงฤดูกาลเข้าพรรษาทางวัดได้จัดการจัดการอบรม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ฝึกฝนอบรมตนอย่างเต็มกำลัง แต่ก็ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการอบรมอยู่บ้างในกรณีให้เห็นว่าสำคัญ เช่นคณะครู ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลและผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นต้น

จากเดือนตุลาคม-ธันวาคม ทางวัดไม่ได้รวบรวมสถิติผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมเอาไว้ เพราะในเดือนตุลาคมเป็นเทศกาลกฐิน ส่วนเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคมนี้ พระภิกษุได้ออกจาริกธุดงค์เผยแพร่พุทธธรรมนอกสถานที่

ตารางที่ ๑๑ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม
ในวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗

ที่	เดือน	พิเศษอบรมนอก โครงการ	โครงการอบรม ภายในวัด	โครงการอบรม นอกวัด	เสาร์ที่ส่ง ที่วัดนาหลวง	รวม(คน)	หมายเหตุ
๑	ม.ค.	๒๕	๔๗๙	๑๐,๖๙๙	๒๓๕	๑๑,๕๓๘	
๒	ก.พ.	๓๕	๙๕๘	๑๘,๘๖๙	๒๙๘	๒๐,๑๖๐	
๓	มี.ค.	๒๔	๗๓๘	๑,๑๐๓	๓๔๘	๒,๒๑๓	
๔	เม.ย.	๑๐๐	๑๓๙	๑,๘๔๑	๒๑๑	๒,๒๙๑	
๕	พ.ค.	๑๐๔	๓,๐๕๒	๔๙๘	๗๓๗	๔,๓๙๑	
๖	มิ.ย.	๔๔	๑,๑๐๑	๙๙	๓๐๘	๑,๕๕๔	
๗	ก.ค.	๖๐	๑,๓๕๖	๗๐๗	๔๒๑	๒,๕๕๔	
๘	ส.ค.	๔๖	๕๑๐	๖๒	๔๔๕	๑,๐๖๓	
๙	ก.ย.	๓๓	๐	๖๕	๕๔๕	๖๔๓	
๑๐	ต.ค.	๑๖๕	๐	๖๕	๕๗๑	๘๐๑	
๑๑	พ.ย.	๒๓	๑,๓๘๒	๒,๓๗๗	๕๔๙	๔,๓๓๑	
๑๒	ธ.ค.	๑๕	๑,๔๑๖	๒,๓๒๐	๕๔๒	๔,๒๙๓	
รวม		๖๗๔	๑๑,๑๓๑	๓๘,๗๐๕	๕,๒๑๐	๕๕,๗๒๐	

จากตารางที่ ๑๑ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมซึ่งจัดเป็นการอบรมพิเศษนอกโครงการ อบรมภายในวัด นอกวัด และเสาร์ที่ ๒ ของเดือน รวมจำนวนผู้มาปฏิบัติแต่ละเดือนทั้งหมดครบทุกเดือน แยกไปตามโครงการเพื่อให้เห็นปริมาณของผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งช่วง ๒ เดือนที่ว่างเว้นนั้น เป็นช่วงฤดูการเข้าพรรษาซึ่งเป็นเวลาที่พระภิกษุสามเณรฝึกฝนตนเอง เพื่อเพิ่มพูนพลังกำลังมิให้เสื่อมอริยธรรมคุณพิเศษที่มีในตน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมคุณธรรมเพื่อให้ทำงานในการเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ตารางที่ ๑๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม
ในวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘

ที่	เดือน	จำนวนโครงการ	หน่วยงานราชการ	สถาบันการศึกษา	วัด	รวมสถาบัน(แห่ง)	พระ/สามเณร(รูป)	ครูอาจารย์(คน)	นักเรียน/นักศึกษา	ข้าราชการทั่วไป	ประชาชนทั่วไป (คน)	รวม(คน)
๑	ม.ค.	๒๑	๑๐	๔	๔	๑๘	๐	๓๙๒	๔๕๑	๓๘๗	๕๕	๑๒๘๕
๒	ก.พ.	๒๔	๕	๑๑	๘	๒๔	๐	๓๗	๕๕๓	๔๕๑	๒๘	๑๐๕๙
๓	มี.ค.	๑๒	๕	๕	๑	๑๑	๓๖	๕๑๐	๔๘๑	๒๗๒	๒๓๓	๑๔๓๒
๔	เม.ย.	๑๒	๕	๓	๓	๑๑	๓	๗๘๙	๑๒๒๓	๒๔๕	๘๗	๒๓๙๗
๕	พ.ค.	๑๐	๒	๖	๐	๘	๐	๑๓๑	๑๘๙๕	๑๒๙	๑๘	๒๑๗๓
๖	มิ.ย.	๙	๔	๕	๐	๙	๑๑๘	๑๒๑	๑๐๒๕	๑๕๙	๒๒	๑๔๔๕
๗	ก.ค.	๗	๓	๔	๐	๗	๑๘๓	๓๑๕	๖๙๘	๑๐๙	๑๒๐	๑๔๓๕
๘	ส.ค.	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
๙	ก.ย.	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
๑๐	ต.ค.	๕	๑	๓	๑	๕	๑๑๖	๔๑	๑๑๑๔	๐	๑๓๕๒	๒๖๒๓
๑๑	พ.ย.	๘	๓	๖	๐	๙	๑๖๙	๑๐๙	๒๐๙๕	๑๘๗	๒๒๙๔	๔๘๕๔
๑๒	ธ.ค.	๗	๑	๘	๑	๑๐	๑๒	๘๒	๔๓๗	๙๔	๒๗	๖๕๒
รวม		๑๑๕	๓๙	๕๕	๑๘	๑๑๒	๖๔๗	๒๕๒๗	๙๙๖๒	๒๐๘๓	๔๒๓๖	๑๙๔๕๕

จากตารางที่ ๑๒ ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมในวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ แสดงให้เห็นว่าผู้เข้ารับการอบรมนั้นมีความหลากหลาย ได้แก่ พระภิกษุสามเณร หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา นักเรียนนักศึกษา ประชาชนทั่วไป คณะผู้เข้าอบรมปฏิบัติธรรมนั้นจะเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ตลอดจนวิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมจนทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ในช่วง ๒ เดือน คือ ภายในเดือน สิงหาคม-กันยายนเป็นช่วงฤดูการเข้าพรรษา ปีนี้จัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมทั้งภายในวัดและนอกวัด ซึ่งเป็นนโยบายสนับสนุนส่งเสริม เพื่อเปิดโอกาสให้แก่พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาปฏิบัติธรรมพัฒนาจิตตนอย่างเต็มที่ เพื่อจะได้ออกไปประกาศพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ ๔

วิเคราะห์อิทธิพลคำสอนและผลการปฏิบัติตามแนวทางคำสอน ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย

จากการศึกษาแนวทางการสอนธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในระบอบต่าง ๆ แล้ว ทราบว่าวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติได้แสดงออกมาเป็น ๖ ระดับดังนี้

๔.๑ การยกระดับศีลธรรม

พระภิกษุสงฆ์ได้จัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับพุทธศาสนิกชนตลอดปี ทำให้ผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรมมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คือมีความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติตนตรงตามหลักศีลธรรมได้เป็นอย่างดี การที่บุคคลได้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมเพื่อให้ชีวิตจิตใจเจริญยิ่งขึ้นไปตามลำดับนั้นก็หมายความว่าศีลธรรมก็ได้ถูกยกระดับให้สูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าแนวคำสอนของท่านนั้นมุ่งเน้นเพื่อให้ศิษยานุศิษย์ มีคุณสมบัติ ๔ ประการคือ การเจริญกาย การเจริญศีล การเจริญจิต และการเจริญปัญญา ในที่นี้ได้แบ่งหลักศีลธรรมออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับต้น ได้แก่ เบญจศีล-เบญจธรรม ระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับสูง ได้แก่ อริยมรรคมี องค์ ๘ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ เบญจศีล-เบญจธรรม

เบญจศีล-เบญจธรรมนี้เป็นหลักแห่งความเป็นมนุษย์ขั้นพื้นฐาน ที่เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ซึ่งมนุษย์ควรรักษาเป็นประจำ เพื่อเป็นการควบคุมกายวาจาและใจของตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนเป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดในการสำภาษณ์ดังนี้

หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นข้อปฏิบัติอันดีงามที่มนุษย์ควรรักษาเป็นนิจ เพราะการฆ่าการเบียดเบียนทำให้ผู้อื่นได้รับทุกข์ทรมานนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ควรมีความรักความเมตตาต่อกันเสมอ เว้นจากการคดโกงละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ควรประกอบอาชีพที่สุจริตไม่มีทุจริตคอร์รัปชัน เว้นจากการประพฤติดินในกาม อันเป็นการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน ควรสำรวมระวังรักษายั้ง

* สัมภาษณ์, นายวีระมิตร ธนะโชติ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ควบคุมตนในทางกามารมณ์ ถ้ามีรักก็ให้มีความจริงใจในคู่ครองของตน ไม่ควรนอกใจคู่สามีภรรยาของตน^๒ เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ควรกล่าววาจาด้วยคำสัตย์จริงเสมอ ซึ่งจะเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือในตน แม้ในวงสังคมส่วนรวมถ้าทุกคนต่างก็พูดจាកันด้วยคำสัตย์จริงแล้ว จะเป็นสังคมน่าอยู่ มีความสามัคคีปรองดอง เป็นที่ไว้วางใจกันและกันได้ ในวงการทำธุรกิจจะประสบความสำเร็จได้ดีก็อาศัยคำสัตย์นี้เป็นปัจจัยช่วยสนับสนุนในส่วนหนึ่งด้วย^๓ เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยและสิ่งเสพติดทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และถือว่าเป็นอบายมุขอันเป็นทางแห่งความเสื่อมในวิถีชีวิต ฉะนั้นจึงควรมีสติยับยั้งความคิดให้รู้ว่สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท แม้ในขณะนี้ก็ได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนเลิกเหล้า บุหรี่ เพราะมองเห็นโทษของมันที่ทำให้คนเกิดโรคร้าย และอุบัติเหตุด้วย^๔ โดยเฉพาะอุบัติเหตุที่เกิดจากการดื่มสุราเมาแล้วขับในแต่ละปีมีตัวเลขที่สูงมาก เมื่อเราไม่ดื่มไม่ลองไม่ติดชีวิตและทรัพย์สินก็ปลอดภัยได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตอย่างมีสติตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความไม่ประมาท^๕

จากที่กล่าวมา ในหลักเบญจศีล-เบญจธรรมนี้ถือว่าเป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่ควรคู่กันไป จุนเจือกันเพื่อความประพฤติชอบด้วยกาย วาจาและจิตใจ อันจะทำให้ตนเองและสังคมมีความสงบสุข และเป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรมในขั้นต่อ ๆ ไป ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

เบญจศีล ^๖	เบญจธรรม ^๗
๑. เว้นจากการปลงชีวิต ๒. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามาได้ให้ ๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๔. เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย สิ่งเสพติดให้โทษ	๑. มีเมตตาและกรุณา ๒. สัมมาอาชีวะ คือการหาเลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง ๓. กามสังวร คือความสำรวมระวังในกาม ๔. สัจจะ คือพูดแต่คำสัตย์จริง ๕. สติสัมปชัญญะ คือระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ ว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ

^๒ สัมภาษณ์, อาจารย์จุฑารัตน์ ลมอ่อน, ข้าราชการครู, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^๓ สัมภาษณ์, นายทองสุข พบบัญ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^๔ สัมภาษณ์, นางสาวรสสุคนธ์ สุปะมา, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^๕ สัมภาษณ์, ว่าที่ ร.ต. สิงหา วิชัย, ข้าราชการตำรวจ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^๖ อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๒๔๑.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

๔.๑.๒ กุศลกรรมบถ ๑๐^๔

กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ ทางแห่งความดี หรือกรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ เป็นข้อปฏิบัติพัฒนาชีวิตจิตใจให้สูงขึ้น โดยการละบาปกรรมชั่วที่จะบังเกิดแต่กายวาจาและใจ ที่เรียกว่า ทุจริต ๓ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ได้อบรมสั่งสอนปลูกฝังหลักกุศลกรรมบถนี้ให้แก่สาธุศิษย์ทั้งหลาย และนำแนวทางแห่งความดีงามนี้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต จนกระทั่งได้รับผลดีเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และการส่งเสริมคุณธรรมในจิตใจให้สูงขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดในการสัมภาษณ์ดังนี้

การดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถเป็นแนวทางพัฒนาชีวิตให้เจริญตามลำดับทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ความประพฤติทางกาย เช่น เว้นจากการเช่นฆ่าเบียดเบียนตนและกัน ความมองว่าเรารักชีวิตฉันใด คนอื่นก็รักชีวิตฉันนั้น เว้นจากการลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำด้วยวิธีการใด ๆ แล้วได้ทรัพย์สินของผู้อื่นมาก็ถือว่าไม่สุจริต เว้นจากการล่วงละเมิดของรักและหวงแหนของผู้อื่น ความมีความรัก ความจริงใจต่อกุสลาภิภรรยาซึ่งจะช่วยเสริมสร้างครอบครัวให้เป็นครอบครัวอบอุ่น เข้มแข็งได้ด้วย การปฏิบัติตนตามข้อนี้จะช่วยให้ปลอดภัยจากโรคต่าง ๆ เช่น โรคเอดส์ เป็นต้น^๕

ความประพฤติทางวาจา คือ ควรพูดจาด้วยคำสัตย์จริง การพูดจาไพเราะอ่อนหวานย่อมเป็นที่พอใจของคนฟัง ดังคำคมเกี่ยวกับปากว่า อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย แม้เนื้อมีหมื่นแสนก็แคลนคลาย เจ็บจนตายถ้าถูกเหน็บให้เจ็บใจ คำพูดที่ดีก็เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจได้ ในสังคมใดที่มีคนพูดจาเหลวไหลพูดแสวงหาประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง พูดในสิ่งที่ผิดให้เป็นสิ่งที่ถูก พูดในสิ่งที่ถูกให้เป็นสิ่งที่ผิด พูดยุยงส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชังแบ่งฝ่าย อย่างนี้ก็มีแต่ความแตกแยก จะหาความสามัคคีความสุขในสังคมได้อย่างไร^๖ ฉะนั้นการอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือในสังคมก็ควรเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบคาย พูดส่อเสียดให้เกิดความแตกแยก พูดเพ้อเจ้อไร้สติ เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีปรองดอง ความสงบสุขในสังคม^๗

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔-๒๓๕. คำว่า กุศลกรรมบถ แปลว่า ทางแห่งความดี, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ มี ๑๐ ประการ คือ ก.กายกรรม ๓ ได้แก่ ๑.เว้นจากปลงชีวิต ๒.เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ๓.เว้นจากประพฤติผิดในกาม ข.วจีกรรม ๔ ได้แก่ ๔.เว้นจากพูดเท็จ ๕.เว้นจากพูดส่อเสียด ๖.เว้นจากพูดคำหยาบ ๗.เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ ค.มโนกรรม ๓ ได้แก่ ๘.ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ๙.ความไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น และ ๑๐.ความเห็นชอบถูกต้องตามคลองธรรม. ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔; ม.ญ. (บาลี) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓; อ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๖๕/๒๘๗. ตรงกันข้ามกับ อกุศลกรรมบถ ๑๐ แปลว่า กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุคติ มี ๑๐ ประการ คือ ก.กายกรรม ๓ ได้แก่ ๑.การทำชีวิตให้ตกลง ๒.การถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ๓.ความประพฤติผิดในกาม ข.วจีกรรม ๔ ได้แก่ ๑.การพูดเท็จ ๒.การพูดส่อเสียด ๓.การพูดคำหยาบ ๔.การพูดเพ้อเจ้อ ค.มโนกรรม ๓ ได้แก่ ๑.เพ่งเล็งอยากได้ของเขา ๒.คิดร้ายต่อผู้อื่น ๓.เห็นผิดจากคลองธรรม. ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕๙/๒๘๔; ๔๗๐/๓๓๗; อ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๑๖๕/๒๘๕.

^๕ สัมภาษณ์, นางสาวสุปราณี กิตติพิมพ์, ข้าราชการพยาบาล, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘.

^๖ สัมภาษณ์, คุณโสภา นาควงศ์, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘.

^๗ สัมภาษณ์, คุณน้ำผึ้ง หลอดศรีสงฆ์, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘.

ความประพฤติดังใจ คือ ควรเว้นจากความละโมภคยจ้องอยากได้ของเขา มาเป็นของตัวเอง แต่ควรพยายามทำให้ได้ในสิ่งที่ตนควรได้ และพึงพอใจในสิ่งที่ได้มาตามความสามารถ เว้นจากการคิดร้ายต่อผู้อื่น ควรมีจิตเมตตา แม้ว่าเขาคงนั้นจะเคยเป็นศัตรูคู่อริกันมาก่อน เพราะว่าเวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **“ผู้ใดยอมปรารถนาสุขเพื่อตน เพราะก่อทุกข์ในผู้อื่น ผู้นั้นเป็นผู้ระคนด้วยเครื่องระคนคือเวร ย่อมไม่พ้นจากเวรได้”**^{๑๒} บุคคลพึงเว้นจากมิจฉาวิญญู คือความเห็นผิดจากคลองธรรม อันจะนำไปสู่การกระทำความชั่วทั้งปวง เพราะบาปกรรมชั่วที่บุคคลทำไปแล้วทั้งในที่ลับหรือที่แจ้ง มีแต่โทษเป็นทุกข์เดือดร้อนโดยส่วนเดียว ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดย่อมไม่พ้นจากความชั่วทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **“ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วทำให้เดือดร้อนในภายหลัง”**^{๑๓} **“คนทำบาปถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศก็ไม่พ้นจากบาปกรรม ถึงจะดำลงไปกลางทะเลก็ไม่พ้นบาปกรรม เพราะไม่มีแผ่นดินส่วนไหนที่คนทำบาปยืนอยู่แล้วจะพ้นจากบาปกรรมได้”**^{๑๔}

จากที่กล่าวมาพอสรุปความได้ว่า บุคคลควรเว้นจากการทำบาปอกุศลโดยเด็ดขาด จงหมั่นประกอบความดีที่เป็นกุศลกรรม เพราะเป็นแห่งความเจริญ หรือเหตุแห่งการพอกจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว จิตใจก็จะเข้มแข็งขึ้นเบิกบานอยู่เย็นเป็นสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๔.๑.๓ อริยมรรคมีองค์ ๘^{๑๕}

อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ หรือทางที่ทำความปฏิบัติให้เป็นผู้ประเสริฐ ที่พระพุทธเจ้าทรงทดลองปฏิบัติมาแล้ว และทรงประกาศว่าเป็นหนทางที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสะอาด สงบ สว่าง พระพุทธองค์ตรัสว่า ตราบใดที่มรรคมีองค์ ๘ นี้ยังมีอยู่และมีผู้ปฏิบัติตาม ตรานั้นโลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์^{๑๖} มรรคมีองค์ ๘ เปรียบเหมือนประตูไปสู่พระนิพพาน ซึ่งมีการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

๑. สัมมาทิฐิ ปัญญาเห็นชอบ (Right View or Right Understanding) หมายถึง พฤติกรรมทั้งหมดของบุคคลมีศูนย์รวมเริ่มต้นที่มโนกรรม โดยมีความรู้แจ้งชัดในอริยสัจ ๔ ว่า ความทุกข์คืออะไร สาเหตุของทุกข์เกิดจากอะไร ความดับทุกข์เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และอริยมรรคคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์มีอยู่จริง การเข้าใจชัดว่าอะไรคือกุศลและอกุศล การเข้าใจแจ่มแจ้งในไตรลักษณ์ ว่า อนิจจัง สภาวะไม่เที่ยงแท้

^{๑๒} ธรรมปฎิฐกถาแปล ภาค ๗, หน้า ๑๕๒. “ปรทุกขุปะชานเน โย อตตโน สุขมิจจนติ
เวรัสสคคสสญฺฐโร เวรา โส น ปริมุจฺจติติ.”

^{๑๓} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑๔/๑๓๑.

^{๑๔} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๗/๗๑.

^{๑๕} ที.ส. (ไทย) ๙/๓๙๕/๑๖๕.

^{๑๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๔/๑๖๔.

แน่นอน ทุกข์ สภาวะที่เป็นทุกข์ทนอยู่ไม่ได้ อนัตตา ความไม่มีตัวตนที่จะให้เข้าไปยึดถือ การเข้าใจในความ เป็นปัจจัยการ คือการอาศัยกันและกันเกิดขึ้นของสิ่งนั้น ๆ ที่เป็นไปเหตุปัจจัย

๒. สัมมาสังกับปะ ความดำริชอบ (Right Thought) คือความดำริในการออกจากกาม (เนกขัมม สังกับปะ) ความดำริในการไม่ผูกพยาบาท (อพยพาสังกับปะ) ความดำริในการไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา สังกับปะ)

๓. สัมมาวาจา การเจรจาชอบ (Right Speech) หมายถึงการพูดที่เกิดจากความเมตตาและปัญญารวมทั้งเจตนาที่ดีโดยงดเว้นจากการพูดที่มีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ (๑) การพูดคำเท็จ ไม่ตรงต่อความเป็นจริง (๒) การพูดคำส่อเสียด ยุยงให้เกิดความแตกแยกสามัคคี (๓) การพูดคำหยาบแข็งกระด้างไม่รีนหู (๔) การพูดคำเพื่อจ้องไว้ประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้ฟัง

๔. สัมมากัมมันตะ การทำกรณชอบ (Right Action) หมายถึงการกระทำที่งดเว้นจากการเบียดเบียนทำลายชีวิต การล่วงละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น และการประพฤติดีกในกาม ในทางตรงกันข้ามเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้ประพฤติ คือ (๑) การทำทุกอย่างด้วยเมตตาจิต (๒) อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์ (๓) การเคารพในสิทธิ์และทรัพย์สินของผู้อื่น (๔) การให้เกียรติแก่สตรีเพศด้วยการไม่ล่วงล้ำเสรีภาพ ยอมรับความแตกต่างของกันและกัน

๕. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) ได้แก่ การประกอบกิจการที่สุจริต เว้นการเลี้ยงชีพด้วยการโกง หลอกลวง ทุจริตค่อรั้น การประจบสอพลอ การใช้เครื่องมือชนิดให้เข้าใจผิด การบีบบังคับคู่ชีพ การต่อลาภด้วยลามกและมิชฌาชีพอย่างอื่น เช่น การค้ำมนุษย์ การค้ำอาวุธ การค้าสัตว์เพื่อนำไปฆ่า การค้าสุรายาเสพติดและการค้ายาพิษ

๖. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort) หมายถึงการใช้ความพยายามไม่ท้อถอยมุ่งมั่นเสมอในการประกอบความเพียร ๔ ประการ คือ (๑) สังวรปธาน เพียรระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น (๒) ปหานปธาน เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว (๓) ภวานาปธาน เพียรทำความดีให้เกิดขึ้นในตน และ (๔) อนุรักษนาปธาน เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่และให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๗. สัมมาสติ การตั้งสติไว้ชอบ (Right Mindfulness) หมายถึงความระลึกได้ ความตื่นตัวต่อหน้าที่หรือภาวะที่จิตรู้เท่าทันอารมณ์ทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ความไม่ประมาทใน (๑) กายานุปัสสนา การมีสติสัมปชัญญะและความเพียรทางจิตอันเป็นเครื่องเผากิเลส คือความระลึกตัวในรูปร่างกายและอริยาบทน้อยใหญ่ของกาย (๒) เวทนาปัสสนา การระลึกตัวเมื่อรู้สึกสบายไม่สบายหรือเฉย ๆ (๓) จิตตานุปัสสนา การระลึกตัวว่าจิตกำลังเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว เป็นสมาธิหรือไม่เป็นสมาธิ และ (๔) ธัมมานุปัสสนา การระลึกตัวว่าอารมณ์อะไรเข้ามาในจิตใจ และพิจารณาให้รู้แจ้งถึงสิ่งเหล่านั้นว่าล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ทั้งสิ้น

๘. สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบ (Right Concentration) หมายถึงความตั้งใจมั่นหรือภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว ไม่ส่ายมาสู่อารมณ์ที่มีได้กำหนดโดยทั่วไป สมาธิมี ๓ ระดับ คือ (๑) ขณิกสมาธิ สมาธิ

ชั่วขณะ คือมีจิตในจดจ่อแน่วแน่ซึ่งอำนวยการประโยชน์ในชีวิตประจำวันทั่วไป (๒) อุปจารสมาธิ คือสมาธิเฉียดๆ หรือจวนเจียนจะแน่วแน่ (๓) อัปปนาสมาธิ คือสมาธิที่แน่วแน่มั่นคง ถือเป็นสมาธิขั้นสูงสุดเป็นผลสำเร็จของการเจริญสมาธิหรือสมถะ^{๑๗} เป็นสมาธิในระดับฌาน จิตที่เป็นสมาธิแล้วจะยังผลให้เกิดคุณลักษณะดังนี้ คือ (๑) แข็งแรงมีพลังมาก (๒) รวบรวมสงบนิ่ง (๓) ไสกระ้าง (๔) นุ่มนวลควรแก่การงาน

ในการเจริญสมาธิไม่ว่าจะในระดับใดย่อมนำไปสู่การมีชีวิตอย่างมีความสุขในปัจจุบัน และจะเป็นสื่อไปสู่ความเป็นบุคคลมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และประการสำคัญคือการนำไปสู่ความรู้แจ้งพระนิพพานสิ้นอาสวะทั้งปวง ผู้ที่ดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ก็จะบรรลุถึงอมตธรรม คือพ้นจากไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เข้าถึงสุขอันไพบูลย์

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า พระภิกษุสงฆ์ได้นำหลักศีลธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสั่งสอนสาธุชนซึ่งมีความรู้ความเข้าใจ ได้นำไปเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของตนจนได้รับประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย รู้จักละอายชั่วกลัวบาป มีจิตมุ่งหมายต่อการสร้างคุณงามความดี ด้วยการรักษาศีล เจริญสมาธิ ภาวนา ซึ่งถือว่าการสร้างบารมีธรรมให้แก่ตนเอง ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งปัจจุบันและอนาคต

๔.๒ การพัฒนาจิตใจกับการพัฒनावัตถุ

ในด้านการพัฒนาที่ควบคู่กันไป ๒ ด้าน คือ การพัฒนาจิตใจกับการพัฒनावัตถุ เมื่อจะอบรมปฏิบัติธรรมก็ต้องเลือกสถานที่สัปปายะให้เหมาะแก่การภาวนาจิต ซึ่งท่านได้พิจารณาเห็นถึงประโยชน์เกื้อกูลแก่กันเช่นนี้ จึงได้เร่งรัดพัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านวัตถุ

๔.๒.๑ การพัฒนาจิตใจ

ชีวิตเกิดมาพบโลก มีโลกเกิดมาพบเรา การเกิดมาก็เพื่อศึกษาหาความรู้ อบรมพัฒนาหวังเชิดชูตนให้พ้นโง่เขลา จึงควรทำกายให้ใสใจฉลาดด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกว่า ธรรมวินัย ที่มีสภาพว่างเปล่าเสมอ มองโลกภายนอกด้วยญาณพองใส มองโลกภายในด้วยปัญญาอันแจ่มแจ้ง ดูแล้วมีเพียงกองทุกข์มากกว่าความสุข ถ้ามองเห็นไม่หมดก็กำหนดไม่ทัน รู้ไม่ทั่วจึงเอาตัววิ่งตามมัน ห้ามไม่ให้จึงเอาใจเป็นทาสฉลาดไม่พอจึงต้องง้อตนหา ปัญญาไม่รอบจึงหอบขันใจไป^{๑๘} ฉะนั้น ต้องฉลาดในการยกจิตของตนขึ้นมาศึกษาอบรมจิต ทำจิตของตนให้ขาวรอบ ทำให้แข็งแรงเหมือนกับคมมีดที่คมกริบ พันต้นไม้พ่นอะไรก็ทำให้ขาด

^{๑๗} ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๖/๓๓๕-๓๓๗.

^{๑๘} พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภสฺสโร), **ธรรมราชาชุดธรรมาวัฏ**, (อุตรธานี : หจก.ประสิทธิ์สเทิร์นเนอร์และการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑.

กระจุยไป เหมือนกับจิตของเราแหงทะลุ ทำลายโลภะ โทสะ โมหะได้ จนเป็นอโลภะ อโทสะ อโมหะ^{๑๙}

การพัฒนาจิตใจต้องเป็นไปเพื่อลดความความโลภ โกรธ หลง ที่ครอบงำอยู่ ทำจิตให้สงบ ธรรมดา จิตเป็นของไม่อยู่นิ่งเป็นของมีกิริยาไหวตัวอยู่เรื่อยๆ ฉะนั้นจิตใจของเราจึงไม่มีกำลัง การทำจิตให้หมกมุ่นก็คือ การทำจิตให้สงบ ไม่ใช่ทำจิตคิดนั้นคิดนี้ไปต่าง ๆ ให้อยู่ในขอบเขตของมันพอเหมาะพอดี^{๒๐}

จิตคิดหยั่งรู้ธรรมชาติ	มี ๓ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
กายเห็นทั่วถึงธรรมดา	มี ๔ เกิด แก่ เจ็บ ตาย
วจีรอบรู้ด้วยสัจธรรม	มี ๔ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ^{๒๑}

กล่าวได้ว่า การพัฒนาจิตต้องดำเนินตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ให้เกิดปัญญาฉลาดรู้เท่าทันใน ทุกข์ แล้วละทุกข์นั้นเสีย จึงจะเป็นผู้รู้ตื่น เบิกบาน ว่าง โปร่ง เย็น

๔.๒.๒ การพัฒนาวัตถุ

วัดเป็นสถานที่รองรับในเรื่อง “รมณียสถาน” มีความสงบเยือกเย็นและเหมาะสมเป็นที่พักใจเป็น แหล่งพัฒนาจิตเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ท่านได้เป็นผู้นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่ เป้าหมายที่แท้จริง คือ กระบวนการพัฒนาจากศีล และสมาธินำไปสู่ความมีปัญญาในการแก้ไขปัญหาทั้งปวง แล้วสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ท่านเจ้าคุณพระภาวนาวิสุทธิญาณ ได้ ริเริ่มจัดสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์อาคาร กุฏิ วิหาร เพื่อเป็นสถานที่รองรับ อำนวยความสะดวกแก่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่มาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและสาธารณประโยชน์ทั่วไป

อีกอย่างหนึ่ง การพัฒนาในด้านถนนหนทางได้ถูกปรับแต่งให้พอเหมาะแก่การคมนาคม ด้วยพื้น ถนนลูกรัง แต่ยังคงสภาพธรรมชาติไว้ สำหรับไฟฟ้าและน้ำสำหรับบริโภคอุปโภค ก็เพียงพอที่จะรองรับ คณะพุทธศาสนิกชนผู้มาปฏิบัติธรรมได้เป็นจำนวนมาก เรียกได้ว่า น้ำไหล ไฟสว่าง ทางสะดวก ที่พัก สบาย ธรรมะสงบ หลากหลายญาติธรรม ดมด้าธรรมชาติ

๔.๓ การรักษาป่าและใช้ประโยชน์เพื่อจิตตภาวนา

สมัยครั้งที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนชีพ ชีวิตของพระองค์จะมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับป่ามาโดย ตลอด นับแต่ประสูติ พระองค์ใช้ป่าบำเพ็ญเพียรมาตั้งแต่ครั้งที่ยังมิได้ตรัสรู้ เมื่อตรัสรู้แล้วก็ทรงใช้ป่าเป็นที่ พำนัก เป็นที่อบรมสั่งสอนพระสาวก ทำให้ชาวพุทธทั่วไปเกิดความรู้สึกที่ดีต่อป่าเขาตลอดมา ต้นไม้ให้ร่มเงา

^{๑๙} สัมภาษณ์, พระมหาประสิทธิ์ โชติปัญโญ, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์, พระอุทัย อตตโกสโล, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์, พระมหาวิมลพงษ์ คำพรหม, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

ให้ความชุ่มชื้นแก่แผ่นดินอันเป็นเหตุให้เกิดต้นน้ำลำธาร ที่สำคัญเป็นโรงงานผลิตอาหาร และยารักษาโรค ขนาดใหญ่ให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก และพระพุทธเจ้ากับปาโม้น้ำถ้าหากจะกล่าวให้เห็นชัดเจนก็จะต้องดูจากสังเขปสถาน ๔ อันได้แก่

๑. ประสูติ ณ ปาลุมพินีวัน ระหว่างพรมแดนกรุงกบิลพัสดุ์ กับกรุงเทวทหะ
๒. ตรัสรู้ ณ ภายใต้ต้นโพธิ์ นครราชคฤห์
๓. ทรงแสดงปฐมเทศนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แคว้นกาสิ นครพาราณสี
๔. เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ โคนไม้สาละ แคว้นมัลลราชธานี^{๒๒}

ในวินโยปสูตรว่าด้วยปาโม้น้ำ เทวดาทูลถามว่า บุญย่อมเจริญทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดกาลทุกเมื่อ แก่ชนเหล่าไหน ชนเหล่าใดดำรงอยู่ในธรรมสมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไปสู่สวรรค์ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ชนเหล่าใดปลูกสวนอันนารีรมย์^{๒๓} ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำและให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น ทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน^{๒๔}

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สำรวมด้วยปาติโมกข์ สังวรอยู่ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาทั้งหลาย ค้ำครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้จักประมาณในการบริโภค หมั่นประกอบความเพียรในเครื่องที่นั่งอยู่ตลอดเวลา ปฐมยาม มัชฌิมยามและปัจฉิมยาม หมั่นประกอบความเพียรในการเจริญโพธิปักขิยธรรมอย่างต่อเนื่อง มีปัญญาอยู่เป็นอุบายในกิจการทั้งปวง

ภิกษุนั้นอาศัยเสนาสนะที่สงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ดง ที่แจ้ง กองฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่านเหมาะเป็นที่หลีกเร้น ภิกษุนั้นอยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคุบลังก์ ตั้งกายตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกรรมฐาน

เรือนว่าง หมายถึง ที่ที่สงัด คือเสนาสนะ ๗ อย่าง เป็นป่า และโคนไม้ ได้แก่ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ (ป่าละเมาะ) ที่แจ้ง ล้อมฟาง^{๒๕} เมื่อเราศึกษาในประวัติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ตั้งแต่อดีตจนถึงพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน จะเห็นว่าทุกพระองค์จะตรัสรู้ในป่าทั้งสิ้น ซึ่งจะต่างกันก็เพียงชนิดของต้นไม้ที่ใช้เป็นที่ตรัสรู้เท่านั้น แม้พระสาวกของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นก็ดีเมื่อรับข้อปฏิบัติจากองค์พระศาสดาแล้ว ก็จะนำไปปฏิบัติเพื่อให้ได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดก็จะไปปฏิบัติธรรมที่ป่าเหมือนกัน

^{๒๒} มั่น เลือสูงเนิน, เอกสารประกอบการสอน วิชานิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก, ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.), หน้า ๔๒.

^{๒๓} สวนอันนารีรมย์ หมายถึง สวนไม้ดอกไม้ผลอันนารีรมย์

^{๒๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๑/๔๗.

^{๒๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๔/๓๐๒.

ป่าเป็นพุทธอุทยานแห่งสังฆธรรม เพราะธรรมชาติของป่าจะให้ความสงบเย็นความปลอดภัย โปร่ง โล่ง สบาย ป่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งการกระตุ้นจิตวิญญาณ เกื้อหนุนแก่การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมตั้งใจปฏิบัติธรรมจริง ๆ ก็คือสิ่งลึกลับที่มีอยู่ในป่า ตลอดจนสรรพสัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลายที่เป็นองค์ประกอบของป่า แต่ก็ไม่ใช่ว่าป่าทุกแห่งสมควรจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม บางป่าก็เหมาะ แต่บางป่าก็ไม่เป็นสัปปายะเหมือนกัน ป่าชนิดไหนสมควรอยู่และป่าชนิดไหนไม่สมควรอยู่นั้นพระพุทธเจ้าทรงให้สาวกพิจารณาดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ ป่าที่ไม่ควรเสพ (ไม่ควรอยู่อาศัย)

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอยู่อาศัยป่าทึบแห่งใดแห่งหนึ่ง เมื่อเธอเข้าไปอยู่อาศัยป่าทึบนั้น สติที่ยังไม่ปรากฏก็ไม่ปรากฏ จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น อาสวะ^{๒๖} ที่ยังไม่สิ้นไปก็ไม่สิ้นไป และภิกษุนั้นก็ไม่บรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมที่ตนยังไม่ได้บรรลु ส่วนปัจจัยเครื่องดำรงชีวิต คือ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร ที่บรรพชิตจำต้องนำมาใช้สอยย่อมเกิดขึ้นโดยยาก ภิกษุนั้นพิจารณาอย่างนี้ ควรหลีกไปเสียจากป่าทึบนั้น ไม่ควรอยู่ในเวลากลางคืน หรือในเวลากลางวัน”^{๒๗}

๔.๓.๒ ป่าที่ควรเสพ (ควรอยู่อาศัย)

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอยู่อาศัยป่าทึบแห่งใดแห่งหนึ่ง เมื่อเธอเข้าไปอยู่อาศัยป่าทึบนั้น สติที่ยังไม่ปรากฏก็ปรากฏ จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไปก็สิ้นไป และภิกษุนั้นก็บรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยมที่ตนยังไม่ได้บรรลุ ส่วนปัจจัยเครื่องดำรงชีวิต คือ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร ที่บรรพชิตจำต้องนำมาใช้สอยย่อมเกิดขึ้นโดยง่าย ภิกษุนั้นพิจารณาอย่างนี้ ควรอยู่ในป่าทึบนั้นจนตลอดชีวิต ไม่ควรหลีกไป”^{๒๘}

๔.๓.๓ การรักษาป่า

พระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ท่านได้ถือธุดงค์วัดอย่างเคร่งครัด คือการอยู่ป่าเป็นวัตร การเข้าไปอยู่อาศัยในป่าของท่านนั้นเพื่อเป็นการหลีกเร้นหาที่สงบเหมาะสำหรับการประพฤติปฏิบัติธรรม พัฒนาจิต อบรมจิตโดยอาศัยสถานที่อันวิเวก จึงทำให้ท่านมีความรู้แตกฉานในพุทธธรรมทั้งด้านปริยัติธรรม ปฏิบัติ ปฏิเวธ การที่ท่านได้เข้ามาอยู่ในป่าเพื่อปฏิบัติธรรมตามหน้าที่ของพระสงฆ์แล้วยังช่วยรักษา

^{๒๖} อาสวะ หมายถึงกิเลสที่หมักหมมอยู่ในสันดาน ไหลซึมซ่านไปย้อมจิตเมื่อประสบอารมณ์ต่าง ๆ มี ๔ คือ (๑) กามาสวะ อาสวะคือกาม (๒) ภวาสวะ อาสวะคือภพ (๓) ภวสุขาสวะ อาสวะคือภพสุข (๔) อวิชชาสวะ อาสวะคืออวิชชา ดูรายละเอียดใน อภ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๖๑/๕๐๔.

^{๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๑/๒๐๔.

^{๒๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๔/๒๐๖.

สภาพแวดล้อม ป่าไม้อันเป็นต้นน้ำ แหล่งกำเนิดสืบพันธุ์ของสรรพสัตว์น้อยใหญ่ ดังที่ ดร.ภัทรพร สิริกาญจน ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ” ความตอนหนึ่งว่า

“ผู้ที่มีศีลและมีวินัยอย่างเคร่งครัด ย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะศีลและวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืชอันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้นผู้ที่มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงาม และเป็นประโยชน์แก่อุภโลกล จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”^{๒๙}

ลักษณะพิเศษที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดนาหลวง คือ ความเป็นธรรมชาติ เพราะการสอนธรรมในสำนักแห่งนี้อาศัยธรรมชาติป่าไม้เพื่อภาวนาจิต ซึ่งเป็นผลดีต่อผู้ปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก ทำให้จิตใจสงบ เยือกเย็นได้ง่าย^{๓๐} ดังจะเห็นได้จากที่บำเพ็ญธรรมของพระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในป่า ซึ่งได้จัดสร้างเป็นกุฏิ หลังเล็ก ๆ ด้านข้างจัดทำเป็นที่เดินจงกรมมีทางยาวประมาณ ๑๐ เมตร ความกว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร มีมุ้งลวดเพื่อป้องกันเลื้อย ยุง แมลง ไม่ให้มารบกวนในขณะปฏิบัติธรรม กุฏิแต่ละหลังจะตั้งอยู่ห่างกันเป็นระยะ ๆ เหมาะสำหรับการอยู่รูปเดี่ยวเท่านั้น ทำการก่อสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน เพื่อไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า แต่ก็มีการขุดบึงแห่งที่จัดทำด้วยไม้ ก็เป็นการนำเอาต้นไม้ที่ตายแล้วในป่านั้นนำมาใช้ประโยชน์เท่านั้น^{๓๑}

การที่พระภิกษุภิกษุสามเณรได้อาศัยอยู่ในป่าอันเป็นพุทธอุทยานแห่งสังฆธรรมนั้น เป็นการรักษาไปให้พ้นจากการถูกตัดทำลาย ในบางส่วนท่านก็ทำโครงการพลิกฟื้นผืนป่าที่เสื่อมโทรมด้วยการปลูกป่าใหม่ ขึ้นทดแทน เช่นโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติถวายเสด็จเป็นพระราชกุศล เพราะท่านพิจารณาเห็นว่าป่าคือชีวิต ชีวิตคือป่า ลมหายใจของเราคือลมหายใจออกของตนไม้ ลมหายใจออกของเราคือลมหายใจเข้าของต้นไม้ ต้องมีความกตัญญูต่อสิ่งที่อยู่ ดั่งพุทธพจน์ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “บุคคลนั่งหรือนอนได้ร่มต้นไม้ ไฉนพึงหักรานกิ่งต้นไม้ฉันนั้น เพราะว่า คนประทุษร้ายมิตรเป็นคนชั่ว”^{๓๒}

จากการที่พระภิกษุภิกษุสามเณรอยู่อาศัยในป่ามานานนั้น จึงทำให้ท่านรู้จักเรื่องสมุนไพรเป็นอย่างดี ตัวอย่าง เช่น ดอกชวงส้ม เป็นดอกไม้ป่าเกิดตามป่าโปร่งบริเวณที่มีดินอุดมชุ่มชื้น ฉ่ำน้ำ เป็นไม้พุ่ม เลื้อยขนาดกลาง กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยวรูปไข่ปลายแหลม โคนมนเนื้อคล้ายกระดาษ ท้องใบมีขนสีน้ำตาลอ่อน ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอดกลีบรูปหอกปลายแหลม ๕ แฉก สีเขียวอมเหลือง ผลรูปรี ปลายผลมีกลีบรอง

^{๒๙} ภัทรพร สิริกาญจน, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคณาจารย์ สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน” **งานวิจัย** เสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘. หน้า ๙๗.

^{๓๐} สัมภาษณ์, นายนิรัน ปักษา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๘.

^{๓๑} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาธรรมาภินันท์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๘

^{๓๒} พ.ช. (ไทย) ๒๘/๑๕๓/๒๕.

ดอก ๕ กลีบมีขนมาก ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด มีประโยชน์ สรรพคุณทางยาสมุนไพร ใบช่วยเจริญอาหาร ขับพยาธิ ระบายท้อง แก้อุจจาระเสีย ไข้ป่า ทารักษาแผลเรื้อรัง รากฝนทาแก้พิษงู^{๓๓}

ปัจจุบันนี้ สำนักงานป่าไม้จังหวัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้ทางวัดช่วยดูแลป่าอุทยานแห่งชาติที่อยู่ล้อมรอบมีเนื้อที่ทั้งหมดโดยประมาณ ๒๕,๐๐๐ ไร่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอาศัยบารมีพระภิกษุสามเณร (ทองใบ ปภสฺสโร) ช่วยป้องกันการบุกรุกตัดไม้ บนภูเขาแห่งนี้มีทั้งส่วนที่เป็นป่าเดิมและป่าใหม่ที่ปลูกขึ้นทดแทนซึ่งได้รับการดูแลรักษาอย่างดี เป็นแบบอย่างในการรักษาระบบนิเวศสร้างความสมดุลให้ธรรมชาติ และใช้ปลูกสร้างอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์ในศาสนกิจ และที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ตลอดจนสถานที่ที่ใช้ในการอบรมพุทธศาสนิกชนผู้มาประพฤติปฏิบัติธรรมถือศีลบำเพ็ญภาวนา

๔.๓.๔ ใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อจิตตภาวนา

จิตตภาวนา คือการฝึกอบรมจิตให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งมั่นคง เบิกบาน สงบสุขผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติ สมาธิ^{๓๔} ลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ มีลักษณะสำคัญดังนี้

๑. แข็งแรง มีพลังมาก ท่านเปรียบไว้ว่าเหมือนกระแสน้ำที่ถูกควบคุมให้ไหลพุ่งไปทิศทางเดียว ย่อมมีพลังมากกว่าน้ำที่ถูกปล่อยให้ไหลพวกระบายออกไป
๒. ราบเรียบ สงบซึ่ง เหมือนสระหรือบึงน้ำใหญ่ ที่มีน้ำนิ่ง ไม่มีลมพัดต้อง ไม่มีสิ่งรบกวนให้กระเพื่อมไหว
๓. ใส กระฉ่าง มองเห็นอะไร ๆ ได้ชัด เหมือนน้ำสงบนิ่ง ไม่เป็นริ้วคลื่น และฝุ่นละอองที่มีก็ตกตะกอนนอนกันหมด
๔. นุ่มนวล ควกร่างกาย หรือเหมาะแก่การใช้งาน เพราะไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่วุ่น ไม่ขุ่นมัว ไม่สับสน ไม่เร่าร้อน ไม่กระวนกระวาย^{๓๕}

จิตที่เป็นสมาธิขั้นสมบูรณ์ เฉพาะอย่างยิ่งสมาธิถึงขั้นฌานพระอรหันตญาณเรียกว่า จิตประกอบด้วยองค์ ๘ นั้นท่านนับจากคำบรรยายที่เป็นพุทธพจน์นั่นเอง กล่าวคือ ๑.ตั้งมั่น ๒.บริสุทธิ์ ๓.ผ่องใส ๔.โปร่งโล่งเกลี้ยงเกลา ๕.ปราศจากสิ่งมัวหมอง ๖.นุ่มนวล ๗.ควกร่างกาย ๘.อยู่ตัวไม่ออกแวกเหวี่ยงไหว ท่าน

^{๓๓} พระครูภาวนาธรรมวิธาน (บุญทัน อคฺคธมฺโม), **แดนศีลถิ่นธรรมนำยุค**, (อุตรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๗.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐๓.

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๓๐.

ถ้ามีจิตตภาวนา จะเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ จะไม่ทำอะไรผิดพลาดเลยทั้งในแง่ของโลกและทั้งในแง่ของธรรม กิจกรรมอย่างโลก ๆ ชาวโลกชาวบ้านก็ไม่ผิดพลาด กิจกรรมทางธรรมทางศาสนาสูงขึ้นก็ไม่ผิดพลาด ในแง่ความหมายของ มรรค ผล นิพพาน เมื่อจิตที่ถูกอบรมพัฒนาไว้ดี ความคมไว้ดี ดลแล้วดี

^{๔๐} สัมภาษณ์, พระสกล วีรพัฒน์, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๘.

รักษาไว้ดี แวดล้อมไว้ดี เรียกว่าจิตตภาวนา คือจิตที่ไม่มีอุปกิเลสอันใดเกิดขึ้น ทำจิตให้เศร้าหมองอีกต่อไป จิตนั้นก็ประภัสสร คืออยู่อย่างสว่างใสรุ่งเรืองตามธรรมชาติเดิมของจิต^{๔๑}

สรุปความได้ว่า ผลของจิตตภาวนาส่งผลต่ออยู่ที่ความสิ้นอาสวะ ก็คือพัฒนาด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ที่กลมกลืนกันเป็นสิ่งเดียวกัน ได้รับผลทั้งทางโลกียะและทางโลกุตระ มีความสุขในทิวธรรมในปัจจุบัน หรือแม้จะได้อำนาจอันเป็นของทิพย์เป็นปาฏิหาริย์ก็เกิดขึ้นได้ แต่ยังเรียกว่าเป็นโลกียะ ในเมื่อสิ้นอาสวะแล้ว ก็เป็นเรื่องโลกุตระอย่างเดียว เรียกว่า หมดปัญหาทั้งอย่างโลกียะและทั้งอย่างโลกุตระ ในชั้นโลกุตระนี้ ถือว่าได้รับการพัฒนาจิตขึ้นไปจนถึงขั้นปัญญาภาวนา เข้าถึงความมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ได้อย่างแท้จริง

๔.๔ วิธีส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

วิธีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมนั้น ท่านมองเห็นว่า ในปัจจุบันมีภัยรอบด้านที่ล้าค้ำที่สุด คือ ภัยภายในอันเกิดจากพุทธศาสนิกชนไม่ศึกษา และไม่ปฏิบัติตามพุทธธรรม ทำให้ไม่สามารถนำพระพุทธศาสนา ในเชิงปฏิบัติเข้าสู่กระบวนการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ จึงมองไม่เห็นคุณค่าแล้วยังเบียดเบียนให้เสียหายทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พุทธศาสนิกชนยังไม่สามารถนำวิถีพุทธสู่วิถีไทยไป ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้เป็นปัญหาที่ควรแก้ไขยิ่ง เรื่องนี้จึงต้องดำเนินการในเชิงนโยบายและต้องมีวิธีการที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมของ พุทธศาสนิกชน เด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคตที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพที่ดี จึงได้จัดทำโครงการอบรมผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดนาหลวง (อภิญญาเขตธรรม) เพื่อรองรับเหล่าพุทธศาสนิกชน ที่จะเข้ารับการศึกษาศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี นอกจากนี้ท่านได้ส่งพระวิทยากรจากวัดนาหลวง (อภิญญาเขตธรรม) กระจายออกสู่กลุ่มเป้าหมาย เรียกว่าปฏิบัติเชิงรุกการส่งเสริมปฏิบัติธรรม เป็นการ เดินหน้าเข้าหาประชาชนในรูปแบบรุกคืบเป็นคณะ ถ้าหากมีหน่วยงานต่าง ๆ มาขอนิมนต์ให้พระวิทยากรไป ช่วยอบรมนอกสถานที่ ซึ่งหลวงพ่อก็ได้ให้ความสำคัญให้ความสำคัญร่วมมือและการสนับสนุนเป็นอย่างดี^{๔๒} วิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้เป็นการนำหลักพุทธธรรมให้เข้าถึงประชาชนในทุกระดับ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ มวลชนจำนวนมาก ในปัจจุบันสิ่งที่เห็นได้ยากคือรูปแบบการเดินรุกคืบเป็นคณะเพื่อออกประกาศพุทธธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้เป็นเอกลักษณ์ของสำนักวัดนาหลวง เพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบวิธีการเผยแผ่พุทธ ธรรมในสมัยพุทธกาลที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน^{๔๓}

^{๔๑} สัมภาษณ์, พระมหาธรรมาภรณ์, คุณจินดา, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๒} สัมภาษณ์, นายพรหมสา เอียนคำ, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๔๓} สัมภาษณ์, พระภิกษุสงฆ์, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๘.

จากการศึกษาพบว่า บุคคลผู้ที่เข้ารับการฝึกฝนอบรมส่วนมากนั้น ได้นำหลักธรรมที่ท่านแนะนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนได้รับประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นอันมาก มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี ลดละอบายมุขที่เป็นทางแห่งความเสื่อม รู้รักสามัคคี เป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดำรงตนอยู่บนความพอดี พอเพียง และมีความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

๔.๕ อิทธิพลของหลักคำสอนและผลการปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคม

พระภิกษุสงฆ์ มีหลักคำสอนที่เข้าใจง่ายการเทศน์ทุกครั้งท่านจะวิเคราะห์ให้ผู้ฟังว่า มีอายุวัย การศึกษา อาชีพ แล้วท่านก็จะนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมแก่ผู้ฟังมาบรรยาย การบรรยายก็จะใช้ภาษาง่าย ๆ แต่มีเนื้อหาธรรมลึกซึ้ง ฟังแล้วรู้สึกซาบซึ้ง เกิดศรัทธาอยากจะทำตามคำแนะนำของท่าน หลักคำสอนของท่านจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ที่เคยฟังเทศน์ ตลอดถึงผู้ที่เคยเข้าอบรมปฏิบัติธรรม ณ วัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) เกิดความเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ดั่งงามตามแบบวิถีธรรมวิถีไทยทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ซึ่งมีรายละเอียดในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ท่านเจ้าคุณพระภิกษุสงฆ์มีเมตตาธรรมอย่างสูงในการอบรมพุทธศาสนิกชน ท่านมีวิธีการสอนที่ทำให้ผู้ฟังยินดีปฏิบัติตามแนวทางของท่านอย่างไม่ต้องสงสัย คือ การได้แนะนำหลักธรรมที่เหมาะสมแก่บุคคล ซึ่งแจ้งให้เข้าใจชัดเจนชวนอยากให้นำปฏิบัติให้กล้าที่จะทำสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง บ้างก็ปลอบโยนใจให้เริ่มรับบั้นเชิงธรรม ที่สำคัญได้หลักการดำรงชีวิตตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาคือเดินตามทางสายกลาง รู้จักพอดี พอเพียง และลด ละ เลิก อบายมุข^{๔๔} ที่ปรากฏชัดคือการที่ท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่าง คือทำอะไรก็สอนอย่างนั้น สอนอย่างไรก็ทำอย่างนั้น เพราะว่า การสอนที่ดีที่สุดคือการทำให้เป็นแบบอย่าง พูดยุติให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส สดให้เหยียบ เสงี่ยมให้ครบ สงบให้กระจำ สว่างให้พอ เรียกว่า **“แบบอย่างที่ดีดีกว่าคำสอน”** ซึ่งได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ออกมา ๓ ด้าน ได้แก่ กายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน จิตใจอ่อนโยน โอนอ่อนผ่อนตาม หลักดังกล่าวนี้นำไปใช้ได้ในทุกหน่วยงานสถานที่ ทำให้บุคคลดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย มีความสุข^{๔๕}

หลักแห่งการครองชีวิตสังคมให้อยู่อย่างมีความสุขอีกประการหนึ่ง คือ วาจาไพเราะ ไม่ชวนทะเลาะ รู้จักสงเคราะห์ ทำประโยชน์ให้พอเหมาะแก่ฐานะหน้าที่ของตน ดำรงชีวิตอยู่อย่างฉลาด รู้จักสร้างประโยชน์ตนและสังคมส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว^{๔๖}

^{๔๔} สัมภาษณ์, นายทองพูน แสนสะอาด, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๕} สัมภาษณ์, นายสุจิน ทองผิว, นักศึกษา, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๖} สัมภาษณ์, นางสาวทิพย์นิภา ภูคำตา, ข้าราชการพยาบาล, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

๔.๕.๑ ส่วนหนึ่งแห่งความรู้สึกจากสำนักผู้ปฏิบัติธรรม

การที่เข้ามาวัดนาหลวง เพราะต้องการเข้ามาอบรมปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจให้เกิดความสงบ^{๔๗} และมีความรู้สึกประทับใจทุกอย่างที่วัดภูยาอยู่ เริ่มตั้งแต่ลงจากรถเดินขึ้นบันไดนับได้ ๒๔๓ ขั้น จริงหรือไม่ ท่านสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ได้พบพระคุณเจ้าทักทายให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น อิ่มท้องจากความกรุณาจากแม่ชีและแม่ครัว^{๔๘} พบสถานที่ที่สปปายะได้สัมผัสกับธรรมชาติจริง ๆ เหมือนดินแดนในครั้งพุทธกาล ที่ไถ่ลานไทรนั้นได้นั่งฟังธรรมจากพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระภาวนาวิสุทธิาจารย์ เสี่ยงธรรมจากท่าน เหมือนมีกลองเข้าไปตืออยู่ในจิตใจ ทำให้จิตใจแรง ฮึกเหิม เกิดพลัง เกิดกำลังใจในการปฏิบัติธรรมทำความเพียร^{๔๙}

ประทับใจพระวิทยากรทุกรูปที่แสดงธรรมได้ไพเราะ ชาบซึ่ง ในสพระธรรมตลอด เวลาในการฟังธรรมไม่เคยง่วงนอนเลย จริยวัตรอันงดงามของพระคุณเจ้าทุกรูปจะจดจำไว้เป็นแบบอย่างและนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๕๐} ในด้านเทคนิคการอบรมก็เหมาะสมกับผู้เรียนทั้งเวลาสถานที่ วิธีการตลอดจนมีการติดตามผลประเมินผลทุกขั้นตอนโดยความเสียสละและเมตตา ส่วนความประทับใจที่สุดอีกประการหนึ่งคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบกองทัพธรรม นับว่าเป็นความเข้าใจ เข้าถึงประชาชนได้อย่างดียิ่ง^{๕๑} สิ่งที่ได้ค้นพบใหม่จากการปฏิบัติ คือได้รูปแบบวิธีเดินจงกรม และได้ข้อคิดว่า อริยาบถต่าง ๆ เดิน ยืน นั่ง นอน ต้องสมดุล เหมือนอริยาบถ ๔ ในชีวิตประจำวันของเรานั้นเอง ทำให้เวทนาบรรเทาหลง มีผลทำให้การปฏิบัติธรรมเกิดความต่อเนื่อง^{๕๒}

พบเสียงปลุกเร้าให้ทำความเพียรด้วยพุทธานุสสติ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ เวลาตี ๓ ครั้ง เดินจากที่พักถึงลานไทรเป็นคนที่ ๒ เนื่องจากวันนั้นสมาทาน ปิตวาทะ จึงไม่มีเรื่องคิดปรุงแต่งว่าจะสนทนากับหมู่คณะอย่างไร มีความรู้สึกเป็นอิสระ ได้ตั้งสติไว้ที่การก้าวเดินตั้งแต่ออกจากที่พักมาถึงลานไทร มาหยุดยืนที่ไถ่ต้นไทรเพื่อรอรับฟังว่าพระอาจารย์จะได้มารวมท้าวตรเข้าที่ลานหรือหอนั้น เนื่องจากฝนตก ขณะยืนสงบนิ่งรอ ได้ยินเสียงระฆังเป็นสัญญาณนัดหมายได้เวลาท้าวตรเข้า เสียงระฆังกังวานแว่วเข้าไปในจิตครั้งแล้วครั้งเล่า มีเสียงบอกตนเองว่า ตื่นเสียที มัวทำอะไรอยู่ พระพุทธรองค์ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ให้เห็นเป็นแบบอย่างแล้วเร่งปฏิบัติธรรม เร่งทำความเพียร พลังเกิดทางใจ เกิดซาบซึ้งใจ จนต้องยืนน้ำตาคลอที่ไถ่ลานไทร เป็นน้ำตาแห่งกำลังใจที่จะก้าวเดินตามรอยบาทพระพุทธรองค์^{๕๓}

^{๔๗} สัมภาษณ์, นางสาวอภิตี อภิวัฒนการ, นักศึกษา, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๘} สัมภาษณ์, คุณยุพธภูมิ ศรีตรนบุตร, นักศึกษา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๔๙} สัมภาษณ์, นายธีรวัชร ปานภูมิ, นักศึกษา, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๕๐} สัมภาษณ์, นางสาวนงลักษณ์ ขาวงษ์, นักศึกษา, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นางสาวดวงตะวัน หงษ์ทอง, นักศึกษา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๕๒} สัมภาษณ์, คุณศิริฉัตร ชินรัตน์, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๕๓} สัมภาษณ์, คุณนิรมล ชนะพาล, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.

เสียงระฆังปลุกนิทราเพลาคึก	กังวานลึกลึกวิญญูอารมณ์ไหว
ลำนึกน้อมพร้อมเสียที่เกิดกายใจ	อย่าหลับใหลลุ่มหลงในวงวน
พระพุทธรูปทรงมหากาฐณแล้ว	สำเนียงแว่วย้าสัญญามหากุศล
ในห้วงลึกภูษัต์ดุจมีมนต์	ปีติล้นน้ำตาพรูรู้หนทาง
ขอตั้งสัจจธรรมาปองประสงค์	จะรู้ปลงรู้กิเลสเหตุทุกอย่าง
ปัญญาญาณกล้ำหาญคิดปลิดปล่อยวาง	จะรู้ถึงทางนิพพานแน่มานวัน
กำลังน้อยปัญญาน้อยค่อยฝึกหัด	ภาคเพียรขัดขยันกลาเฝ้าปากบัน
หากบุญส่งวาสนาเสริมเติมต่อกัน	ถึงครานั้นเห็นวิมุตติหลุดพ้นเอย ^{๕๔}

ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามสิ่งพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์สอน คือ แนวปฏิบัติบางอย่างทำได้ยาก เช่น การปิตวาจา งตนอน ผ่อนอาหาร ผู้ที่จะปฏิบัติตามต้องมีศรัทธาและความเพียรอย่างแรงกล้า ต้องยอมรับว่าท่านมีคุณไกลไกลที่ทำให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติตามด้วยความยินดี^{๕๕} ดังตัวอย่าง ผู้ที่เคยปฏิบัติทดลองปฏิบัติได้แสดงความรู้สึกของตนเองในขณะนั้นไว้อย่างน่าสนใจว่า เมื่อบ่ายวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ แยกกลุ่มไปปฏิบัติ กลุ่มศีลไปทีลานไทรน้อยโดยมีพระอาจารย์พี่เลี้ยงนำไปขณะปฏิบัติเดิน ยืน นั่ง เกิดเมื่อยล้าได้ปลุกจิตโดยนึกถึงความอดทนของพระพุทธเจ้า นึกถึงพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ เจริญกรรม ๘ ชั่วโมง นึกถึงความเมตตาจากพระอาจารย์พี่เลี้ยง จึงเกิดน้ำตาคลอฮึดสู้ขึ้นมา พร้อมด้วยศรัทธา และความเพียรอย่างแรงกล้าอีก^{๕๖} และสิ่งที่ประทับใจมีความรู้สึกภาคภูมิใจมากที่สุดคือการได้กระดาศสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ สำหรับติดหน้าอกที่มีข้อความว่า **ครั้งหนึ่งในชีวิต ณ วัดนาหลวง (อภิญาเทสิตธรรม) สมาทานปฏิบัติเป็นพุทธบูชาและถวายเป็นพระราชกุศล ปิตวาจา งตนอน ผ่อนอาหาร ชื่อนางวาสนา ฑูคำมี ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๒** เมื่อสมัครใจปฏิบัติแบบอุกฤษฏ์ ก็ตั้งสัจจาธิฐานว่าต้องปฏิบัติให้ได้เพื่อเป็นพุทธบูชาและถวายเป็นพระราชกุศล ถ้าทำไม่ได้ก็ถือว่าไร้ฝีมือ พอผ่านวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ ด้วยความอัศจรรย์ใจ ไม่ได้ทุกข์ทรมานอย่างที่หลายคนกลัวกัน เกิดผลดีที่ได้สัมผัสด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นความสบายกายเบาใจ มีความสดชื่นรื่นเริงในธรรมแม้ว่าจะไม่ได้นอนตลอดคืน สามารถตั้งมั่นอยู่ได้นานแม้กลับถึงบ้านแล้ว ได้ยินเสียงหัวใจตัวเองสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ละเอียดขึ้น ส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติธรรมดำเนินไปได้ด้วยดี คือการได้กำลังใจอย่างมากจากพระอาจารย์พี่เลี้ยงคือพระมหาสารี ฐมฺมจาโร และพระสมชาย สุรมโฆ ที่เมตตาพาฝึกตลอดจนครบเวลาโดยที่ท่านไม่ได้พักผ่อนจำวัดเลย (มีเวลาจำวัดน้อย)^{๕๗}

^{๕๔} สัมภาษณ์, คุณสุวคนธ์ สมวัชรจิต, ข้าราชการครู, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๕๕} สัมภาษณ์, นายพีระพงษ์ บัวเกษ, ข้าราชการแพทย์, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๕๖} สัมภาษณ์, นายกิตติชัย โพธิ์ปัสสา, นักศึกษา, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

^{๕๗} สัมภาษณ์, คุณวาสนา ฑูคำมี, ข้าราชการครู, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.

พบธรรมชาตีสอนธรรม (หมอกใจ) วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๔๒ วันสุดท้ายของการอบรม หลังจาก สวดมนต์ทำวัตรเช้า ฟังธรรมะรับอรุณ นั่งสมาธิภาวนา จนถึงเวลาไปรับประทานอาหารว่าง เสียงเพื่อน กัลยาณมิตรบอกว่าให้เดินไปด้านหลังหอฉันชมวิวก่อน พอเดินไปถึงหน้าผา ได้เห็นกลุ่มหมอกฟุ้งคลุ้งใน ทะเล หมูเมฆปกคลุมระหว่างภูเขาขาวเต็มไปหมด จนมองไม่เห็นหมู่บ้านที่อยู่ระหว่างภูเขาเลย เวลาดูหมอก ต้องก้มลงดูเพราะอยู่ต่ำกว่าเรา นับเป็นนิมิตที่ดีจึงได้โอปะนะโยโก (เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว) นำหมอกมา สอนใจตนเองว่า หมู่บ้านก็เหมือนจิตใจ หมอกก็เหมือนกิเลสอันยิ่งใหญ่ที่คลุมจิตใจเอาไว้ ทุกคนที่ยืนดูต่างชื่น ชม ตื่นเต้นดีใจว่าช่างสวยงามอะไรเช่นนี้ รวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วย เมื่อเราเห็นว่ามันสวยเราจึงไม่คิดที่จะทำลาย หมอกหรือกิเลสใช้ความสวยหลอกตาเรา ความจริงแล้วมันคือสิ่งที่ทำให้เรามองไม่เห็นหมู่บ้าน สิ่งที่คุณใจไว้ ทำให้ใจเศร้าหมอง จึงมีสัมมาทิฐิเห็นจริงตามความเป็นจริงเสียทีเถอะ อนิจจา! ทำอย่างไรหนอเราจึงจะไม่ถูก กิเลสหลอก เป็นทาสของกิเลส ในธรรมชาติหมอกจะหายไปเมื่อมีแสงสว่างจากพระอาทิตย์ แล้วในชีวิตจะใช้ แสงสว่างใด มีเสียงตอบจากใจว่าก็ใช้ปัญญาสิ ก่อนลากลับบ้าน พระเดชพระคุณพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ได้ เมตตาให้ข้อคิดเตือนใจว่า กิเลสที่ควรทำให้เบาบางโดยด่วนคือโทสะ^{๕๘}

วิธีการที่ได้รับการสั่งฝึกฝนทั้งอบรม จากพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ และพระวิทยากรทุกรูป ต่อแต่นี้ไปคงเป็นบทพิสูจน์ตนเองว่าฟังธรรมมาแล้วเราทำได้แค่ไหน อาวุธคือ คีล สมภาติ ปัญญา ของเราพร้อมหรือยังที่จะต่อสู้กับหมอกใจ คือกิเลสทั้งหลายเหล่านั้น^{๕๙}

๔.๕.๒ การนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ประโยชน์ที่รับจากการปฏิบัติธรรมตามแนวทางคำสอนของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์นั้นเกิดจากการ นำหลักคำสอนไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม เพราะท่านสอนโดยใช้ให้ชัด ชวนให้ ปฏิบัติ ระวังใจให้เกิดความกล้า ปลูกให้รำเรง สอนด้วยความเมตตา มีความรู้ดี สอนดี ปฏิบัติดี คำสอนของ ท่านเปรียบเหมือนวัคซีนป้องกันทางจิตวิญญาณ เพื่อใช้เป็นภูมิคุ้มกันเมื่อกระแสแห่งโลกธรรมทั้งฝ่ายที่พอใจ และไม่พอใจผ่านเข้ามา เมื่อประสบกับสิ่งที่พอใจจะได้ไม่หลงระเห็จลำพองตัว และเมื่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจทั้งหลาย ผ่านเข้ามาก็ไม่ท้อแท้ห่อเหี่ยวใจจนไม่สามารถต่อสู้ก้าวเดินต่อไปได้อีก ท้ายสุดถ้าบอกว่าปลูกข้าวได้ข้าว ไป สวนมะม่วงได้มะม่วง ถ้ามัวมัววัดได้อะไร? ตอบคือ ทั้งหมดที่กล่าวมา และที่ได้มากที่สุดคือได้วิธีการละ ได้ เพื่อละไม่ใช้ได้เพื่อเอา ยึดมั่นถือมั่น มีความรู้สึกเบากายสบายใจยิ่งนักเมื่อกลับจากวัด ขอสัญญาว่า ถึงกายจะ ตายไป แต่ใจไม่จากธรรม^{๖๐} ทำให้เข้าใจหลักในแห่งการครองชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีสุข คือ วาจาไพเราะ ไม่ชวนทะเลาะ รู้จักสงเคราะห์ ทำประโยชน์ให้พอเหมาะแก่ฐานะหน้าที่ของตน เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม

^{๕๘} สัมภาษณ์, นางสาวนริศรา บุตรแก้ว, นักศึกษา, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๘.

^{๕๙} สัมภาษณ์, นางสาวนิภาภรณ์ สระแก้ว, นักศึกษา, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๘.

^{๖๐} สัมภาษณ์, นางสาวธมลวรรณ คณานิตย์, ข้าราชการครู, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๘.

ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะพึ่งพาอาศัยกันและกัน ฉะนั้น จึงควรดำรงชีวิตอยู่อย่างฉลาด รู้จักสร้างประโยชน์ตนและสังคมส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว^{๖๑}

นอกจากนี้ การปฏิบัติธรรมตามแนวทางคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ย่อมได้รับประโยชน์ที่สูงขึ้นไปอีก คือทำให้เกิดปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง คือ

๑. ให้รู้ธรรมชาติ คือ นิจุจ้ง ทุกขัง อนัตตา
๒. ให้รู้ธรรมดา คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย
๓. ให้รู้โลก ว่าไม่มีอะไรน่ายินดีเพราะมีแต่มายาล่องลง
๔. ให้รู้ชั้น ๕ ว่าเป็นกองทุกข์ สุขเล็กน้อยไม่มีเลย

๕. ให้รู้ว่าชั้น ๕ มีใช้สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา แม้คำว่าชีวิต จิตใจ เพราะว่าเป็นแค่ธาตุเฉย ๆ เขาอยู่อย่างนั้น เขาไม่มีอะไรกับใคร ๆ ดินก็ไปสู่ดิน น้ำก็ไปสู่ น้ำ ไฟก็ไปสู่ไฟ ลมก็ไปสู่ลม ให้พิจารณาดูรอบ ๆ ข้างเราในบ้านเมืองทั้งโลก เขาเกิดมาเท่าไร ตายเท่าใด เขาเกิดมาตายไปเท่านั้น ก็เป็นแค่ธาตุ ไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลง หลายหมื่นปีมาแล้ว เขาก็เกิด ตายมาเรื่อย ๆ จนถึงคราวเรา เราก็ต้องเป็นอย่างนั้นเช่นกัน ไม่แตกต่างกันเลย^{๖๒}

ประณมหัตถ์น้อมศีรษะอภิวาท	บรมนาถพุทธรักษา
ถึงพระองค์ดับสูญ พระคุณยัง	ประจักษ์ยังยืนแน่นแทนพระองค์
โปรดประทานพระธรรมไว้สำหรับ	เป็นเครื่องดับราคะ โทสะ หลง
แนะหนทางแปดอย่างล้วนทางตรง	ประทานสงฆ์แก่ข้าเป็นนาบุญ
ไว้บิทรที่ให้ลูกเกิด	ให้กำเนิดเลี้ยงบุตรรักอุดหนุน
ลูกกล้าต่ำต้อยคอยค้ำจุน	เตือนกระตุนบากบั่นหมั่นอบรม
ไว้มารดาคุณหนักรักเอ็นดู	เลี้ยงอุ้มชูเฝ้าถนอมกล่อมผสม
ยามลูกทุกข์แม่ทุกข์ด้วยช่วยระทม	เป็นทั้งพรหมมิตรแท้แต่ตั้งครม
ไว้ครูบาอาจารย์ประทานวิทย	อบรมศิษย์เอาใจใส่ไม่เหิน
ดุจเรือจ้างสร้างชีวิตสุขขันธ์	ศิษย์ตื่นตันในพระคุณอุ่นเกล้าเทอญ. ^{๖๓}

^{๖๑} สัมภาษณ์, นางสาวพิชญ์ธนิศา ภูคำตา, ข้าราชการพยาบาล, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๖๒} สัมภาษณ์, คุณยุทธภูมิ ศรีตรบุตร, นักศึกษา, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

^{๖๓} สัมภาษณ์, คุณสุวคนธ์ สมวัชรจิต, ข้าราชการครู, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

จากการศึกษาพบว่า แนวคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ได้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ยังบุคคลให้เกิดความเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย ได้หลักในการดำรงชีวิตประพฤติชอบตามหลักศีลธรรม ประกอบอาชีพสุจริต ประหยัด อุดมคติ เสียสละ วาจายะไพเราะ รู้จักสงเคราะห์ส่วนเหลือผู้อื่น ดำรงตนอยู่บนหลักความพอเพียง ละเว้นอบายมุขต่าง ๆ ไม่ประมาท รู้รักและห่วงหาอาทรถึงแวดล้อมทรัพยากรป่าไม้ อันเป็นธรรมชาติต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งเพาะพันธุ์พืชสัตว์ที่ดีที่สุดในโลก ปลุกฝังส่งเสริมให้คนในชุมชนสังคมมีจิตสำนึก รู้รักสามัคคี มีความกตัญญูตเวที ละเว้นชั่ว ทำแต่ความดี พัฒนาจิตของตนให้สูงขึ้นตามลำดับจนกระทั่งเข้าถึงสภาวะไร้ปัญหา ปราศจากทุกข์ พบกับความสะอาด สงบ สว่างภายในจิตใจนั่นเอง

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุท้าวสุทธานจารย์ (ทองใบ ปกสุสโร)” พบว่า ชีวิตก่อนและหลังบรรพชาอุปสมบท ผลงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ บุคลิกภาพ ปฏิบัติ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี นับเป็นชีวิตและผลงานที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผลจากการศึกษามีดังนี้

พระภิกษุท้าวสุทธานจารย์ (ทองใบ ปกสุสโร) ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ชีวิตการเป็นพระภิกษุท่านมีความขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ปฏิบัติธรรม ท่านแสวงหาและศึกษาอบรมจากพระอาจารย์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหลายท่าน หลังจากนั้น ก็ได้ออกธุดงค์ไปในถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และยังไปถึงประเทศเพื่อนบ้านคือ ลาว เขมร พม่า และมาเลเซีย เมื่อท่านได้ธุดงค์กลับมาในเขตประเทศไทยก็ได้อยู่จำพรรษาที่วัดสุฆวนาราม ตำบลคำบง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และได้ช่วยกิจการคณะสงฆ์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น งานด้านการปกครอง งานการศึกษา งานสาธารณูปการ งานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งท่านก็ได้ทำอย่างต่อเนื่อง และถือเป็นธุระสำคัญที่ทำไปพร้อม ๆ กันกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ท่านได้สร้างสรรค์ผลงานให้ปรากฏอย่างเด่นชัด ซึ่งถือเป็นงานที่ท่านได้ทุ่มเทอย่างจริงจังทำให้มีผลงานเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสาธุชนทั่วไป จึงได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันวิสาขบูชา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ประเภทผู้ทำคุณประโยชน์ ด้านการเผยแผ่ดีเด่นในประเทศ

ในด้านบุคลิกภาพส่วนตัวของพระภิกษุท้าวสุทธานจารย์นั้น ถือว่าท่านมีบุคลิกลักษณะท่าทางดี วางตัวได้ดี งามสง่าเผย มีความสุขุมคัมภีรภาพ พูดจริงทำจริง กล้าหาญ ร่าเริง แจ่มใส เป็นคนใจดี มีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้ขัดข้องในปัญหาต่าง ๆ เป็นหลักเป็นกำลังใจเป็นที่ปรึกษาของทุกคนในยามทุกข์ช่วยปลุกปลอบและให้สติเสมอ มีความโอบอ้อมอารี ให้คำแนะนำอบรมพร่ำสอนศิษย์อย่างสม่ำเสมอด้วยดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความคิดเห็นกว้างไกลโดยเฉพาะงานเพื่อพระพุทธศาสนาท่านจะทุ่มเททั้งกำลังกายและใจอย่างจริงจัง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระลัทธิธรรมและความสงบสุขของสังคมส่วนรวม ในด้านบุคลิกภาพนี้มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ท่านประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะว่าการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะเกิดความพอใจเลื่อมใสศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์เพราะอาศัยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. รูปปมาณิกา บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป
๒. โสลปปมาณิกา บุคคลผู้ถือเสียงเป็นประมาณ เลื่อมใสในเสียง
๓. ลูขัปปมาณิกา บุคคลผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ เลื่อมใสในความเศร้าหมอง
๔. ฐัมมปมาณิกา บุคคลผู้ถือธรรมเป็นประมาณ เลื่อมใสในธรรม

พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์นั้นเมื่อครบทั้งลักษณะ ๔ ประการ จึงเห็นได้ว่า บุคคลที่เข้ามาหาท่านนั้น บางพวกเลื่อมใสในรูป ที่มีลักษณะท่าทางสง่าผ่าเผย ผิวพรรณผ่องใส บางพวกเลื่อมใสในเสียง ที่พูดจาชัด ถ้อยชัดคำ ไพเราะ น่าฟัง บางพวกเลื่อมใสในความเศร้าหมอง คือเห็นท่านอยู่ด้วยปัจจัยมีจีวรเป็นต้นตามมี ตามได้ บางพวกเลื่อมใสในธรรม เพราะคำสอนของท่านตรงตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้า ตรัสบ่อยที่สุดนั่นเอง

ปฏิบัติของท่านคือการเป็นพระนักปฏิบัติ ถืออุคคควัตรในการอยู่ป่า ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลนับแต่วัน อุปสมบทตลอดมา ถือภิกขาจารวัตรเที่ยวบิณฑบาตมาฉันเป็นนิตย์ ฉันภัตตาหารในบาตร ใช้ภาชนะใบเดียว ฉันหนเดียว อุคคควัตรที่ท่านถือปฏิบัติเป็นพิเศษคือ เนลัชชีกังคคุดงค์ ถือนุ่งอย่างเดียวไม่นอน เพื่อเป็น แบบอย่างในการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์แก่ศิษย์ผู้ปรารถนาปฏิบัติแบบอุกฤษฏ์ นอกจากนี้ ยังเคร่งครัดในการ รักษาศีล ประพฤติอธิสมจาริกวัตร เป็นพระที่อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดไม่ถือตัว ถือเอาเป็นแบบอย่างได้

กล่าวได้ว่า ท่านเป็นพระผู้ปฏิบัติตนอยู่ในสิกขาบทย่างเคร่งครัดและได้สนองงานกิจการคณะ สงฆ์ได้เป็นอย่างดี มีปฏิปทา ศีลาจารวัตรตรงตาม บุคลิกภาพของท่าน ก็มีส่วนที่ทำให้ท่านประสบความสำเร็จ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การทำงานทำหน้าที่ของท่านคือการปฏิบัติธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยคนให้ เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาและประเทศชาติต่อไป

พระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ กล่าวสอนธรรมแต่ละครั้งท่านได้คำนึงถึงความเหมาะสมตามความ แตกต่างระหว่างบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคลอาจใช้วิธีต่างวิธี เพื่อให้เพลิดเพลินในธรรมไม่ตึง เครียด เกิดความรู้ความเข้าใจมีความศรัทธาต่อคำสอนนำสู่การปฏิบัติจริง เพราะเห็นประโยชน์จากคำสอนและ การปฏิบัตินั้น การแสดงธรรมก็มีเนื้อหาหลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไป เป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมาตม์

หลักการสอนนั้นมุ่งเพื่อการพัฒนาผู้ฟังให้มีคุณสมบัติครบทั้ง ๔ ประการคือ ๑.กายภาวิโต มีการ พัฒนากายภาพ รู้จักเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดี ๒.ศีลภาวิโต มีการเจริญศีล ได้รับการพัฒนาด้านความประพฤติ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ๓.จิตตภาวิโต ได้รับการ พัฒนาการทางจิต ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม ๔.ปัญญาภาวิโต ได้รับความเจริญด้านปัญญา รู้เท่าทันเห็นแจ้งในโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ บริสุทธิ์จากกิเลส

แนวปฏิบัติของพระภิกษุท้าวสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) คือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งมี การปฏิบัติคู่ขนานไปพร้อม ๆ กันทั้งสองด้าน คือ สมถะและวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ พร้อมทั้งได้วาง

ข้อปฏิบัติพิเศษคือการถือธุดงค์วัตรทั้ง ๑๓ ข้อ เป็นแบบเฉพาะสำนักอีกด้วย โดยเฉพาะข้อที่ ๑๓ นั้นท่านเน้นเป็นพิเศษ ปัจจุบันท่านยังคงถือปฏิบัติอยู่ เพื่อเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์แก่ศิษย์ผู้ปรารถนาปฏิบัติแบบอุกฤษฏ์ เพื่อพัฒนาสติ ปัญญา ญาณให้เจริญยิ่งขึ้นตามอินทรีย์

แนวการสอนที่พระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ได้วางไว้เพื่อเป็นแบบอย่างในการอบรมและการปฏิบัติธรรมนั้น ซึ่งคำสอนที่ท่านพร่ำสอนศิษยานุศิษย์บ่อยที่สุด คือหลักไตรสิกขาและมหาสติปัฏฐาน ๔ แต่เป็นการนำมาสั่งสอนในเชิงประยุกต์ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความรู้ความเข้าใจนำสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง จนสามารถพัฒนาจิตใจให้บริบูรณ์ด้วยคุณธรรม เพื่อปิดทางอบายมุข บรรเทาความทุกข์ภายในจิตใจ ตัดต้นเหตุน้ำ และดับอวิชชาให้สิ้นไป

ผลที่เกิดขึ้น เพื่อการพัฒนาชีวิตที่มีอยู่ ๒ อย่าง คือ การพัฒนาชีวิตรูป และชีวิตนาม ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องพัฒนาให้กายใจทั้งสองอย่างให้เจริญด้วยศีล สมาธิ ปัญญา อันจะนำความสุขมหาศาลมาให้แก่ตัวเรา และเพื่อให้มองเห็นตามความเป็นจริงของธาตุ ชันธ์ เห็นชันธ์ ๕ ว่าเป็นทุกข์ ทนยาก ลำบาก เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ นี่คือความจริงที่ปรากฏอยู่ ส่วนที่เห็นลึกลงไปในธรรมลัทธิจะ ๔ ประการ คือ ๑.เห็นจริงว่าทุกข์มี ๒.เหตุเกิดทุกข์มี ๓.การดับทุกข์มี ๔.ทางปฏิบัติออกจากทุกข์มี อันเป็นทางสัมมาปฏิบัติเพื่อออกจากทุกข์โดยตรง นี่คือจุดประสงค์ของการพัฒนาชีวิตรูปชีวิตนามอย่างถูกต้อง

ด้านอิทธิพลของหลักคำสอนและผลการปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ที่มีต่อสังคมนั้น ทำให้วิถีชีวิตและจิตวิญญาณของผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติ เกิดความเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ดีงามตามแบบวิถีธรรมวิถีพุทธ ดำเนินชีวิตอย่างฉลาดตามหลักศีลธรรม รู้จักพัฒนาตนใน ๒ ด้าน คือ ด้านวัตถุและด้านจิตใจ ซึ่งจะต้องทำไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้เกิดความสมดุลซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินชีวิตที่ดีไม่ควรแยกตัวออกจากธรรมชาติ เพราะธรรมชาติทำให้เข้าใจชีวิตได้ง่าย เมื่อเราอยู่กับธรรมชาติ ธรรมชาติก็จะอยู่กับเรา เมื่อเราไม่ทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติก็จะให้ประโยชน์กับเรา จึงควรอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน และได้รับประโยชน์ร่วมกัน ไม่เห็นแก่ได้จนกลายเป็นเห็นแก่ตัว รู้จักให้มากกว่ารับ รู้จักความพอดีพอเพียง ไม่ประมาท บริบูรณ์พร้อมด้วยความดีและความสุข

๔.๒ อภิปรายผล

ผลการปฏิบัติธรรมตามแนวทางการสอนของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ อาจจำแนกตามบุคคลออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มบรรพชิตและกลุ่มฆราวาส ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. กลุ่มบรรพชิต พระภิกษุสามเณรผู้ปฏิบัติตามแนวทางการสอนของพระภาวนาวิสุทธิท้าวจารย์ ที่ใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นบรรทัดฐาน จะเกิดประโยชน์ทางโลก ๔ อย่าง คือ ๑.จะเป็นตัวอย่างที่ดีของคนทั่วไป ๒.จะเป็นทางสายตรงให้ผู้หวังจะไปในทางสายนี้ เข้ามาศึกษาชนิดไม่มีการโกหกอีกแล้ว ๓.จะเป็นสิ่งบ่งบอกให้เห็นว่าการทำ พุทฺธิ คิโต ไปตามธรรมวินัยย่อมทำให้พ้นทุกข์มีจริงแน่แท้ ๔.จะเป็นผู้

สมควรต่อชุมชนในการจะกราบไหว้สักการบูชาเทิดทูนอย่างสนิทใจ ๕.จะเป็นวีรบุรุษของหมู่มนุษย์ทางได้รับชัยชนะของชีวิตอย่างถูกทางบริสุทธิ์ ๖.จะเป็นบุรุษอาชาไนยในปวงชนทั้งสิ้นด้วยกายใจ ไม่มีพิชัยต่อใคร ๆ ทั้งปวง ๗.จะเป็นผู้นำบุคคลอื่นให้ตื่นตัวเร่งเร้าในการทำประโยชน์ตน ประโยชน์คนอื่น และประโยชน์สังคมส่วนรวม อย่าให้ชีวิตเป็นหมันเสียเปล่าก่อนตาย ๘.จะเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นต่อคติโลกคติธรรม ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบ แล้วจะยังผู้อื่นพึงพาอาศัยได้ ๙.จะเป็นบุคคลตัวอย่างมีกิริยาสุภาพอ่อนงดงาม นุ่มนวลทุกอิริยาบถน้อยใหญ่ และจะเป็นที่พึ่งทางกายใจของคนทุกหมู่เหล่าอย่างถาวรยิ่งตลอดกาล

ผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณรเฉพาะตัวได้มีผลเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

๑. มีใจไม่บกพร่อง สมองใสทำลายอวิชชาได้ไว ทำให้จิตห่างไกลจากมืด จิตจากเมา ไม่มีเศร้าหมองตลอดอายุขัย ได้รับความผาสุกอันปราศจากอาภิสทั้งสิ้นภายในกายใจเฉพาะตน
๒. มีสติเร็วไว ปัญญาผ่องใส ไม่มีอภิสลเข้ามาท้อมุมโดยเด็ดขาด เรื่องทางกายทางใจสิ้นทุกข์ภัยพบแต่ความสงบเย็น
๓. มีความรู้รอบรู้เท่าทันในมายาของขันธ ๕ อย่าให้มายาหลอกล่อได้ เพื่อความผ่องใสแห่งจิตใจในชีวิตนี้
๔. มีความเยือกเย็น เสมือนน้ำซึมออกจากชอกหิน และมีได้เฉพาะผู้ประพฤติดีที่บริบูรณ์แก่ตนเอง มิใช่จะทั่วไปแก่ผู้ไม่ปฏิบัติธรรม
๕. ทำให้ได้สุขวิปัสสนาบุคคล เทวชาบุคคผล จพภิญาบุคคผล ปฏิสัมภิตตบุคคผล
๖. ทำให้เกิดอุตตรธรรม ๖ คือ ฉาน สมาธิ สมาบัติ วิโมกข์ มรรค ผล ย่อมเกิดแก่บุคคลผู้มีการปฏิบัติภาวนาเท่านั้น
๗. ทำให้สำเร็จวิชา ๘ มีญาณทัสสนะในเบื้องต้น มีอัสวักขยญาณเป็นปริโยสาน
๘. ทำให้ยกระดับจิตแบบอัตโนมัติรู้เห็นเฉพาะตัวเอง เช่น เคยโกรธจัดก็บรรเทาลงด้วยการมีเมตตาตามาแทน โลกจัดก็มีการเสียสละมาแทน โมโหจัดก็มีสติปัญญาตามาแทน เห็นผิดจัดก็มีการเห็นถูกมาแทน ถือตัวจัด ก็ปล่อยวาง

๙. ทำให้สะอาด สว่าง สงบ ไม่มีสิ่งดองของหมักภายในสันดาน เช่น กาม ภพ ทิฏฐิ อวิชชา กล่าวได้ว่า จากการที่พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตามแนวคำสอนที่ท่านวางเอาไว้แล้วนี้ ย่อมเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคมส่วนรวม ซึ่งแนวคำสอนนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการฝึกอบรมบุคคลให้เป็นผู้เจริญในธรรมวินัย สามารถพัฒนาจิตของตนให้สูงยิ่งขึ้นตามลำดับ เพื่อขัดเกลากิเลสคือเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตใจให้เบาบางและหมดสิ้นไป

๒. กลุ่มฆราวาส ผลการปฏิบัติธรรมตามแนวทางการสอนของพระภิกษุทศชาจารย์ ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นความจริงอยู่อย่างหนึ่งคือมนุษย์นั้นต้องการสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเสมอ เมื่อค้นพบสิ่งใหม่ที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีอย่างนี้ จึงนับว่าเป็นความมงคลของชีวิต เหมือนมีกัลยาณมิตรช่วยสนับสนุนการครองชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น แนวคำสอนที่ฆราวาสสามารถนำไป

บุคคลใดหลงผิดปฏิบัติตามแนวทางมิจฉาทิฐิ นอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์อันใดแล้ว ยังจะเกิดโทษมหันต์ ทั้งแก่ตนและสังคมส่วนรวมอีกด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

พระภิกษุสงฆ์ควรทำนุให้มีการอบรมตามหลักไตรสิกขา ทั้งได้ปฏิบัติ สมถะและ วิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางแห่งมหาสติปัฏฐาน ๔ แต่ก็มีลักษณะเฉพาะเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความรู้ ความเข้าใจสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องจนสามารถพัฒนาศีลธรรม ปิดทางอบายมุข บรรเทาความทุกข์ภายใน จิตใจ ตัดต้นเหตุและดับอวิชชาได้ แนวการสอนจึงมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ นั้น มีคุณสมบัติ ๔ ประการ คือ การเจริญกาย การเจริญศีล การเจริญจิต และการเจริญปัญญา เน้นการผลที่ได้รับในชีวิตประจำวัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิจัยชีวิตและงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) ผู้วิจัยได้พบว่ามีเรื่องที่ที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอีกคือ

๑. ศึกษาเปรียบเทียบผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ กับพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนารูปอื่น
๒. ศึกษาผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของผู้ปฏิบัติตามแนวทางการสอนของ พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร)
๓. ศึกษาเทคนิคในการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ของพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) กับพระเถระรูปอื่นๆ เช่น พระโพธิญาณเถระ (หลวงพ่อชา สุภทฺโท), พระครูโพธิสารคุณ (ประยงค์ อุปลาณโณ) เป็นต้น
๔. ศึกษาวิเคราะห์สถิติผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางการสอนของ พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) ว่ามีจำนวนมากน้อยอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา** แปล. ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี. กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๕.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์**. กรุงเทพมหานคร :

อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

ประเวศ วะสี. **สวนโมกข์ธรรมกายสันติอโศก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๐.

ปิ่น มุทุกันต์. **บทบาทพระบรมครู**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๑๕๐๖.

_____. **วิธีพูดของข้าพเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๒.

_____. **พุทธวิธีครองใจคน**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๓๒.

พระครูปลัดสรสฺสฺสฺสฺสฺสฺส (ทองใบ ปภสฺสโร). **ขั้น ๕ คือ กองทุกข์** **ละขั้น ๕ ละกองทุกข์**. อุดรธานี : ม.ป.ป.

_____. **คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **คู่มือปฏิบัติธรรม เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖.

_____. **บรมชีวิต**. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๔๖.

_____. **ภาวนาจิตชุดธรรมธรา**. อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๓.

_____. **มาตาปิตารธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๔๔.

- _____ . **เรือนุสรณ์**. อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๕.
- _____ . **สาระชีวิต**. อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖.
- _____ . **สำหรับพระธุดงค์**. อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๒.
- พระธรรมธีรราชฆาต (โชดก ญาณสิทธิ). **วิปัสสนาญาณโสภณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีอนันต์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ชีวิตที่สมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๐.
- _____ . **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๙.
- _____ . **ธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๙.
- _____ . **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- _____ . **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๑.
- _____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘.
- _____ . **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๘.
- พระธรรมมหาวิธานวัตร. **มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถาและฎีกา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๓๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๓๘.
- พระพิมลธรรม (อาสภมหาเถร). **พระปฏิบัติศาสนา สมถะที่ป็นึกถา จากปกรณ์วิเศษวิสุทธิมรรค (แปล)**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, ๒๕๒๗.
- พระภาวนาวิสุทธิอาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร). **ธรรมธาราชุดธรรมาวุธ**. อุดรธานี : หจก.ประสิทธิ์สเทชั่นเนอรี่และการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- _____ . **ธรรมธาราชุดธัมโมวิภาโค**. อุดรธานี : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๔๕.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓.

- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาณโณ). **ทางสู่ความสงบ**. กรุงเทพมหานคร : พรตวิการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- _____. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มัทมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระราชวรมนิ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ทางสายกลาง**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๖.
- _____. **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.
- พระราชวรมนิ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๐.
- พุทธทาสภิกขุ (นามแฝง). **ตัวกูของกูฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๗.
- มัทมกุฏราชวิทยาลัย. **พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๗**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มัทมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- มานพ นักการเรือน. **พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- มัน เลือสูงเนิน. **เอกสารประกอบการสอน วิชานิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก**. ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- วคิน อินทสระ. **ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญา, ๒๕๓๗.
- พระครูภาวนาธรรมมาภินันท์ (บุญทัน อคฺคธมฺโม). **แดนศิลาถิ่นธรรมน่ายุค**. อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๖.
- _____. **คู่มือสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น แปล**. อุดรธานี : ม.ป.ท., ๒๕๔๗.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : มัทมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : หจก.หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๐.

(๒) วิทยานิพนธ์

- ปันนัดดา นพพานวัน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหากิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วหล้า). “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระมหาจิตติวัตร อจลธมฺโม (จันทร์คัม). “การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระมหานิmitt สิขรสฺวณฺโณ (ทิพย์ปัญญาเมธี). “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระศรีศัลยสุนทรวาท (ศิลา ลิกขาสโน)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี (โอฐสุ). “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาธิยาคม

(หลวงพ่อดุณ บริสุทฺโธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาธรรมนิเทศ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาประดิษฐ์ ปณฺธิตฺตมฺโม (ปัญญาจีน). “ชีวิตและงานของพระศรีธรรมนิเทศก์ (กมล โชติมนฺโต)”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาสุขญา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง). “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระวุฒิกมฺร วุฑฺฒิกมฺโร (พรหมพิมพ์) “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี

(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาธรรมนิเทศ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ภัทรพร สิริกาญจน, “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ

ในการพัฒนาชุมชน” **งานวิจัย** เสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๒๘.

รัตนารณ บ้างจริง. “การวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)”,

วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. วิชาเอกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๗.

(๓) บทสัมภาษณ์

ก. กลุ่มพระสงฆ์

พระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภสฺสโร) ประธานสงฆ์.

สัมภาษณ์ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๘.

พระครูภาวนาธรรมภาณินันท์.

เจ้าอาวาสวัดนาหลวง.

สัมภาษณ์ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๘.

พระมหาสำเภา ธมฺมจาโร.

รองเจ้าอาวาสวัดนาหลวง.

สัมภาษณ์ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๘.

พระสมภาร ชีรปญโญ.	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๘.
พระเครื่อง อนุตตโร.	พระอุปัชฌาย์ประธานสงฆ์.	สัปดาห์ที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๘.
พระมหาธรรมาญญ์ คุณินดา.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
พระอุทัย อุตตโกสโล.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
พระนันทวัฒน์ โกวิโท.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
พระมหาประสิทธิ์ โชติปญโญ.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
พระมหาวุฒิพงษ์ คำพรหม.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
พระภาณุวัฒน์ อิสสรธรรมา.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.
พระมหาน้อย สันติโสภโณ.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.
พระสกล ชีรปญโญ.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.
พระมหาวชิเรศ ดิถีวิโร.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘.
พระมหาอนันต์ รุ่งโรจน์.	วัดนาหลวง.	สัปดาห์ที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ข. กลุ่มอุบาสก

นายสมพงษ์ ศรีประเทศ.	ข้าราชการครู.	สัปดาห์ที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๘.
นายประสิทธิ์ เทพประเสริฐ.	ข้าราชการครู.	สัปดาห์ที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๘.
นายทองสุข พบบุญ.	อุบาสก.	สัปดาห์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
นายวีระมิต ณะโชติ.	อุบาสก.	สัปดาห์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
ว่าที่ ร.ต. สิงหา วิชัย.	ข้าราชการตำรวจ.	สัปดาห์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
นายทองพูน แสนสะอาด.	อุบาสก.	สัปดาห์ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นายพีระพงษ์ บัวเกษ.	ข้าราชการแพทย์.	สัปดาห์ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นายนิรัน ปักษา.	อุบาสก.	สัปดาห์ที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
คุณศิริฉัตร ชินรัตน์.	อุบาสก.	สัปดาห์ที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.
นายพรหมสา เอียนคำ.	อุบาสก.	สัปดาห์ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ค. กลุ่มอุบาสิกา

นางสาวรสสุคนธ์ สุปะมา.	อุบาสิกา.	สัปดาห์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
อาจารย์จุฑารัตน์ ลมอ่อน.	ข้าราชการครู.	สัปดาห์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
คุณนิรมล ชนะพาล.	อุบาสิกา.	สัปดาห์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
คุณโสภา นาควงศ์.	อุบาสิกา.	สัปดาห์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นางสาวสุปราณี กิตติพิมพ์.	ข้าราชการพยาบาล.	สัปดาห์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

คุณน้ำผึ้ง หลอดศรีสงฆ์.	อุบาสิกา.	สัมภาษณ์ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
คุณวาสนา พุฒมี.	ข้าราชการครู.	สัมภาษณ์ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.
คุณสุวคนธ์ สมวัชรจิต.	ข้าราชการครู.	สัมภาษณ์ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นางสาวทิพย์ธินาถ ภูคำตา.	ข้าราชการพยาบาล.	สัมภาษณ์ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นางสาวธมลวรรณ คณานิธย์.	อุบาสิกา.	สัมภาษณ์ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ง. กลุ่มนักศึกษา/เยาวชน

นางสาวอภิตี อภิวัฒน์นาร.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นายธีรวัชร ป่านภูมิ.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นางสาวดวงตะวัน หงส์ทอง.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นายกิตติชัย โพธิ์ปัสสา.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘.
นางสาวนริศรา บุตรแก้ว.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘.
นางสาวนิภาภรณ์ สระแก้ว.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๘.
นางสาวนงลักษณ์ ช่างษ์.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นายอเนกพงษ์ จันทรไทย.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
นายสุจิน ทองผิว.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.
นายสุเมธ คุยเพียภูมิ.	นักศึกษา.	สัมภาษณ์ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘.

ภาคผนวก ก.

ตารางสรุปผลการอบรมปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๕

ตารางที่ ๑๓ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘

ที่	จังหวัด	จำนวนสถานที่				จำนวนผู้เข้าฟังการอบรม (รูป/คน)			หมายเหตุ
		อำเภอ	ตำบล	วัด-บ้าน	โรงเรียน	วัด-บ้าน	โรงเรียน	รวม	
๑	ลำปาง	๔	๒๖	๓๘	๒๓	๕,๑๗๐	๖,๓๕๑	๑๑,๕๒๑	
๒	ลำพูน	๓	๑๖	๒๙	๑๖	๓,๕๖๔	๒,๘๑๑	๖,๓๗๕	
๓	เชียงใหม่	๔	๒๑	๒๙	-	๖,๗๔๗	๘,๕๕๘	๑๕,๓๐๕	
๔	แม่ฮ่องสอน	๓	๑๔	๒๔	๑๒	๓,๙๐๕	๓,๕๒๑	๗,๔๒๖	
๕	เชียงราย	๔	๒๒	๒๐	๓๒	๖,๒๙๐	๖,๒๒๔	๑๒,๕๑๔	
๖	พะเยา	๔	๒๐	-	๓๖	๕,๔๐๔	-	๕,๔๐๔	ไม่มี ร.ร.
๗	น่าน	๔	๒๐	๓๕	-	๖,๐๘๓	๘๓๖	๖,๙๑๙	
๘	แพร่	๔	๑๗	๓๑	-	๒,๙๗๘	-	๒,๙๗๘	ไม่มี ร.ร.
๙	ตาก	๔	๓๑	๔๗	-	๔,๙๓๖	-	๔,๙๓๖	ไม่มี ร.ร.
รวม	๙ จังหวัด	๓๔	๑๘๗	๓๐๑	๙๓	๔๕,๐๗๗	๒๘,๒๙๑	๗๓,๓๖๘	

ตารางที่ ๑๔ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๓๙

ที่	จังหวัด	จำนวนสถานที่				จำนวนผู้เข้าฟังการอบรม (รูป/คน)			หมายเหตุ
		อำเภอ	ตำบล	วัด-บ้าน	โรงเรียน	วัด-บ้าน	โรงเรียน	รวม	
๑	สระแก้ว	๔	๑๘	๓๐	๓๓	๓,๓๐๘	๘,๔๘๓	๑๑,๗๙๑	
๒	ปราจีนบุรี	๔	๑๗	๒๘	๑๙	๒,๘๖๑	๔,๖๓๖	๗,๔๙๗	
๓	นครนายก	๔	๒๓	๓๗	๔๓	๒,๖๕๔	๖,๙๒๑	๙,๕๗๕	
๔	ฉะเชิงเทรา	๔	๒๒	๔๓	๕๒	๔,๑๗๕	๑๒,๖๔๘	๑๖,๘๒๓	
๕	ชลบุรี	๔	๒๓	๓๔	๔๙	๕,๒๐๒	๑๐,๗๑๑	๑๕,๙๑๓	
๖	ระยอง	๔	๒๕	๔๗	๙	๔,๔๒๒	๒,๗๕๓	๗,๑๗๕	
๗	ตราด	๔	๑๒	๔๒	-	๓,๕๐๒	-	๓,๕๐๒	ไม่มี ร.ร.
๘	จันทบุรี	๔	๓๑	๕๒	-	๕,๔๐๓	-	๕,๔๐๓	ไม่มี ร.ร.
รวม	๘ จังหวัด	๓๓	๑๗๑	๓๑๓	๒๐๕	๓๑,๕๒๗	๔๖,๑๕๒	๗๗,๖๗๙	

ตารางที่ ๑๕ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๔

ที่	จังหวัด	จำนวนสถานที่				จำนวนผู้เข้าฟังการอบรม (รูป/คน)			หมายเหตุ
		อำเภอ	ตำบล	วัด-บ้าน	โรงเรียน	วัด-บ้าน	โรงเรียน	รวม	
๑	ชัยภูมิ	๔	๓๓	๗๒	๔๗	๑๐,๔๐๑	๑๓,๓๓๗	๒๓,๗๓๘	
๒	ลพบุรี	๔	๓๔	๕๕	๔๐	๕,๙๑๑	๖,๙๘๕	๑๒,๘๙๖	
๓	อุทัยธานี	๓	๓๓	๔๗	๓๕	๕,๕๕๖	๖,๐๕๙	๑๑,๖๑๕	
๔	ชัยนาท	๓	๒๑	๕๒	๔๕	๗,๐๐๘	๑๐,๓๑๓	๑๗,๓๒๑	
๕	สิงห์บุรี	๓	๒๐	๔๖	๔๕	๔,๒๑๔	๗,๙๖๔	๑๒,๑๗๘	
๖	อ่างทอง	๓	๒๔	๔๙	๔๑	๔,๖๖๒	๔,๘๒๗	๙,๔๘๙	
๗	อยุธยา	๓	๒๐	๓๙	๑๔	๕,๙๖๕	๑,๕๖๐	๗,๕๒๕	
๘	สระบุรี	๓	๒๖	๔๘	-	๕,๖๒๐	-	๕,๖๒๐	ไม่มี ร.ร.
๙	นครราชสีมา	๔	๓๕	๗๔	-	๑๖,๕๑๐	-	๑๖,๕๑๐	ไม่มี ร.ร.
รวม	๙ จังหวัด	๓๐	๒๔๖	๕๘๑	๒๖๗	๖๕,๘๗๗	๕๑,๐๔๕	๑๑๖,๙๒๒	

ตารางที่ ๑๖ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๑

ที่	จังหวัด	จำนวนสถานที่				จำนวนผู้เข้าฟังการอบรม (รูป/คน)			เหตุหมาย
		อำเภอ	ตำบล	วัด-บ้าน	โรงเรียน	วัด-บ้าน	โรงเรียน	รวม	
๑	อุดรธานี	กุดจับ	๗	๒๕	๒๕	๔,๒๓๘	๗,๓๗๘	๑๑,๖๑๖	
		หนองวัวซอ	๗	๓๐	๓๑	๔,๖๕๐	๓,๖๕๒	๘,๓๐๒	
		เมือง	๒๑	๑๕๓	๑๓๑	๓๒,๑๓๕	๒๖,๑๓๓	๕๘,๒๖๘	
		หนองแสง	๔	๒๖	๑๕	๔,๕๕๖	๓,๔๕๗	๘,๐๑๓	
		ประจักษ์	๓	๕	๘	๔,๐๖๕	๓,๐๖๕	๗,๐๓๐	
		กุมภวาปี	๑๓	๕๗	๗๖	๒๓,๑๒๑	๑๔,๖๘๕	๓๗,๘๐๖	
		โนนสะอาด	๖	๒๗	๓๐	๕,๖๕๕	๕,๔๐๒	๑๑,๐๖๑	
		ศรีธาตุ	๘	๓๐	๒๕	๕,๗๗๔	๗,๗๙๓	๑๓,๕๖๗	
		วังสามหมอ	๖	๒๕	๒๕	๕,๕๖๖	๗,๔๐๘	๑๒,๙๗๔	
		ไชยวาน	๔	๒๕	๒๔	๔,๑๒๕	๕,๗๖๒	๙,๘๘๗	
		หนองหาน	๑๓	๑๐๒	๗๘	๑๘,๕๕๓	๑๗,๑๕๕	๓๖,๑๕๒	
		กุมภัก	๔	๒๕	๑๘	๔,๗๘๐	๓,๘๓๕	๘,๖๑๕	
		ทุ่งฝน	๔	๒๐	๑๗	๔,๑๕๒	๓,๕๖๕	๗,๗๑๗	
		บ้านดุง	๑๓	๕๑	๗๔	๑๘,๔๕๓	๑๖,๔๕๑	๓๔,๘๘๔	
		สร้างคอม	๖	๒๕	๒๒	๔,๐๒๕	๓,๐๔๕	๗,๐๖๕	
		เพ็ญ	๑๒	๑๐๐	-	๑๘,๓๑๑	-	๑๘,๓๑๑	ร.ร.ปิด
		พิบูลย์รักษ์	๓	๒๑	-	๕,๙๔	-	๕,๙๔	ร.ร.ปิด
		นาแก	๕	๑๘	-	๕,๗๒๑	-	๕,๗๒๑	ร.ร.ปิด
		น้ำโสม	๗	๒๕	-	๖,๑๕๕	-	๖,๑๕๕	ร.ร.ปิด
		บ้านผือ	๑๓	๑๐๔	-	๒๐,๑๒๓	-	๒๐,๑๒๓	ร.ร.ปิด
๒	มหาสารคาม	นาเชือก	๑๑	๕๕	-	๘,๘๐๖	-	๘,๘๐๖	ร.ร.ปิด
๓	ร้อยเอ็ด	พนมไพร	๑๓	๔๗	๓	๑๓,๑๕๕	๕๐๐	๑๓,๖๕๕	
		โพนทอง	๒	๓	๒	๗๓๕	๒๐๐	๙๓๕	
๔	สุรินทร์	รัตนบุรี	๑	๑	-	๒๗๘	-	๒๗๘	
รวม	๔ จังหวัด	๒๒ อำเภอ ๓ กิ่งอำเภอ	๑๘๖	๑,๑๐๖	๖๑๕	๒๒๓,๕๖๑	๑๓๑,๘๘๘	๓๕๕,๔๔๙	

ตารางที่ ๑๗ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๒

ที่	จังหวัด	จำนวนสถานที่				จำนวนผู้เข้าฟังการอบรม (รูป/คน)			หมายเหตุ
		อำเภอ	ตำบล	วัด-บ้าน	โรงเรียน	วัด-บ้าน	โรงเรียน	รวม	
๑	มหาสารคาม	นาเชือก	๑๐	๕๔	๒	๕,๕๕๐	๔๐๗	๖,๓๕๗	
๒	หนองบัวลำภู	สุวรรณคูหา	๙	๕๐	๔๑	๖,๗๘๔	๘,๕๕๒	๑๕,๓๖๗	
		นาหวัง	๕	๑๓	๒	๒,๒๑๘	๖๓๗	๒,๘๕๕	
		เมือง	๖	๑๑	๑๓	๒,๘๖๙	๕,๔๒๐	๘,๒๘๙	
		นาแก	๙	๕๐	๓๗	๙,๖๖๘	๑๑,๖๕๓	๒๑,๓๒๑	
		ศรีบุญเรือง	๖	๕๐	๕๐	๘,๕๖๒	๑๐,๔๔๓	๑๙,๐๐๕	
		โนนสัง	๑๐	๓๒	๒๐	๕,๔๗๓	๕,๗๖๓	๑๑,๒๓๖	
๓	ลพบุรี	สระโบสถ์	๘	๓๑	๑๖	๔,๑๔๒	๒,๖๑๘	๖,๗๖๐	
๔	สกลนคร	บ้านม่วง	๑๐	๓๗	๔๕	๖,๗๒๑	๙,๙๙๑	๑๖,๗๑๒	
๕	อุดรธานี	กุมภแก้ว	๑	๑	-	๒,๘๙๖	-	๒,๘๙๖	
๖	หนองคาย	ศรีเชียงใหม่	๑	๑	-	๒,๕๐๙	-	๒,๕๐๙	
๗	ร้อยเอ็ด	เสลภูมิ	๑๘	๔๗	๕๖	๑๕,๕๗๔	๑๓,๐๑๐	๒๘,๕๘๔	
		พนมไพร	๑๔	๔๗	๔๒	๘,๕๕๒	๑๑,๒๒๙	๑๙,๗๗๑	
		หนองฮี	๔	๑๘	๑๘	๓,๑๕๑	๔,๓๘๖	๗,๕๓๗	
		โพนทราย	๕	๒๐	๑๙	๖,๒๘๑	๔,๘๗๒	๑๑,๑๕๓	
		สุวรรณภูมิ	๑๖	๕๕	๔๘	๑๓,๓๗๖	๑๑,๐๙๗	๒๔,๔๗๓	
		เมืองสรวง	๕	๒๒	๑๓	๕,๕๑๓	๒,๔๔๒	๗,๙๕๕	
		จตุรพักตรพิมาน	๑๒	๔๔	๓๗	๙,๙๗๗	๘,๓๗๔	๑๘,๓๕๑	
		เกษตรวิสัย	๑๓	๔๔	๔๐	๑๐,๗๓๑	๘,๙๒๑	๑๙,๖๕๒	
		ปทุมรัตน์	๘	๓๕	๒๕	๘,๓๙๗	๔,๐๙๒	๑๒,๔๘๙	
		ศรีสมเด็จ	๙	๓๐	๒	๖,๕๕๕	๘๗๐	๗,๔๒๕	
		จังหาร	๘	๓๓	-	๗,๖๔๓	-	๗,๖๔๓	ร.ร.ปิด
		หนองพอก	๙	๓๗	-	๕,๖๑๔	-	๕,๖๑๔	ร.ร.ปิด
		เมยวดี	๔	๑๕	-	๒,๙๗๖	-	๒,๙๗๖	ร.ร.ปิด
		โพนทอง	๑๔	๖๒	๔๒	๙,๔๑๔	๑,๖๕๖	๑๑,๐๗๐	
		โพธิ์ชัย	๙	๔๐	-	๑๒,๗๙๙	-	๑๒,๗๙๙	
		ราชบุรี	๑๒	๕๐	-	๙,๒๓๖	-	๙,๒๓๖	
		เขียงขวัญ	๖	๒๖	-	๔,๕๑๔	-	๔,๕๑๔	
		ทุ่งเขาหลวง	๕	๒๗	-	๔,๒๕๙	-	๔,๒๕๙	
		อาจสามารถ	๑๐	๔๖	๓๔	๑๒,๕๒๑	๘,๘๑๔	๒๑,๓๓๕	
		เมือง	๑๕	๕๔	๕๖	๑๑,๒๓๐	๑๗,๓๑๗	๒๘,๕๔๗	
รวม	๙ จังหวัด	๓๑ อำเภอ	๒๗๑	๑,๐๘๒	๖๕๘	๒๒๕,๘๙๕	๑๕๒,๖๐๔	๓๗๘,๕๙๙	

ตารางที่ ๑๘ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ปีที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๓

ที่	จังหวัด	จำนวนสถานที่				จำนวนผู้เข้าฟังการอบรม (รูป/คน)			หมายเหตุ
		อำเภอ	ตำบล	วัด-บ้าน	โรงเรียน	วัด-บ้าน	โรงเรียน	รวม	
๑	เลย	๑๕	๘๕	๓๐๕	๒๔๓	๕๐,๐๐๕	๔๖,๔๕๘	๙๖,๔๖๓	
๒	หนองบัวลำภู	๖	๕๕	๒๖๖	๒๒๐	๕๐,๔๐๑	๕๐,๑๙๔	๑๐๐,๕๙๕	
๓	มหาสารคาม	๑๒	๑๒๓	๒๗๘	๒๑๔	๔๘,๕๐๒	๖๔,๕๒๓	๑๑๓,๐๒๕	
๔	สกลนคร	๑๘	๑๐๘	๓๑๓	๒๕๘	๖๕,๐๘๓	๔๘,๒๗๙	๑๑๓,๓๖๒	
๕	หนองคาย	๑๗	๑๐๖	๓๔๘	๖๒	๕๓,๘๙๒	๖,๙๓๗	๖๐,๘๒๙	
รวม	๕ จังหวัด	๖๗	๔๗๕	๑,๕๑๐	๙๙๘	๒๕๗,๗๘๓	๒๖๑,๓๙๑	๕๑๙,๑๗๔	

การเผยแผ่พุทธธรรมตามโครงการ ๑๐ ปี เสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ (เริ่มตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๕๒) พระภิกษุสงฆ์ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเป็นการเผยแผ่พุทธธรรมภายในวัด โดยจัดเป็นรูปแบบการอบรมพัฒนาจิตและเจริญปัญญาให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้แก่ นักเรียน นิสิตนักศึกษาข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่เหล่า เป็นโครงการต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พอสรุปผลงานการเผยแผ่ การอบรมปฏิบัติธรรมภายในวัดนาหลวง (อภิญญาเทสิตธรรม) จากปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๕ ได้ดังนี้

ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ตารางที่ ๑๙ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มกราคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๗-๑๐	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๔๑	
๒	๘-๑๐	ร.ร.บ้านผือพิทยาสรรค์, ร.ร.บ้านพรานหมื่น	๑๗๘	
๓	๑๐-๑๔	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๖๙	
๔	๑๔-๑๘	สหวิทยาเขตอุดรพิทยานุกูล (อุดรพิทย์ ๑, อุดรพิทย์ ๒, เขียวพัง, สามพาด, เสอเพลอ)	๒๒๗	
๕	๑๘-๒๑	สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดอุดรธานี	๘๙	ผู้บริหาร
รวม			๖๐๔	

ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม เป็นช่วงที่พระภิกษุได้ออกจาริกธุดงค์จึงงดการอบรมปฏิบัติธรรมภายในวัดไว้ชั่วคราว หลังจากที่พระภิกษุได้กลับจากจาริกธุดงค์แล้วก็เริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรมภายในวัดต่อไป

ตารางที่ ๒๐ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๗	มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙ และ สำนักงานพัฒนาการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เขต การศึกษา ๙	๒๔๘	
รวม			๒๔๘	

ตารางที่ ๒๑ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๒๗-๒๘	มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนาเขตการศึกษา ๙	๑๒๘	
รวม			๑๒๘	

ตารางที่ ๒๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๒๔-๒๖	ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา อ.เมือง จ.อุดรธานี	๒๑๗	
รวม			๒๑๗	

ตารางที่ ๒๓ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๙-๑๑	วิทยาลัยพลศึกษาอุดรธานี จ.อุดรธานี	๗๙	
๒	๙-๑๕	ร.ร.หนองบัวพิทยาคาร จ.หนองบัวลำภู	๑๑๕	
๓	๒๒-๒๖	ร.ร.ห้วยแก่งพิทยาคาร จ.อุดรธานี	๑๒๐	
รวม			๓๑๔	

ในระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายน เป็นช่วงที่พระภิกษุได้ออกจาริกธุดงค์จึงงดการอบรมปฏิบัติธรรมภายในวัดไว้ชั่วคราว หลังจากที่พระภิกษุได้กลับจากจาริกธุดงค์แล้วก็เริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรมภายในวัดต่อไป

ตารางที่ ๒๔ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ตุลาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑๑-๑๕	วิทยาลัยพลศึกษาอุดรธานี จ.อุดรธานี	๖๖	
๒	๑๘-๒๔	หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา	๖๕	
รวม			๑๓๑	

ตารางที่ ๒๕ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤศจิกายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๕	สำนักงานสามัญศึกษา จ.หนองบัวลำภู	๒๕๐	
๒	๙-๑๑	มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนาเขตการศึกษา ๙	๖๕	
๓	๙-๑๑	ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา จ.อุดรธานี	๑๕๐	
๔	๑๓-๑๘	วิทยาลัยพลศึกษาอุดรธานี จ.อุดรธานี	๒๖๐	
๕	๒๒-๒๖	ร.ร.สือศิลปศาสตร์ จ.อุดรธานี	๑๐๐	
รวม			๘๒๕	

ตารางที่ ๒๖ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ธันวาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑	วัดศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย	๒๐๐	
๒	๑-๕	ร.ร.หนองบัวพิทยาคาร จ.หนองบัวลำภู	๑๒๐	
๓	๑-๖	วัดศรีเชียงใหม่ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย	๒๐๐	
๔	๑-๙	สำนักงานสภากาชาดธรรม อ.กุดจับ จ.อุดรธานี	๑,๐๐๐	
๕	๓-๙	ร.ร.จำปาโม่งวิทยาคาร อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๖	๙-๑๓	มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนาเขตการศึกษา ๙	๑๕๐	
๗	๑๕-๑๗	ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา อ.เมือง จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๘	๒๗-๓๑	ร.ร.สือศิลปศาสตร์ จ.อุดรธานี	๒๕๐	
รวม			๒,๓๒๐	

ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔

ตารางที่ ๒๗ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มกราคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๗-๑๒	สวนป่าธัมมวิโมกข์ อ.บ้านม่วง จ.สกลนคร	๑๕๐	นอกวัด
๒	๘-๑๑	ร.ร.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร	๑๒๐	
๓	๑๒-๑๖	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ จ.อุดรธานี	๒๕๐	
๔	๑๘-๒๒	ร.ร. โนนสังวิทยาคาร อ.โนนสัง จ.อุดรธานี	๑๗๘	
๕	๒๐-๒๕	สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมืองหนองคาย	๔๘๐	
๖	๒๔-๒๗	ร.ร.สตรีราชินูทิศ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๕๖	
๗	๒๘-๓๐	ร.ร.ทุ่งฝนวิทยาคาร อ.ทุ่งฝน จ.อุดรธานี	๑๒๐	
รวม			๑,๔๕๔	

ตารางที่ ๒๘ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กุมภาพันธ์

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๕	ร.ร.ห้วยเกิ้งพิทยาคาร อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี	๘๐	
๒	๒	สภ.ต.กลางใหญ่ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๑,๒๐๐	เทศกาล
๓	๘-๑๑	ร.ร.สว่างแดนดิน อ.สว่างฯ จ.สกลนคร	๒๐๐	
๔	๑๒-๑๖	สปจ.อุดรธานี จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๕	๑๙-๒๓	สปจ.อุดรธานี จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๖	๒๓-๒๕	ร.ร.โนนสูงพิทยาคาร จ.อุดรธานี	๗๐	
รวม			๑,๙๕๐	

ตารางที่ ๒๙ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มีนาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑๐-๑๒	ร.ร.ชุมพลไพฑิธย์ จ.หนองคาย	๔๕	
๒	๑๖-๒๒	รพ.อุดรธานี อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๘	
๓	๒๕ มี.ค.-๒ เม.ย.	ร.ร.บ้านภูพระโนนผั๊กหวาน จ.หนองบัวลำภู	๓๓	
รวม			๙๖	

ตารางที่ ๓๐ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๒-๘	มูลนิธิส่งเสริมพุทธศาสนาเขตการศึกษา ๙	๒๕๖	
๒	๑๕-๒๐	นักเรียน สปจ.อุดรธานี รุ่น ๓	๓๐๓	
รวม			๕๕๙	

ตารางที่ ๓๑ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๒๕-๓๐	ร.ร.อนุบาลกุมภวาปี จ.อุดรธานี	๗๑	
๒	๒๕-๓๐	ร.ร.อนุบาลหนองคาย จ.หนองคาย	๑๔๓	
รวม			๒๑๔	

ตารางที่ ๓๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๕-๙	ร.ร.ห้วยแก่งพิทยาคาร อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี	๘๗	
๒	๑๐-๑๕	ร.ร.จำปาโมงพิทยาคาร จ.อุดรธานี	๑๒๐	
๓	๑๕-๒๑	ร.ร.บ้านเชียงยืน อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๙๔	
๔	๑๕-๑๙	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๗๙	
๕	๒๒-๒๖	วิทยาลัยพลศึกษาอุดรธานี จ.อุดรธานี	๑๘๙	
รวม			๖๖๙	

ตารางที่ ๓๓ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๖	ร.ร.บ้านดงเมือง	๕๒	
๒	๕-๘	มูลนิธิส่งเสริมพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙	๒๕๐	
๓	๑๐-๑๔	ร.ร.บ้านแสงสว่าง, นาหลวง, ลาดหอยคำ, ตาดน้ำพุ	๒๓๑	
๔	๒๐	สำนักงานสาธารณสุขอุดรธานี	๓๐	
รวม			๕๖๓	

ตารางที่ ๓๔ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน สิงหาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๓-๕	สถาบันราชภัฏอุดรธานี (คณะวิทยาศาสตร์)	๑๐๕	
รวม			๑๐๕	

ตารางที่ ๓๕ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กันยายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๘-๙	ร.ร.ห้วยแก่งพิทยาคาร อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี	๒๐	
๒	๒๙	วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี	๕๐	
๓	๑๔	ร.ร.บ้านนาหว้า อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๙๙	
๔	๒๑	กลุ่มโรงเรียนคำดั่งกลางใหญ่ จ.อุดรธานี	๑,๔๕๐	
รวม			๑,๖๑๙	

ตารางที่ ๓๖ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ตุลาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๘-๑๒	ร.ร.สตรีราชินูทิศ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๒	๘-๑๑	ร.ร.บ้านม่วงประชาบำรุง	๒๐๗	
๓	๑๑-๑๕	ร.ร.บ้านเก่ากลอยกุดสระสูง อ.นาแก	๑๕๑	
๔	๑๖-๒๐	ร.ร.อุดรธานีพิทยาคม อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๖๒	
๕	๑๔-๒๔	สำนักงานสาธารณสุขอุดรธานี จ.อุดรธานี	๔๐	
๖	๒๐-๒๔	ครูสอนพระพุทธศาสนากรรมสามัญศึกษา เขต๔	๘๐	
๗	๒๕-๓๐	ร.ร.สตรีราชินูทิศ รุ่น ๒ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๖๕	
รวม			๑,๐๐๕	

ตารางที่ ๓๗ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤศจิกายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๕-๙	ร.ร.บ้านม่วงประชาบำรุง	๒๒๑	
๒	๖-๑๑	อบรมชีพรามณ์ จ.ฉะเชิงเทรา	๒๕๐	
๓	๙	ร.ร.บ้านนาหว้า จ.อุดรธานี	๙๙	
๔	๑๒-๑๖	ร.ร.บ้านเหล่าแซเหลนทองแวง จ.อุดรธานี	๙๔	
๕	๑๘-๒๒	ร.ร.นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จ.อุดรธานี ร.ร.บ้านหนองหุ้ม อ.กุดจับ จ.อุดรธานี ร.ร.โคกสว่าง อ.กุดจับ จ.อุดรธานี	๑๔๔	
๖	๒๓	กลุ่มโรงเรียนคำดั่งกลางใหญ่ ๙ โรงเรียน	๑,๕๐๐	
รวม			๒,๓๐๘	

ตารางที่ ๓๘ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ธันวาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๓๐พ.ย.-๓ ธ.ค.	สถาบันราชภัฏอุดรธานีคณะวิทยาการจัดการ	๑๒	
๒	๑-๕	อบรมชีพรามณ์จังหวัดสกลนคร	๓๕๐	
๓	๓-๕	กลุ่ม ร.ร.เหล่าโพธิ์ค้อ จ.สกลนคร	๑๕๐	นอกวัด
๔	๕-๙	ร.ร.โนนสังวิทยาการ จ.หนองบัวลำภู	๑๐๐	
๕	๑๒-๑๖	ชุมชนโนนสูง อ.เมือง จ.อุดรธานี	๒๒๓	
๖	๑๖-๑๙	ร.ร.ห้วยแก่งพิทยาการ จ.อุดรธานี	๑๐๐	
๗	๑๗-๒๑	ร.ร.ทรัพย์อุดมวิทยา อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี	๑๐๒	
รวม			๑,๐๓๗	

ผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕

ตารางที่ ๓๙ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรมเดือนมกราคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๖	พระนิสิตมจร.วิทยาเขตหนองคาย จ.หนองคาย	๓๖๐	
๒	๙-๑๓	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๓๐	
๓	๑๖-๒๐	ร.ร.โนนสูงพิทยาคาร จ.อุดรธานี	๗๐	
๔	๒๓-๒๗	ร.ร.สตรีราชินูทิศ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๒๐๐	
๕	๒๖	เทศบาลอบรบที่วัดนาหลวง	๒๕๓	
รวม			๙๑๓	

ตารางที่ ๔๐ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กุมภาพันธ์

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๓๐ ม.ค.-๓ ก.พ.	กลุ่มร.ร.คำดั่งกลางใหญ่ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๒๒๕	
๒	๖-๑๐	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๔๕	วันที่ ๓
๓	๙	เทศบาลอบรบที่วัดนาหลวง	๒๕๐	
๔	๑๓-๑๗	ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๑๐	
๕	๙	ร.ร.บ้านถ่อนกลุ่มบ้านเลื่อม จ.อุดรธานี	๒๓	
๖	๑๓-๑๗	ร.ร.วัดป่าโพนพระเจ้า อ.ศรีธาตุ จ.อุดรธานี	๒๕๐	นอกวัด
๗	๑๘-๒๒	ร.ร.กลุ่มสุขเกล้า, ร.ร.หายโศก จ.อุดรธานี	๒๔๓	
๘	๒๑-๒๔	วัดป่าสามัคคีธรรม จ.อุดรธานี	๔๕๐	
๙	๒๒-๒๖	วัดกุแก้ว จ.อุดรธานี	๓๕๐	
๑๐	๒๓-๒๗	วัดศรีแก้วอัมพวรรณ อ.ศรีธาตุ จ.อุดรธานี	๒๕๐	นอกวัด
๑๑	๒๓-๒๖	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ จ.อุดรธานี	๔๙	
๑๒	๒๕-๒๗	วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี	๔๐๐	
๑๓	๒๗ ก.พ.-๑ มี.ค.	วัดป่าสามัคคีธรรม อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี	๓๒๐	
รวม			๒,๙๖๕	

ตารางที่ ๔๑ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มีนาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๒๗ มี.พ.-๓ มี.ค.	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๕๔	รุ่นที่ ๔
๒	๑-๕	วัดศรีแก้วอัมพวรรณ อ.ศรีธาตุ จ.อุดรธานี	๒๕๐	นอกวัด
๓	๖-๑๐	คณะครูผู้บริหาร สปจ.อุดรธานี	๒๑๑	
๔	๙	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๔๓๐	
๕	๑๓-๑๗	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๕๓	รุ่นที่ ๕
๖	๑๘-๒๒	ร.ร.อนุบาลอุดรธานี	๒๑๐	
๗	๒๑-๒๕	ร.ร.บ้านดงกระพ้อ อ.โพนพิสัย จ.หนองคาย	๕๙	
๘	๒๒-๒๕	นพค.ที่ ๒๕ จ.หนองคาย	๓๔	นักเรียน
๙	๒๒-๒๗	คณะครู สปจ.อุดรธานี (สายผู้สอน)	๑๙๐	
๑๐	๒๗-๓๑	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๘๕	รุ่นที่ ๖
รวม			๑,๕๗๖	

ตารางที่ ๔๒ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน เมษายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๓๑-๔	คณะครู สปจ.อุดรธานี (สายผู้สอน)	๒๒๐	
๒	๔-๑๐	มูลนิธิส่งเสริมพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙	๒๒๑	
๓	๑๓	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒ สงกรานต์)	๙๕๐	
๔	๑๓-๑๗	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๑๐๑	รุ่นที่ ๗
๕	๒๐-๒๕	คณะครู สปจ.อุดรธานี (สายผู้สอน)	๓๖๕	
๖	๒๖-๓๐	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๑๑๕	รุ่นที่ ๘
๗	๒๗-๓๐	ร.ร.เวียงคำวิทยา	๔๔	
รวม			๒,๐๑๖	

ตารางที่ ๔๓ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน พฤษภาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๕	ป.ป.ส. อ.ไชยวาน จ.อุดรธานี	๖๖	รุ่นที่ ๑
๒	๖-๑๐	ป.ป.ส. อ.ไชยวาน จ.อุดรธานี	๖๒	รุ่นที่ ๒
๓	๕-๘	สปอ. หนองแสง จ.อุดรธานี	๒๑๙	
๔	๘-๑๒	รพ.ศูนย์อุดรธานี รุ่นที่ ๙	๑๐๑	รุ่นที่ ๙
๕	๑๑	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๘๕๐	
๖	๑๕-๑๙	คณะครู สปจ.อุดรธานี รุ่นที่ ๔	๑๙๐	
๗	๒๒-๒๖	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๘๙	รุ่นที่ ๑๐

๘	๒๒-๒๖	ร.ร.ราชประชานุเคราะห์ ๑๔	๑๓๓	
๙	๒๙-๒ พ.ค.	คณะครู สปจ.อุดรธานี รุ่น ๔	๔๓๖	
รวม			๒,๑๔๖	

ตารางที่ ๔๔ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน มิถุนายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๕-๙	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๖๙	รุ่นที่ ๑๑
๒	๕-๙	คณะข้าราชการจังหวัดอุดรธานี	๑๖๕	
๓	๕-๙	ร.ร.หนองคายวิทยาคาร จ.หนองคาย	๖๒	
๔	๘	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๘๖๐	
๕	๑๒-๑๖	คณะครู สปจ.อุดรธานี รุ่นที่ ๖	๔๘๐	
๖	๑๒-๑๖	ร.ร.บ้านห้วยผึ้ง อ.ศรีธาตุ จ.อุดรธานี	๒๑	
๗	๑๙-๒๓	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๑๐๑	รุ่นที่ ๑๒
๘	๑๙-๒๓	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ จ.อุดรธานี	๖๕	หมายเหตุ
๙	๒๐	รพ.กุมภวาปี อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี	๖๐	เทศน์ที่ รพ.
๑๐	๑๘-๒๒	ร.ร.อนุบาลอุดรธานี อ.เมือง จ.อุดรธานี	๒๒๔	
๑๑	๒๓-๒๗	ร.ร.หนองบัววิทยายน อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๓๑	
๑๒	๒๓-๑	ร.ร.อุดรพิชัยรักษ์พิทยา จ.อุดรธานี	๓๕๗	
รวม			๒,๕๙๖	

ตารางที่ ๔๕ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กรกฎาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้าอบรม	หมายเหตุ
๑	๓-๗	ร.ร.อุดรธานีพิทยาคม อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๓๓	
๒	๓-๑๔	สถานีตำรวจภูธรกลางใหญ่ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๖๖	
๓	๑๐-๑๔	ร.ร.บ้านแสงสว่าง,นาหลวง,ลาดหอคำ,ตาดน้ำพุ	๑๒๔	
๔	๑๓	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๘๕๐	
๕	๑๔-๑๘	ร.ร.ภูพานวิทยา อ.กุฉินารายณ์ จ.อุดรธานี	๑๖๒	
๖	๑๔-๑๘	วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยวอุดรธานี	๑๘๓	
๗	๑๗	ร.ร.หนองคายวิทยาคาร จ.หนองคาย	๕๔	คณะครู
๘	๑๘	ร.ร.มัธยมสิริวัณวรี ๑ อ.เมือง จ.อุดรธานี	๑๖๕	เทศน์ ร.ร.
๙	๑๕-๒๖	รพ.หนองหาน อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	๑๐๐	
๑๐	๒๔-๒๖	มูลนิธิส่งเสริมพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙	๒๐๐	
รวม			๒,๒๓๓	

ตารางที่ ๔๖ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน สิงหาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๑๐	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๙๐๕	
		งดอบรมในช่วงเข้าพรรษา ๓ เดือน		
รวม			๙๐๕	

ตารางที่ ๔๗ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน กันยายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๑๔-๑๖	สถานสงเคราะห์คนชราบ้านแค กรุงเทพมหานคร	๔๐	
๒	๑๔	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๘๓๗	
รวม			๘๗๗	

ตารางที่ ๔๘ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ตุลาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๑๒	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๑,๐๕๕	
๒	๑๙-๒๐	ชมรมศิษย์กรรมฐานพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย	๒๕	
๓	๒๔-๒๕	ครู สบอ.หนองบุญนาถ จ.นครราชสีมา	๑๐	
๔	๒๕-๒๕	ร.ร.บ้านเขียบ จ.อุดรธานี	๒๘	
๕	๒๕-๒๕	ร.ร.อนุบาลกุมภวาปี อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี	๑๗๙	
๖	๒๖-๓๐	มูลนิธิส่งเสริมพุทธศาสนา เขตการศึกษา ๙	๒๕๐	
๗	๒๗-๓๑	ร.ร.ร่มเกล้า จ.หนองบัวลำภู	๒๓๐	
๘	๒๘-๓๐	คณะเอกชนจากกรุงเทพมหานคร	๑๐	
รวม			๑,๗๘๗	

ตารางที่ ๔๙ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม พุทธกิจายน

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๓	วัดนาหลวง (บุญกฐิน)	๓,๒๐๐	
๒	๔-๘	รพ.หนองวัวซอ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๒๐	
๓	๔-๘	รพ.หนองหาน อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	๘๘	
๔	๔-๗	สถาบันราชภัฏอุดรธานี จ.อุดรธานี	๓๐	
๕	๕-๙	วิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี จ.อุดรธานี	๑๘๔	
๖	๕-๙	ร.ร.อุดรธานีพิทยาคม จ.อุดรธานี	๑๓๗	
๗	๕-๙	ร.ร.คำแสนวิทยาสรรค์ จ.หนองบัวลำภู	๕๙	
๘	๙	วันนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๖๖๘	
๙	๑๑-๑๔	สถาบันราชภัฏอุดรธานี จ.อุดรธานี	๑๓๙	
๑๐	๑๔	กองบินทหารราบที่ ๓ อุดรธานี	๓๕๐	เทศนา
๑๑	๑๑-๑๕	ร.ร.ร่มเกล้า จ.หนองบัวลำภู	๑๘๐	
๑๒	๑๑-๑๕	รพ.หนองหาน อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	๗๐	
๑๓	๑๐-๑๕	รพ.หนองวัวซอ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๒๐	
๑๔	๑๐-๑๕	ร.ร.บ้านสะแก	๑๖๕	
๑๕	๑๐-๑๕	รพ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น	๑๘	
๑๖	๑๘-๒๒	ร.ร.โนนสะอาดชุมแสงวิทยา	๒๗๖	
๑๗	๒๓-๒๗	รพ.หนองวัวซอ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๒๐	
๑๘	๒๓-๒๗	ร.ร.ห้วยเกิ้งพิทยาคาร จ.อุดรธานี	๑๓๐	
๑๙	๒๗	สาธารณสุขอุดรธานี จ.อุดรธานี	๔๒๐	
รวม			๕,๕๐๔	

ตารางที่ ๕๐ สรุปผลงานการอบรมปฏิบัติธรรม เดือน ธันวาคม

ลำดับที่	วันที่	ชื่อสถาบัน/โรงเรียนหรือหน่วยงาน	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม	หมายเหตุ
๑	๑-๕	อบรมธรรม อ.อากาศอำนวย จ.สกลนคร	๕๐๐	
๒	๒-๖	ร.ร.นาวังศึกษา จ.หนองบัวลำภู	๓๒๐	นอกวัด
๓	๔-๖	ยุวทูตความดี จ.หนองคาย	๓๗๐	
๔	๕-๗	สถาบันราชภัฏอุดรธานี จ.อุดรธานี	๓๒	
๕	๕-๙	รพ.หนองวัวซอ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๒๐	
๖	๖-๑๐	กลุ่ม ร.ร.สุเมธ อ.เพ็ญ จ.อุดรธานี	๒๕๐	
๗	๗-๑๐	ร.ร.สามัคคีพิทยาคาร อ.น้ำโสม จ.อุดรธานี	๑๗๐	
๘	๑๐-๑๔	ร.ร.บ้านตูม, ร.ร.บ้านจันทร์ จ.อุดรธานี	๑๔๒	
๙	๑๒-๑๔	วัดอรุณศุภนิมิต อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี	๒๙๗	
๑๐	๑๔-๑๕	ร.ร.อุดรพานิชการ-ช่างกล จ.อุดรธานี	๗๓	
๑๑	๑๔	วัดนาหลวง (เสาร์ที่ ๒)	๗๕๐	
๑๒	๑๖-๒๐	ร.พ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	๑๗	
๑๓	๑๖-๒๐	ร.ร.เตรียมอุดมฯ อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร	๓๐๐	
๑๔	๑๙	ร.ร.เทศบาล ๓ จ.อุดรธานี	๔๕๐	
๑๕	๒๓-๒๗	ร.ร.กุดตุ้มพิทยาคม อ.กุดจับ จ.อุดรธานี	๑๑๑	
๑๖	๒๓-๒๗	ร.ร.โนนสังวิทยาคาร จ.หนองบัวลำภู	๑๕๔	
๑๗	๒๔-๒๙	วัดนิคมพัฒนา จ.ปราจีนบุรี	๑๒๖	นอกวัด
๑๘	๒๔-๒๘	แดนวิเวก จ.ปราจีนบุรี	๑๕๐	
๑๙	๒๖	รพ.ศูนย์อุดรธานี	๒๕๐	เทศนา
รวม			๓,๖๔๒	

ภาคผนวก ข.

ภาพประกอบของพระภิกษุท้าวอาจารย์กับการเผยแผ่พุทธธรรม

ภาพที่ ๑ พระภิกษุท้าวอาจารย์ (ทองใบ ปภัสสโร)

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๒ พระเดชพระคุณพระภาวนาวิสุทธิอาจารย์ กล่าวให้โอวาทแก่คณะศิษยานุศิษย์

ภาพที่ ๔ ภิกษุสามเณรออกมารับบิณฑบาตตามลำดับพรรษา ก่อน หลัง เพื่อโปรดสัตว์ และฉันภัตตาหารใน
 บาตรวันละ ๑ มื้อ

ภาพที่ ๕ คณะพระธุดงค์จาริกไปสู่สถานที่ต่าง ๆ เพื่อการเผยแผ่พุทธธรรม

ภาพที่ ๖ อุบาสก อุบาสิกา รับฟังพระธรรมเทศนาจากคณะพระภิกษุที่ออกประกาศพุทธธรรม

ภาพที่ ๗ พระภิกษุนำคณะอุบาสก อุบาสิกา ฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างศีลธรรมให้เกิดขึ้นในตน และนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

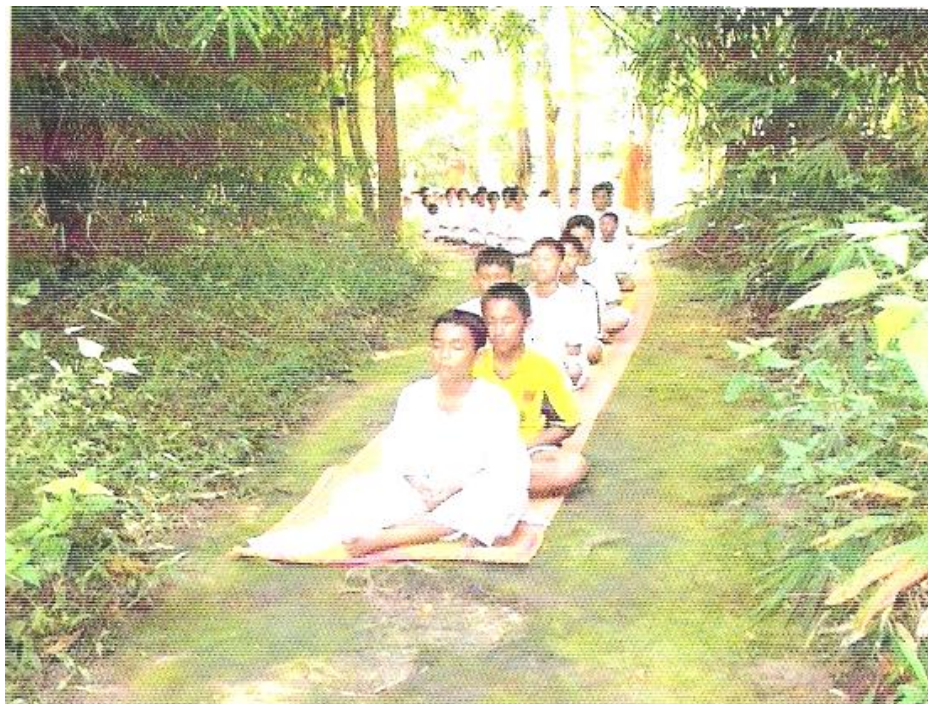
ภาพที่ ๘ คณะอุบาสก อุบาสิกา นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม เพื่อเสริมสร้างศีลธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

ภาพที่ ๙ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ฝึกการเจริญภาวนาเพื่อเสริมสร้างสติสัมปชัญญะในอิริยาบถยืน

ภาพที่ ๑๐ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ฝึกการเจริญภาวนาเพื่อเสริมสร้างสติสัมปชัญญะในอิริยาบถเดิน

ภาพที่ ๑๑ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ฝึกปฏิบัติการเจริญสมาธิภาวนา เพื่อพัฒนาจิตใจให้มีศีลธรรม และลด ละ เลิก อบายมุข

ภาพที่ ๑๒ ร่วมใจกันปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๘

ภาคผนวก ค.
ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ใช้สัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ในพื้นที่
วัดนาหลวง (อภินิหารเทสิตธรรม) บ้านนาหลวง ตำบลคำด้วง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
๒. เพศ.....
๓. การศึกษาเรียนจบชั้นสูงสุดคือ.....
๔. อาชีพ.....
๕. รายได้ของสมาชิกในครอบครัวรวมกันประมาณ.....บาท/เดือน

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับสื่อภาษาในการเผยแผ่และบุคลิกลักษณะของพระภิกษุวิสุทธาจารย์
(ทองใบ ปภัสสร)

๑. ท่านเข้ามาวัดนาหลวงเพราะเหตุใด?
.....
.....
๒. ท่านประทับใจสิ่งใดมากที่สุดในการมาศึกษาปฏิบัติธรรมที่วัดนาหลวง (อภินิหารเทสิตธรรม)?
.....
.....
๓. ลักษณะพิเศษที่เป็นสัญลักษณ์ของวัดนาหลวง (อภินิหารเทสิตธรรม) ที่เด่นชัดที่สุดคืออะไร?
.....
.....
๔. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะและการใช้ภาษาในการเผยแผ่ธรรมะของ
พระภิกษุวิสุทธาจารย์ (ทองใบ ปภัสสร) อย่างไร?
.....
.....

ตอนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์
(ทองใบ ปภัสสร)

๑. พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) ให้วิธีการสอนอย่างไรบ้างที่ทำให้ผู้ฟังยินดี
ปฏิบัติตามท่านอย่างไม่มี ความสงสัย

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) มีความพิเศษกว่าคำสอน
ของพระอาจารย์รูปอื่นๆ อย่างไร?

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าแนวคำสอนของพระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) มุ่งสอนให้พระภิกษุ
อุบาสก อุบาสิกา มีคุณสมบัติอย่างไร?

.....

.....

๔. ท่านเห็นว่าปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมตามสิ่งที่พระภิกษุสงฆ์
(ทองใบ ปภัสสร) สอนอย่างไร?

.....

.....

๕. ท่านคิดว่าประโยชน์ที่ท่านได้รับเด่นชัดมากที่สุดจากการปฏิบัติธรรมตามแนวที่
พระภิกษุสงฆ์ (ทองใบ ปภัสสร) สอนนั้นคืออะไร?

.....

.....

๖. ท่านมีความเห็นอย่างไร กับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์
(ทองใบ ปภัสสร)?

.....

.....

๗. ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเนื้อหาที่ใช้ในการเทศน์ของพระภิกษุสงฆ์
(ทองใบ ปภัสสร)?

.....

.....

ตอนที่ ๔ ข้อมูลใช้สัมภาษณ์เฉพาะพระภิกษุพระภิกษุ (ทองใบ ปภสฺสโร) เกี่ยวกับเทคนิค
และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. หลวงพ่อมีวิธีการสอนที่ทำให้ผู้ฟังยินดีปฏิบัติตามอย่างไม่มีความสงสัยอย่างไรบ้าง?

.....

.....

๒. หลวงพ่อมีแนวคำสอนมุ่งสอนให้พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา มีคุณสมบัติอย่างไร?

.....

.....

๓. หลวงพ่อมีเทคนิควิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร?

.....

.....

๔. หลวงพ่อมีปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง?

.....

.....

๕. หลวงพ่อคิดว่าคำสอนและงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ได้ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ มีอิทธิพลต่อสังคมอย่างไรบ้าง?

.....

.....

๖. ลักษณะที่หลวงพ่อนำมาสอนมีอะไรบ้าง?

.....

.....

๗. หลวงพ่อมีหลักและวิธีการสอนสมถะและวิปัสสนาอย่างไร?

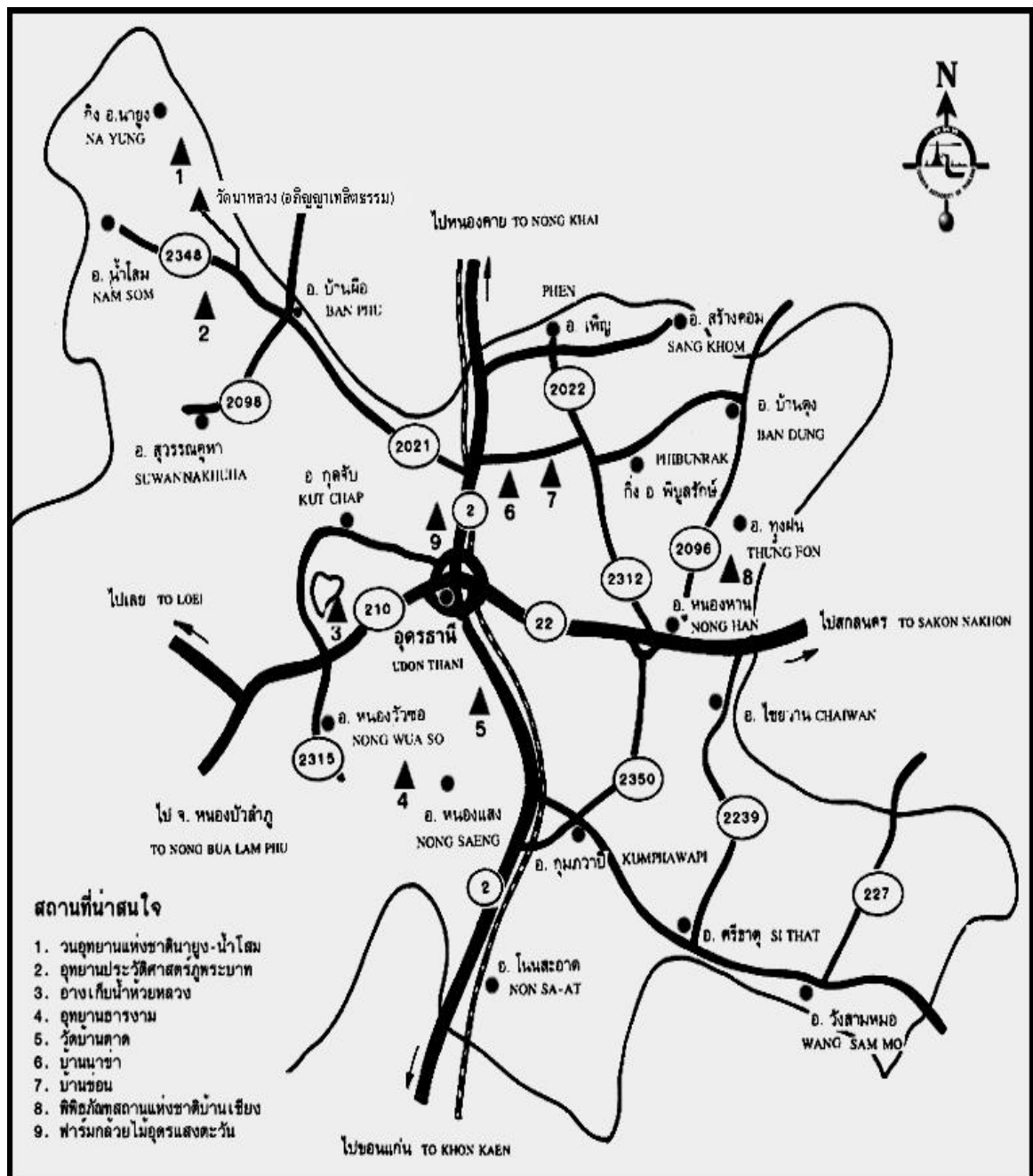
.....

พระธวัช ธนีสฺสโร (อินทไชย)

นิตยปริญาโท พุทธศาสนดharmaบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น วัดธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐ โทร. ๐๘๔๐๐๕๗๗๒๘

หมายเหตุ ข้อมูลนี้จะใช้เพื่องานวิจัย คำตอบของท่านทุกข้อสำคัญยิ่งต้องงานวิจัยครั้งนี้ จึงขอความกรุณาให้
ท่านโปรดตอบคำถามตามความเป็นจริง และความคิดเห็นที่เป็นจริง ขออนุโมทนาขอบคุณ
ล่วงหน้า ณ โอกาสนี้ด้วย

แผนที่
แสดงที่ตั้งวัดนาหลวง (อภินิญาเทสิตธรรม)
ต.คำด้วง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระธวัช ธนัสโร (อินทะไชย)
เกิด	: วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘
สถานที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ ๗ บ้านดงพัฒนา ต.หนองแปน อ.เจริญศิลป์ จ.สกลนคร ๔๗๒๕๐
การศึกษา	: ประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านดงสง่า-ดงพัฒนา ต.หนองแปน อ.เจริญศิลป์ จ.สกลนคร มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อ.ธาตุพนม จ.นครพนม นักธรรมชั้นเอก, พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	: ณ พัทธสีมา วัดสามัคคีธรรม ต.หนองแปน อ.เจริญศิลป์ จ.สกลนคร วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๔๐ เวลา ๑๐.๐๕ น. โดยมี พระครูโสภณวิริยานุรักษ์ เป็นพระอุปัชฌาย์
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดคลองธรรมการาม ตำบลหนองแปน อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ๔๗๒๕๐
เข้าศึกษา	: ต่อดระดับปริญญาโท ที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๔๖